

THE
FAMILY
RECORD
BOOK
NEELEY
DECADAS

Voyez les Mémoires des Hommes
illustres du P. Nicéron tom. 33.
pag. 289. on en trouve la con-
firmation qui seroit la véritable
Auteur de ce Livre.

Lexa B.
78. A. 3.
H

ÆLIAN-
TONII NEBRISSEN,

SIS RERVVM A FERNANDO ET

Elisabe Hispaniarū felicissimis Regibus gesta
rū Decades due, Necnō belli Nauariensis
libri duo, nūc secūdo editi, et exa
ctiore vigilātia ad prototy
pi fidē recogniti, et
emendati.

Imperiali cum Privilegio. R.

ANNO. 1550.

L. Callan

PHILIPPO
AVGVSTO HISPANIA

RVM PRINCIPI CAROLICABSA
ris Quinti filio Xanthus Nebriffensis. S.

T SI CATHOLICO-
rū Regū Historiam à patre meo
conscriptam, multoties etiam es-
flagitationibus reluctatus, hætenus
typis excudere distulerā, tamen
cum nullum commodius tempus,
nullaq; felicior occasio ad id exe-
quendum se offerre posset, quam
qd' te Principe, tuis auspicijs, tuoq; nomīe i lucē ederetur, nō
amplius cūctādū existimāni, quā qd' alijs optatissimū et pa-
rēti meo maxime honorificū videbatur, tuo nomini sacratiū
emitterē. Neq; vero Celsitudini tuæ magis cōsentaneū quic-
quā esse duxerim, quā si librū hūc, quo Proavorū tuorū mo-
numēta velut in sacratio reposita continētur, tuendū fouēdū
q; suscipias, certe Proavis ipsis tuis nihil gratius, quā si idē
tidē et euoluas, et legas. Etenim si Reges ipsos et Princi-
pes, dū à negotiorū tumultu vacare datur, interim philosop-
hari nō dedecet, imo hæc etiā res eorū dignitatē maxime cō-
mēdat, pfecto partē illā, quæ in gestis fortū virorū narrā-
dis versatur, quā historiā dicimus, Principū eruditioni vti-

liorē, & reliquā philosophiæ antepōnēdā esse, pleriq; sapiē-
tes censuerunt. Quis enim dubitat ad res optimas exequen-
das, vehementius exemplis, quā rationibus animū excitari?
Quod si virorum illustrium res fortiter gestæ legentem
vel incendunt, vel cōfirmant, quanto Celsitudinis tuæ animū
ad ea legendā, quæ maior est tui cum tāta vniuersi orbis Chri-
stiani admiratione fecerunt, alacrior est futurus? Nullū tibi
melius, nullum efficacius exemplar ob oculos proponi, nul-
lum vehementius clāssicū canere poterit ad animū excitā-
dum, quam rerum à Proauis tuis gestarum vel lectio, vel re-
cordatio. Fecerunt illi quiddē, ut posteris suis regnōrū hē-
reditatē cū vltimarum urbium, & provinciarū (quas ab hostiū
tyrōnide vendicarūt) accessione propagarent, ut pacatā rē
publicā optimis & institutis & legibus ornatā relinquerēt,
illud tantum Celsitudini tuæ & felicius & gloriosius existis
mandum est, si cum regnorum successione, virtutem quoq;
quæ hæc omnia effecerūt, quasi hereditario iure possessam, re-
tineas. Quorū si vitam & acta consideres, ampliorem tibi
ad imitandū virtutū congeriē, quā ad imperandū regnō-
rū ditionem relictam inuenies. In quo enim Regum sic pas-
siter viguisse admirabimur, in negotiorū difficultate cōstātia
ī rerū angustia magnanimitatē, ī necessitate consiliū, ī dubijs
prudentiam, in aduersis fortitudinē, in prosperis modestiā,
in prelijs industriam, in victoriā clementiam, in pacē æquis-
tatem, in omnibus deniq; inuictū animū. Adde etiam illud,
quod ceteris omnibus præstiterunt, quod eximiam fortitudis
nem cum egregia pietate copularunt. Nulla enim vnquam
bella susceperunt, in quibus non magis rei publicæ utilitati,

atq; Christianæ religiōis, cuius antantissimi obseruatissimiq;
fuerunt, decori, quam suis priuatis commodis consuluisse vi-
si sunt. Et ego quidem hæc breuiter non perstringisse, in tā-
torum Regum commendatione non potui, ut animo meo mo-
rem gererem, cui diutius in eorum laudibus immorari incun-
dius foret. Tantorum igitur Principum res gestas, Pater
meus ipsius Fernandi iussu & auctoritate dum literis manda-
re vellet, perpetuā seriem à principio regni ad exitum vsq;
vitæ contexere, per temporis breuitatem nō potuit. Extre-
mo enim serē tempore Ferdinandi Regis, quo bellum Naua-
ricense ceptum est, historiā scribere aggressus, quæ deinceps
gesta sunt, continuo ductu absoluit, reliqua autem dum à prin-
cipio repetere, & cum his coniungere festinaret, morte præ-
uentus imperfecta & aliquot locis interrupta reliquit.

Quæ ego non aliunde supplere, aut resarcire ausus sum, sed
eo modo, quo ab eo scripta inueni, edenda curauī. Accipe igitur
Princeps Auguste tuorum Proauorū historiā, & offe-
rentis animū in primis intue, quorum enim gesta non si-
ne suauitate maxima ab omnibus audiuntur, hæc patris mei
scriptis contenta, dum tui nominis auctoritate præmunūtur,
& audius multo legentur, & cum honore maximo, quem à
te maioribus tuis deferri par est, exhibent in lucem. Vale.

Ex officina nostra literaria apud inclytam Granatam.
Anno Millesimo Quingētesimo Quadragésimo Quinto,
Calendis Decembris.

AD PHILIPPVM HI

spaniarum Principem carmen.

Philippe, non vno quidem, sed omnibus
Per digne regnis, qui sit, vt
Obluione limida Hispanorum honos
Impune carpatur latens?
Et nocte longa huc vsq; pressus, lumine
Caruerit? an quod defuit
Nostris sua olim laus, vel ampli nominis
Celebritas? an quod mari,
Terraq; non res gesserint perennibus
Chartis reponendas? nihil
Tale obstat, vt ne addamus astris & polo.
Nam siue laude virium,
Seu Marte prospero vetusta secula
Certent, feremus portinus
Primas, nec vlla glorie amplitudine
Cedemus externis locis.
Sed quando scriptorum elegantiam manu,
Vatumq; caruimus sonis,
Taciturnitas nostris meritis diu obstitit:
Idem superbe Romuli
Factum a proli ni, quod egisset, modo
Charte fideles proderent.

ÆLIAN- TONII NEBRISSEN.

SIS EX GRAMMATICO ET RHE

tore Historiographi Regi ad Clariss. Hispania
rum atq; vtriusq; Sicilie insularūq; mas
ris nostri moderatorē Ferdinādū
diuinatio in scribenda his
toria incipitur.

NON possum non magnificere tuam de me
iudiciū clarissime Princeps, qd' ex tāta do
ctissimorū virorū copia, qui per omne dis
tinctionis tue imperiū diffusi sunt, me potissimū
delegeris, cui immortalia tua gesta la
tino sermone describenda mandares. Vereor tamē, ne hoc
tuo delectū habendo tale aliquid tibi eueniat: quale Alexan
dro Macedoniam Regi, illi namque, vt scis, post superatā
omnem Asiam & Aegyptum magni cognomen adeptus edi
cto publice vetuit, ne quisquam ex coloribus imaginem sua
am pingeret, nisi Apelles. Nemo ex typis arcam duceret,
nisi Lysippus. Nemo in anulorum vsus geminis inscalpe
ret, nisi Pyrgoteles: cum essent illi tres quisq; in sua arte emi
nētissimus: Hoc nimirū famigeratus ille vir faciebat sapiē
tissime, ne quisquā opifex artis imperitia quicquā ex vera fa
cie deprauaret. Qd' si fuisset Alexander tā solers in nominā

DIVINATIO

His antoribus, qui literis mandarent res ab eo gestas, et vi-
storias, quibus totum prope orbem terrarum illustravit: quia
fuit in deligendis artificibus, qui lineamenta et corporis du-
ctus effingerent, nihil profecto in tanto Principe desiderare
tur, quod ad summam hominis conditionem pertineret. Sed qui
ita fit, ut nihil unquam natura omni ex parte absoluerit (tan-
quam ceteris non sit habitura, si vni cuncta concesserit) ille, cui
neque ingenium, neque doctrina, sed neque verum usus defuit in cun-
ctis artibus, qui summi homine libero digna, vni tantum in re legi-
tur fuisse deceptus. Ex tanta namque poetarum, historicorum, orato-
rumque copia, quibus tunc abundabat Graecia, vnum Choerilum, dele-
git, qui res a se gestas carmine describeret, cum esset omnium sui
temporis poeta ineptissimus, inuitans etiam illum proposita
laboris mercede per singulis versibus aureo Philippo magni
poderis moneta, quam pater Philippus percuti iusserat. Haec
sunt a me clarissime Rexta multis repetita, non quo velim
me Apelli comparare ad depingendos fortunae tuae successus ino-
credibiles, non Lysippo ad exprimendas ingenij tui dotes in-
numeras, non Pyrgoteli ad scalpendas figendasque posteritatis
memoriae animi tui virtutes. Non commemoro nunc illas, qui sub
fortunae dominio posita sunt, potentia, victoria, felicitas, in
quibus nemo tui fuit superior. Non illas, qui sunt hominis pro-
priae, quae homo est, temperantia, fortitudo, mansuetudo, liberali-
tas, comitas, in quibus etiam priuatos excellis, sed illas, quae
sunt Regum propriae, magnificentia, magnitudo animi, ele-
mentia, iustitia, securitas, grauitas, incunctos mortales bene-
ficientia, rerum omnium sub fortuna positarum contemptus.

DIVINATIO.

Quod vero Celsitudinis me praeter ceteris delegerit, cuius
humeris tantam rerum molem imponeres, non deerunt, qui
existiment, te non minori fuisse in errore, quam fuerit Alex-
xander, cum nemo sit, qui non iudicet me multo esse Cho-
erilo inferiorem, quippe qui fuerit posteritatis iudicio poeta
non contemnendus. Sed Alexandrum in tanta doctissimo-
rum virorum multitudine, qui tempestate illa floruerunt,
non delegisse optimum, quis non posset iure reprehendere?

Tu vero Princeps inuictissime, quos habebas Onesieris
toto? quos Callisthenes? quos Clitarchos? quos Aristobulos?
quos Ptolem. eos? quos salios complures viros eruditissimos
titineri tui Comites, ut in deligendo historiographo non faci-
lis esset ista deliberatio? Sed quod apud nos huiusmodi viri
non facile reperiuntur, in Italia puto eundem fuit, ut Angelus
Politianus, ut Picus Miradula, ut Hermolaus Barbarus,
aut ex his, qui supersunt, ut Antonius Flaminus, ut Aldus Ro-
manus inde adisceretur. Non tamen opinor satis tuto peregrini-
is hominibus historiae fides credideretur, Italici maxime nullius
rei magis quam gloriae lauris. Inuidet nobis laudem, indignan-
tur, quod illis imperitimus: conuenerunt inter se omnes odisse pere-
grinos, nosque Barbaros, opicosque vocantes infami appellati-
one foedat. Quodque M. Cato ad filium de Graecis scribens, possum?
Et nos de Italici dicere, quod docuique ista nobis literas da-
bit, omnia corrumpet. An qui latine linguae alterum lumen Quinto
cilianum, qui Silium Italicum, quos Hispanos fuisse constat, qui
alios complures, non veriti legem Fannii de plagiaris extor-
quere conantur, pure ac sincere Hispaniarum rerum historiae pro-

DIVINATIO

sequentur? Quid? quod res nostrae non minus ignota sunt illis, quam nobis Italicae, atque (ut est in adagio illo vulgari) *Daß* tollidior est insipiens domi suae, quam sapiens alienae. Sed esto aequo illis ac nobis res Hispaniae sint notae, utri magis ex animo res ipsas scribet, illi, qui simulatae cuiusdam libertatis amore Regium nomen odere, regumque imperia detrectant, an nos, qui sine Regibus degere nescimus, qui religiose Reges salutare consuevimus, de quorum salute non minus quam de nostrae solliciti sumus, quos non minori observantia colimus, quam ducem suum apiculae? Et quoniam, ut inquit poeta, vitis nemo sine nascitur, optimusque ille est, qui minimis vergit, uter vitia mitior in parte nominabit, qui diligit, an qui negligit? Pater, qui Strabonem filium amat, petrum vocat: varum eum, qui sit vitia, siue copermis. Apelles ille (numquam satis in arte pingendi laudatus) cum Antigoni Regis imaginem pingeret, qui altero lumine orbatus erat, catagrapha, id est, obliqua fecit, ut quod corpori decrat, picturae potius deesse videretur, tamenque ab honestiori parte ostendit, cum posset tota ostendere. Erit itaque, si historia tanquam pictura, pulchra extolleretur, si tolerabilia sunt, dissimulabit: si latere non possunt, mitiori vocabulo nominabit, fallatque, potius vitium specie virtutis et umbram, quam is, qui sit fortis, a timido vocetur audax, ab audaci timidus. Atqui dicit quispiam primae historiae viri est, virum narrat. Sit ita sane, sed si paululum est a veritate declinandum, quia non est cuiusque medium assequi, tutius atque magis ingenuum in favorabiliore parte declinare. Quando igitur ab Italia his rationibus excludimur, forsitan ex Pannonia aut ex Ger-

DIVINATIO.

mania, aut ex Gallia supplicias implorabimus? Quid? si apud nationes illas non minus literarum hominum penuria est, quam in Hispania? Quid igitur in tantarum difficultate faciendum fuit? Nimirum, ut si optimi non possunt, eligantur tolerabiles, aut minus mali. Haec forsitan causate Princeps sapientissime in mediocri literaturae hominem impiegit. Qui si non sumus ex prima classe, possumus tamen in secunda cedere, et si non possumus magnitudinem rerum gestarum stylo exaequare, at certe conabimur, ut imbecillitate nostra atque ingenii parvitate studio ac diligentia compensemus. Et si latinas literas in Latia non didicimus, nec in Sarmatia quidem sed in Beticis, quae, ut inquit Strabo, prima omnium Hispanorum se in Romanos ritus et linguam transferant. Et si Romanum sermonem Romae non didicimus, nec Lilybaei quidem, sed Bononiae, urbe scilicet omnium bonarum artium altrice. Neque adeo si musarum fonte aborremus, ut non simus corruales Colimellae, Canio, Siliio, Helnae, duobus Senecis, unicoque Lucano, aliisque poetis Cordubensibus, quamvis scribat Cicero pingue quiddam illos et peregrinum sonare. Quid? quod his in rebus, quas scripserimus, aut ipsi interfuimus, cum gererentur, aut ab ijs, qui interfuerunt accepimus: et quasi diuinare more, et aliquid hanc operam nauatioris essem, ita omnia inquirere, omnia explorare, omnino notabam. Vale Princeps clarissime, quo sospite nunquam res Hispana detrimentum patitur. Ex municipio Complutensi ad idus Aprilis. Anno salutis Christianae. M. D. I X.

ÆLII AN TONII NEBRISSEN

SIS EX GRAMMATICO ET RHE

tore historiographi Regij ad beneuolum candi

dumq; lectorem, vt Ferdinandi et Elisæ

bes Principum auspicijs præclar

rè res gestas legat ex

hortatio.

VLLVM FVIT TEM

pus candide lector, in quo res Hispani

æ ab idoncis scriptoribus magis illu

strari cuperent, quæ illud, in quo

nostræ spū. Ferdinando et Elisæ

be Principibus administrata est.

Nunquā enim ad ætatem nostram

Hispania finitimis, nunquam longinquis nationibus arma

circutit, quin potius ediuerso semper exterarum gentiū

præda fuit. Atq; vt à cataclysmo illo ingenti exordiamur,

in quo totus orbis terrarum aquis obrutus est, ac præter illas

oculo animas, quas literæ sacræ cōmemorant, omne mortale

genus intercidit. Iubal siue Tubal, nam de nomine inter

tores non satis constat, primus in Hispaniam venit missus

AD LECTOREM.

Noa, quem Berosus Chaldaeus Iannum patrē interpretatur, sub quo diluuius illa fuit memorabilis. Is Iubal regnare orsus est in Hispania anno post diluuiū circiter centesimo quinquagesimo, ante salutem vero Christianam supra bis millesimo centesimo septuagesimo, regnavitq; annos centum quinquaginta quatuor, cuius anno centesimo sextodecimo ipse Noa venit in Hispaniam, vbi duas vrbes condidit Nōclam et Nōegan, priorem in Galicia, quæ ex nomine uirius sue Iapeti vxoris cognominauit, alteram in Asturijs dictam ex nomine alterius sue uirius Chami vxoris. Iubali successit Iberus, ex cuius nomine dicta putatur Iberia, atq; Iberus annis. Cui rursus Iubalda, à quo mons Iubeda cognominatus, qui postea dictus est Aucensis supra Burgos. xxx. milliā passuum, in quo sedem regni sui fixisse, autor est Berosus. Atq; ita deinceps ex eadem familia Reges alij successerunt, de quibus aliubi differemus, et quo ordine apud Celtiberos rerum potiti sunt. Cuius præterea Iouis educatores Gargoro Duce ex Creta in Iberiam venerē, qui Tartessio saltu occupato. iij. milliibus passuum à Calpe Tartessi, quæ postea cognominata est Carteia, regnauerunt, unde totam provinciam moderati sunt. Eo in saltu bellum contra gigantes per ea tempora gestum est, quod, quemadmodum poëtæ dicunt, postea in Thessalia fuit finium. Gargoro deinde successit Abydus ex filia nepos, atq; deinceps alij Reges ex eadem familia, donec ad Arganthonium ventum est, quem regnasse annos. lxxx. vixisse autem. cl. autores sunt

EXORTATIO.

Anacreon, Herodotus, Strabo, & ex Latinis Cicero, Valerius, Plinius, aliq; complures. Ante excidium Troie annos prope. C C. quo tempore Israeliticum populum incolabat Debora cum Baracho, qui fuit ante salutem Christi nam annus millesimus circiter quadringentesimus, Dionysius, qui & Liber pater est cognominatus, cum exercitu in Hispaniam venit, non tam dominationis cupiditate, quā ut parem gloriam reportaret ei, quam ex superata India retulerat. Itaque victor nullum aliud sui aduentus apud nos vestigium reliquit, quā quod in Bætica inter æstuaria Bætis fluminis Nebrißam patriam meam condidit, quodque ex Lysia itineris sui comite & socio Lysitaniam appellauit, atque (ut in alijs multis) syllabo verso in. u. vocalem postea cognominata est Lusitania. Eodem præterea tempore Zacynthij, & ipsi quoque Herculis Comites ex Zacyntho maris Ionij insula non procul à Cephalonia, quam superioribus annis exercitus noster expugnauit, Hispaniam petiere, qui Saguntum vrbe condita, Dianæ, quam ex patria secum aduexerant, templum insigni construxerunt. Cuius religioni inductus Hannibal, cum oppidum expugnaretur, iussit patri ei & templo & ijs, qui se in templum receperant, adiutor est Plinius: qui etiam addit, adhuc suo tempore durasse trabes ex iunipero, quibus templi contignatio erat contexta. Post Liberum patrem annos prope centum sub tempus Gedeonis iudicis Israel Hercules, quicumque

AD LECTOREM.

tandem ille fuerit, Hispaniam illustrauit, qui superato Gerione victor in patriam rediit, Cæretanis viæ suæ comitibus relictis, qui Pyrenæi montis radices incoluerunt. Nam quod de Pyrenæi nympha ab Hercule compressa Silius Italicus prodit, tanquam fabulam Plinius excludit. Illa vero, quæ de Caco siue Caio monte, & de Hispano, Liberia Pyrraque dicuntur, à nunguendo quodam fabulatore conficta sunt. Troia cuncta ex Græcorum reliquijs complures eodem quoque tempore in Hispaniam nauigauit, atque in primis Diomedes Tydei Aetolorum Regis filius, qui post excidium Troie cum comperisset Aegialam uxorem à Cilleboro Stheneli filio adulteratam, præ pudore in Italiam migravit, conditaque in Appulia vrbe Argirippa, atque inde in Hispaniam prouectus Tyden in Gallicia urbem ex nomine Tydei patris sui dictam fundauit, populosque inter Minium & Lethen fluuios rexit, quos nomine corrupto pro Graijs, hoc est, Græcis. u. littera interiectione Grauios dixerunt. Sub idem quoque tempus Teucer Telamonis filius, atque Atacis frater, quos præter ad bellum Troianum miserat ea lege, ut alter sine altero non rediret, mortuo Atace cum a patre in patriam non recipere, in Cyprum nauigauit, ubi Salamine vrbe condita in Hispaniam prouectus, Carthaginem nouam, quæ & Spartaria cognominata est, à fundamētis excitauit, quā postea Hasdrubal Carthaginensi Dux restituit. Tencri

EXORTATIO.

etiam Comites Hellen & Amphiloehus in Galliciam intro
de profecti duo condiderunt oppida ex suis nominibus
appellata. Vlysses præterea in decemnali illo suo er
rore Hispaniæ exteriores lustravit oras, ubi Olyssipon
nem urbem ex suo nomine cognominatam fundavit, at
que ibi Mineruæ, quam peculiariter colebat, templum
crexit. Autor est Asclepiades Myrleanus, qui in Tur
detania provincia Batice literarum ludi magister fuit.

Is monumenta quedam de Vlyssis errore in templo
illo se vidisse commemorat, parmas suspensas & apu
stra, rostraque navalia. Per idem tempus, quem admo
dum scribit Silius Italicus, Astor armiger Memnonis, quem
Tironus ex Auriga genuit, in Hispaniam quoque nau
bus est appulsus, ubi Asturice urbi à se condita, atque
Asturibus nomen ex suo nomine communicavit. In ean
dem quoque Hispaniam Iberes Asiæ populos Albani
Colchisque finitimos venisse, autor est. M. Varro.

Sunt tamen, qui dicant nostros in Asiaticam Iberiam
penetrasse, quod est consentaneum ei, quod in parte su
periori de Ibero Rege scripsimus, ut in dubio relin
quatur, utri populi alteris nomen indiderint. Ex Asia
quoque in Hispaniam navigare Phœnices octingentis
annis ante Christianam salutem, quo tempore maris
imperio potiti sunt. Causa vero huc navigandi fuit
merciæ permutandæ ratio (auri maxime & argenti
& aris) que ex incendio Pyrenæi montis fluxisse, autor est

Diodorus

AD LECTOREM.

Diodorus Siculus. Cōdiderunt etiam in eanavigatione 14
bes quæ plurimas in insulis Hispaniæ adiacentibus utraq; Ba
leares, hoc est maiorem minoremque, utraq; Pitiusam, id est,
Ebusum & Ophinsam: & in oceanio exteriori Gades Her
culis cognominatas. In continenti quoque in nostri maris ora
Mellariam, Malacam, Hexos, Abdera. Ex Phocidæ inter
Atticam & Beticam regione penetraverunt in Hispaniam
Græci, urbemque in collimitio Beticæ & Tarraconensis pro
vinciæ fundaverunt Castulonem ex nomine Castali fontis
in monte Parnasso, à quo musæ Castalides cognominate
sunt. Ex eadem urbe Hānibal uxorem duxit Himilcæ, ex
qua natus est illi Aspar in obsidione Sagunti. Massiliensis
etiā à Phocensibus oriūdi Emporias Indigetorum urbem, &
à qua nō longè Rhodij Rhodæ, cōdiderunt. Lacædæmonij
quoque Laconimurgos & Laconiū in Beticæ & alterum Las
coniū in Lusitania posuere. Venere præterea varij stēpos
ribus Persæ, Massagetes, Sarmatæ, Celta, qui per omnē Hi
spaniam oppida cōplura excitaverunt. Annos circiter tercē
tos ante Christianam salutem Gaditani cum terra marique flo
rerent, atque illorum potentia invidiosa foret, à finitimis bello
lacsui suppeticas à Chortaginsibus petierunt, qui nō mo
do consanguineis supplicibus opitulati sunt, sed & Hispa
nis bellum intulere. Quo deinceps cum validiori exercitu
Barcam deinde Hamilcarem Duces suos miserunt. Hic per
annos novem magnis rebus gestis in insidias ab hostibus
illectus occiditur. In huius locum Asdrubal gener est
substitutus, qui & ipse octo annis omnem Hispaniam usque

EXHORTATIO.

ad Iberū annū Carthaginensium ditioni subegit, & fœdus cū Romanis renouauit, ut Iberus finis esset virisq; imperij, Saguntinis, qui in parte Carthaginensium erāt exceptis, ppter ea quod eo tēpore in societate Romanorū fuerāt recepti. Sed et Hasdrubal a seruo, qui ut mortē donum vlcisceretur, occisus est. In eius locū Hānibal Hamilco isilius Imperator ab exercitu saluatus succedit, qui Saguntū expugnata, quod reliquū fuerat Romanorū suo Imperio adiecit. Circa ipsa belli Punici secūdi initia. Cn. & P. Scipiones in Hispaniā cū exercitu à Romanis missi primo aduētū magnā provincie partē in studia partēq; Romanorū flexerunt. Sed illis occisis cū omnia esset incerta, nemoq; inueniretur, qui succedere illis vellet. P. Scipio, P. Scipionis nuper occisus filius, q̄ postea Aphricanus est cognominatus, Imperiū sibi depoposcit, atq; in Hispaniā profectus exclusis Carthaginensibus uniuersam populo Romano restituit. Atq; ita sub Romanorū ditione fuit ad Gothorū, Vādalorū, Alamorūq; tēpora annos propemodū sexcentos. Hos Roderico vltimo Gothorū Rege fugarūt, atq; Hispaniarū possēsiōe spoliare Poeni Maurig: qui totā fere aut magna ex parte per annos circiter septingētos quinquaginta tenuere, quoad nostrā etate ductu atq; auspicijs optimorū Principū Ferdinandi & Elisabes pulsī sunt, atq; Hispania tota sibi ipsi restituta est. Quod vero Plato in eo dialogo, qui Timæus inscribitur, atque iterū in volumine, quod de bello Atlantico scribit, Atlantes ex Erythra insula Hispaniæ adiacētī per Gallia Italīq; cum magno exercitu omnia populātes imitū

EXCVSATORIA.

fuisse Athenas, atq; tandē ab Atheniensibus fusos delectosq; totū hoc cōmentitiū videri potest, quāquā Plato, nō ut fabulā sed quasi verā historiā se narrare testetur. Nā neq; quæ sit Erythra insula Gradibus cōgrua ego video, neq; alios Atlantes noui, nisi qui sunt in Aphricæ cōtinētī. Nisi forte, quod refert Plinius, in totam abstulit terras mare, quod nunc Atlanticum dicitur. Illud præterea quod in historia, quā vocāt generalē, vulgo legitur, venisse in Hispaniā nescio quos Almonides: nemo arbitrator dicet mihi, qui sint illi, aut quid egerint, aut quo posita concesserint. Quin potius ausim affirmare, nunquā fuisse tale genus hominū, sed totū fuisse confictum ab aliquo fabularū cōcinnatore. Nisi forte quisquā velit dicere sumptum esse illud ex Ouidio, qui in quintodecimo transmutationum volumine scribit Micilium Almonidē ex Grecia in Italiam penetrasse, ibique Crotos nem vrbe cōdidisse, licetq; historico atq; poëtæ, vnde cūq; accepta materia suum opus contexere. Nam quod Diodorus Siculus scribit accolæ Sicoris fluminis Hispani, qui agrū iller denserrigat, venisse in Sicilia, atq; è suo summine Sicaniæ nomen illi indidisse, cū Seruius quoq; grāmatics astipulatur: quid si magis credi oporteat Solino & Maritiano, qui à Sicano Rege ante belli Troiani tēpora eo natiūgātū, ut regnaret, didicisse putat? Sed esto, Hispani Sicoris accolæ venerint in Siciliam, hæc erit rara avis in terris, nigroq; similimacigno, quæ admodū ab hinc annos ducentos aut nō multo amplius Tarraconēses ad Imperium accitū sunt, & ab hinc duo de septuaginta Alphonsus eorū dē

EXHORTATIO.

Rex fortunatissimus huius nostri Ferdinandi Regis patrum Neapolitanorum atque Appulorum regno potius est. Sed unde obsecro tanta ignavia nostrorum animos occupavit, ut per tot annorum volumina non modo non lacerasset in bello exteras nationes, sed neque se ipsos ab hostium incursum tuati sint? Quo minus ignoscendum nobis est, quod non arma, non equi, non comestus, non reliqua belli instrumenta, non denique animus ad propulsandas atque etiam ad inferendas iniurias deest. Quid quod ea est regionis natura, ut ab omni latere munita sit hinc mari nostro, illinc Atlantico atque Britannico, atque ubi continenti adnectitur arduis praeruptisque montibus inaccessibilis. Hispania, inquit Florus, nunquam animus fuit adversum Romanos universae consurgere, nequam inferre vires suas libuit, neque libertatem suam tueri publice, alioqui ita undique mari Pyrenaeoque vallata est, ut ingenio finit nec addiri quidem potuerit. Sed antea a Romanis obsessa est, quam se ipsa cognosceret. Et sola omnium provinciarum viri et suas, posteaquam victa est, intellexit. Haec Florus. Unde igitur tam graui torpere passa est sua regna veterum? An quid gentes extreme aut soli malignitate, aut finium angustia laborantes cum novae sibi quaererent sedes, audita celi clementia atque terrae fertilitate eos contulerunt, cum e diverso multigenae omnium rerum copia affluentes nullam haberent causas, quae illos cogeret patriam deserere? An quia ceterae nationes quantumvis liberae Ducibus suis in bello haud grauius obtemperant, facillimeque sub disciplina militari committunt? Ex quo fit, ut milites neque tam crebros comestus petant, neque

AD LECTOREM.

sint aut emensores, aut stationum suarum desertores. At Hispanis ea est animi pernicacia, ut neque cupiditate alijs imperitandi, neque communis libertatis defendendae causa, neque iuste dulcedine persuasi alteri, quam Regi suo parere velint. Quare evocari non facile conveniunt, coactique diu perstare nequeunt. An quia celi vertigine impulsus, siderum ab Orbita ad occasum lege quadam fatali regna transmutantur, idque experimento haud dubio videmus, quod cum ex paradiso voluptatis, qui ad Orientem Solem a Deo plantatus est, primi parentes egressi genus hominum propagassent, primum in Asirios, et ab Asirijs in Medos, et a Medis in Persas, et a Persis in Macedones, et a Macedonibus in Romanos et a Romanis in Gallos Germanosque, cum celi conversione translata est. Nunc vero quis est, qui non intelligat, quaquam titulus iperij sit in Germania, et tamen ipsa esse penes Hispanos principes, qui Italiae magnae partis atque maris nostri insularum domini iam molitur bella in Africam transmutare, atque missis classibus celi motum secuti iam pertingunt insulas Indorum populis adiacentes. Neque eo contenti alterius orbis magna parte explorata parum abest, ut Hispaniae atque Africae finis occidentis cum orbis terrarum fronte Orientali adiungatur. Sed ut ad nostri sermonis ordinem redeamus, vides amice Lector, quanta se nobis res deseribendae offerant, non modo bella, quae fuerint necessaria ad stabilienda Regnorum fundamenta cum Lusitanis, ut Hispania daretur unum caput: cum paenis et Gallis ad consuetudinem resarciendisque sinus, qui fuerant avulsi: cum Italica ad

EXCVSATORIA.

augēdas Imperij vires, cū Indorū insularis, ad propagandā Christiani nominis religionē. Quid illa domestica et repa-
gasse religionē, vindicasse reip. vectigalia, hoc est, regale patrimonij ius suū cuiq; reddidisse. Vides inq̄uā quā lōge lateq; pateat rerū scribēdarū cāpus, ut quāquā natura nos-
get, ipsa tamē materie amplitudo, indulgētissimiq; Principis nostri fauor ingenij vires p̄ quā exiguas excitare possit.

AELII. Antonij Nebriss. historiographi excusato-
ria prefatio, in qua enumerat difficultates, quę scri-
ptorem rerū gestarū tā Hispanorū quā Hispanico-
sum ex locorū personarūq; et aliarū rerū tēporis
nostri nominibus consequantur.

Scripsero mihi res Hispanas atq; Hispaniēses, q̄ Ferdī-
nandi atq; Elisabes Principū auspicijs gestę sunt, ingēs
quedā sylua occiosat, immēsiōq; aperitur opus, et quod
ab vnus hominis integritate perfici nō possit, ne dū ab
homine precipitiā senio cōfecto. Et quāquā sunt multę,
quę mētis meę acie perstringūt, nihil tamen est, quod me
magis a scribēdo deterreat, quā locorū atq; hominū ppria
nomina, quę maiori ex parte vsq; adeo sunt aspera et du-
ra, ut nullo cultu moliri, nulla diligētia possint māsuscere.
Accessit altera nō minor difficultas in nominādis latine pub-
licis Magistratibus, cum in plerisq; alia sit nostro tēpore
forma reip̄a, quam ea quę

Hoc in loco in Nebrissenfis autographis desideratio fo-
liū, quod ab improbo aliquo sufflatū nō dubitatur.

PRAEFATIO.

clarissima omnium foeminarum atque proinde omni immortalitate dignissima huius nominis tertia Hispaniarum Regina, Franciscus Noianus in Sicilia Cephalēditanus Episcopus et Antonius Geraldinus Apostolica sedis logotheta viri p̄-
gendis carminibus omniumque, qui apud nos peregrinati sunt (Petrū martyrē meū semper excipio) eruditissimi, atq; ingenio propemodū singulari, in epigramatis ad eandem Reginā scriptis Elisabetā vocabant, quā appellationē ipsa nō dissimulāter auersabatur. Baptista Mantuanus ad huiusmodi alludens ad nomē Didus Elisam dixit adiecto Belle cognomēto. Alij ex Euangelio cognominē Zacharię uxori Elisabet vocitabāt. Quid si nos nō Elisabet, nō formā decli-
nabili extēsiōne vnus syllabę Elisabetā, nō Elisam Bellā, nō corrupto nomine Isabelā, sed Elisaben cū dēclisimorū virorum vsu ex declinatione gręca dixerimus. Nam cum sit hęc vox origine Hebręica, eius literatura ex Hebręo fonte petenda est. Duas omnino huius nominis foeminas in sacra scriptura legimus, alterā in veteri testamēto filiam Aminadab atque Aaron sacerdotis uxorem, alterā ex qua, ut Euangelista scribit, Zachariās Ioannem Bapti-
stam genuit, quę prioris illius Elisabes quasi genilis no-
men referebat, cum pręsertim fuerit ex eadem familia. Vxor inquit Zacharię fuit de filiabus Aaron, et no-
men eius Elisabe. Sic enim debere scribi, et non per. t. exile, ut gręci, vel per. th. aspiratōem in fine, ut Latini scribunt, ex Hebręica literatura manifestum est. Inter-
pretaturque Dei mei iuramentum sine Dei mei septima,

PRÆFATIO.

sive Dei mei saturitas. Sabe namque per. sin. scriptū, iurāt
mentū sive septē significat, per sane vero abundantia ex
Hieronymo, Remigio, Samuele Talmudista, omnibusq;
Hebraeis. Vnde tamen sive. t. exile, sive. th. aspiratum in
hoc nomine irrepserit, alibi disputauim⁹. Nos uero interim
cum plerisq; uiris doctissimis Elisabe accentu in penultima
acuto eademq; breui ex græcorū regula proficimus, quæ
etiam si sit breuis, ex græcorum regula vltima existente lon
ga, non patitur accentū in tertiā a fine syllabā transferri.

TERTIA DIFFICULTAS
a magistratibus.

TERTIA difficultas accessit à nominib⁹ Prin
cipū Magistratūq; ex officiorū, ex eo quod
apud antiquiores alie fuerunt rerū. formæ
quam sint nostro seculo, atq; proinde alij Ma
gistratus, cum præsertim ex aristocratta Romanorū latine
appellationes in regiam gubernationem sint transferendæ.
Sed sunt quedam nomina latina, quæ ex æquo Hispanis res
pondent, ut Regi, Rei: Duci, Duque: Comiti, Conde.
Quedam, cum sint multa, atq; proinde videantur esse di
uersa, in idem tamen recidunt, ut qui Regem temporibus
fuit Tribunus celerum, sub Consulibus fuit Magister equi
tum, sub Imperioribus Præfectus prætorio, is magistratus
à nostris dicitur Capitan dela guarda, cum alioqui Præ
fectus prætorio sit pronocationum iudex. E diuerso idem

EXCVSATORIA.

nomen aliquando varijs accomodatur officijs, ut Præses
ei quæ præsidio tenet arcē, Alcáide vero Punico vocabulo
Hispani vocant. Et ei, qui Urbem sive Castellum, sive
Montium iuga, vel fauces, sive locum alium armis tuetur,
Capitan de guarnicion vulgo dicitur. Qui prætreca His
pane dicitur Corregidor, urbem sive municipium præsis
dio tenet, præses est, si rem fisci agit Prociator, si tantum
iuridicūdo præest, prætor. si uice regis fungitur, procōsul.
Sunt etiam vocabula, quibus nihil in altera gubernatione
respondet, ut ei, quod est Dictator sive Censor apud Ro
manos, nihil respondet apud nos. et ei, quod est apud nos
Marques aut Almirante, nihil respondet apud Romanos.
Quare in huiusmodi rebus nomina fingenda sunt, ut illum
appellemur Marchionem quasi à Marebia, hunc clasīs præ
fectum, aut si te magis Græca delectant, Nauarchium sis
ue Architalassum dicere licebit. Nam Archimarimus,
quo aliqui utuntur, neq; græce neq; latine diceretur, cum
nullum sit nomen, quod ex duobus peregrinis componatur.
Atq; idē de alijs rebus est faciendum, quæ non constant na
tura, sed hominum arbitrio cotidie immutantur: Ex hoc
genere sunt vestes, arma, naues, vasa, instrumenta, ma
chine. Tercentum aut non multo plures anni sunt, ex quo
inuentum est hoc tormenti genus, quam vocāt bombardam,
et in eo genere multæ diuersitates. Sed cum res nuper
inuentas non possis latine dicere, fingenda sunt nomina,
ut quod vir quidam doctus nimis audacter de ostia Tibe
rina dixit. Tansa iacet bombis ardentibus ostia. etc.

DESCRIPTIO.

Alij sulphurarias aut nitrarias machinas, aut aliquid tale fingere ausi sunt. Nam sclopetra, quod à sono dicatur, hoc est, ab spiritu illo sonoro, qui ex buccarum perflatorum compressu erumpit, haud dubium est. Cum sit igitur à nobis omnium, quae scripturi sumus, reddenda ratio, illarum maxime, quae possunt lectorum vel auditorum aures offendere, visum est, antea quam rem ipsam aggrediamur, causas attingere, cur in istiusmodi nominibus praeter aliorum commune usum tanta licentia usi simus: ne sit nobis necesse, in medio operis carum in haec, tamen si non penitus aliena, diuertere. Atque in primis de istis, quae ad locorum rationem, hoc est, ad cosmos graphiam pertinent.

DESCRIPTIO

totius Hispaniae.

ISPANIA ab omnibus lateribus pelago abluitur, nisi quatenus ab Oriente, quae est angustior, aquarum diuorsis Pyrenaei montis à Gallia distinguitur. Is à Veneris templo, quod est Promontorium prope Iliberros, initium capit: inde in ipsam Hispaniam, hoc est, in Caetorum ventum incumbens porrigitur, desinit in ora Septentrionalis Oceani ad Ocasum. Unde ipsius Hispaniae Septentrionale incipit latus, tenditque in Zephyrum, id est, Occasum aequinoctialem per Vasconum, Cantabrorum, Asturum, Callaecorumque littora, terminaturque in Neris Artabrorum Promontorio. Ab eo latus Occidentale incipitur, rectaque in Aus-

HISPANIAE.

strum per Callaëam, Lusitanamque oram ad sacrum Promontorium tenditur, deinde per Baticæ littora hinc ad ortum versus ad fretum Herculeum contrahitur. Inter Calpen Hispaniae & Abilam Aphricæ Promontoria Oceanus ab occasu influit terras, quae ante Herculem, quemadmodum est in fabulis, fuerant continentes. Atque ita nouo Nostri maris nomine Hispaniam à lena, à dextra Mauritaniam Tingitanam relinquens, ortum aequinoctialem, & quo ulterius procedit, magisque Europam undis obuens, dum se per Baticæ atque Tarracensis provinciae oram Meridionalem explicat, Hispaniam contrahit ad Promontorium sisue templum Veneris, unde paulo ante illam fecimus exordium capere. Atque in hunc modum longior quam fuerit eius latitudo, & iuxta Pyrenaeum non modo confini Gallia, sed angustior se ipsa, quemadmodum inquit Strabo, exhibet nobis imaginem pellis vaccinae in solo explicate. Interiora Hispaniae in tres partes diuiduntur, in Baticam, Lusitaniam, Tarracensemque. Haec ceterior, ille ambae vno nomine Hispania vltior vocitantur. Baticæ à Septentrione terminatur Ana fluuius. Ab occasu, Atlantico Oceano, qui interiacet Ane ostium fretumque Herculeum. A Meridie mari Nostro, quod est inter fretum & Charidemi Promontorium. Ab oriente vero terminatur linea, quae protenditur à Promontorio eodem per Castalonem, cuius vestigia hodie monstrantur, quindecim millibus passuum Occidentem aequinoctialem versus à Blatis, deinde recta ad flumina Anam: ubi est oppidum, quod Oretania vetus cognominatur. Lusitania

DESCRIPTIO

à Septentrione terminatur annie Diaria, ab ipsius ostio, quæ exampit in Oceanum Atlanticum flumine aduerso, ad pontem, qui est è regione ad Septimanicas. Ab occasu terminatur pelago Atlantico, quod est inter Diarie atq; Anie fluium. A Meridie habet latus, quod diximus à Septentrione Baticam habere. Ab Oriente terminatur linea recta, quæ ducitur ab Oretanea vetri ad pontem Diarij, qui nunc est contra Septimanicas. Quod reliquum est Hispaniæ completitur prouincia Tarraconensis, quæ habet terminos à Septentrione Oceanum Britannicum, ab Oeasone ad Nerium siue Artabrorum promontorium. Ab Occasu litus, quod est inter idem promontorium & Diarie ostium in Atlantico Oceano, & latera orientalia, quæ diximus Baticam & Lusitaniam habere. A Meridie terminatur latus, quod à Septentrione dedimus Lusitanie, & nostri maris ora, quæ est inter Charidemi promontorium & Veneris templum. Ab oriente habet Pyreneos montes, quibus diximus Hispaniam à Gallia determinari. Exijs, quæ dicta sunt, conuincitur error illorum, qui eam, quæ nostro seculo Portugallia dicitur, Lusitaniam appellant: cum Lusitania latius pateat, quippe quæ complectatur Cauiam, Castracellia, Castra iulia, Placentiam, Abilam, Salmastiam & eam, quæ nunc Ciuitas Roderici nuncupatur. Atq; è diuerso pars illa Tarraconensis prouinciæ, quæ interiacet Diariam & Liniam, quæ alio nomine Lethes quoq; vocatur, Portugallensium Regi contributa est, quem tamen in historia Lusitanorum Regē nominauimus, ita tar

DE MONTIBVS HISPANIAE

men vi per totam eius potissimam partem intelligamus. Eadem prætercreatione, qui nomine corrupto nuncupatur Aragonie Rex, Tarraconensem Regem semper in historia diximus: cum aliqui Tarraconensis prouincia præter Baticam & Lusitaniam, omne quod reliquum est, Hispaniam contineat: apud antiquissimos tamen Romanos Tarraconensis tantum vocabatur portio illa breuis, quæ citra Iberum amnem erat, dicta à Tarracone eiusdem regionis vrbe nobilissima. Neque sunt audiendi, qui furorẽ quendam Bellonæ percipi diuinant, aut illa quæ somniantur, dicunt se pro cõperto habere, quod Aragonia dicta sit ab Arago nescio quo flumine appellato sic ex eo, quod Hercules, quo tempore in Hispaniam venit, ad ripas eius amnis aras erexit, ad quas egit pecudes sacrificaturas: itaq; dictus Arago ab ara & agendo, vnde sit postea ductum Aragoniæ nomẽ. Hæc speciosa dictusunt, si autore aliquo vel mediocri desendi possent. Quæ vulgo nunc Audaluzia, Gothorum temporibus à Vandalis habitatoribus Vandalia nuncupata ea putatur esse, quæ fuerit apud Græcos & Romanos Batica, & nos totam Baticam Vandalia contineri dicimus, sed non idcirco tota Batica est Vandalia. Nam Murgi, Mentesa, Vbeta, Biatica Tarraconensi prouinciæ cedunt, quæ tamen sub Vandalia comprehenduntur. Porro illa quoq; Bætica, quæ protenditur inter Anam fluium montesq; Marianos, quæ Magistratibus diu iacobis & Traiano ponti contributa est, à nemine in Vandalia connumeratur. Quare & nos non omnia datimus

DE MONTIBVS.

antiquitati, sed neq; semper incertū vulgus sequemur: sit
giemus tñ, quoad fieri poterit, barbaras appellatiōes, seque-
murq; voces sermoni latino vsuatas, etiā si tantūde nō va-
leant. Itaq; Portugallensiu Regē, Lusitanorū poti⁹ appella-
bimus: & Aragonensiu Regē, potius Tarraconensiu: &
Naytorū, potius Vasconū: & Castellanoꝝ potius Hispanoꝝ,
non ignorātes Lusitaniā & Tarraconensem & Vasco-
niā latius patere. Apud antiquissimos sub Hispaniæ nomi-
ne cōtinebatur Narbonensis provincia Neumaſium vsq; &
Auenionē, deinde sub Romanis principibus contracti sunt
fines ad Pyreneum. Atq; iterum Gothi Reges ad terminos
illam priſcos extenderūt. Vnde & in concilijs, quæ sub Go-
thorū principibus in Hispania sunt habita, Narbonēses &
Besēses et Careasēses et Carpētorasēses et Helenēses &
Beterresēses Episcopi nomina sua in decretis sub scripserūt.

De montibus Hispaniæ.

INTER Hispaniæ montes Pyrenæi altitu-
dine ceteros excedunt, cognominati, ut Silius
Italicus in primo Punicorum volumine scribit,
i Pyrene nympha Bebrycis Indigenæ princis-
pis filia, quam Hercules illac transiens violato iure hospis-
cij vitiauit. Aut si quis non admittit poetarum fabulas, quæ
admodum Plinius, qui tertio libro naturalis historie scri-
bit totum illud de Pyrene fabulosum esse, credat Diodoro
Siculo: qui libro bibliothecæ prodit, dictos Pyrenicos
esse à pyr vocabulo græco, quod latine vertitur ignis, quo
monies illi diu conflagraverunt. Hi, sicut in superioribus di-

HISPANIAE.

ctum est, postea quam à templo Veneris ad Ocasone disſer-
minarūt Gallias ab Hispania per Cantabros & Austros
maritimos porrecti occidentē æquinoctiale versus, in Gal-
licia tandē euascent. Idē præterea mōtes ab ortu solis in
occasum porrigūt brachiū per mediā Hispaniæ longitudi-
nē paribus intervallis ad eos, quos diximus pertēdi per orā
maritimā ab Ocasone in Galliciā. Hoc Pyrenæi brachium
distinguit Hispanos, ut hi vocentur Citramōtani, illi vero
ultramōtani: terminaturq; ad in ora Lusitanie occidē-
tali. Est & Iubeda mōs, quē Salū ancessem hodie vocant,
ab Auce vrbe antiquissima vnde incipit, cuius vestigia
cū nomine adhuc visuntur iuxta Villam fraicā oppidū su-
pra Burgos circiter viginti passuū millia. Dictus est autem
hic mōs Iubeda à Iubalda Iberi Regis filio, qui à Beroso
Chaldeo ibidē regnasse traditur. Hic mōs ab Auce proten-
ditur meridiē versus æque distāter Pyrenæis mōtibus, or-
cēs Iberū annē ne fluat in occasum, quo cætera Hispaniæ
flumina maiora influāt in mare occidentali. Mōs quoq; Oros-
speda initū capit nō lōge à noua Carthagine, tēditq; in ocs-
ocasum p nostri maris orā maritimā tagēs Illiberos, Ma-
lacā, Arudā, deficitq; tādē in Atlātica maris orā cōtra Her-
culis Gades. Mariani mōtes incipiūt à Tygēsi saltu, porri-
gūtq; occasum versus p mediā Beticā, euascentq; in ma-
ri Atlātico, Hos Ptolemaus corrupto nomine Temerianos
vocat pro Marianis. Sunt & alij cōplures Hispaniæ mons-
tes, sed ut brachia siue articuli superiorū quatuor sunt, aut
per se colles potius dicendi, quam montes.

DE MAXIMIS FLUMINIBUS Hispaniæ.

LUMINA, quemadmodum et montes crebro memorantur in historiis, propterea quod sunt à natura posita quasi fines regionum æterni, per quos in cognitionem multarum rerum peruenimus. Quare visum est de omnibus Hispaniæ, qui maxime principes sunt, aliquid delibare, et imprimis de quo Lucanus. Qui ferit hesperiam post omnia flumina Bætis. Hic ortus in Saltu Tygensi non longe a Castaone fluit in occasum, atque ab Andugaro Beticam mediam secatur, et provincie nomen imponens, eius urbes nobilissimas Cordubam, Italiam, Romuleamque, quondam Hispalim vocitatum preterlabitur. Hæc à pœnitis deinde Ispalia, et à barbaris postea in uersis literas prioribus, et p. in. b. mutata Sibilis dicta, nunc Seuilla nominatur. Tandemque per unum ostium exit in mare iuxta municipium quod Luciferi templum ab antiquis dicebatur. Olim hic fluvius duo habuit ostia, quorum alterum, quod erat meridionalius, oblimatum est cum alio eodem pertendente à Nebriſſa per Astam coloniam ad Turrim Capionis. Ex quibus facile soluitur illa dubitatio, quæ solet harum rerum curiosos mouere, et me ipsum plerumque ambiguum reddidit cum Strabone, Ptolemæo, Mella, Plinio omnibusque cosmographis autoribus Nebriſſa et Asta colonia inter æstuaria Bætis posita sint, qui potuit fieri, ut hodie non paucioribus quam octonis passuum millibus a flumine distet.

Nimirum

HISPANIAE.

Nimirum, quia ut statim dixi, alio ille, qui Nebriſſa et Asta præterfluebat, oblimatus est, sicutamen, ut illius vestigia hodie visantur cum æstuariis atque diorvgilibus manu factis, ut inquit Strabo, ad exportandas scaphis et lustribus fruges ex agris in vicinas urbes. Sed quemadmodum a Bæti fluminis Bætica nomen accepit, ita ab Ibero amne vniuersa Iberia cognominata est, qui unus ex omnibus Hispaniæ fluminibus in Austros defluit, cum reliqui omnes ab ortu in Occasum delabantur. Cuius rei causa altius mihi nunc repetenda est. Per medium totius orbis cognitum ab ortu Solis ad occasum porrigitur excelsi montes, quasi dorsum quoddam terræ, ex quo omnia prope flumina oriuntur partim ad Septentrionem, partim ad Meridicem. Hi montes, dum per Indias tendunt, appellantur Caucasus: cum per Syrias, Taurum, cum per Ciliciam, Amanum. Tum duo porrigit brachia, alterum Isthmum interiacentem suum Arabicum atque mare Nostrum deinde per mediâ Africâ præoccurrens usque ad maris Atlantici Promontorium. Alterum præterea brachium porrigit per montes incognitos, qui iunguntur montibus, qui diuidunt Thraciam a Macedonia, qui deinceps respondent alpihus Italiae à quibus per omnem longitudinem surgunt in Apenninum. Tum per Cæmenos montes medias Gallias pertendens applicatur Pyrenæorum quo, quemadmodum paulo ante diximus, porrigitur montes, qui Hispaniâ diuidunt per mediâ longitudinem, desinuntque in ora maris Atlantici iuxta

Lusitanie oppidum. Cum itaque omnes fluminum capitales ex causa superioris tradita partim in Septentrionem, partim in

C

DE FLVMINIBVS.

Meridiem debebantur, sola Hispaniæ flumina fluunt ab ortu Solis ad Occasum, euntq; recta in Atlanticum pelagus, præter Iberum amnem, qui, ut diximus, a Septentrione labitur in austrum, à Tubeda monte prohibitus ire Occasum versus. Anas igitur in agro Laminiano provincia: Tarracoenensis ortus nunc se in terre cuniculos mergens, nunc in stagna refundens, quemadmodum paulo superius dictum est, ab Oretania veteri secundo flumine Beticam a Lusitania determinat, præterlabiturq; Ceciliam Gemellinam, Emeritam, Pacemq; Augustam Lusitaniæ vrbes præclaras, factoque flexu, antequam in Atlanticum pelagus exeat, per duo ostia non paula effunditur. Tagus in Celtiberia Tarracoenensis regione ortus Carpetaniam secatur, deinde Talabricam præterfluit, & a ponte, quem nunc Archiepiscopi vocant, Lusitaniam diuidit mediam, atq; non longe ab Olisippo in Atlanticum erumpit Oceanum. Hic à Poëtis aureas arenas in mare traditur voluere, quod non omnino fabulosum est, cum cernamus nunc in eo bracteolas aureas per medias arenas interlucere. Diuinus amnis oritur in Pelendinibus provinciæ Tarracoenensis, fluitq; in Meridiem quoad pertueniat Numantiam urbem Celtiberorum clarissimam, deinde flectitur Occasum versus, præterfluensq; Clunienis conuentus oppidanobilissima à ponte, qui situs est regione ad Septimacas, Lusitaniam a Tarracoenensi determinat per Tauri sellarum, Taurum et Ocelum, tandem exit in Oceanum Atlanticum iuxta urbem, quam vocat portum Callaico-rum. In Lusitania flumen est Munda in eadem ortu, exitq;

DE FLVMINIBVS.

in Oceanum quoq; Occidentalem. Est & in Beticacitas eiusdem nominis, in stagnum Caesar Pompeij liberos superavit, bellisq; civilibus finem imposuit, quamquam sunt, qui accipiant urbem pro flouio, & fluium pro vrbe, cum inter flumen & urbem inter sint centum parasangæ, aut non multo minus. Limiam Galliciæ flumen, quod antiqui Lethen, hoc est, obliuionis appellauere, & Minium amnem quoq; insignem eiusdem Galliciæ, quem Poëta dicunt voluere in Pelagus arenas aureas, id quod de Tago diximus. Et de amnibus Hispaniæ magis insignibus hæc dixisse sufficiat, nunc de regionibus, populis, urbibusq; differendum est.

Hoc quoque in loco, quod deest, non inuenitur. *CS*
C. 6

I.
ÆLII AN-
TONI NEBRISSENSIS HI-

spaniarum rerum Ferdinando Rege et Elisabe Re-
gina gestarum Primæ Decadis Liber Primus.

Præmittit quædam necessaria ad sequen-
tis historiæ declarationem.

¶ CAP. primum.

ENRICVS HVIVS NO-
minis tertius Hispaniarum Rex,
qui ex longa valetudine valetudi-
narius est cognominatus, cum obi-
ret diem suum, Ioannem bimulum
serè puerum: quem ex Catharina
filia ducis Ioannis ab Alencastro
Britanni suscepit, sub tutela eius-
dem Catharine vxoris ac Ferdinadi iunioris natu fratris
heredem regniq; successorem ex testamento reliquit. Qui
cum ad pubertatis annos peruenisset, vxorem duxit Mariam
patruo atq; tutore suo Ferdinando genitam: ex qua Emilius
primogenitum procreauit. Hæc postea quæ vita sancta est:
alteram superinduxit Elisaben Ioanna Ioannis Lusitanorū
regis filio natam: ex qua duos suscepit liberos. Elisaben ma-
tri cognominem, quæ postea Hispaniarum auspiciatissima Rex

DECADIS PRIMAE.

gina fuit, & Alphonsum, quia inter ipsa statim regi exorta morte immatura interceptus est. Cum vero institutum nobis sit Ferdinandi atque Elisabeth uxoris historiam Latino sermone prosequi, pauca de Enrico & Alphonso fratribus repetenda sunt: ut ostendamus quo iure, vel quo potius numine ad Hispaniae reipublicae moderationem peruenierit: & quoniam Ferdinandum provinciae Tarraconensis, atque insularum nostri maris Regem designationem coniugio sortita est. Enriqus ab Enrico illo primo huius nominis quartus Hispanorum Rex: Ioanne patre defuncto regni administrationem inijt: qui sub ipsa regnandi initia optimam principem gessit. Nam & aliquot expeditiones in Mauros Baetica inquilinos fecit, & regni populos ciuitatesque in summa tranquillitate continuit. Is cum adhuc Princeps esset, sic enim vocant Hispani filium regis primogenitum, qui omnium procerum & ciuitatum populorumque iure iurando futurus Rex designatur, Blaccham Ioannis Nauariae atque deinceps Tarraconensium Regis filiam duxit uxorem: sed ab illius nuptijs se continuit, siue importentiae suae conscius, siue ex alia quadam ratione incognita: unde ingentes sequute sunt querele atque dissensiones, altero in alterum sterilitatis causam recycente, donec controuersia ad summam Pontificem deuoluta est, quia facta partium disquisitione, illos ad certum tempus lege coniugali soluit. Facto itaque diuortio Enriqus alteram superinduxit Ioannam Eduardi Regis Lusitanorum filiam, ex qua nihilo magis quam ex priorē liberos genuit. Quae apud omnes Hispanos atque exterar,

LIBER PRIMVS. 2.

quoque nationes constaret Regis infecunditas, idque multis ex pertinentis virginum corruptarum, natu gratiorum, atque mulierum etiam uulgo prostitutarum omnibus: statum esset, quanto anno postea quā conueniant, & Regina praeter omnium spe deprehensa est concepit: neque fuit qui dubitaret illam a quodam ex Regis amicis adulteratam: cuius nomen honoris causa etiam nunc tacendum esse decreuit. Sunt qui opinentur Regem ipsum ex caecozelia per manus, ut aiunt, in manus amico postulatū tradidisse. Quae res cum non solum apud regni primores, sed etiam apud infimae conditionis homines certo certior esset, indignitatem et omnes permoti Regē aduersari, de testarique Reginā vero non desimulante odisse: quod virum tam insigni macula dedecorauerit. Ipsum vero tanti sceleris autorem violatam fidei publicae atque proditiōis infimulare. Non defuerunt interea praefules & religiosi, atque ordinis equestris boni viri, qui tum sermone praesentes, tum per litteras absentes Regē hortarentur: suaderentque, factū illam male ominatum turpique, ex adulterio conceptū ablegaret aliquod: ubi lateret eternum, atque eadem via & regis ipsius ignominia dilueretur: & regni perniciosa illa fax intercederet. At Rex secū reputans Reginae conceptum non posse celari: atque proinde si partus cuiuscumque, alterius nomine exponeretur: magnū dedecus inde subeundū: nullum exhortationibus monitisque amicorum reliquit locum: quin potius quicquid Regina peperisset: decreuit tollere: atque pro suo educare. Peperit itaque filiam cui inditum est nomen Ioannae: quae mulier postea malorum causa fuit.

DECADIS PRIMÆ.

IOANNA Enriqui designatur princeps: eaq;
abiurata Alphonsus substituitur: salutatq; Rex,
ex parui disidio pugnatq; Alphonsus.

Caput. II.

REX cum putaret se turpitudini sue quasi ves-
um quoddam posse prætere. si puellam pro-
fiteretur ex se genitam: simul etiam rei sue vir-
tutis argumentum aliquod relinqueret, ex
prioribus regni alios pollicitationibus, quosdam etiam præ-
mij, nonnullos quoq; precibus, complures & minis: cum qui-
bus etiam & civitatum municipiorumq; procuratores induc-
ens, eo rem deduxit, ut suppositiciam illam recens natam
pro vera filia iureiurando principem, regniq; heredem ex
Hispanorum consuetudine designarent: id quod est Madrit
gestum. Quæ res cum publice transigeretur, à plarisq; ta-
men secreto reclamatum est dicentibus se iusto terrore com-
pulsos petierasse: propterea quod Regis potentia esset illis
tunc formidolosa. Qui non multum post tempus conscientia
tanti facinoris adacti, remq; ipsam professi palam a Rege di-
scernerunt missis oratoribus: qui dicerent illi, se nolle stare in-
iurando, quod esset ab illis extortum, aut minis aut illicitis
pactionibus, quin potius illum per superos, perq; maiorum
suorum manes & per ipsius regni maiestatem obtestabatur,
puellam vel ipso teste atq; iudice ex foedo concubitu genita
abdicaret: ablegaretq; aliquò, donec nec nomen ad Hispanos
unquam redire possit. Petiere insuper ut Hispanæ repu-
blicæ prospiceret: ne quid detrimenti pateretur, quod fieri

LIBER PRIMVS.

non posset facile, nisi Alphonsum fratrem natum minorem de-
clararet principem heredem, regniq; successorum. At Rex
permotus siue conscientia, quæ valet pro mille testibus, siue
quod crebatur: ne, pereres atq; populi, nisi id faceret, se ab in-
perio subducerent, siue quod intelligebat uno omnium con-
sensu fratrem expecti, qui sibi succederet, oratoribus respo-
det, quandoquidem iusta & honesta petebant, se illorum
precibus velle acquiescere, id quod est ab eo factum esse
stigio. Nam & Alphonsum fratrem principem sibi succe-
sorem, regniq; heredem declaravit. Quæ res omnibus om-
nium ordinum viris, qui modo erant pacis & quietis ama-
tores, iucundissima fuit. Nam ex ea principis, heredisq;
nuncupatione pax Hispanæ reipublice haud dubie promit-
tebatur. Cum deinde Rex cepisset omnia ex arbitrio paus-
corum agere, quippe qui erant illi voluptatum administri,
idq; regni primores ægre ferrent, cum uellent alioqui rerum
novitatem experiri, publica utilitate neglecta, & quisq; sua
commoda secutus disidium fecere. Nam & altera pars
Alphonsian principem designatum salutavit Regem, dicens
non esse parandum homini tam molli & efformato, tamq;
rerum gerendarum negligenti & securo, & qui neq; pro
prio decori pareceret, neq; publicæ tranquillitati prospiceret.

Quare Apium exemplum eum, qui sit deterior ex duobus
Regibus, neci dedendum, ignauumq; fucus pecus a præsepis
bus arcendum. Altera uero pars Enriquum secuta excusas
re, quod esset Rex, & ab illo quidem unctus in Regem cuius
ius manu cor regis est, & per quem Reges regnât. Quodq;

DECADIS PRIMAE.

Sic ex ea causa Rex esset abdicandus, quod malè rem gereret, non esset tolerabilior illa gubernatio, in qua puer undecim annorum, cuius etatis tunc erat Alphonsus, regnatus erat. Atestante scriptura sacra. Vnde terra illi, cuius Rex est puer. His se viraq; pars rationibus tuebatur apud multam diem: re autem vera secreto sua quisq; commoda sequebatur. Nec tamen erat animus utriq; bello decernendi: quoniam existendo utriusq; regis potentiam infirmam: quo facilius possent, deinde pro sua libidine regnum inter se partiri: id quod postea experimento compertum est. Sed cum utraq; pars exercitus cogeret: atq; oportuna castris sedem exploraret: Vlnetum simul contenderunt: siue quod locus ille tali situ est, ut qui eo potiretur, meliorem esset belli conditionem habiturus: siue quod fatalis ille campus moliebatur tradere victoriam Regi: qui potiore videbatur causam habuisse exemplo illius pugne: que eodem in loco Ioanni Regi de Ferdinandi liberis victoriam dederat. Congregatis igitur utriusq; copiis: cum de condicionibus pacis non posset conuenire: neq; fieri, quin signis collatis demicaretur: victoria penes Enricum mansit. Quod vero ea pugna citra voluntatem primorum fuerit, ex eo facile coniectare licet, quod victores in persequendis belli reliquijs non perstiterunt. bellum namq; non tam finire quam protrahere voluerant. Cum essent in prociectu acies, diceretq; quispiam nulla ne ratio inueniri potest, qua praelium hoc possit dirimi? Optime, facetus quidam homo respondit. Qua nam, inquit, ille. At hic rursus: si alter exercitus aufugerit.

LIBER PRIMVS.

4.

ALPHONSVS obijt, illiusq; partes hortatur
Elisaben sorore, ut Regni sceptrum arripiat:
quod illa recusat. CAP. III.

ALPHONSVS acie superatus sub tutoribus illis, qui sibi in bello fuerant adiutores, vixit annos tres: obiitq; diem suum Cardinose agri Abbatensis exiguopago in pestilentia illa infami, que per id tempus grassabatur. Erant autem ea tempestate cum illo: qui suarum partium studia fouebant Alphonsus Chazrillus Archiepiscopus Toletanus, Ioannes Patiequis, qui ex Marchione Villenati Magister militie diui Iacobi scripti fuerat. Aluarius à Stunica Comes Placētinus: qui deinceps fuit Arcuacorum dux, Alphonsus Pimētellus Comes Benenetaus, atq; alij copiores omnium ordinum viri Principes: qui ex morte sui ducis animo consternati formidantes Enrici Regis aucta ex victoria potestatem: que probis et maledictis per litteras, perq; acclamationes sepe accesserant: nullum aliud sibi presidium ab irato Re inueniebant, quam se inde mortui fratris locum Elisaben sororem, que eodem tempore, atque in eadem erat urbe substituerent: Reginaq; salutarer. Sic enim posset et factione sua confirmare, et commissorum impunitatem assequi: cum esset presertim Regis filia: atq; soror unica: ad quam non minus hereditarium regni ius, quam ad Alphonsum fratrem germanum pertinebat. Adeunt itaq; illam, et dicta, acceptaq; salute, Alphonsus antistes Toletanus, cui reliqui omnes priores orandi partes dederant, huiusmodi secreta sermone hanc

DECADIS PRIMAE

huit. Si apud Deum immortalem vota nostra valuissent
optima Princeps, et tu iucundissimo fratre tuo nunc si uere
ris, et nos haberemus regem, quem sequeremur, obsequere
musque. Sed quando superis ita iussu est, ut ille raperetur
ne malicia forte mutaret mentem, aut quia placita Deo anti
ma illius, in sola nunc restas altera spes, atque unica lux, quae
possit Hispanae reipublicae tenebras illustrare. Quam ardi
publicae labe ab Enriquo fratre orta est, ex eo tempore quo
suppositiciam illam, et quam simulabat esse filiam habere de
Reginamque futuram, etiam iurare iurando procerum inter po
sito designauit, optime nosti. Sed fuit tempus illud primū
tolerabile. Postea vero cum neglecta regni administratio
ue, omni voluptatum genere affluens per quosdam impu
ratos contubernales uoluerat negotia exequere, iurisq;
et iniuria nullum tam esset discrimen, coacti sumus quasi in
de mortui Regis locum, Regem alterum nobis sufficere, qui
illius negligentia rem perditam instauraret. At nunc illo a
cerba nec indigna minus morte perempto, quid reliquū est,
nisi quod bonum, foelix, faustumque sit, ut regni gubernaculū
la suscipias? fessisque rebus atq; licetis operam tuam, opem
q; accommodes? Neque est, quod oblatam a nobis condici
onem recuses, nisi mauis te ipsam, tuosq; ciues ire perditum.
Nam si tu, ad quam regni successio ex iure manu consertum
pertinet, non arripis occasionem, uide ne frater auctus hac
quoq; parte, quam nos tibi tradimus, totam regni molem in
subditiciam illam tui enulam transeat. Hec Toletanus prae
sul, cui reliqui primores sunt assensi. At illa ex recentii fra

LIBER PRIMVS.

5.

tris obitu in maiore, ac luctu degēs, paululum lacrymis, et
cogitatione morata paucis tandem respondit. Ego uenerā
de Praesul, vosque principes mihi charissimi, uoluntate istā,
quam geritis erga me admodum laudo, atque proinde
magnificacio, et si quando mihi dabitur facultas, gratiam
uobis conulatissime refferam. Sed qualis ante hac mihi as
ninus fuerit, quemque in praesentiarum habeam, quia, ut in
telligo, uobis perspicuum non est, breui ostendam. Quo
tempore frater meus, idemque germanus mihi dulcissimus
uobis adiutoribus rerum potiebatur, quia discordium cum
Enriquo fratre communi uinebat, nullo modo poterat mihi
placere statui ille reipublicae. Nam quis sane mentis pro
baret fraternas acies, alternaq; bella, pisanis decore cedijs?
quis fas et nefas misceri, legisq; et iura violari? Quae o
mnia ex bicipiti gubernatione illa sequebantur. Sed quos
nam sic fata uoluerunt, ut ex duobus alter alteri cesserit,
non censeo amplius repugnandum esse diuinae uoluntati, quae
bis iam manifestissimis argumentis declarauit, quid nos se
qui debeamus, semel eum uictoriam, atque iterum eum fra
tri uitam abstulit. Quod si uos o amici Hispanae reipubli
cae cura tangit, illud potius curate, ut res ad illius imperium
deferatur, cui Deus ipse deferendum esse iudicauit. Sed quia
non modo omnium ordinum consensu, sed etiam ipso, qui ab
aliquibus dicebatur esse pater, indico, abdicata est illa, quam
dicitis mei amulam, si me Ioannis Regis filiam, si dignam
tanto nomine putatis, efficit per ipsum Regem, perque re
liquos Hispaniae proceres, ut res Hispana in alienam fami

DECADIS PRIMAE.

nam illegitime non transferatur, sed post fratris obitum ad
illam deuoluatur, cuius potior videbitur esse causa.

AGITVR de concilianda Elisabe Regi fratri
Archiepiscopus Hispalen. negotium suscepit.

CAP. IIII.

IS rationibus commoti procures abierunt addu-
bitantes, quā potissimum viā insisterent, quos
incipiti consilio distrahit. Ioannes Patiequius
Magister equestris ordinis sub diuo Iacobo
merentis in hunc modum allocutus est. Quae sit magnan-
imae huius puella mens sapientissimi viri, quod consilium vi-
deatis, quam non libidore regnandi, non odia in partis aduersae
studiosos flexerunt, eā nos miramur oratione in sententiā no-
strā non potuisse impellere. Credite mihi o procures, magnū
quidem haec indoles promittit. Non est puella huius inge-
nū vulgare. Nam quis illius rationes, quibus nuncusa est,
confutare, aut refellere potest? Quis enim non videt reipū-
blicae, atque citā nobis ipsis magis conducere pacem, ad quam
nos illa hortatur, quam bellū, quod vtiq; perniciosum est?
Nam timor ille noster à Rege, quē offendimus, facile sedari
potest, uel per ipsam regni participem factam sororem.
Cuius ea est prudentia, ut uel vno verbo nos possit facere
illi beniuolos. Quid, quod ego pulcherrime noui Regis
ipsius ingenū in mediā iracundia, etiam minima excusatio-
ne placabilis est. Quare sententiam meā ego breui vobis
ostendā. Sororē cenfeo fratri conciliandā ea cōditione, ut

LIBER PRIMVS.

61

ille solus imperio potestatur, illa vero si fuerit superstes, in re-
gni administrationem succedat, idque ex gentis nostrae con-
suetudine, procerum, procuratorūq; totius Hispaniae iuribus
rando sanciat. In Magistrī sententiā omnes pedibus ma-
nibusq; tunc ierunt, quod videbatur aequabilior, et cuius
mo possit obistere, tamen si non erat illis ignotum ipsum iā
pridem cogitasse de reditu in gratiā cum Rege, quippe qui
cotidie apud omnes testaretur, praedicaretq; illum vnicū
benefactorē suū, sequē omnium fortunari suarū illius esse
debitorem. Ex quo factum est, ut omnes factionis illius so-
ci, atque ille imprimis cepissent agere de concordia inter
fratrē et sororē. Is namq; autor fuit, ut Alphonsus Ponso
et Archiepiscopus Hispalensis vir bonus, atq; dicēdū im-
peritus, et qui vtriusq; partis esset amicus, Regem adiret,
atq; imprimis ab illo venia petita, de pacis condicionibus as-
geret. Qui, ut erat homo ad res agendas natus, non grana-
te negotium suscipiens regē adit, apud quē huiusmodi sermo-
ne usus est. Cū in constituendo Rege clarissime Princeps
omnia virtutū genera sint necessaria, et quae possint illum,
et bonū virū facere, et sapientem, dūc tamē iure videtur
primas sibi vindicare sedes, elemētia, et iustitia, quae sola
possunt efficere mortales proxime ad Deū accedere, qui et
ipse elemētissimus, iustissimūq; est. His duabus ita moderā-
tur orbē, ut in suis operibus nunquā altera sine altera res-
periat. Pars illa optime Rex, quae fratrem tuū sequebatur,
forte sibi persuaserat se à tua Celsitudine aut insulae trācta-
ri, quod videbat te propēiori quodā modo amicis, quos ita

DECADIS PRIMAE.

bi priuatim delegeras, indulgere: quodq; beneficia, q̄ confectuerunt i regali beneficentia proficisci, non peruenirent ad illos pro dignitate. Sed esto, partim inuidia, partim indignatio illos á te alienauit, iam pudet eos, pigetq; facti, iam fatetur se & tuo Marte & diuina sententia victos. Erit igitur clementie tue, & illos facere tibi obsequentes amicos, errata illis condonando, et iusticie, si regni tui vires sparsas recollecteris, cōposuerisq; rerum statim presentem, & de inde futura tranquillitati prospexeris. Quod utrumq; tuo singulari beneficio in reimp. efficies, si sororem iam prope vno omnium consensu principem non modo expectantem, sed animo quoq; designatam tu tibi illam successuram, regniq; legitimam heredem declaraueris, atq; eadem via te ab omni molestia liberabis, omnesq; primores obnoxios ubi facies, & rebus Hispanis quietem, pacemq; in longum relinques, efficiesq; ut misericordia & veritas obuient simul, & iustitia, & pax oseulentur se. At Rex tametsi erat illis non dissimulante iratus, á quibus hæc petebantur, benigne tamen patienterq; Archiepiscopum audiuit, respondetq; se die postero illi responsa daturum, atque ita illum in hæc uerba dimisit. Erant familiares, atque amici Regis selecti in factiones duas, altera que studebat Regis sorori, altera que partes suppositicie illius filie sustinebat. Qui audita legatione, cū intelligerent Regis ingenium fixibile, atque paruo momento posse huc uel illuc impelli, regem aggrediuntur, remittuntque rationibus ad rem accommodatis, que que pars in sententiam suam pellicere. Qui adulterine Regis filie partes

LIBER PRIMVS.

7.

Partes tuebantur, dicebant uenisse tempus in quo Deus traderet hostes in manus suas, quando spoliati duce, atque consilij inopes, nesciebant, quo se conferrent, nisi ad eum, quem res, & uerbis leserant. Reuocaretq; in memoriam, quo pacto ab imperio suo descuerunt, atq; contra diuinam, & humanam iura creato sibi Rege armati, etiam in acie contra suam uerū Regem decertauerint. Meminisset, que probra & males dicta in vulgus sparserint, atq; etiam ad Principes exterarū gentium scripserint ea, que de maiestate regia consinxerūt, prædicaueruntq; quibus etiam scorta, & prostibule meretricies abstinerent. Quare huiusmodi hominum generi, nā modo ueniam non esse dandam, aut in gratiam recipiendos, uerum etiam bello persequendos, exagitandosq; ad extremas mundi oras, quoad lucent commissa, dignasq; pro suis sceleribus poenas reportarent. Exaggerabant præterea hominum superbiam, uel impudēciā potius, qui cum debuissent petere ueniam supplices, postularent suo arbitrio designari debere Principem, regniq; heredem, imponentes legē, quam victores uictis imponere consueuerunt. At pars altera, siue quod diffidebat Regis ingenio, quod erat magis proman ad oculum atq; socordiam, quam ad decertandum uindicandumq; bello iniurias, siue quod intelligebant regni hereditatem ad sororem pertinere, siue quod uidebant mala impudentia nullum esse habitura finem, nisi frater, & soror redirent in gratiam, obtestabantur Regem, ut ex hostibus faceret amicos illos, qui ante hæc sibi obstitierant, simul etiā sororem sibi beniuolam faceret, declararetq; illā Principē;

D

DECADIS PRIMAE.

regnorumque futuram heredem, si foret sibi aliquando sus-
perstes. Erant, qui suaderent illi omnia superiora per simu-
lationem esse facienda, quo ad soror in potestatem suam re-
digeretur: posse enim tunc illam alicui externam gentium
Principi matrimonio locare, atque eadem via tradere filiam
sive putativam, sine ex se genite regnum, quod à maioribus
suis receperat.

REGEM dubium in Elisabetha partes Andreas
as Caprarius promittit facit. Statuam
turque pacis condiciones.

CAP. V.

QUAM varijs sententijs Regem incipientem, du-
bitumque quid faceret Andreas Caprarius, quæ
Magistro domus præfecerat, et cui ex omni-
bus amicis magis fidebat, quam nulli alteri,
hunc in modum est allocutus. Et si intelligo clarissime Rex
me apud Celsitudinem tuam non habere tantam auctoritatis,
ut andrea te aliqua de re admonere, est tamen fidei meæ,
et obsequij, quod tibi debeo, testatum atque te relinquere,
quid ego sentiam de hoc negotio, quo te implicatum esse vi-
deo. Adiuvi nuper ex quodam viro doctissimo, qui se philo-
sophum proficiebat, scriptum esse apud Platonem, tantum
quemque in sua rep. debere contendere, quantum civitas
suis persuadere posset. Nam quemadmodum patri, sic etiam
patriæ non esse vim inferendam. Omnibus regni primor-
tibus simul et vulgo, atque omnium ordinum viris persua-

LIBER PRIMVS.

8.

sum est, hanc quam Regina vxor tua peperit, non esse ex te
genitam, idque factum est illis probabile argumentis, quæ
nos amici tui, qui sæpe cum populo disceptamus, nullam ratio-
nem possumus dissolvere. Si tibi animus est, quam cupis cre-
di tuam esse filiam, Regni heredem relinquere, tota erras
via. Nam est nemo, qui non indignetur parere illi, ad
quem regni successio iure non pertinet. Quod si uiderint
te arces munitionesque et Castella presidio firmare, atque
amicis tuis credere, ut post obitum tuum filie tradant,
hoc est patriæ vim asferre, hoc est, contendere plus, quam
effici possit, hoc est, Gigantum more contra superos pu-
gnare, voluntatique Diuinæ obfistere. Neque imperio
tuo subditi magis id patientur, quam si velis illos in ma-
nus infidelium tradere. Si respublica Hispana loqui pos-
set, non aliud opinor diceret, quàm quod ego nunc sentio, esse
videlicet ignoscendum illis, qui pro fratre tuo contra te ar-
ma sumpservunt, qui forte non tam offendendi tui causa, quàm
utilitati publicæ prospiciendi id fecerunt. Deinde sorore
tibi conciliandam, tractandamque, proinde ac si esset filia ex
te genita, quandoquidem ita Deus voluit, ut tu sine prole
decessurus esses, illique regni successionem volens nolensque
decernas. Hac enim via omnes tibi futebuntur esse des-
bitores, tibi que libentissime obtemperabunt, tu solum ocio
et tranquillitate frueris, res Hispanæ in dies magis ma-
gisque efflorescent. Pro quibus in rempublicam meritis
illud premium tibi dabitur, quod omnibus, qui commissum
sibi imperium cōservaverint, adiuvrint, auxerint, adeo

DECADIS PRIMAE.

propositum est. In hanc sententiam, quæ ex altera parte timorem intentabat, ex altera oculum pollicebatur, Rex facillime acquieuit, iubetque vocari Archiepiscopum, cui respondet velle se reipublicæ, & cōmunis utilitatis causa condonare illorum errata, qui ab imperio suo desierint. Velle præterea sororem sibi conciliare, atque in Principem regniq; sue cæstricæ cooptare, modo illa in sua verba persancte iuret suo iniussu nuptum ire mortaliū nemini. Suscipit Archiepiscopus se & illorū, quibus est concessa venia, & sororis designandæ Principis & Hispanæ totius reip. nomine imo mortales gratias agere pro tam mansueto benignoq; ingenio. Tum agi coeptum de condicionibus pacis, idēq; secundus est in hæc pacta conuenta. Imprimis, ut soror princeps designanda, & Ioānes Patiequus Spatharius Magister, & ex reliquis, qui in eadem causa fuerunt, qui vellent, regalem curiam frequentarent, quo per omnem Hispaniam reditus in gratiam, atque concordiam illustrior esset, quodq; Rex intra quadrimestre tempus Reginā, & ex fortuito illo concubitu filiam dimitteret in Lusitaniam, curaretq; per Pontificem cum illa diuortium facere, quandoquidem cum fecerit conjugale cum illa inierat, ad præfinitum tempus suere legibus soluti, experiendi tantum gratia in vtro esset gignendi defectus, cum alioqui permanendum illi esset cum prioris vxore. Tum demum, ut in alimenta sumptusq; nouæ Principis decerneret stipendiaria oppida cum iurisdictione, ex vrbibus Abilam, Optum, Molinam, Vbetam, ex munio eipys Methymnam campestre, Vlnctum, Ascalonem.

LIBER PRIMVS.

9.

Ipsa vero Princeps iurauit stantibus his condicionibus, nisi per Regem fratrem liceret, se nemini mortaliū nupturam. Constitutum est præterea ad præfinitum diem, ut Rex et soror conuenirent ad ædæ ac cœnobio diu Hieronymi, quod est ad locum, quod vulgus Guisandi tauris appellat.

HENRIQVVS & Elisabeth soror conueniant, rursus designatur Princeps, & Ioanna Regina fugit.

CAP. VI.

RAT eatempestate Rex in oppido, quod ipse plurimum frequentabat, antiqui Carpetanæ Matrem vocabant, nostra ætas Madritum nominat. Soror vero Abile morabatur. Quæ accepto Regis responso conuocatis primoribus, cum primam petiuit, venit Zebberos comitatu virorum Principum frequentem, inter quos erant ex ordine Ecclesiastico Tolctanus & Hispanensis Archiepiscopi, & Enicus Namrius præsul Caricensis. Ex ordine vero militari Magister diu Iacobi, & Placentinus, Benauentanusq; & Osorninus Comites, aliq; complures vtriusq; ordinis Principes viri. Rex vero ex Madrito profectus, venit ad Cadabalsum, qui in agro Ascalonitico per grandis est vicus. Locus, in quem constitutum est se conuenturos, distabat vtrinq; intervallo parvi. Quo posteaquam conuenerunt, seque inuicem salutauerunt, Rex benigne, ac comiter sororem longo post tempore visam, breuiter allocutus est, nam cætera dixit, se in

DECADIS PRIMAE.

aliud tempus reservare. Tunc accedens diui Iacobi Magister genitricis Regis amplexus paucos pro se, atq; pro ceteris, qui in eadē causā fuerūt, est locutus: partim excusans, partim confitens suam, atque aliorum errorem, pollicens suo, atque sociorū nomine cōpensatio se obsequiorū cōtributūque p̄stinas offensiones, si quid fuisset, in quo leserint Regiā maiestatem. Erat in ea conuentus celebrare ad hoc ipsum invitatus Antonius Venerius Apostolicæ sedis legatus, idēq; Legionēsis Episcopus. Et qui deinceps fuit Conchenfis præsul, atq; S. R. E. Cardinalis. Is petente ipso Rege absoluit, atq; relaxavit à priori iurando illos omnes, qui iam pridem Madridi iurauerant principem, regniq; heredem futurā illam, quæ falso dicebatur filia Regis. Atqui Rex ipse declarauit ex templo imperij successione, hereditateque, ac regni dominion ad sororem pertinere, quemadmodū et antea Alphonsum fratrem suum Regem designauerat. Quo intercepto in superstitem unicam sororem hereditarium ius esset deuolutum. Nam quæ sua dicebatur esse filia, illam abiurabat, abdicabatque perinde atque alienam. Iurauitque cūstigio in apostolice legati verba, se hanc unicā sororem regni heredem agnoscere, et præter eam neminē, atque hanc heredis institutionem, declarationemque sub eodem iurando affirmavit se nūquam per se, aut per aliū quempiam interpellaturum. Idemque cōegit omnes omnium ordinum viros summos et infimos, qui aderant, iure iurando sancire. Per edicta quoque præcepit, ut omnes ciuitates, oppida, municipes, et populi suo imperio subditi idē

LIBER PRIMVS.

10.

secum iurarent, atq; si contingeret, ipsam e vita priuam excedere, haberent illam certam, legitimam, et indubitam Reginam. Edixit præterea, ut omnes ciuitates, oppida, municipia mitterent procuratores suos Oceaniam, ubi futurus erat conuentus procerum, in quo de statu reipublicæ decerneretur. Per idem ferè tempus Ioanna Regis vxor, quæ mittenda fuerat in Lusitaniam, ex certis quibusdam causis posita est sequestro in potestate Archiepiscopi Hispalensis, qui tradidit illam ad seruandam Petro à Castella ex sorore nepoti suo in arce, quam ipse edificauerat munificentissimam Alahégij. Egregia interea coniux, quo mariti dedecus magis testatum esset cunctis, oculos in adolescentē coniecit, et non multos post dies comperta est ex eo prægnans, neq; eo contenta, ausa quoq; est ingens facinus. Agit cum adolescente, ut illam per muros noctu deducat. Composita cum fessisset custodes primum, deinde circitores et vigiles lapsa per fines, atq; erepens tandem veredo imposita dux ad ultimum postridie Batracum venit, quo in loco erat Ioanna filia, quam ex fortuito concubitu genuerat, abseruabatque publice ab Enriquo Mendoza Tendillano Comite, Exactis diebus paucis, Rex cum sorore Principe, cæterisque procerum comitatu venerunt Oceaniam, procuratores quoq; ciuitatum et municipiorum eodem conuenerunt, quemadmodum per Regis edicta illis fuerat imperatum, qui et ipsi procuratoris nomine iurauerunt se habituros illius sororem loco Principis, heredisque: et post eiusdem obitum pro vera, certa, legitimaque Regina.

DECADIS PRIMAE.

MAGITVR de coniugio Elisabeth Principis cū
Alphonso Lusitanorum Rege, et cum
Ferdinando Sicilie.

CAP. VII.

ALTERA vero pars, quæ Vmetano prelio En-
riquam Regem secuta fuerat, indignabatur, quod
non fuisset habita ipsorum ratio in illa Regis Prin-
cipisq; concordia, Nihilominus tamen partim
illuc accessere, partim misere procuratores suos, qui utriq;
illud idem iure iurando sanxerunt. Hi fuerunt Marchio san-
ctæ Iulianæ. Comes Pharius, Episcopus Secontinus, aliq;
complures eiusdem factionis. At Rex siue Magistri Sp-
tharij suasu, siue quod ipse per se natura erat varius, et mu-
tabilis, nihil eorum exequabatur, de quibus cum sorore trans-
action erat, quin ediuerso per literas egit, ut Alphonsus Rex
Lusitanorum, qui tunc orbatu erat uxore, peteret coniun-
gio sororem Principem designatam, eoq; venit Archiepis-
copus Olyssiponensis cum literis, et mandatis, et procu-
ratio ipsius Regis nomine. Archiepiscopus Toletanus econ-
trario laborabat illam iungere Ferdinando Regi Sicilie, ac
Principi heredi Ioannis Tarraconensis Regis. Qui, ut
posset commodius atq; citra ullam suspensionem peragere
negocium, concessit Hypperos dicionis sue municipium,
cepitque exequi rem per Gutterriam Cardeniam ipsius
Principis structorem, ut spretis Lusitanorum Regis
condicionibus, acquisceret potius Regi Sicilie.

LIBER PRIMVS.

II.

Rationes autem, quæ possent illam in Sicilie Regem pellis
erre, atque è diuerso à Lusitanorum Principe detertere, cō-
plures fuere, sed illa imprimis quod Enriqui fratris consi-
lia cōcedere videbantur, ut sororem extra regni limites ab-
legaret, nulla dignitatis habita ratione, dum modo efficeret,
quod cupiebat, id est, quo posset commodius subditum fia-
liam in regni successionem substituere. Ex quo illud effice-
batur, ut quoniam Lusitanorum Rex haberet ex priori cō-
iuge filium heredem, si susceperet ex ea liberos, relinques-
ret eos exheredes, sui minus suscepisset, ipsa nihilominus
maneret indotata. At rex Sicilie, idemq; Tarraconensium
Princeps designatus, qui necdum uxorem duxerat, neque
liberos procrearat, non modo posset habere filium, qui succe-
deret in gubernationem, sed etiam posse fieri, ut autum re-
gnum cum regno dotali coniungeretur. Accedebat etatis
æqualitas, quæ ad animos conciliandos valet plurimum, cū
alioqui Lusitanus esset natu grandior. Eoqueq; accedebat,
quod si res in discrimen esset ventura, ut inter duos princ-
pes armis decerneretur de regni possessione, quod Rex Si-
cilie idemq; Tarraconensium Princeps habebat in Hispan-
ia ex primoribus complures sanguinis propinquitate coniu-
ctos, qui cuperent ipsum potius, quam alienum regnare, et
qui si vires suas cū ipsius principis viribus cōiunxissent,
facile possent submouere, atque semel ex Hispania amula
illam, atque in ipsius regni perniciem genitam eradicare.
His suasionibus apud Elisabeth Principem Gutterrius ute-
batur. Quas illa secum reputans, simul etiam quod vide-
batur.

DECADIS PRIMAE.

bat fratrem Regem nolle stare pactis conuentis, neque tradere illi vrbes, & municipia, quemadmodum inter eos conuenerat, sed illud imprimis, quod frater nihil aliud moliebatur quam ipsam ex Hispania pellere, atque perinde regni successione spoliare, facile assentiebatur structoris admonitionibus: sed pudebat illam publice fratris voluntati obistere: qui per se, atque per amicos instabat, ut in hoc sibi obsequeretur: promittens (ut aiunt) maria, & auri montes. Quare utriusque partis rationibus obtusa, & dubia quid potissimum sequeretur: tandem respondit se huius deliberationis curam omnem ad Hispaniæ proceres velle deferre: precata Deum imprimis, ut quod reipublice foret utile, sinibique honestum, id illis animum induceret. Sed cum utraq; pars instantius vrgeret, atque intelligeret plerosq; omnes ex proceribus, atque infimæ mediocrisque conditionis hominibus in Sicilia Regem propensiores Olysiiponensi Archiepiscopo respondit, velle se hanc rem tam grandem, & que non tam sua, quam omnium communis esset, cum Hispaniæ primoribus commentari: atque ita demum re cum omnibus communicata, se per oratores summam totius negotii missuram Lusitanorum Regi. In hæc verba Archiepiscopus est dimissus. At illa secreto per structorem Tolitano prefili respondet: si per primores proceresq; regni sibi liceret, se facturum, quod ille tam instanter efflagitabat.

LIBER PRIMVS.

12.

ENRIQVVS à pactis conuentis discedit: atq; ibat campofectiuus Comiti Placentino Areuacum cum Ducis titulo dono dat.

CAP. VIII.

CAETERVM Rex cū videret omnes conatus cogitationesq; suas in casum recidisse, virtus ne se inuito soror nuberet: cui minime ipse vellet: cepit agere cum amicis, quo pacto illam posset in vincula conijcere, idq; fecisset insitimeret, ne proceres ab eo decederent: illamq; bello vindicaret. At Tolitano prefili factus est infestior: tanquam auctori conciliatoriq; matrimonij sororis cum Rege Siciliae. Succensebat præterea illi, quod ad pristina sua errata hinc nunc cumulus accessisset maximus, in re præsertim que sua omnia interturbaret consilia. Itaq; cum pararet cohortes, que illum comprehenderent, suspicio fuit Magsistrum Spahaiam fecisse Præsidentem omni de re certiorē: monuisseq; ut caueret sibi. Idq; faciebat non tam quod Archiepiscopus erat sibi aut amicis, aut sanguine propinquus: quam quod secreto fouebat alterius partis primores: ut ex illa conuentione discordiæ in dies crescerent: vnde sibi putabat magnas fieri posse fortune accessiones. Quare cum ad conflictum erat veniendam: nunquam sinebat alteram partem euadere suæ peritorem: sed subleuabat semper partem: quæ esset abiecior. His artibus & alterutra pars & illius ope indigebat.

DECADIS PRIMAE.

Et ipsius potentia cotidie augebatur, Rex cum neque blā
dicijs, neque precibus, sed neque minis posset sororem in sen
tentiam suam attrahere, neq; auderet illam in vincula cons
uicere: statuit ad tempus dissimulare, atque in Beticam pro
ficisci: ut conciliaret sibi vrbes, et municipia, atq; illius pro
vinciæ primores: qui Alphonsi fratris factionem aduersam
secuti fuerant. Et quod id facilius assequeretur: extorsit à
sorore literas: quibus significaretur cum illo redditus in grā
tiam: neque alia ex causa ipsum illuc proficisci, nisi ut res
vtrique communes agerentur. Profectusque est cum illo
Magister Spatharius aliq; complures ex primoribus. Prin
ceps vero, ut daret inferias, iustaq; persolveret Alphonso
fratri defuncto: profecta est Areuacum municipium illud or
natissimum, quod decretum erat in sumptus Elisabes Regi
næ ipsius principis et Alphonsi Regis matri. Tenebatur
autem præsidio à Placentino comite: qui veritus ne prin
ceps illum excluderet: atq; municipium sibi præsidio munis
ret, egit per Spatharium Magistrū, ut Rex donaret ipsum
et municipio et Areuacorum ducis cognomine. Magis
ter vero reputans, si remperageret eadem via et Re
gis potentiam debilitari, simul etiam et Comitem Placent
inum, qui eo tempore inter Hispaniæ proceres eminebat,
apprehensa municipij possessione in eantantum re impliciti
fore, egit cum Rege, ut donaret illum et municipio, et
municipij titulo sub Ducis nomine. Quod rex fecit non
grauate, siue ut sorori negotium facesset, siue quod erat
ingenio facilis ad euertendum regale patrimonium. Hanc

LIBER PRIMVS.

13.

largitionem tam profusam omnes omnium ordinum viri
egre serebant, partim inuidia, quod videbant comitē Pla
centinum in dies fieri potentiorē, partim quod regiæ vi
res huiusmodi largitionibus minuebantur, partim etiam,
quod Regiæ viduæ miserabantur calamitatem, cum illud
unicum suæ viduitatis subsidium eripiebatur. Princeps
itaque ab Areuacopulsa, contulit se Abilam, ut defuncto
fratri parentaret. Ludouicus interea Gallorum Rex fas
tus certior regnorum Hispaniæ successionem ad Elisaben
loannis Regis filiam esse deuolutam, simul etiam peti cons
iugio à duobus Principibus sibi ex factione publica infens
sis, quod illorum erat vterq; confederatus Britannorum
Regi, veritus ne ab altero illorum duceretur vxor, atque
proinde partis aduersæ vires auangerentur, et suæ decrese
rent, statuit mittere legatos, qui peterent illam coniugio Ca
roli fratris sui Aquitaniæ ducis. Erat autem legationis eius
princeps. S. R. E. Cardinalis. Cum interim prin
ceps obtunderetur cotidie rationibus, ut in alterutrum ex
duobus competitoribus flecteretur, ecce legatio à Gallos
rum Rege aduentabat. Erat illa tempestate Elisabe prin
ceps in municipio Matricalli quod, quemadmodum de Are
uaco diximus, erat decretum Elisabes Regiæ matri, quo
postea quam oratores accessere, dataq; est illis copia
principis abeundi, cum assisterent aliquot ex
optimatibus, qui illam assectabantur,
Cardinalis hanc orationem habuit.

DECADIS PRIMAE
CARDINALIS Oratio, in qua Elisabeth Carolus
lo Gallorum Regis fratri coniugem petit,
cui excusans se, illa respondet

Caput. IX.

IS I Gallie regnum atque principum Hispanie
vetus amicitia et fœdus æternum apud
omnes nationes testatum esset, atque iam inde à
multis illustribus officiis confirmata societas,
poterant ego clarissima Princeps multa nunc commemorare
re, quæ ad eam rem pertinerent. Sed in hac causa de qua
oratores aduenimus, nolo, prosi nobis fuisse Gallos Hispanis
semper amicos, atque socios, idemque semper de re
communis sensisse. Non nobis prosi Celsitudinis tuæ com-
petitores semper fuisse aduersæ factionis, semperque Britan-
norum Regi confederatos. Nolo commemorare nunc
immortales inimicitias et incurabile odium inter virosque
populos confirmatum multis stragibus hincinde acceptis.
Illa tantum prosequar, quæ sunt propria huius causæ, ut
competitorum meritis detur tantum victoria. Petit con-
iunctura Lusitanorum Rex, petit Sicilia, petit Aquitania
Dux. Consultatio tibi est, quis ex tribus sit diligens
dus. Lusitanorum Rex omnino excluditur, et quod est
natu grauidior, et quod habet filium heredem, unde quot
tuæ dignitati sequantur incommoda, facile est videre.
Querela propter ætatem disparitatem, quod filij a patre

LIBER PRIMVS. 14.

fatri essent exheredes, quod inter Lusitanos, et Hispanos
semper est similitudo, atque virisque partis alterius
contemptio. Atqui Sicilia Rex tametsi ætate florescit, no-
stet tamen illi non cedit et corporis elegantia, et ingenij
acrimonia, et animi sapientia, Sed neque est illi potentia
inferior. Neque enim Aquitania aut soli benignitate,
aut fortunis, aut tractu cœli, prouincie Tarraconensi ces-
dit. Est tamen sint utrique omnia paria, non valent
in electione hinc amicitia, illinc inimitie patere et auis-
ta? non summus consensus maiorum huius cum Ioanne pa-
tre tuo, cum quo illius pater ingentes egit iniurias? Quod
si apud eos, qui vitæ excesserunt, aliquis est rerum nostrarum
sensus, nihil magis oblectauit utriusque Regis defuncti
animas: quare quemadmodum in vitâ se ipsi dilexerunt,
ita et posteri sui in eadem maneant charitate. Quid
quod hac via et frater iratus tibi reconciliabitur: idque
Rex Ludouicus curabit atque conficiet. Aut si tibi pro re-
gni possessione fuerit cum æmula diceptandum, unde tibi
certius, unde firmitus subsidium putas venturum à Lusita-
norum Tarraconensium ve principibus: an à Galliarum
Rege potentissimo? Quare, ut vno verbo legationis
huius mandati colligam, Rex Gallorum offert tuæ
præstantiæ coniugio bellissimum fratrem viribus ingenioque
præstantem: patrimonio amplissimo præditum, cuius maio-
res cum maioribus tuis vixerunt in summa cœcordia. Quo
pignore et antiqua fœdera renouabuntur: et utriusque res
qui vires cotidie magis magisque imalescunt. Idque, ut facias,

DECADIS PRIMAE.

non solum te vehementer rogat, tibi que, oblitus se regem, supplicat: atq; eo nomine omnia, quæ possidet, non modo vienda, sed etiam abutenda permittit. Ad hanc Cardinas lis orationem illa respondet: recordationem auitæ amicitie atq; Societatis antiquæ fuisse multo iucundissimā: et si quā doreriam Hispaniarum potiretur: se curaturam, vt idem fœdus vinculis firmitioribus sanciretur. Simul etiam dicebat se agere Ludouico Regi gratias immortales pro eo animo, quem erga se, resq; suas ostendebat: quoq; dignam existimaret, cui fratrem matrimonio coniungi peteret: sed se ea de re omnem curam in regni proceres optimatesq; reiecisse: quādoquidem sibi non esset pater, qui patrimonium fundaret: neq; frater, qui vtriusque parentis curam sustineret. Rogabat præterea Cardinalem, vt se apud Regem excusaret, quod non fuerit in potestate sua, vt illius voluntati obsequeretur: quoniam hæc deliberatio iam non ex sua, sed ex optimatum consultatione pendeat. In hæc verba oratores dimissi re infecta domum redierunt.

ELISABEN quid faceret dubiam structoris impellitoratio, vt Ferdinādo Siciliæ Regi nupbat: celebranturq; nuptiæ.

Caput. X.

AT Princeps non tam à competitoribus iam est flagitabatur, quam ab ecclesiarum præsulibus, religiosis, optimatibus ciuitatum, regni primoribus, domesticis ac familiaribus: vt ex tam longa deliberatione

LIBER PRIMVS.

15

deliberatione tandem decerneret, cui potissimum vellet nuptias: quamquam plerisque omnibus videretur Siciliæ Regem esse cæteris præferendum. Id etiam, vt faceret, Enrius qui fratris amici, ac familiares clam admonebant. Adiora bant etiam, obtestabanturq; illam, vt prospiceret rebus Hispanis: quæ procuidubio tendebant in interitum, nisi daret operam, quemadmodum ex se prolem relinqueret. Sed in primis structor ille suus, qui hæc de re sæpius cum illa familiariter loquebatur, cogitans secum hunc esse virginitatem, vt præ pudore nolint facile connubio præbere assensum, his illam verbis adortus est. Scio ego clarissima Princeps, cum de maritandis virginibus agitur, non ad ipsas, sed ad parentes, ad propinquos, ad iutores, atq; ad ipsos in quorum potestatem sunt adiri solere. Tuæ vero Celsitudi ni omnia hæc propinquitatis vincula fors ademit. Pater, qui hæc de re imprimis consultare debuit, obiit diem suum. Mater, quæ secūdas post illum debuit obtinere partes, vni tantum viduitatis suæ dolori indulgens in lectu ac marore degit. Frater, qui debuit vtrique succedere, te indotatam regno spoliare nititur. Familiæ, et amici restant soli, qui non sine lachrymis tibi supplicant, ne stabiliendi regni, quod tuæ posteritati relinquis, tantam occasionem oblatam annuitas. Hoc te Prelati omnes ecclesiastici obsecrant, hoc primores populi, hoc regni proceres, hoc ciuitatum optimates, hoc omnes omnium ordinum Hispani conscientiam tuam testantur, ne fraudes illos legitimos successoribus, ne sinas regnum Hispaniæ in alienam transire dominationem, ne

DECADIS PRIMAE.

des locum, ut frater à te vera indubitataque hæredes, in subditiis atque exturpi concubitu genitiam transferat imperium. Videste à tribus potentissimis principibus peti, decerne quis illorum tibi magis animo sedeat. Quod si te pudor impedit, quo minus ædas nomen, dicam ego, quod sentio, ex illis omnibus magis tibi conducere Siciliæ Regem, eundemque Tarraconensem principem, est tibi cõueniens, est robore, atque animi virtute præstans, habet regnum tuo confine, habet in Hispania tua propinquos, ac viribus et divitijs præpollentes, proh Deus immortalis, quid dubitas vno verbo tot bona, tot commoditates, non modo tibi ipsi, sed tuis omnibus atque vniuersæ Hispaniæ reipublicæ præstare? His verbis Princeps iam victa, quando, inquit, omnibus ita visum est, me debere assentiri coniugio, non credo id sine quodam numine, atque diuina prouidentia euenisse. Quare vos ô amici efficit, quod videbitur è reipublica debere fieri, neque amplius hac de re sententiam meâ expectetis. Quicquid enim de me statueritis, id ratum, firmum, gratumque habeo. Sed huius meæ voluntatis facite imprimis certiores Archiepiscopum Toletanum, qui huius mei sensus semper mihi fuit autor. Quem ego certo scio, cum acceperit hunc nuncium peculiari quodam gaudio gaudisurum. Archiepiscopus certior factus his de rebus, venit Fontiueros Abilensis agri vicum per grandem, quo se iam Princeps è Matricali oppido profectus receperat, atque inde profecti sunt Valladolidum, ubi tunc erat Archibailassus Fredericus Regis Siciliæ maternus avus, atque com

LIBER SECVNDVS.

16

plares ex regni primoribus, qui eò conuenerant ad sponsaliorum pacta conuenta, nuptiarumque leticiam celebrandam. Rex ipse Siciliæ, idemque Tarraconensem princeps venit tandem comitatus Petro Manrico comite à Triunio, qui deinceps fuit Dux Naiarensis, atque ex provincia Tarraconensi alijs quamplurimis proceribus, optimatibusque. Longuè esset enuicere, qui cõplexus, et quanta gaudia vtriusque partis fuere. Nihil illustrius illo die Hispania vidit, in quo nuptiæ tantorum principum celebratæ sunt. Nemo enim ferè fuit, qui non leticia gessiret, non exultaret, non Deo gratias ageret: non municipium, non ciuitas, quæ non supplicationes, ludosque publicas decerneret.

DECADIS PRIMAE
LIBER SECVNDVS, DE EPIS
tolis Ferdinandi et Elisabeth principum
ad Enriquẽ Regẽ missis.

Caput. Primum.

NOPTIIS feliciter peractis, instantibusque repositis, visum est Principibus sacre omni de re certiores Enriquẽ Regem, atque per literas excusare, quod illius iniussu nupsere soror. Misse itaque per honestos viros literæ cum mandatis in hæc verba. Enriquo Hispaniarum Regi, Fratrig, piensissimo, Elisabeth Princeps eadẽque soror bene agere. Non sum ignaræ tibi succedere,

E 4

DECADIS PRIMAE.

quod iniussu tuo Regi Siciliae nupsim. Sed cum audierit
causas rationesque, quae me id facere cōgerunt, facile opti-
nor placaberis. Nam si aliqua in re culpa est, illam non
mibi, sed tibi ipsi imputabis. Scis humanissime Rex, neque
enim te latere potuit, quali animo fuerim erga te, cum Ale-
phonsus frater regium sibi nomen assumpsit, & quam mihi
dissidium illud displicebat, quamque detestarer inter duos
fratres decertari de regno, quod alter possidebat, alter si so-
ret superstes, possessurus erat. Scis praeterea post illius obi-
tum, quam sine civitatione vllaregnum, quod mihi ab ado-
uersariis tuis offerebatur, abdicauerim, dicens te superstiti,
non licere regnare. Adhuc nihil est in meis operibus, quod
tibi displicere possit. Iussisti me venire, quo tu volebas,
declarasti me Hispaniae principem, fecisti, quod iure debu-
isti facere, & meti ob id factum magnas tibi habeo gratias.
Pollicitus es, te intra quatuor menses repudiatum vxor-
rem, si vxor appellanda est, quam neque per iura diuina,
neque humana tibi habere licebat: missuramque in Lusita-
niam cum filia tali matre digna. Pollicitus quoque este
mihi traditurum in sumptus oppida quaedam vectigalia.
At transacta omnia, iurauisti tibi his conditionibus,
te invito me nuptiarum nemini. Posses tu me eo nomine per-
uicior accusare, si fecisses illa, quae te factum unum mihi promissi-
sti. Nunquid repudiasti vxorem? nunquid ablegasti illam
cum filia? nunquid tradidisti municipia & vrbes, unde
hoc inane principatus sustinerem? Omitto cetera, quae sunt
omnibus nota, quo me nitebaris obtrudere, alteramque quasi

LIBER SECVNDVS. 17

inde mortui locum substitueret. Quando igitur tu mihi nō
prospexisti, prospexi egomet mihi. Conscienciam tuā res-
pice, comperies me fecisse nihil, cuius pudeat, pigeat ve.
Sed omnia haec omissa faciamus. Mihi nunc idem est ani-
mus, qui fuit semper, te diligere vt fratrem, te colere vt pa-
trem, te obseruare vt Regem, precariq; Deum immortalē,
vt quam diutissime viuas. Quod si tu aliud cogitas,
aut me cupis regni hereditate mihi per leges debita spoli-
re, iniurius es in me, conquerar apud regni proceres, &
apud optimates ciuitatum, contestabor vicinos reges, dese-
ram querelam meam deniq; ad Deum immortalem. Haec
sunt, quae putau ex cordis mei penetralibus depromere, vt
animi mei sensum tibi declararem. Quae sequantur meo,
atq; dulcissimi cōiugis mei nomine rogo, vt quae gesta sunt,
boni consulas, probesq; nosq; ambos in filiorum numerum
adoptes, vitaq; necisque ius penes te sit, perinde ac si ex te
essemus procreati. Vale. At Siciliae Rex in hunc modū.
Et si decretum mihi fuerat non dare litteras ad illustrissimā
Dignationem tuam, quod mihi foret compertum, quali ani-
mo esses in me, coniugemq; meam, eandēq; sororem tuam
non potui tamen non obsequi voluntati illius, cui nihil dene-
gare possum, quae me admonuit, ut aliquid omnino ad te scri-
berem. Sed impresentiarum quid aliud debeam scribere
non occorrit, nisi vt petam ab humanitate tua, obtesterq; vt
quae facta sunt te absente, equiori animo feras: quoniam Deo
imprimis auspice, & cunctorum deinde summorum insis-
matumq; consensu facta sunt. Neq; te iniquorum concilia

DECADIS PRIMAE.

transuersum agant, qui sua comoda, non tua, & quæ recipi
blice sunt, requirunt. Scis, opinor, optime Rex, quos signifi-
ficem. Quod si tibi animo est alieno tueri, non idcirco tuos
ab alienare debes, & si nobis volueris esse pater indulgens,
& nos erimus tibi filij obsequentes, & si fueris nobis Rex
mittissimus, & nos erimus tibi clientes obseruatissimi. Ce-
tera per amicū ac familiarem meum Petrum Vaccam, quā
istuc cum his literis, ac mandatis proficiscitur, commodius lo-
quemur. Cui, ut Dignatio tua fidē habeat, vehemēter oro.
Vale. At Rex, ut erat natura incertus animi, siue Magi-
stri illius Spatharii suasu, cuius arbitrio agebat omnia, non
literis, non mandatis, non viris, qui ad eum fuerunt missi,
respondit aliud quicquam, nisi velle se ad eam rem consulti-
tandam conuocare regni proceres, ut ex illorum consilio da-
ret responsum, quid facturus esset.

MAGISTER Sancti Iacobi agit per literas
cum Rege Gallorum, ut Carolus frater
Ioannem Enrici filium
ducat uxorem.

CAP. II.

AT Spatharius Magister, qui egerrime tulerat
matrimonium illud, dies noctesque nihil aliud molie-
batur, quā quē admodū impediret labefactisq;
successionem illam principum, qui iam omnium or-
dinem consensu fuerant adiurati. Angebat callidissimi ho-

LIBER SECVNDVS. 18

minis spiritū, qd' ex illorū nuptiarū fœdere, dissoluebatur
patrimony sui fundamentum, quod ad illum deuenerat ex
iactura infantium, sic enim appellat Hispani filios Regiam
post primogenitum, qui postea quam adiuratus est successor,
atq; regnabares, dicitur Princeps. Filij namq; Ferdinandi
illius, qui Ioannis Regis fuerat tutor, atq; extitela fuit ad-
scitus ad Tarraconensem, ac Siculorum, Insularumq; nostri
maris imperium, infantes sunt cognominati, vnde & Gēti-
licij agri, qui hodie à Mendacibus possidentur, infamatus ap-
pellatur. Igitur cum Enricus Princeps adhuc ab Ioanne
Rege patre suo disideret, hic Ioānes Patiequis autor fuit,
ut pater cum filio rediret in gratiam, ut ex ea concordia
vtriusq; copijs viribusq; coniunctis Ioannes Nauariorum
Rex, idēq; pater Ferdinandi huius Siciliæ Regis, & Tar-
raconensiū principum Enricus fratre, qui & ipse fuit
vnus ex infantibus, regno pellerentur, spoliarenturq; Gen-
tilicijshæreditatibus, quæ illis ex testamento Ferdinandi pa-
tris obtigerant. His regno pulsus, fugatisq; bello, bonapub-
licata sunt, ex qua bonorū publicatione Marchionatus Vil-
lenensis Ioanni Patie quo cecit, quē deinde transtulit in fi-
lium primogenitum heredem. Magistratus quoq; ordinis
Cisterciensis à Calatrava cognominatus, quo fuerat multa-
tus, Alphonsus Ferdinandi Regis Tarraconensium filius,
eodē iure, siue iniuria ad Petri Geryonū eiusdē Ioannis Pa-
tie qui fratrē deuolues erat. Qui cū uideret Hispaniæ regnū
per illas nuptias ad Regē Siciliæ perueniurū, verit'ne post
liminiq; Marchionatus, & fratris Magistratus ab illo
E. liij

DECADIS PRIMAE.

repererentur, nihil omittebat, nihil intentationi relinquebat, quo minus omnia interturbaret, & coeliq; ac terra miseret. Itaque secreto mitti literas ad Ludovicum Galliarum Regem hortans illum, ut mitteret petitionem comitibus Ioannam, quae dicebatur Enriqui Regis filia fratri suo Carolo Aquitaniae Duci, quia iam pridem fuerat repudiatus ab Elisabe Principe, quemadmodum in libro superiori diximus. Per idem tempus Enriqus Rex erat in oppido, quod vocant Methynniam ad campum Emporium illustre Hispanorum. At qui Rex Galliarum, qui ex petitione illa passus fuerat repulsam, iratus Elisabe principi, & quod sibi, atq; fratri suo conducere videbantur huiusmodi nuptias cum Ioanna principe altera designata, atq; iterum si opus esset designanda, mittit oratores, quorum princeps fuit idem Cardinalis S. R. E. quem superius dictum est venisse ex simili causa petitionem Elisaben principem. Erant cum Enriquo Rege Methynniae complures ex regni primoribus, sed imprimis Magister Spatharius, Archiepiscopus Hispaniensis, Episcopi Secontinus & Burgesis, Rodericus Pimentellus Comes Benedictanus. Quo cum venisset Cardinalis, honorificusq; esset exceptus, usus est eadem prope oratione, qua in petenda Elisabe principe antea fuerat usus, commemorans Gallorum, atq; Hispanorum Regum antiquam amicitiam, sociosque Penates, quod foedus dicebat nunc aetiori vinculo posse connecti, si Regis filia traderetur coniux duci Aquitaniae. Ostendebat praeterea Gallorum Regis potentiam, si inter duos principes de regni possessione decernendum foret.

LIBER SECVNDVS. 19.

At Rex Enriqus, & quod sorori erat insensus, & a Magistro Spathario pulcherrime subornatus, non habita iuris iurandiratione, quo illam Principem declarauerat, non curans, quod ex tam turpi facinore multa sequerentur mala, Respondet se libentissime velle facere, quod petebatur, sequi datum operam, ut quamprimum fieri posset, filia Princeps, regniq; haeres, a cunctis iuraretur. Et ne res aliqua ex causa interpellari posset, dixit se statim velle exequi, quod spondebat. Itaque comitatus, quibus dictum est proceribus, & Gallis oratoribus, coepit tendere iter Butraciam, ubi erat Ioanna iunior cum Ioanna matre. Quae aduentate Rege profecta est in occursum, cum filia virgine iam nubili ad quatuor millia passuum stipata ex primoribus Marchione sanctae Iulianae, & Comitibus Cluniensi, & Tedillano, alijsq; compluribus ex eadem familia viris nobilissimis. Atq; ita in medio agro vtriq; consistentes, pro pudor Hispani sanguinis, illi idem, qui ad Taurros Guisandi, atq; iterum ad Oceanum Elisaben iurauerant Principem, nunc eandem abiurant, atq; in eius locum Ioannam antea abiurata, regnorum Hispaniae Principem, heredemque iurando rursus sanxerunt, perinde ac si, ut clauus clauo sic iuramentum peruario reficeretur.

RESPONSALIA Caroli cum Ioanna celebrantur: & Enriqus literis Ferdinandi & Elisabes Principum incusatur.
CAP. III.

DECADIS PRIMAE.

Tempora, o mores, strenui milites illi, & duces, qui sub priscis regibus suere, cum pro religione, atque pro republica multum sanguinem sudassent, equum, & armamerebant, qui regni fines propagabant: pauca agri iugera, quasi magnam virtutis sue premium assequebantur, sic Hispana respublica in dies crescebat. At nostri procures pro iurisdictione contenta pro religione premia petunt. Alius perfidie sue precium urbem paciscitur, alius municipium, alius arcis presidium, unde iniquam possit exercere dominationem, agrosque populat: alius tercias decimarum ad comestus limitaneos decretas, alius ex decimis regalibus decies centum millia de pondum annua: alius vicies: alius tricies: alius Episcopatum: alius Magistratum, & quisque pro sui sceleris magnitudine debitam mercedem. Quod nisi ciuitates, & populi sibi ipsis consulissent, seque integros venturis principibus reseruassent, actum erat de pulcherrima Hispanorum republica: nullam certe hodie haberemus. His transactis Cardinalis procuratorio nomine Ducis Aquitanie & noua Princeps se inuicem coementes, ille promissis arvis haec speregni dotalis ex more antiquo, & Romane ecclesie consuetudine, sponsalia contraxerunt: signata tabula dictum foeliciter, ingens scena sedet, nihil aliud desuit, nisi ut iaceret gremio noua nupta mariti. Inde Segondam regiam urbem profecti, unde Cardinalis cum ceteris oratoribus Collegis dimissus est, Et populi, ciuitatesque, & optimates, immo vero optimus quisque audita

LIBER PRIMVS.

20

sponsaliorum celebritate, quasi iam Galli transcederent Pyreneum, & ex altera parte cogrentur exercitus ad decertandum armis ciuilibus, ita miserabantur fortunam Hispanie, ita flebant omnes casus impendentes, & quicunque solent in bellis intestinis accidere. Erant tamen plerique omnes in Ferdinandum & Elisabetham animo propensiores, oderantque in dies & regem, & Magistrum tanquam omnium impendentium malorum autores, concitatoresque. Sed Magistrum imprimis, qui nouam Aquitanorum ducis sponsam curauit, ut in potestatem suam redigeretur, quo pigrore uti, atque abiui posset regia potestate pro arbitrio suo.

Quo nuncio ad Ferdinandum Elisabethque Principes delato, cum intelligerent omnia iam ad arma spectare, constituerunt antequam aliud quicquam molirentur, obtestationibus ipsam regem ab incepto detertere. Qui si nolet absistere, illum diris imprecationibus execrari, tanquam artificem & fontem malorum, quae inde prouentura forent. Literae autem in hunc fere sensum scriptae. Superiori anno misimus ad Celsitudinem tuam literas cum mandatis, in quibus continebatur exortatio, quod te inconsulto inimus foedera coniugalia, quodque id non est a nobis peractum eo animo, ut regiam Dignationem tuam laederemus, quin potius, ut liberiori illi obsequeremur, inseruiremusque: non tanquam alieni, sed ut filij obnoxij, atque obserati, cuius animi nostri certa quaedam pignora nos daturos esse pollicebamur. Responsum est, certi nihil potuisse nobis rescribi, nisi re communicata prius cum

DECADIS PRIMAE.

quibusdam ex regni primoribus, quos Celsitudo tua erat ad hoc ipsum conuocaturus. Quod responsum expectantes nihil interim omisimus eorum, quae probos atque obtemperantes filios facere decuit, tum honorifice de humanitate tuas et loquentes, et sentientes, tum etiam alios ad illud idem faciendum exhortantes. Testes sunt complures ciuitates, et municipia, quibus suasimus, ut tibi, tuisque iussis obsequerentur, atque imprimis ornatisimum hoc oppidum Valladolum, quod a Celsitudine regia plane desciuerat. Quod si aliud officium nostrum desideratur, parati sumus illud celeritate obsequiorum refarcire. Erit itaque tuam in eorum nostrum vero iussis obtemperare. Cum vero supplicationibus nostrae oraculum expectaremus, non modo nihil responsum, sed etiam facti sumus certiores te animo in nos hostili excitare exteris nationes genti nostrae iniussas in perniciosam euersionem querere publica Hispaniae, quodque: et gruius ferimus, iam non tam arbitrio tuo, quam suasu quorundam hominum, qui neque tuam obsequium, neque publicam utilitatem, sed propria commoda sequuntur. Nam quae alia potuit esse causa tantae nouitatis post iuratum a te imprimis, deinde a cunctis summatis, et infimatis regni successionem nobis per iura diuina et humana debitam, cum praesertim nihil omiserimus eorum, quae filios erga parentes facere oportuerit.

Quod si nos cum eo simus animo, non impetramus tamquam a patre, at liceat nobis obtinere tanquam a bono viro, iustoque iudice, ut ius nostrum non amittamus. Id autem quo potest libere possit fieri, nos hanc rationem excogitauimus, ut

LIBER SECVNDVS. 21.

si alia potius tue videbitur prouidentiae. Constituat enim nuncipium natura, atque munus, idque: teneatur praesidio quatuor ex regni primoribus ex utraque parte duobus, qui sub fide publica praesentent securitatem de suo iure disceptantibus, atque etiam ipsis iudicibus de causa decernentibus. Eo conueniant omnes omnium ciuitatum Hispaniae procuratores et viri religiosi probatae fidei, iidemque doctissimi quotquot in regno parari possint, qui per sanctae imprimis iurati se descreturos, quod ex iure decernendum esse censuerint. Audiant rationes, quas utraque pars pro suo iure tuendo attulerit. Quorum sententiae ex hoc tempore nos statim pariter utrosque, neque unquam prouocatos pollicemur, cui discrimini causam nostram subycimus, nec iualibus, atque peregrinis armis diuini cultus obseruatio intermittatur, et regni tranquillitas perturbetur. Atque ut ad breuiorem numerum iudices redigantur, simul etiam, ut suspecti relictantur, liceat utrique parti quinquagenos, aut centenos, aut quotquot visum fuerit ex omni uanero reprobare. Quod si, ut plerumque fit, inter ipsos iudices non conuenerit, est Petrus Versus Comes Pharius vir bonus, idemque sapiens, vel utriusque partitis, vel potius omnium consensu huiusmodi iudicatus. Is cum quatuor viris religiosi, quatuor ordinum praetatis beatorum Francisci, Dominici, Hieronymi, Cartuxensis, qui et ipsi iureiurandi addicti pro arbitrio suo atque conscientia decernant, atque componant inter partes, quid sequantur quid fugere debeant. Quando igitur non sine ulla doli suspitione submittimus causam nostram iudicio talium virorum,

DECADIS PRIMAE.

petimus, hestianusque per ipsam, qui est iudex vinorum
et mortuorum scrutans corda et renes Deus, ne deneges
nobis id, quod nec infimo cuiquam ex tuis subditis denegare
potes. Quod si neq; hoc quidem impetramus, ipsam
caeli pietatem, que talia curat, imploramus, que distribuit
cuique pro meritis, his premia, illis poenam. Nos plane om-
nium scelere immunes erimus, tibi omnia reipublice, atq; di-
mini cultus detrimenta imputabuntur. Vale Ad hec om-
nia Rex nihil respondit aliud, quam ipsam potius soror
rem fuisse autorem omnium malorum, que ex illo commu-
bio prouentura erant, quando se inuito (immo etiam probi-
bente) ausa esset marium sibi querere. Mala igitur omnia
que ominabatur in se ipsam, atq; in eos, quibus talia place-
bant, potius esse retorquenda.

SEPVLVEDA, Arunda, Agreda, Turdesel
le municipia Ferdinando et Elisabe Prin-
cipibus se dedunt.

CAP. IIII.

ET Principes habito Regis responso, quo tutio-
re in loco essent, ex Domnis contulerunt se Me-
thymnam ad flumen Siccam, quod municipium
erat Hispaniarum Archithalasi, ibiq; aliquot die-
bus manserunt expectantes quid Rex interim moliretur. Ma-
gister vero ille Spatharius, cui nihil vnquam satis fuit, pe-
tente a Rege artis sue stipendium Sepulvedam municipium

LIBER PRIMVS.

22

ornatissimum, quod sibi, atq; posteris suis hereditario cede-
ret iure. Quod Rex non granatus, quemadmodum et alia
huiusmodi multa cōcessit, paratus etiam donare quicquid per
improbam illi ausus esset petere. Id fuit initium, ut vr-
bes, oppida, municipia, castella, et arces non habitacula Re-
gis ratione desisterent, quando videbantur patrimonium Regis
letum facili ex causa dissipari. Sepulvedam itaq; facti cer-
tiores de municipij sui alienatione munire oppidum vallo
et fossa reficere muros et pinas disponere platcos et pa-
pugnacula. Intendere tormenta et machinas, parati vitam
pro libertate pacisci. Macli virtute, quos non validissimus
hostis, non iniqua Regis iussa, et interminationes flectere
potuerunt. Sed quia decretis illis tam praeclari facinoris autor,
adsciuerunt sibi principes, ad quos videbatur et oppidi, quoad
modum aliarum omnium rerum, possessionem ex iure peruen-
tiorum. Qui nuncio accepto, ne amitterent occasionem, accu-
rarent. Itaq; in hunc modum oppido sunt potiti, atq; ex eisa-
dem oppidanis disposito praesidio profecti sunt Complu-
tum, ubi erat Archiepiscopus Toletanus, ibiq; per aliquot
dies morati sunt. Per idem vero tempus Arundam ad
Durium municipium pulcherrimum, quod erat decretum
Ioanne Regine sumptibus, pulsus, qui eiusdem Regis
nomine res administrabant, se quoque Principibus de-
diderant. In eorundem quoque potestatem venit Ag-
reda municipium item celebre, quia Rex donauerat
Ludouicum Cincinatium Comitem Methymne Celi.
At oppidani quancumq; ex hoste detrimenta multa pertulerant.

DECADIS PRIMAE.

populatis agris & parte oppidi ambusta, nihilominus tamen se in libertatem vendicant. Per idem quoque tempus castrum Inui praeses, qui longe lateque per vias publicas, perque agros, vicisque grassabatur, praesidio occupauerat oppidum Turdessellas ad Durium flumen. Id hac ratione venit in Principum potestatem. Erat Alphonsus Quintanilla unus ex familiaribus Elisabethae Principis, vir ingeniosus & prudens, & cuius opera postea quoniam Principes rerum potiti sunt, fuit in re publica singularis. Is egit cum quibusdam oppidanis, ut decem praesentibus vigiliis, & circuitoribus ostenderent aditus, per quos Principum milites auxiliares in munitiones penetrarent. Re composita Princeps ipse cum Duce Albanorum intempestano nocte bipartito agmine oppidum adorti sunt, alteri à Durij fluminis parte secreto scaphis, cymbisque inuicti, alteri à parte fluminis aduersa, tandemque admissi oppido sunt potiti. Praeses vero per tenebras fugiens in castrum Inui se recepit. Haec quatuor municipia venerunt in ditionem Principum, anno à nativitate Christiano Millesimo Quadringentesimo, septuagesimo secundo.

DE MORTE Caroli Aquitaniae Ducis.
Laborat quoque Henricus, ut det filiae sponsum Alphonsum Lusitanorum Regem, & deinde Henricum Henrici filium.

CAP. V.

ANNO

LIBER PRIMVS.

23

ANNO in sequenti Carolus Aquitaniae Dux, cui antea sinistris Ioannae filia putatiua, immo nec putatiua quidem, Henricus Rex desponderat, ueneno extinctus est, cum esset Ocasione Vangionum Aquitaniae municipio nobili, fuerunt, qui opinarentur à Ludouico fratre Gallorum Rege perpetratum id facinus, propterea sentiebat cum Ducibus Britannorum, Burgundiorumque accerrimis hostibus Regis, aliisque quamplurimis, qui in illius perniciem coniurauerant. Qui nuncius cum ad Henricum Regem peruenisset, doluit plus quam pro matris, cum praesertim hominis ingenium esset, ut ille dolorem retraheret, quod soleat homini dolorem incutere. Itaque exclusus illa specularem viam aggressus est. Agit per nuntios cum Alphonso Lusitanorum Rege, ut conveniant ad pacem Augustam, quae ciuitas est in collimitio utriusque regni commentatori, scilicet, de rebus ad utriusque regis utilitatem spectantibus. Igitur constituto loco, & tempore conveniunt ad praescriptum. Qui collocuti inter se quaedam communia: paucaeque ad rem pertinentia, cetera quae ad sponsalia conducebant, egerunt per amicos, & familiares. Perebat Lusitanorum Rex arraboni, siue pignori earum rerum, quae spondebantur, certas quasdam urbes, & municipia, & Castella, necque in limitibus utriusque regni: id quod Henricus nullo pacto prestare poterat, propterea quod illius vires, & potentia erat iam per exigua, atque multo minor autoritas in alienandis maxime rebus, quae ad regale patrimonium pertineret. Quare nihil est effectus

DECADIS PRIMAE.

Etum ipsi de rebus, propter quas eo conuenerant. Fuit suspicio Lusitanorum Regem declinasse coniugium illud propositis conditionibus, quas intelligebat ad impleri non posse, re autem vera alias fuisse causas, siue quod diffidebat iuri neptis ex sorore, eo quod iam erat dimulgatum Reginae sororis adulterium, neque poterat salua conscientia huiusmodi uxorem ducere, cuius dos iniuria foret repetenda. Siue quod intelligebat dari sibi acerrimum competitorem Siciliae Regem, qui praeter suas vires, quae erant alioqui satis validae, haberet in regno, de quo certandum erat, complures ex primoribus sanguine, et affinitate propinquos, atque alios complures amicos adhaec ipsius Regis Siciliae propria. Quod iam praedicta, atque adiurata erat regni successio Elisabe Principi ab optimo quoque viro, atque urbium, populorumque procuratoribus. Itaque ex superioribus causis colligebat, non tam dari sibi eo nomine uxorem regno dotatam, quam bellum, quod in perniciem suam, suorumque, complures Annos videbatur duraturum, atque infecto negotio digressi sunt. Exclusus ea quoque spe Enriquus Rex, iniecit animam aliud. Erat Enriquus Ioannis Tarraconensium Regis ex Enriquo fratre nepos, quem postea quam ex vulnere, quod Vlnetano praelio acceperat, diem suam obiit, perinde atque filium ex se genitum educarat. Hinc Enriquus Rex destinat despondere, quam volebat nuncupari filiam, ut inter patruales de regno dotali disceptaretur, atque per Rodericum Pimentellum Beneuentanum Comitem, qui erat Enriquo propinquus arctissimo sanguinis vinculo,

LIBER PRIMVS.

23

ut discerneret illum ex Tarraconensi provincia, exposita causa cum inde venturus esset. Factus igitur a Comite certior omnibus de rebus, non accepto, neque petito a patre Rege comitatu, properat ad regni spem, tamen si sciebat, cum patrule sibi fore decertandum, cuius aduentus Enris quo Regi fuit incandisimus.

MAGISTER sancti Iacobi disturbat Ioanne sponsalia cum Enriquo Enriqui filio. Obtinet Madriti arcem, Petit que Segouiensem.

CAP. VI.

INTER Spatharium Magistrum, et Comitum Beneuentanum illius generum erat non obscura similitudo ex eo, quod cum esset Comes in ipso articulo magistratum illum assequendi, foret quibusdam caulis anteuerit negotium, ac veluti ex generi manibus extorsit dignitatem, quae post regiam in Hispania habetur omnium prima. Videns itaque Magister Comitem fuisse autorem euocandi Enriquum alioqui propinquum suum, veritus ne si ad Regni fastigium aliquando peruenisset, inde sibi labes aliqua subiretur, contulit se ad artes consuetas, cepitque disturbare nuptias, cum praesertim sponsa foret in potestate sua. Cuius Rex instaret perducere rem ad id, quod iam diu concupiscerat, Magister causabatur inimicitias cum genero, atque proinde cum Principe futuro, petebatque a Rege arcem Madriti, quo posset

DECADIS PRIMAE.

tuto in curia permanere, quandoquidem Rex municipium illud frequentare consueverat. Arx illa tenebatur praesidio ab Andrea Caprario, quem Rex praefecerat domui suae villicianae, cui ex amicis fidebat plurimum. Is semper fuerat autor reconciliandi Magistrum Regi iam inde ab eo tempore, quo disciuerat, sequebaturque partes Alphonsi fratris, & Magister ipse fatebatur se eo nomine multum Villico debere, sed in hac re, quae sibi esset tam conducibilis & opportuna, non debere illum dicebat, sibi obistere, cum praesertim alijs in rebus, quae ad illius utilitatem, honoremque pertinerent, posset illi gratificari. Quod si animus erat, qualem se esse profitebatur, ex lege quae de amicitia a Philosophis constituta, negotium erat dimittendum. Est enim, quod amicus debeat reddere amico, si ex ipsius paruo detrimento sequantur amico grandia commodata, quae poterant esse maiora, quam sui capitis securitas: quae proculdubio sponderi videbatur arce illa occupata militibusque sui praesidio munita. Sed nihil villici preces, nihil officiorum eius memoratio, nihil querela, atque parum grati animi incitationes valuerunt, quam Magister ex praeepto Regis arce potiretur. Qui factus voti compos nihilominus nuptias interturbabat causatus iterum pericula, quae sibi inde tam à Rege, quam à suuero Principe impendebant, neque satis esse ad sui capitis incolumitatem tutandam Madriti arcem, nisi etiam Segouiensis adiungeretur, propterea quod illud quicquid oppidum, & maiori quidem anni parte Rex frequentaret, se autem non posse consistere, nisi ubi Rex senatusque

LIBER PRIMVS.

25

gius & curia esset. Quod si impetraret, se dattorum operam pollicebatur, quemadmodum ex regis voto omnia consueverant. Caterum Rex intelligens se delusum Magistri dolis, & quod post traditam illi arcem Madriti, petebat rursus Segouensem, quam si traderet, suspicabatur pari ratione aliud quicquam petiturum, coepit subindignari Magistro, neque enim id palam facere audebat, veritus ne si beneficium beneficio non cumularet, omni sua spe fraudaretur, et amicum qualitercunque fidem perderet, maxime cum in illius potestate filia esset, quam cupiebat Enriquo infanti quamprimum collocare. In ea igitur perplexitate positus, dubiusque quid faceret, sequutus est eadem aleatorum perditionem illud consilium. Si ne perdidisset, non cessat perdere lusor. Imperat praesidi, ut tradat Magistro arcem. Is erat idem Andreas Caprarius, qui coepit illudere Regis iussa, dicens nihil magis magistrum effecturum, quae pollicetur arce obtenta eo argumento, quod qui vnatinus fidem se fellerit, credibile esset, & in altera simili paria facturum. Inde Magistri etiam Regis villico inimicitiae confirmatae, neque id tam occultis odijs, sed palam, donec ventum esset ad arma, Magistro nitente oppugnare arcem, praeside non modo propugnare, sed ipsam oppugnatorem urbe, atque suburbio pelleret: id quod factum est, nec difficulter quidem. Nam & portae, & turris, & templa, ceteraque munita loca tenebantur à praeside, in quem oppidani erant propensiores, uti in bonum ciuem, potioremq; causam defendentem. Magister urbe pulsus, se Madritum contulit. Per idem tempus Petrus Mens

DECADIS PRIMAE.

doxa Episcopus Secontinus à Xysto Pontifici huius nominis quarto creatus est. S. R. E. Cardinalis sub titulo sancte crucis, vocatusq; est deinceps Cardinalis Hispanus. Iisdem præterea diebus Michaelis cognomento Lucas, quæ Rex Comestabilem creauerat, per tumultum à Mentefana plebe armis obrutus est, in cuius locum sufficitur Petrus Vascus Comes Pharius, idemque Regis cubicularius maximus.

DE aduentu Vicecancellarij Cardinalis in Hispaniam, & quod Enriqus redit in gratiã cum sorore Principe, & deinde frustratur.

CAP. VII.

ANNO insequenti, qui fuit quartus & septuagesimus supra Milesimum Quadringentesimū Rodericus. S. R. E. Cardinalis Vicecancellarius cum potestate legati de latere venit in Hispaniam.

Qui primo suo aduentu cœpit agere de concordia inter Enriquem Regem, & sororem, coniugemq; illius Principes designatos, quibus imprimis curauit Magistrum reconciliandum, quod intelligebat illum esse inimicitiarum caput, atque interpellatorem pacis. Ceterum Rex cum videret ex ea cū Magistro reconciliatione consilia sua impediri, & ipse per amicos egit, quemadmodum Principes in gratiam secum redirent, qui cum eius accitu venissent Segouiam, eos benigne excepit, atq; verbo, & opere illos honorifice tractauit.

LIBER SECVNDVS. 26

At Principes ediuerso se postac Regi obsecuturos, neq; ab illius voluntate deinceps unguem transuersam declinaturos professi sunt, simul etiam se illi ostensuros dicebant, quibus prestigijs à quibusdam hominibus eluderetur, qui non ipsius Regis decus, non reipub. vilitatem sed sua propria commoda sequerentur. Hic reditus in gratiam Magistro permolestus fuit, cœpitq; & ipse nouas aliunde amicitias quærere. Venit itaque Collarium, quod municipium erat Ducis Albi querqueri. Is erat, qui putabatur à cunctis subditius Principis alterius pater. Agitq; cum illo de molizendis rebus nouis contra factionis aduersæ partes, sed in primis contra Regis villicum, qui conatus suos in obtinenda Segouensi arce impediuit. Interim homo callidus, & qui nihil unquam intimation, nihil in ausum relinqueret, secreto Regem sollicitat, si vellet omnia ex voto sibi succedere, filiamque sue controuersiacui distinarat, matrimonio tradere, atque proinde dum viuere nullo interpellante regno potiri, atque post obitum certam regni heredem filiã relinquere, vno facto hæc omnia facillime posse confici, si Principes simul & Archiepiscopus Toletanus cum Andrea Caprario in vincula conicerentur. Ex altera quoque parte Comes Beneuentanus, qui summo opere cupiebat propter pinqui sui cum subditius Principe nuptias quamprimum confici, Regem ad properandum facinus extimulabat. Ceterum Rex homo natus a quoquo versus impelli leuissimus, simul etiam maturandi filiæ matrimony cupidus, neque minus Toletani præsulis pueri aduadus, non veritus fidei, atq;

DECADIS PRIMAE.

violatae amicitiae iura solvere, non abnuat scelus oblatum. At quod peragendum constitutum est, ut milites clam intra urbem certis in locis disponerentur, qui signo dato erumperent ex composito, remque conficerent. Non desuerunt, qui Regi dicerent tam pessimi exempli facinus non attentandum. Posse enim fieri, ut ciuitates, et populi indignitate rei permoti iudices, assertoresque accurrerent, ipsiusque regis capite lucretur, quicquid consiliorum pessimi delirarent. Certiores facti Principes omnium, quae aduersum se gererentur, Ferdinandus in castellum munitissimum Tirocannon se recepit. Elisabe vero vxor, tametsi admonebatur à cum suis, ut et ipsa quoque ad tempus secederet, voluit potius fortunam suam, atque amicorum fidem experiri, magnoque animo, magnaue sui fiducia perstat in vrbe, curatque per Regis Villicum, ceterosque amicos fidos portas, et templa, et urbis loca munitissima praesidio firmari, ne quid detrimenti ab aduersariis capere posset. Rex cum videret se frustrationem sua spe, cessit urbem sorori, seque Madritum contulit, quem euestigio secutus est Magister, et odij stimulos acriores admoueret in sororem, coniungentque ipsius: atque imprimis in Villicum Segouiensis arcis praesidem, tanquam in praecipuum excludendi ab vrbe Regis autorem.

DE castri Iulienensis arce Magistro sancti Iacobi tradita, deque illius obitu et cōcertationibus inter competitores Magistratus.

LIBER SECVNDVS.

27

CAP. VIII.

INTER vrbes et municipia, quibus Rex Magistrum donauerat, fuerant castra Iulia, quod oppidum vulgo dicunt Trogilium, et ingenio situs, et ciuium opulentia in Lusitania nobilissimum. Eius arcem sub fide publica tenebat praesidio Gracianus quidam cognomine Sefius, qui volebat Magistro possessionem cedere, quamquam esset id sibi à Rege crebro imperatum: causatus nescio quos sumptus, quos in munitiones, et milites praesidiarios distribuisset. Quae de causa Rex cōprofectus non potuit alia conditione Gratianum arcis praesidio extrudere, quam si haereditario iure cōcederetur illi castellum sancti Paëlicis Callaicorum cognomento. Quo die tradita est arx, cui Magister suo nomine tradi voluit, ipse ex abcessu quodam pernicioso in altera maxilla oborto diem suum obiit in vico sanctae Crucis, qui distat à castris Iulij, austrum versus, duodecim millibus passuum. Cum animam singularet moriens, querebat identidem ab stantibus, an Iulienensis arx Praesidi suo iam esset tradita. Pulchra in morte cogitatio, atque vitae exactae si millima. Sed pro Deus immortalis quam dissimilis hic Epaminunda illius Thebani, qui cum apud Mantinea quo praelio Lacedaemonios superauit pro patria pugnans vulnus illud laetale acceperisset, noluit ferrum ex vulnere trahere, quo ad audiret victoriam penes Thebanos esse, querens quo in statu res Thebanorum foret. Hic vero querit moriens, an arx iniuria, et contra rem sibi donata praesidi suo per

DECADIS PRIMAE.

manus, uti aiunt, tradita sit. Sed neque qui precio arcem prodidit, superuixit diu. Si quidem à sancti Felicis sui inquilinis lapidibus per tumultum obrutus, poenas suae proditiōis debitas exoluit. Ex obitu Magistri aliquot secutae sunt simultates, atq; Spathiferorū ordinis disidiū inter duos acerrimos Magistratus competitores Rodericū Manricū Parietinum Comitem eiusdem militie commendatarium à Secura, et Alphonsū Cardeniensem prouinciae Legionensis commendatarium maximū. Cumq; illius ordinis duae sint prouinciae, Legionis altera, cuius conuentus est sub primore diui Marci, altera Castellae, cuius conuentus praesidet Primor Vclensis, uterq; ex competitoribus curauit ab altero ex Primoribus fieri conuocationē tredecim commendatariorū, ad quos Magistri electio ex ipsius ordinis consuetudine atq; decreto pertinebat. Parietinus namq; Comes conuocationē illā dicebat fieri debere ex antiquo ritu, à Primore Vclensi. Cōmendatarius maximus ediuerso, à Primore sancti Marci, cum praesertim in ipsius ordinis cōstitutionibus esset definitum comitia debere fieri in illius prouinciae conuentu, in qua Magister diem suum obiret: obisse autē decessorem in agro Castrouidensi, qui proculdubio ad legionis prouinciā pertinebat. In hac controuersia suffragatoribus ab utroq; primore conuocatis, uterq; ex competitoribus eligitur, salutarique Magister. Comes parietinus Castellanae prouinciae cōmendatarius maximus Legionensis. At parte ex alia Iacobus Patiequus Iohannis Patiequi decessoris Magistri filius, idemque Marchio Villenatum dicebat patrem eū

LIBER SECVNDVS.

28

adhuc uiueret, abdicasse Magistratum in manus summi Pontificis, spectaretque in dies Apostolicae sedis confirmationem, habereque sui studiosos, fautoresque non nullos ex tresdecim uiris, atque imprimis Osornini Comitis Castellanae prouinciae commendatarij maximi suffragationem non contemnendam.

DE INSTITVTIONE

primi ordinis militie Sancti
Iacobi, et quomodo
deinde propaga-
tus est.

CAP. IX.

ED quando in Spathiferorum ordinis, ipsiusque Magistratus, quae dignitas post regiam apud Hispanos habetur prima, mentionem incidimus, neque satis constat inter auctores quo tempore, aut quibus initijs, et per quos fuerit tam insignis militia constituta, visum est hoc in loco, quid hac de re pro comperto habeamus, exponere. Sunt qui dicant hunc ordinē cœpisse sub Alphonso, cui foret cognomē casto, Christianae salutis Anno circiter Vigesimo supra Octingentesimū. Sed neq; pōt, quis fuerit ordinis iustituēdi auctor, aut quis illi tanta uectigalia donauerit, unde tā numerosus exercitus ali possit, aut quid tam longo temporis spacio per

DECADIS PRIMAE.

ensiferos equites sit gestum, cum nulla ipsorum in historiarum libris, quos ego legerim, mentio sit habita. Quantum vero ex privilegijs huic ordini cōcessis colligere possimus, hæc militia videtur initium habuisse sub Alphonso Hispanorum Rege huius nominis nono. Extat in monumentis Alexandri tertij Pontificis maximi, anno Pontificatus sui septimo decimo, salutis vero Christianæ sexto et septuagesimo supra Millesimum Centesimum in favore ordinis privilegium concessum. In quo refertur fuisse in Hispania temporibus illis, viros quosdam nobiles ordinis equestris, qui se ipsos, omniaque bona sua Christi militiæ deuouerunt, profecti quoad viuerent, se gesturos bellū contra nominis Christiani hostes Sarracenos, qui totā prope Baticam magnāque Tarracensis prouincia partem occupauerant, tenuerantque per annos circiter quadringentos. Fuerunt autem ea tempestate equitum illorum facultates per quam tenues, quippe qui nō multo plura quam viginti Castella, et ea quidem numitissima possiderent, quæ sub obscuris nominibus in ipso privilegio numerantur. Per idem tempus Magister ipse, cui Petro Ferdinandi nomen erat, cum plerisque sui ordinis equitibus Romam profectus, suo atque suorum omnium fratrum nomine, rem omnem cum personis Apostolicæ sedis subiecit, supplicauitque, ut ab eadem in proprios, ac peculiatres filios admitterentur, traderetque illis viuendi normam, id quod est à Pontifice factum. Nam et illos in filiorum suscepit locum, et bona omnia sub Apostolicæ sedis patrimonio reposuit, normamque viuendi tradidit, quam deinceps in

LIBER SECVNDVS, 29

ordinem cum monitorio poenali Magister Albertus. S. R. E. Cardinalis vir planè optimus, atque eiusdem militiæ admodum studiosus, quæ nostra quoque ætate recessit, confirmauitque, Iulius secundus Pontifex Max. Anno Christianæ salutis septimo supra Millesimum Quingentesimum. Ex paruo itaque illo principio per quosdam incrementi gradus cōpotentiæ hæc equestris ordo peruenit, ut nostro sæculo mille cataphractos equites bello armare posset: quas copias beneficio principū acquisiuit, ob insignes res gestas in bello, quod sine intermissione cōtra mauros Baticæ iniustos possessores ad hæc tempora gestimus. Nā et pugna illa memorabili, quæ Miramamolīnū superauim⁹ sub Petro Azario eiusdē ordinis Magistro singularē operā nauauit, quæ victoria parata est Anno salutis duodecimo supra Millesimū Ducētesimū Hispanorū Rege Alphōso nono. Atque deinceps Ferdinādo Rege in oppugnatione Vbeta, et Cordubæ per quam strenue hic ordo militauit, sed præcipue in obsidione Hispalensi, ubi Pelagus Corrigia cognomento, ensiferorum equitum Magister firmissimum tenuit præsidium. Fuere deinde huius ordinis Magistri viri splendidissimi, quorum insigni opera in bellis Reges vsi sunt, quæ cōtra nominis Christiani hostes Mahumeticos cultores sunt gesta: unde militiæ hæc diuī Iacobi nomine instituta ex prædæ hostium, Regionumque beneficia, et Pontificum benignitate opus lentam, ex crebris victorijs immortalē gloriā consecuta est. Sed de ordinis huius origine, atque regulæ primordijs fortasse plura hoc in loco, quā oportuerit dicta sunt,

DECADIS PRIMAE.

cum de magnis rebus satius fuerit omnino silere, quam pauca dicere.

DE Marchione Villenate comprehenso, & absoluto. Et de obitu Enriqui Regis, eiusque habitu & moribus.

CAP. X.

SED ut eò, vnde digressi sumus, aliquando reuertamur, diu Iacobus Patia equis Magistratus obtinendi causa suffragatores ambit, simulans innocentie suae fiduciam, sed re vera cupiditate quadam præcipiti Osornino Comiti, qui & ipse eò dignitatis aspirabat, se satis inconsiderate credidit, quo ex insidijs, quas parauerat, comprehensus, & in arcem commendati sibi oppiduli Fontis dominæ cognominati, per ductus custodia ad seruandus traditur. Cuius rei nuntius cum ad Regem esset delatus, magis quam pro materia, & quam Regem decebat egre tulit. Amabat namq; præ cæteris omnibus amicis Marchionem, atque illa potissimum causa fuit Osornino comiti eum comprehendendi, quod putabat illo pignore se habiturum magis propicium ipsum Regem ad magistratus consequatione. Erat autem Rex libet natura & voluntate abstemius, lithanicus tamen & nephriticus & ilcosus, quibus morbis eo tempore vehementius vrgebatur. Qui tamen si à medicis prohiberetur iter

LIBER SECVNDVS. 30

facere, nimitantibus imminens periculum, quod inde sequeretur, nihil tamen segnius iter arripuit. Quem affectati sunt Cardinalis Hispanus, Comestabilis, idemque Comes Ppharius, Marchio sanctæ Iuliane. Benicentanus Comes, item Cluniensis, alique complures ordinis equestris primores. Conuenerunt præterea eodem Archiepiscopus Toletanus, & Episcopus Burgenfis. Qui omnes pro parte suæ negotio insistentes, rem sic transegerunt, ut Marchio sub certis conditionibus tandem absolueretur. Cœptum est præterea illi eodem agi, de concordia Regis cum principibus, sed dum altera pars Regem placat, exulcerat altera, nihil est confectum. Rex vero, cum in dies morbi conualescerent, nihil iam medicis promittentibus, Madritum rediit, ubi vita defunctus est, quinto decimo posteaquam eo concesserat die, qui fuit tertius ante idus Decembris, Anno à natali Christi Quarto & Septuagesimo supra Millesimum Quadringentesimum. Regnavitque Annos viginti, Menses quatuor, Dies duos & viginti, Vixit Annos quinquaginta. Deposuit corpus in cœnobio diui Hieronymi iuxta Madritum, deinde non multos post dies, translatus est in monasterium Guadalupe, ubi cum moreretur se humanandum præceperat. Inferias duxit, curauitq; funus, & cum deponeretur cadaver, & cum transferretur Cardinalis Hispanus: qui Mausoleum quoque illi, ut benefactori suo, simulacrumque faciendum locauit. Instituit præterea duorum sacerdotum collegium, qui bis illi cotidie parentarent. Testamentum

DECADIS PRIMAE

quod cum solennitate, quemadmodum dicitur, fecerit, reperi-
tum est nullum, nisi quatenus cum moreretur dictavit pauca
voluntatis suae verba, quae notis exceptis Ioannes Ouetanus,
cui ex omnibus secretariis maiorem habebat fidem. In quibus
continebatur tantum dare se consociendi testamenti facultatem,
atque voluntatis exequenda Cardinali Hispano & Marchioni Villenati.
De principe vero, quae diceretur ipsius fili putativa, fieret, quod ab eisdem testamentariis &
insuper à Marchione sanctae Iulianae & Aræuacorum Duce
& Comite Beneuentano faciendum decerneretur. Fuit
statura aliquanto procerior, corpore bene compacto, facie
latiuscula, nasoque complanato, citra deformitatem tamen.
Delectabatur plurimum in venationibus, propter quas frequenter
petebat solitudines, & loca deserta. Insuuebat multum
temporis in musica, tum audiens cantores fidicinesque,
tum ipse per se fidibus accinens, & quidem cum vocis quoddam
suauitate. Erat mirum in modum aedificandi cupidus,
vnde & arces complures nuniuit, & deusq; sacras à fundamē-
tis excitauit, monasteriaq; construxit: locupletauitq; ueligi-
libus & donariis. Fuit natura clementior, quam regnorum
gubernatores decet: profusior in largitionibus, quam regum
magnificentiā postulat: sed praecipue in excipiendis externa-
rum gentium legationibus. Vtebatur vestibibus, neq; ex
preciosa materia, neq; figura exquisitori, sed qualibus meo-
diocri conditionis ciues honeste uti possent. Exercitum per
grandem alebat, tum praetorianarum cohortium, quae semper
exuberarent in armis, tum etiam euocatorum, quibus utrisq;
summa

LIBER SECVNDVS.

31

Summa fide stipendia, statutis temporibus reddi curabat, &
haec omnia usq; ad regni sui annum decimum in dies conua-
luerunt, vnde non subditis modo, verum etiam finitimis
Regibus erat verendus, cum subito paulatim omnia deflues-
se, atq; deinde in praecipitum ire coeperunt, alteroq; decimo tan-
tum gloriarum intercidit, ut ne vestigium quidem illius
illum relinqueretur. Nam & amicorum suasu, quae pri-
malabes mali fuit illi, praetorianas cohortes emisit: quibus
exarmatus cum voluptatibus suis indulget, primum ab ijs,
quibus fidebat, deinde ab alienioribus contemptui simul &
ludibrio haberi coepit: atq; eo tandem calamitatis deue-
nit, ut ex publicis vestigalibus nihil aliud reciperet, quam
quod per regni primores, gubernatoresq; ciuitatum lice-
bat. Quae omnia fortissime patiebatur, non tam ex insensi-
bilitate, quam alioqui natura esset ingeniosissimus, quam ex
quodam sibi innata animi aequitate. Locabaturq; saepe in for-
tioram suam, nam fuit & in hoc emuncte naris, ac per quam
facetus. Cum aliquando insimularetur quibusdam de rebus,
quarum non erat sibi conscius, miror, inquit, cur me non in-
simulant quoq; quod monetam serio, quod de falsariis dici
consuevit. Cuiusque illius iussis non obtemperaret quispiā,
non abibit mihi impune dicebat, nemo enim me unquam
lesit, qui non euestigio debitas mihi poenas exolu-
erit. Sed de vita & moribus plura, si contige-
rit nobis aliquando illius histo-
riam latiori stylo
prosequi.

DECADIS PRIMAE.

PRIMAE DECADIS
LIBER TERTIVS, ELISABE

cum Ferdinando coniuge Rex & Regina declaran
tur, & ex primoribus, qui obsequium exhibue
runt, qui restitute contumaces.

Capit. Primum.

QUO tempore Enriqus Rex vita defun
ctus est, Elisabe princeps agebat Segouie.
Que cum primū facta est de obitu fratris
certior, inferias illi, iustq; magnificentissi
me perfoluit, scq; Reginam declarari, salu
tariq; ab omnibus curauit. Nam cōiux ea tempestate aberat
ex bello Ruscimonensi multis negotijs in Tarraconēsi pro
vincia implicatus. Paucis enim mensibus ante Ioannes pater
ter Perpiniana obsidione à Gallis oppressus, suppetias à fi
lio implorauerat qui, comparato quam maximo potuit exer
citu ex Hispanis Tarraconensibusq; tum grauis, tum lenis
armaturæ militibus, patrē de faciēda sub iniquis conditioni
bus de ditione cogitantē, repentino suo aduentu obsidione li
berauit. Segouieses ciues editissimo suggesto facto, quo om
niū ordinū viri cōuenerant, signa vexillaq; regia substitu
lerunt, inclamantes identidē Ferdinandū Regem, Regināq;
Elisaben iustos, legitimos, & indubitatos hæredes ac domi
nos Hispaniarū naturales. Ipsi deinde Reginæ in subiectio
nis argumētū ex patria cōsuetudine magnus exosculari, sub sit

LIBER TERTIVS.

32

de publica iuraruūt, se futuros illi, atq; suo cōiugis subditos fide
les, obnoxios, atq; iussorū omnium obtemperantes. Comes de
inceps Beneuentanus, Marchio sanctæ Iulianæ, Dux Albas
nus, Comestabilis, idemq; Comes Pharius, Beltranus Dux
Alburquerquerus, Comes Triuinus, Archiballasus quoq;
Alphonfus Enriqui ipsius Ferdinādi Regis auiculus, alijq;
cōplures regni procures, optimatesq; ciuitatū. Ac præterea
ex Antistitū numero imprimis Cardinalis Hispanus, idēq;
Archiepiscopus Toletanus, alijq; Præsides eodē cōuenerūt,
qui Regine fidē quoq; suam iure iurando simili obstrinxer
unt. Quibus aliqua ex causa facultas veniendi nō fuit, misē
re procuratores, qui suo nomine, idē munus exquerentur.
Qui omnes postea eandē fidelitatē se præstatores Ferdinan
do Regi per sanctæ polliciti sunt. Is nāq; accepto nuntio, re
rum omnium, quæ gerebantur, ad Reginā vxorē magnis iuribus
cōtendit. Atqui alia ex parte Arcuacorum Dux, Ville
nas Marchio, in cuius potestate adseruabatur Ioāna, quæ sal
so dicebatur princeps, Magister à Calatrava, Vrenas Co
mes, Marchionis vterq; patruelis, neq; eodē venerūt, neq;
suos miserūt procuratores, qui obsequiū debitū Regibusq; nu
per creatis exhiberisolitū, deferret. Arcuacorum nāq; Dux pe
tebat Arcuaci titulū, atq; Ioāni filio Magistratū à Traiani
pōte cōfirmari. Marchio petebat Marchionatū, quo Ioānes
Tarraconensium Rex fuerat superiori bello civilis spoliatus, ne
rebatuq; à Rege filio repetēdū. Insup & urbes, municipia,
castella, vestigalia, quæ pater suus Ioānes Patie quis ex pat
rimonio regali fuerat depeculatus. His adiūgebant Magistra

DECADIS PRIMAE.

tum aui Jacobi, quo pater fuerat persunctus, debere sibi reddi, cum reliquis omnibus, quae sibi hereditario iure obuenerant. Neque tantum ea efflagitabat, quae ad se pertinere diceret, sed quae ad fratres, ad propinquos, ad elictes, ad amicos: quae omnia, si principes illis indulgissent, magnum regale patrimonium, atque proinde respu. Hispana detrimentum pateretur. At Principes interim temporice dere, responsa in longum protrahere, dubios praemijs pollicitationibusque allicere, amicos honorifice alloquendo, comiterque tractando in fide retinere. In perduelles nihil noui decretum. Creati sunt Quaestores maximi Gutterius Cardenius, quem superiori parte diximus fuisse matrimonij conciliandi autorem praecipuum. Gondisalius Cacionius, et ipse quoque Regina antiquus familiaris. Adiectus et tertius Rodericus Vllod, qui et ipse Enriquo Regi fuerat quaestor quoque maximus.

LEGATI ad Regem Gallorum mittuntur, quia de foedere confirmando, et de Ruscione cum illo agant, interque Regem et Reginam disceptatio.

CAP. II.

AT QVI Rex et Regina, ut aliquod spem men futurae gubernationis ostenderent, senire iusserunt iustitiae ministros ingrassatores, latrones, homicidas, depredatores, reliquosque id

LIBER SECVNDVS. 33

Genus facinorosos homines. Queres quemadmodum optimum quemque ad bene de republica sperandum crexit, ita criminosos alienauit, coegitque scelerum suorum impunitate querentes se perduellibus adiungere. Horum cum esset magna copia, ex qua partes aduersae videbantur inualescere, te perari iustum est ab hac iuris animaduersione, data maleficiorum impunitate ab ea die, in qua regni gubernacula iniectum. Ex antiqua praeterea consuetudine obseruata inter Hispanorum et Gallorum Reges, ut cum eorum quispiam descenderet, alter de illius obitu fieret certior, nisi oratores, qui Ludouico Galliarum Regi nuntiaret Enriquam uisita sanctum, foedusque antiqua societate renouarent, simul etiam Regem admonerent, ut si amici, si boni, si iusti principis munere fungi uellet, restitueret Ioanni Tarracensium Regi Comitatum Ruscionis, quem illi Gothalamico bello sub certis conditionibus oppignerauerat, quibus non obseruatis ad pristinum dominium deberet reuerti. At Gallus ac cepto nuntio de Enriqui obitu aliquot sui doloris argumenta monstrauit, atque ediuerso de noua Regis et Regina successione oratoribus est gratulatus, uelleque se libentissime antiqua foedera instaurare, respondit. Quod uero ad Ruscionis Comitatum attinebat, dixit se nihil ex conditionibus oppignerationis immutasse, quin potius deberi sibi summam illam avarorum stipendij nomine, quod bello Barcinonensi suus exercitus meruerat: uelleque se mittere iusconsultum, qui suam causam tueretur, doceretque penes se debere pignus retineri, quoad stipendium sibi redderetur. Ves

DECADIS PRIMAE

nū itaque consultus, cum principes essent Valladoliti, dispu-
tataque est causa in senatu regio, cumq; nihil inter partes ea
de re conueniret decretum, ut tam ad iuris disquisitionem,
quam ad fœdera renouanda mitterentur vtriusque oratores
ad vtriusque regni collimiliam, qui prociatorio nomine
rem omnem transigerent. Per idem vero tempus, cum
Rex & Regina Segouie agerent, coeptum est inter virum
& uxorem de iure successionis, gubernationisque discepta-
ri, non tam emulationis, disidiique causa, cum aliqui omni-
bus in rebus esset inter illos tanta concordia, quanta nun-
quam inter alios binos coniuges fuerit: sed quod ea iuris
disceptatione prospiceretur in futurum, ne regni administra-
tio in alienam familiam transmutaretur, si filia superstito
eademque herede succederet ex propinquis is, qui esset ex
consanguinitate proximus, id quod in Gallia, aliisque in na-
tionibus observatur. Ex primoribus Hispania, qui erant
Regi sanguine propinqui assenerant, quandoquidem En-
riquo sine prole decesserat, successionem ad Ioannem Tar-
raconensem Regem esse deuolutam, quippe qui esset Fer-
dinandi Tarraconensis Regis filius, atque Ioannis primi
Hispanorum Regis nepos. Eodemque iure ad Ferdinandum
huius Regine coniugem pertinere successionem, re-
gnique administrationem non quasi dotalis, sed quasi her-
editarij. Ediuerso, pro parte Regine obijciat ex legiti-
mus, atque Hispanorum consuetudine Castellanos præ-
sertim, virili sexu ex stirpe regia deficiente, foeminas
esse legitimas heredes, regniq; idoneas moderatrices,

LIBER TERTIVS.

34

afferebanturque exempla iam inde ab infante Pelagio
repetita, cuius filia Ormisinda, cum virilis ille sexus
liberos non haberet, in Legionensis regni hereditatem
successit, nupsitque Alphonso, qui Catholicus est cognos-
minatus. Ormisinda quoque Froila fratre defuncto sine
liberis in eodem regno successit, nupsitque Siloni. Eos-
dem præterea iure Xanthia Ferdinandi cognomento
Magni vxor ad eiusdem regni successionem peruenit,
Veremundo fratre sine liberis extincto. E regione etiam
Castellæ afferebantur exempla, quod Eluira ex Vasco
nū Regina hereditario iure obtinuit Castellæ Comitatus,
cuius filius Ferdinandus primus Castellanos Rex
fuit. Vrraca etiam, quæ Raimundo Tolosatū Comi-
ti primum, & deinde Alphonso Tarraconensem Re-
ginupsit, Castellani atque Legionensis regni heres fuit.

Berenguela quoque Enrique fratre immatura morte
Pallantie intercepto, regni hereditatem adiit. Ca-
tharina præterea Britanni Ducis filia cum Enrique pri-
mi Ioannis filio omnium ordinum consensu adiurata est
Hispaniarum Princeps. Idem e contrario assenerant
ex historijs, nusquam exemplum reperiri in His-
pania, quod relicta herede femina ex laterali serie
quisquam in Regni gubernationem adseisceretur, quo
iure Ioannes Tarraconensem Rex omnino excluder-
batur. Quod vero ad Regni administrationem at-
tinebat, pro parte ipsius Regine obiectum est ad eam
dem pertinere, ad quam & Regni dominium pertinebat.

DECADIS PRIMAE.

Quod si quemadmodum legibus definitum est, regnum dotis nomine marito non potest tradi, neque gubernatio quotque. Nam quo iure, quirei dominus non est, aut regale patrimonium administrare, aut in bene merentes ex regio censu collocare beneficia, aut arcium praesidia sub publica fide alicui potest credere? Hæc partium concertatio tandem hunc in modum composita est: Regni hereditatem successio nemque ad ipsam Reginam pertinere, tametsi forminam propterea quod esset unica Ioannis Regis filia superstes à Regibus Castelle & Legionis recto stemmate descendens: neque posse ad alium quemquam pertinere heredem, qui per lineam lateralem ab eisdem Regibus descenderet. Definitum præterea ad eandem pertinere regni administrationem in tribus præsertim illis, quæ in parte superiori memorata sunt. Hunc itaque in modum rebus compositis, Regina his verbis Regem alloquuta est.

POST disceptationis definitionem
Oratio Reginae ad Regem.

CAP. III.

NIL opus fuerat ò iucundissime Coniux alteratione tam longa, ubi tanta est animorum coniunctio. Nam si, quemadmodum audiui ex quodam antiquitatum peritissimo, in sponsalibus hæc fuisset verba sponsæ ad sponsum, ubi tu Cai, ibi ego Caia, hoc est,

LIBER TERTIVS.

35

ubi tu dominus, ibi ego domina, Cur mihi nō liceat inde mutari, ubi ego Regina, ibi & tu quoque Rex? qui cū sis mihi Coniux dulcissimus, idemque dominus, non modo meus, sed rerum omnium mearum, quidquid ab his legum consultis decretum sit, nihilominus tu Hispaniarum Rex es, quam ego Regina: mihi que hoc animo sedet, æternūque sedebit, me atque omnia mea tuo arbitrio administranda permittere, cū præsertim futuri sint nobis omnium rerum nostrarum communes heredes. Sed quando ita visum est regni primoribus, qui hoc negotium in controuersiam deduxerunt, non ab re fuerit hanc uariis ambiguitatem, quæ aliquando in dubium venire possit, ex legibus & consuetudine Hispanorum decidisse. Vides optime Coniux unicam esse nobis filiam Elisabetham, ad quam, nisi quicquam Deus interim prospexerit, regni successio ex Hispanorum legibus pertinebit. Quod si quispiam ex regia stirpe stemmate recto non descendens asseret rem Hispanam ad se pertinere, quia vir, non ad communem filiam, quia femina: labefactaret profecto: aut, quod Deus auertat, forsitan posteritatis nostræ seriem conuelleret.

Quæres, quam sit indigna, vel miserranda potius, nemo est, qui non intelligat, sed esto, sine ulla controuersia rerum, potius ex nobis genita, nubatque cuiuspiam externi Principi, num minus periculum inde sequetur, si regnorū gubernatio in illum transferatur? Fieri namque potest, ut illi quisquis est nobis futurus gener, arcium praesidia, publicorum vectigalium quaesturas, dignitates Ecclesiasticas, atque publicos magistratus ad eos sit delaturus, nō qui

DECADIS PRIMAE.

sint Hispaniarum indigenae, sed qui exteri ac peregrini:
Quare illa iuris decisio, quod ad nos attinet, nihil profuerit,
nihil nocuerit, sed fuerit quasi quoddam praedictum ad ea,
que possunt aliquando contingere. Atqui Rex intelligens,
que sunt ab uxore perorata non solum veritati consentanea,
sed esse quoque iusta & equa, imperation est ab utroque,
hac de re imposterior non disceptaretur. Constitutumque
inter eos, ut diplomata, & edicta, literaeque publicae sub
utriusque nomine ederentur, quodque sigilli characteres
sub Hispani, Tarracensisque regni insignibus fierent.
In moneta quoque percutienda utriusque imago cum nomi-
bus in typis excuderetur.

VILLENATIVM Marchio & Archiepiscopus
Toletanus praetendunt causas à Re-
gis & Reginae obsequio
discedendi.

CAP. IIII.

DVM haec Segoviae geruntur, Marchio Vil-
lenativum literas cum mandatis ad Regem Regi-
namque mittit, quibus postulabat Magistratum
sancti Iacobi sibi debere decerni, quod dicebat
patrem suum Ioannem Patie quum adhuc viventem se abdi-
casse, ea conditione, ut sibi traderetur, quodque subditiva illa
Princeps, quae suae fidei credita erat, locaretur viro decenti
pro personarum dignitate constituta dote. Quorum utrius-
que sibi fidenegaretur, se habiturum causam iustissimam.

LIBER TERTIVS. 36

ut aliunde sibi rebusque suis prospiceret, quasi vellet intermi-
nari se facturum disidium cum reliquis primoribus eorum
dem partium studiosis. Ad hanc Marchionis postulationem
respondum est, tametsi Ioanna, quae falso dicebatur esse
Princeps, non erat ijs natalibus procreata, cum qua ho-
mines rerum novarum cupidi possent in Hispania disi-
dium facere, cum satis constaret non esse neque unquam
fuisse habitam Enriqui Regis filiam, quodque Magis-
tratus iam esset partim in potestate Comitis Parietini,
partim Commendatarii maximi Legionensis Provinciae,
quorum uterque fuerat de republica Hispana pulcherri-
me meritis, ut tamen res ad concordiam, Regni-
que tranquillitatem perduceretur, sibi placere Ioannam decen-
ti marito collocare, libellosque supplices ad Pontificem ma-
ximum mittere, quibus peterent Magistratum eidem Mar-
chioni à Sanctitate sua decerni, sed interim Ioannam ses-
questro deponendam, ne ante, aut post illius nuptias quicquam
emergeret, unde Hispana respublica aliquid detri-
menti pateretur. Ad haec Marchio respondit, se non tra-
diturum mulierem fidei suae creditam mortalium cuiquam,
nisi cui fidem ipse haberet, cumque de sequestro non con-
veniret, cepit res in disidium tendere. Marchioni acce-
bant omnes, qui scelerum suorum poenas extimescebant,
quique erant rerum novarum studiosi, sed imprimis eiusdem
Marchionis fratres patruels, omnesque illorum clientela, quae
per Hispanias longe lateque patebant. At Marchio interim
perfidus inter nuntios clanculum agebat cum Alphonso

DECADIS PRIMAE.

Lusitanorum Rege, eodemq; Ioannæ amiculo, ut neptem ex sorore uxorem duceret, seq; habere dicebat eiusdem cō filij socios ex primoribus Hispaniæ tantam multitudinē, quæ sufficeret rem inceptam conficere. Archiepiscopus Toletanus, qui vsq; ad id temporis fuerat anceps utras partes sequeretur, audita Marchionis rebellionē, cœpit prætere causas, quibus honeste posset à Regibus ad perduellium partes desciscere. Poscit ab illis munera, quæ diceret sibi promissa iam inde ab eo tempore, quo fuerant adiurati Principes, & quæ fuerant iam in benemerentes collocata, petit & alia complura, qualia solent ab ijs, qui occasionem querunt ab amicicia discedendi. Atqui Rex memor obsequiorum, atq; hospitalitatis, qua fuerat aliquando vsus apud illum, cœpit hominem placare, tum datis presentibus, tum futurorū pollicitationibus, tum honorifice compellendo, tum communes mittendo amicos, qui illum in fide retinerent, obtestanturq; ne vellet ab officio desistere. Ipse præterea Rex per se ipsam eadem omnia exequabatur etiam diuersorum aduocando, quem honorem ad ea tempora alteri prestiterat nemini. At ille nihilominus flecti, aut sententia sua pelli potuit, quin immo quo magis rogabatur, eò obstinatius incertius persistebat. Neque fuit, qui dubitaret, pertinaciæ suæ causam exitisse emulationem, quam non dissimulante gerebat cum Petro Mendoza. S. R. E. Cardinale Hispano, cui ex oibus Rex & Regina plurimū indulgebāt, cū esset Archiepiscopus aliq; natura factiosus, et qui plurimū delectaretur armorum strepitu, familiæq; nobilissimorū hominū am-

LIBER TERTIVS.

37

priori. Atque ita cum neq; blandicijs, neq; precibus, neq; pollicitationibus Principum vllum reliquisset locum, frenodens, frenensq;, & minabiundus ex curia dicebat: stimulosq; perduellibus, facesq; ad bellum civile concitandum admodum. Non multos post dies Rex & Regina Segouia profecti Methynniam Campestem venerunt, petieruntq; a Duce Albano eiusdem municipij arcem, quæ ipsius Præsidio tenebatur, id quod ille haud grauate fecit: nam continuo arcem tradidit, cū Principes tradi iusserunt. Deinde Valladolidum iter facientes, ab oppidanis magnificentissime excepti sunt, ubi per aliquot dies omnigenis ludis, atque celebritatibus operam dedere. Veniebant præterea eodem ciuitatum, populorūq; procuratores, qui antea non venerant, obsequium debitum sub fide publica oblatum, inualescebantq; in horas causæ iustioris auxilia.

MARCHIO per literas Lusitanorum Regem ad bellum capeffendum hortatur, Regisque ad Marchionem responsionem.

CAP. V.

INTEREA Marchio non cessat sollicitare, quos secum ad studia Ioannæ Principis trahebant, simulq; mittit ad Lusitanorum Regem literas cum mandatis in hanc sententiam. Iam sibi exploratum esse, quemadmodum ex obitu Enrici Res

DECADIS PRIMAE.

gis hereditas cum administratione deuoluta erat ad Ioannā filiam, quam omnes primores bis iam iureiurando declaras uerant Principem, regniq; paterni heredem unicam.

Quodque Rex Sicilia, atque Elisabe coniux, humanis, atque diuino iure contempto, rem Hispaniam nihil omnino ad se pertinentem arripuerint. Ioannam ex sorore sua neptem, paterno, atque auito imperio spoliata, non habere alium quemquam, ad quem confugeret, quam ad ipsam, quippe qui esset sibi auunculus, et quidem potentissimus, et qui posset illam solus ab iniuria vindicare. Obtestabaturq; ut puellam (omni Praesidio destitutam) aut cum regno dotata, li uxorem acciperet, aut propinquitatis iure, ut legitimus tutor, non pateretur ab iniustis possessoribus bona illius occupari, idque fore factu facillimum, si comparentur utraque partium vires. Habiturum se illum ex primoribus Hispaniae belli firmissima robora, atque imprimis se, fratresque suos patruales Magistrum à Calatrana, atq; Comitum Vrenatem, nec non sororum suarum maritos, Gauditanum Marchionem, Alphonsum Aquilariū, Comitem Beneuentanum, Archiepiscopum præterea Toletanum, Ducesque Arenaci, atque Alburquerqueri cum suis appendiciis, et clientelis, atque hos omnes hosti ex professo infestissimos. Quatuordecim quoque vrbes, quæ nihil aliud expectant, nisi duces, quem in bello sequantur. Quod si semel Hispanorum Regis sibi nomen assumpsit, atq; in ipsum regnum potenter penetrauerit, complures alios ex Hispaniae principibus futuros, qui declarent odia sua in aduersarios,

LIBER TERTIVS.

38

farios, quæ nunc futurae dominationis timore occultant. Adiungebat superioribus omnia Hispaniæ oppida in duas factiones esse diuisa, quarum alteræ necesse erat, ut Lusitanorum partes sequerentur. Iam vero quod ad ipsos belli gerendi Imperatores attinet, Regis Siciliæ vires esse perquam exiguas, quippe qui esset in summa rerum omnium egestate, et in maximo ere alieno, et qui non modo non haberet, unde posset stipendia militibus soluere, sed neque ad sumptus cotidianos pecunias, nisi emendicatas, aut violenter extortas. Ediuerso Lusitanorum Regem habere exercitum robore, ac numero firmissimum. Habere pecuniarum tantam vim, quæ sufficiat ad alendum milites, quo ad res conficiatur. Habere et commeatus, ceteraque alia belli adiumenta. Cumque semel per Hispanorum agros, vel unam excisionem populabundus fecerit, fore ut cives, oppidani, agricolæ, mercatoresque illum sequantur, seque eius arbitrio, ac fidei continuo tradant. Adhuc Lusitanus, tametsi animo secum versabat, quantum facinus aggredere, quaque foret arduum cum possessoribus in ipsis regni penetralibus decertare, rescribitam en uel se oblatam belli conditionem accipere, neque tantum ex sorore suaucepti regnum asserere, sed et illam cupere matris monio sibi complecti. Sequæ ad breue tempus cum exercitu quam maximo posset: intraturum per mediam Hispaniam, quæ sibi via commodior videretur. Hortabatur præterea Marebionem ipsum, ut captis insisteret, et quod maximo animo inchoauerat, multo maiori exequeretur.

DECADIS PRIMAE.

Simul etiam scribit ad regni primores, ciuitatiumque optimates, iam suam portionem, quam alienariam: ad illos, ut in fide retineret: ad hos, ut premijs, pollicitationibusq; ad sua sua pelliceret. Stimulabat eius animum repulsa, quam fuerat passus ex eo tempore, quo Elisabeth Principem coniugio petierat. Regnandi praeerea immoderata cupiditas, imperijq; terminos pulchritudo prorogandi. Obuersabatur illius animo regni (quod appetebat) amplitudo, simul et opulentia, tantarumq; gloria rerum. Sed antequam rem ipsam adoriretur, placuit experiri sui regni procures, et quali animo erga se forent explorare. Consilio itaque ex omnium ordinum viris habito, suam illis mentem aperit. Qui omnes vno prope consensu pedibus, manibusq; in Regis sententiam ire, siue quod intelligebant, id sibi animo sedere, neq; posse iam a proposito dimoueri, siue quod illorum quisq; sperabat, aut ex bello praedam ingentem, aut ex victoria dignitates amplissimas, aut ex rerum nouitate fortunarum suarum accessiones, quorum omnium esset in Hispania per magna facultas. Dicebant praeerea non esse amplius hac de re consultandum, sed cum primum fieri posset, rem exequendam, antequam hostium vires magis magisque inualescerent.

ISLVSITANI Regis per legatos obtestatio, ut Rex et Regina iuri suo cedant, cui respondent.

CAP. VI.

CERTVS

LIBER TERTIVS.

39

CERTVS propositi sui Lusitanus, compositis belli gerendi conditionibus cum Machio ne Villenate, cum Arcuacorum Duce, cum Archiepiscopo Toletano, cum reliquis omnibus earumdem partium studiosis, mittit ordinis equestris virum quendam nobilem, qui procuratorio nomine desponderet sibi Ioannem ex sorore sua neptem, cuius rei facit per literas certiores ciuitatum optimates, orbisque Hispani procures, atque primores. Mittit praeerea oratorem Rodericum Solum equitem atracum, qui diceret Regi et Reginae, eo ipso tempore Valladolidi commorantibus, iam debere illis esse compertum Ioannem ex Ioanna sorore sua neptem, fuisse filiam Enriqua Regis legitimam, bisque iuratum Principem, Regni huiusque haeredem, successricemque bis declaratum, eoque iure post obitum patris Regni gubernationem ad eandem pertinere. Se autem constituisse illam sibi coniugio copulare. Rogareque illos, obtestarique: ut sibi Regni possessione cedant, et ne se inuito rem ad illos non pertinentem attrectare vellent. Et quamquam suo iure, atque futurae coniugis nomine posset autoritate propria, haereditaria bona inuadere, se tamen velle tantisper a violentia temperare, quoad iure decerneretur, utri debeat Regni possessio cedere. Itaque debere illos quoque interim se Regni administratione abdicare, et veluti sequestro deponendam, donec composita lite, ex iure darentur bonorum possessio, cui dandam esse leges, iuraque deservierint. Quod si nihilominus persistere obstinate vellent,

H

DECADIS PRIMAE.

neque ab incepto desistere, se ius suum armis vindicaturum, obtestabaturque Deum immortalem, ut omnia mala in illius caput converteret, cuius fuerit culpa perpetrata. Ad hanc Lusitani Principis legationem, Rex & Regina ex consultatione procerum, qui eo tempore in curia manebant, responsum est se mirari, velle eum causam tam inisquam suscipere, atque exulcerare vulnus antiquum, & quod iam cicatricem obduxerat, cum praesertim sororis adulteris tam esset illi compertissimum, nequeque spargere natales, vel ipso teste per omne Christiani nominis imperium divulgatos. Neque tantopere mirarentur, si is qui huiusmodi causam defenderet, esset temerarius quispiam, & nullius consilij particeps. Rogabant etiam obtestabanturque, ne violaret affinitatis, propinquitatisque tot pignora, ac praeerea inter Hispanorum Lusitanorumque Regis amicitiam, multis & illustribus officiis confirmatam. Neque auscultaret hominibus perditis, qui non aequitatis amore, sed propria utilitatis cupidine ducti, aut suorum scelera impunitatem quarentes, non illi obsequium, sed negotium potius essent exhibituri. Meminisset etiam illos eosdem fuisse, qui per omnes Hispanias, perque exterarum nationes divulgarent hanc Ioannam, non modo non fuisse, sed neque esse potuisse Regis Enrichi filiam, ob eamque causam decuisse a suo Rege, comparatoque exercitu collatis signis contra illum depugnasse. Homines perfidos, qui (quod nunc tuerentur) antea impugnavant, quod nunc abiciunt, antea iurabant, do sanxerunt. Recordaretur quoque illius temporis, quo

LIBER TERTIVS.

40

Enrichus Rex offerebat illi coniugio hanc eandem Ioannam cum successione dotali, seque noluisse conditionem accipere, non ob aliam causam, nisi quod de Regni hereditate sibi non satis ex iure constaret. Quae omnia si animo defecato, omnibusque mentis perturbationibus libero perspiceret, non aggrediretur negotium, quod esset cum utriusque populi cadibus tot incommoda illaturum. Quod si persistere vellet, neque ab incepto desistere, id potius iure ageret, quam iniuria, se paratos esse ius suum bonorum, atque proinde sapientissimorum virorum iudicio submittere. Nam quod ille de possessionis cessione dicebat, tantisper dum de iure disceptaretur, neque nostrum, neque honestum petere. Sin vero potius ferro, quam iure velit decernere, se curaturos, ut Regnum quod Dei benignitate possidet, viribus, & armis tueantur, imprimis Deum immortalem obtestantes, ut omnia mala quae inde sequuntur a sunt, in illorum autorem, incentivumque retorqueat. In hoc responsum Lusitanus orator dimissus est.

REX & Regina Marchionem, atque Archiepiscoporum frustra tentant in officio retinere, atque utraque pars se bello parat.

CAP. VII.

H ij

DECADIS PRIMAE.

REX vero & Regina ex postulatione Lusitanis, responsuque illius oratori dato perspicientes omnia iam esse hostilia, & ad arma spectare, ne quid tamen intentatum relinquerent, decreuerunt admonere perduelles, obtestarique, ne vellent mala malis accumulare: atque igni fomitum, oleumque addere camino, non quo timide, aut summissè agerent, sed ut ostenderent cunctis, sibi non placere bella civilia, neque suorum civium sanguinis effusionem. Mittunt itaque bonos, atque prudentes viros imprimisque ad Marchionem, qui suaderent illi, ut aliquando in sanio rem mentem rediret, rediretque in memoriam fuisse patrem eius, qui fuerit primus autor deciscendi ab Enrico Rege ad Alphonsum fratrem.

Vnde quod Hispanæ reip. detrimenta sint sequuta, neminem esse, qui ignoraret. Nunc vero filium patris vestigia insistendo, quid aliud esset, quam Patrie quorum familiam ad Hispaniorum perniciem Principum lege quadam fatali suis se ortam. Videret ne maiorum suorum scelera ipse cum posteritate sua lueret. Recordareturque originis familie sue, quæ pari ex causa Lusitaniam amisit. Quis enim ignoraret Patrie quos fuisse Lusitanorum exules? Quod si res sue in eo statu forent, ut reparari nullo modo possent, neminem mirari, si in casu proprio decerneret, omnia secum inuolare. Nunc autem si velit, posse illum rupta conuulsa resarcire. Velle namque ipsos publicæ utilitatis causa omnia errata illi condonare, atque obliuione sempiterna delere, qui ad Archiepiscopum missi sunt oratores, nihil benignè retulere

LIBER TERTIUS.

41

riunt. Respondisse namque perquam superbe, ac minaciter, seque habere iustissimas deciscendi causas, quod non sibi debitus honor haberetur, quodque in alia fortuna promissis, pollicitationibusque, nunc in prospera fraudatus esset. Minabaturque ostensurum se nunc, quid esset Archiepiscopum Toletanum ledere. Exulcerabat hominis atrocitatem Ferdinandus quidam Alarconius, cui Archiepiscopus nimium indulgebatur, vir superstitiosus, ac plane impostor, & callidus, seu versare dolos, seu certe occumbere morti, quem Marchio subornauerat, præmisiisque corruerat, ut se in familiam illam insinueret. Atqui Petrus Acuña Comes Hemero calidus, idemque Archiepiscopi frater, cui fratris consilium non placebant: exhortabatur illum, atque etiam liberius increpabat, quod ex causa tam leui, tam insignem communi familie vellet infamiae notam iniungere, quodque iustissimorum Principum gratiam, tot annorum obsequijs collectam, occasione minima effunderet. Hoc ipsum familiares, & amici, hoc ipsum orabant omnes, qui bene consultum illi esse volebant.

Sed qui obstinato animo semel obduruerunt, deteriores ad moniti sunt, quare neque blandicijs Principum, neque fratris exhortationibus, neque amicorum consilijs locum reliquit vllum, neque magis incepto mouetur, quam si dura silex, aut stes Mæpessia cautes. Ex insolenti Marchionis, & Archiepiscopi responso grandis amicorum sequuta est immutatio, non eorum modo, qui suorum scelerum conscij, nihil magis quam rerum omnium perturbationem optabant, sed eorum etiam, qui antea putabantur esse pacis amatores. Nam viri re-

DECADIS PRIMAE.

ligiosi, optimates, ciues, opifices, agricola, atque ferè optimus quisque spemque metumque interduy animo peiora uerebantur. Omnes itaque in duas factiones diuisi, suum quisque Ducem insequi statuit. Lusitanum illi, hi uero Regim, & Reginam. Prima igitur providentissimis Hispanorum Principibus cura fuit scribere ad ciuitates, quo in statu res esset, hortarique, ut urbes, oppida, Castella muris, fossis, aggeribus, vallisque munirent: machinisque instruerent: uigiles, circitoresque adhiberent: excubias exploratoresque dimitterent, qui hostis consilia, quidque moliretur, captarent. Ad primores quoque Regni literas dederunt, quibus faciebant illos, & de Lusitani legatione, & de responso illi reddito certiores. Hortabantur etiam eosdem, rogabantque, ut ad belli expeditiones, quod proculdubio impendebant, omnes essent parati. Interim Lusitanus audito Hispanorum Principum responso, simul etiam factus certior, quo animo in se forent Marchio, & Archiepiscopus, Arenacorumque Dux, atque eorum appendices: auxilia undecumque potest sibi contrahit: & quam maximum potest, exercitum comparat, Hispanorumque perduelles admonet, ad certum diem sint in armorum procinctu, ut communi consilio, atque ex composito uno tempore rem gerant.

REX Valladolidi manet, & Regina Toletum proficiscitur.

CAP. VIII.

LIBER TERTIVS.

42

RANT illa tempestate Valladolidi Rex & Regina, qui nuncio accepto de hostium expeditione nihil amplius cunctandum esse rati, constituere, ut Rex Valladolidi maneret prospectus citramontanis regionibus. Regina uero Toletum proficisceretur, unde Baticas, aliasque ultramontanas Hispaniae regiones in fide retineret, prospiceretque, ne quid detrimeti paterentur. Fuerunt in Comitatu illius Duces Infantatus, atque Albanorum: & Comestabilis, idemque Comes Pharus. Tentauit Regina ex medio itinere reconciliare sibi Archiepiscopum Toletanum, qui eo tempore Compluti morabatur, non quo putaret illius vires in alterutra partem magni esse momenti, sed familiaritatis antea quae memor, atque obsequiorum illius erga se in superiori fortuna. Voluit & ipsa praesens, hominem conuenire, blandicisque ad pristinam familiaritatem reducere, sed ueritate est, ne eares aut timori, aut maiestatis regiae imminutioni tribueretur. Itaque per Comestabilem decreuit experiri omnia, quia nec si homo prudens, idemque singulari quadam faciundia praeditus erat, nihilo plus ex eo potuit excerpere, quam qui ad illud ipsum antea missi fuerant, quam frater eius Comes Hemorocatus, quam alij propinqui & familia res, qui ferè omnes praeter unum Ferdinandum illum Alarcum, quem diximus à Marchione subornatum, studebant ad iustiorum causam ipsum reducere. Atqui Rex cum uideret in huiusmodi temporum motibus, omnia etiam tuta esse timenda, statuit ire Salamanticam, atque deinde Zamorā,

H iij

DECADIS PRIMAE.

ut illarum ciuitatū optimates, decorationes ordinis equeſtris viri, atq; tribuni plebis uoꝛarentiterum in ſua uerba, reuoꝛantq; fidem publicam, quam ſibi, atq; Reginae coniugi obſtrinxerant, cum primum regnare coepiſſent, id quod omnes præſtiterunt, atq; imprimis Alphonſus Valentinuſcaſtroru metatus, qui Zamoranam arcem præſidio tenebat. Taurum urbem noluit adire, quoniam illic omnia erant incerta. Et ſi enim ex oppidi tenebatur à Roderico Vlloa regio que ſtore maximo, Regiſque & Reginae per quam ſuadioſo: Præter tamen illius natu maior Ioannes Vlloa, diſpoſuerat præſidia per loca urbis muniſſima, obſeruaues ratque contra arcem ſtationes latronibus armatis perpulis chre inſtructas. Idem ſcũiebat in ciues, quos putabat ſue tyrannidi obſtatoros. Nam & Enriquo Rege ſuſpendio adiegit Rodericum quendam regium ſenatorem, atq; pari ſupplicio extinxit alterum ordinis equeſtris uirũ, alioſq; complures nobiliſſimos ciues, quos dominationi ſue formidoſos exiſtimabat, bonis ſpoliatos in exilium miſerat. Iſ igitur timens ſcelerum ſuorum debitas poenas, ſtatuit ad Luſitanum deſcere, illiq; urbem tradere, ſperans ſe eo munere admiſſorum impunitatem aſſequuturam. Erat caſtri Inui præſes, & ipſe quoque parium facinorum conſcius, atq; graſſatorum, latronumque receptator, qui non ſatis fidens Regi & Reginae fidei publicæ, atque promiſſis, quibus illum non ſolum patratuſcriminibus donabāt, ſed etiam ſe multis illum beneficijs cõmulaturos pollicebantur, deſerta potioricauſa Luſitano ſe adiunxit. Regina intes

LIBER TERTIVS.

43

rim Toleti agens, ciuitatem populorq; finitimos confirmat: Batice Colonias, & oppida: quæ illi ab initio obſequia ſua detulerant, ut in fide permancant hortatur. Suſpectos & dubios, partim minis, partim pollicitationibus, ad ſtudia ſua trahere conatur. In eos uero qui ſe hoſtes ex profeſſo declararent, inimicitias bellumq; gererent. Roderico Mariti quo Comiti Parictino, qui ſe diui Iacobi militiæ Magiſtrum proſitebatur, rei adminiſtrande negotium commendat. Ipſa Valladolitum ad Regem proſiciſcitur. Alcaracium oppidum non ignobile, ex patrimonio regum Hiſpaniæ diuiliſum, præſidio Marchionis oppreſſum tenebatur. Oppidanu uero indignati parere domino, qui non iuſſe, ſed uolenter in ipſos iniquam exercebat dominationem, de excutiendo ex ceruicibus ſuis iugo, atq; ſe in libertatem aſſerendo, ſeq; ſuis principibus dedendo agere incipiunt. Arma corripiunt, arcem impoſitam urbi obſident: Marchionis amicos, & qui ab illo iuridicundo, aut ueſtigalibus exigendis præſecti erant, urbe fugant. Parictinum Comitum orant, ut auxilio ueniat, aut copias auxiliares ad conſiciendum negotium mittat. At ille non impiger cum præſentibus copijs accurrit, præclarum facinus illorum laudat, ſuamq; operam ad id pollicetur: oppidanorum animos erigit, atq; hortatur, ut arcem obſidione archtori premant. Qui nuntius cum ad Marchionem perueniſſet, contrahit copias quàm maximas poteſt, tam ex ſuis, quam ex amicis, quam etiam ex ijs quas Magiſter à Calatraua improcinctu habebat paratas, ut ſe Luſitano coningerent. Cumq; ſatis magno exercitu

DECADIS PRIMAE.

se ad soluendam obsidionem accingeret, iamque aduentaret, oppidanos trepidantes, ac dubios, iamque incepti poenitentes, Parictinus Comes, ut magno animo sint, neque se Ducem quicquam timeant, hortatur. Confirmavit illorum animos, opportunus aduentus Alphonsi Fonseca oppidi Caucensis, et Alabegiorum domini, cum altero Alphonso Fonseca Episcopo Abilensi, quos Rex, et Regina miserant cum expeditis cohortibus in succursum illorum, qui arcem obsidione cingebant. Quo auxilio aucti stationes extra urbem, et in agrum spectantes, firmiori presidio muniant. Itaque Marchio a dissolvenda obsidione cogitatione destitit, et in alias curas animum transtulit, atque imprimis oppida, et castella, arcesque sue ditioni subditas munit, ne incosule (Alcaracenorum secuti exemplum) ad hostes deciderent. Ad Lusitanum praeerea literas mittit, nihil esse actum, scribens, nisi properet, atque suo aduentu opem ferat, partesque dissipatas atque conuulsas confirmet. Arcis praefes soluendae obsidionis spe amissa, se cum arce Comitibus fidei ex pacto conuenio tradit.

MARCHIO Lusitanum hortatur per literas,
ut properet, et veniat. Rex et Regina
Lusitaniae bellum inferunt.

CAP. IX.

LIBER TERTIVS.

44

MARCHIO cum intelligeret posse fieri, ut alia quoque oppida, castella, et arces, quae pro illo stabant Alcaracenorum exempla sequerentur, literas ad Lusitanum dat, ut quam celerissime veniat: omnem benegerendae rei in celeritate posita esse, scribit: quod si remissius agat, fore ut partium suarum feruor, quae spes excitauerat, cum illius mora refrigeraret. Ioannam vero principem, quam Enriquez moriens illius fidei credidit, ab Ascalone in castra Iulia transfert, aut quotutiori loco foret, aut si Lusitano nuptui tradenda esset, commodius inde ducretur. Lusitanus Rex, et si iam paratus erat, ut viam ingrederetur, hostiumque fines armis inuaderet, Marchionis tamen literis excitatus, re exequi festinat. Veniebant cum illo omnes regni sui proceres, tam ecclesiastici, quam seculares, quorum et ex ordine equestri elegantissimae, et strenuissimae quisque, sed neque superioribus inferiores cedebat, et armorum, et equorum, et ornamentorum apparatus: alij agros tuebantur, alij oppignerabant, alij pretio viliori locabant. Atque ut est hominum genus superbum, et arrogans, ex sumptuosiori cultu, facti arrogantes, nihil non sibi pollicebantur, et imprimis Regis, et Reginae Fugam in sua Tarraconensem, neque spectaturos vel minimam fortune curam. Partiebantur inter se praesentium corporum spolia, deinde oppida, municipia, castella, uicos, agros eorum, quosuis Siciliae Regem Reginaque coniungere sequuti. Atque ita Placeti perueniunt, quae tunc sub Arcuagorum Ducis ditior necerat: eodemque Marchio deduxit, quae se Hispaniae Reginae

DECADIS PRIMAE.

profitebatur. Deinde in media urbis area suggesto Rex
& Regina resident, dataq; & accepta fide sponsalia con-
trahunt, acclamant Liatores & omnes, qui aderant, una
voce vivunt, vivunt Alphonsus Lusitaniae Rex & Ioanna
Hispaniae Regina. Tunc novorum Principum ex Hispano-
rum consuetudine manus aures exosculantur, fidemq; suam
illis iure iurando obstringunt. Habitq; deinde consultatio
ne, quo potissimum iter arriperent, A reuacum placuit, pro
pterea quod & commeatu rerum omnium abundabat, &
ad belli cum hostibus, pacisq; cum finitimis res gerendas erat
locus oportunus. Ceterum Rex & Regina cum accepisse
sent nuntium earum rerum, quae Placentiae gesta sunt, atq;
hostes Arcuaci, hoc est, in medijs regni penetralibus con-
disse, seq; Hispaniae Reges iussisse appellari, & ipsi quoq;
se Lusitaniae Reges appellari, atq; Limitaneis in ipsam Lu-
sitaniam bellum inferri iusserunt. A Pace augusta visum
est Lusitaniam innuadere, atque in ipsis regni penetralibus
Nodarium castellum expugnare, & Regi Reginaq; Hispa-
nicum subiiciunt, qui arcis praesidium Martino cuidam Se-
ptempublicano ciuitatis Hispanensis Viginti quatuor viro
credunt. Isti triennio in fide permansit Lusitanorum finiti-
mos agros populatus, armenta pecudesq; in praedam agens:
captos, nisi qui se redimerent, in vinculis seruans. Cumq;
omnia haec hostiliter exequeretur, nullius interim sceleris
generi etiam inter suos pepercit. Tandemq; Lusitano ac-
cepto precio arcem prodidit. Cumq; patria extorris in exi-
lio esset, alteramq; prodicionem moliretur, deprehendi-
tus

LIBER TERTIVS.

49

mens, nescitur, quo profugus exilium mutauit. Alphonsus
quoque Monroius, qui se Traiani pontis Magistrum profi-
tebatur, alia ex parte Lusitanorum fines transgressus Ale-
gretum cepit, biennioq; tenuit multa incommoda finitimis
inferens. Tandemq; a Lusitanis obsessus, cum non potuisset
mitti auxilium, quo ab obsidione liberaretur, coactus est des-
ditionem facere. Alphonsus praeterea Cardenius Legionis
sis provinciae Commendatarius maximus, & qui se ex par-
te Magistrum militiae sancti Iacobi profitebatur, sexaginta
passuum millia intra Lusitaniae fines per grandi equitatu
coacto excursions maximas fecit, praedamque ingentem re-
portans, domum se recepit. In ea quoque Tarraconensis
provinciae parte, quae inter Durum & Limiam flumina
Lusitaniae contributa est, & ea Galliciae, quae est regione ad
Septentrionem adiacet, nihilo secius excursions, popula-
tiones, & latrocinia vtrinq; aguntur, atque intra ipsos Gal-
liciae terminos Petrus Aluarides a Soto maiori, qui pra
Lusitano stabat, Tydem urbem, quae ad Episcopium Tyden-
sem pertinebat, non magno negotio capit, iussitque se eius
regionis Vicecomitem appellari. Atque ut est genus illud
hominum a labore in libidinem, & ab alienarum rerum ab-
stinencia proclive ad latrocinia & rapinas: post peractum
bellum longo tempore apud eos mos ille perduravit.

LVSITANVS Gallorum Regem foederat,
Taurum & Zamoram capit. Hispanum
copias parat. Lusitanum obsidit.

DECADIS PRIMAE.

CAP. X.

ALPHONSVS Lusitanorū Rex auctus amplissimis regnorum titulis, reputans secum quam tam rem inchoasset, quodq; sine ignominia non posset iam ab incepto desistere, præter illos, quos in Hispania habebat, ex professo hostium suorum hostes, statuit a finitimis auxilia sibi asciscere, atq; in primis à Gallorum Rege, cum quo sciebat aduersarium suum pro Ruscinonis Comitatu repetendo belligeræ adi causas Tarracensium Principem, eundemq; Regem Siciliæ habere necessarias. Mittit itaq; Legatos ad Gallum, atq; per illos ostendit, quam iusto titulo Hispaniæ regnum dotale possideat, se habere in ipsa Hispania exprimoribus partem maiorem potiorēq; & ad rem conficiendam nihil aliud deesse, quam factorem moderatoremq; cuius auspicijs res tanta gereretur. Huc esse vni Regē Gallorū, & præter eum neminem Hispanos omnes æstimare. Gallus suæ gentis vitio non satis constans infedere, quod iam inde ab initio cum Rege & Regina contraxerat, in quo de Ruscinonis Comitatu mentio facta erat, quem non reddere statuit, iuratum fœdus abiurat, nouumque cum Lusitano icit. Et quo expeditior esset ad bellum Hispaniæ inferendum, cum Eduardo Britannorum Rege, qui bellum Gallie illaturus ex Britannia ingenti classe cum exercitu quam maximo mare traiecerat, is namq; veniebat in primis ut Carolo Burgundionum Duci suppetias ferret, atque deinde, ut ipse per se auitas, maiorumque suorum antiquas inimicitias persequeretur, transiit vero in hunc

LIBER TERTIVS.

46

modum, ut induciæ in septennium proximum constituerentur. Gallus Britanno centum coronatorum aureorum milia statim daret, atque deinceps quotannis quinquagenos milenos, quodque Gallorum Delphini, sic enim à Gallis appellatur, quem Hispani Principem Regis regniq; hæresdem vocant) Britannorum Regis filiam duceret uxorem. Liber itaque in presentiarū Gallus ab Ocasione Aquitanie oppido in Barduliam Hispaniæ regionem bellum infert. Ioannes Vllloa Taurum Lusitano tradidit, qui arcem expugnauit, quæ pro Roderico Vllloa fratre suo Quastore maximo Hispaniæ stabat, eidem Ioanni credidit. Ioannem deinde Porriuan, qui Zamorane ciuitatis per partem populi facile Princeps erat, pollicitationibus allicit, ut urbem sibi tradat: generumque suum Hispaniæ Metatum, qui vrbis arcem præsidio tenebat, secum inducat, ut suam factiosum sequatur. Magnam pecuniarum vim illico se datum promittit: atque deinde post rem peractam agri Zamorani ad certum incolarum numerum vicis & Castellis se illos donaturum. Quod cum Rex Ferdinandus persensisset, mittit ad illos nuntium, rogans, ut in fide permancant, neque ius iurandum, quo se sibi Regineque consorti obstrinxerant, cum magna ipsorum infamia violarent, fideiq; suæ ingentia præmia illos relictos pollicetur. Quod si ad tenenda urbē grãdiori præsidio erat opus, se missurum cohortes, quæ illis viderentur sufficere. Ad quæ Porrius rescribit, satis præsidij in ciuibus esse, dolere vero se perfidiæ insinulari, nō se ijs maiorib; ortū, quitatis faceret.

DECADIS PRIMAE.

Nihilominus tamen de prodicionis conditionibus cum Lusitano agit, atque accepto precio urbem illi prodit, secumque in eandem prodicionem Metatum arcis praesidem trahit. Lusitani vexilla cum suis vultuibus attollunt, Regemque Hispanie cum vxore identidem inclamitant. Vrbe Rex positus arcem eidem Metato credidit: pontis vero praesidium Francisco Valdesio Ioannis Porrij ex sorore nepoti committit: atque Zamoranis rebus compositis Taorion ad Regem nam coniugem redit. E diuerso Rex & Regina copias suas recensent, euocantque omnes, quos ante monuerat, ut essent in procinctu, & parati ad bellum futurum; & qui equo morebant, suas immunitates ex antiquo Hispaniarum more pro mittit, & alios quoque propositis praemijs & honoribus prouocat. Conuenerunt praeterea omnes ex omnibus oppidis, ciuitatibus, & municipijs totius regni, qui ab initio studia sua & obsequia obtulerunt praeterquam illi, quibus alterius factionis Duces negotium facessabant. Ex primoribus regni adfuerunt Petrus Mendoza Cardinalis Hispaniarum cum illius fratre Iacobo Furtato Infantatus Duce, atque ex eadem Mendozarum familia duo illorum fratres Eniclus Lupus Tendillanus Comes, Laurentius Suarius Cluniensis Comes, Alphonsus Enriquis Archithalassus Hispaniae, Gasias Aluarius Aluani ad Tormin Dux, Enriquis Enriqui ad Alisam Comes, Petrus Verafcus Hispaniarum Comes instabilis, idemque Comes Pharius, Rodericus Pimentes lus Benueitatus Comes, Petrus Manriquis Triuinus Comes, Petrus Osorius Asturicensis Marchio, Iacobus Sarmentus

LIBER TERTIVS.

47

mentus Salinarum Comes, Petrus Mendoza Montis acuti Comes, Ioannes Manriquis Castaneti Comes, Gabriel Manriquis frater eius Osorinus Comes. Alij quoque summas & infimates, Praesules, atque ordinis equestris medioresque conditionis & opibus censiti viri superioribus accesserunt. Dux à Methymna Asindica cum sibi affectis Hispaniensibus, & Aegabrensis Comes non venerunt, sed neque fuerunt vocati propterea, quod alteri cum Marchione Gadiatano, qui Asindum opprimebat, alteri cum Alphonso Aquilario, qui per fauorem populi omnibus omnium ordinum ciuibus imperitabat, erat disidium. Qui proculdubio diuersarum primum habebantur, neque dubitabant, quin Marchionem Villenatem, atque totam factionem illam sequerentur: cum praesertim duae illius sorores utrique essent nuptae. Beltramus à Cuenca dubius erat utraque in parte traheretur. Hinc amor in supposititiā illam, quae vulgo putabatur esse illius filia, quod neque ipse inficiabatur: hinc timor, quod in huius belli discrimine victoria in Regem & Reginam videbatur esse propensior. Hi omnes, quos enumeramus, Valadoliti congregatis accesserunt, quos à Toledo Regina exeluerat, atque obiter quos à Segouia & ab Abilalocis finitimis cōegerat: etiamque exercitum cum Regis exercitu coniunxit. Placuit debere lustrari militum numerum, censaque sunt cataphractorum equitum quatuor millia leuis armaturae octo millia: peditum vero ex Callaëis, Asturibus & Barchinensibus, Citraque montanis ad triginta millia. Tot tantisque copijs Rex auctus distribuit exercitum in quinque & trios

DECADIS PRIMAE.

gintacohortes, motisque signis ad Dorij dextram secundo
flumine Taurū petit, ubi eotempore Lusitanus erat. Qui,
cernens hostem ex militum numero atque robore ex popu-
lorum favore longe superiorem, continuit se intra muros,
urbisque munitiones: cessitque tempori, non ausus credere
se campo Martis communi. Hispanus ad quinque horas in
procinctu armorum ordinatisque cohortibus in medio campis
prostitit, expectans an Lusitanus quicquam auderet, vel
letque fortunam belli experiri.

ÆLII AN-
TONII NEBRISSEN-
SIS RERVM HISPANARVM

ac Hispaniensium Historici Decadis

Primus Liber Quartus.

DE NVNTIIS HINC IN RE

de missis, ac pronocationibus vtro citroque
ad pugnam factis, deque penur-
ria, quam exerci-
tus noster est
passus.

LIBER QVARTVS.

48.

Caput. Primum.

ERDINANDVS ubi se Frustra
in armis esse, neque ab hoste copiam per-
gnandi fieri videt, Gomezium Manis
cum ad Lusitanum mittit, qui hac illi nun-
tiaret. Meminisse eum, debere Roderis-
cum Sotiam domesticum suum imper à
semissum, postulatum, uti Ferdinandus atque Elisabe eius vxor
ex his regnis, quæ ad Ioannam eius neptem, quam vxorem
sibi desponderat, attinere diceret, egererentur. Per quem
eundem eos benigne placideque respondisse, mirari se, quod tan-
tus Princeps, tot egregijs artibus præditus, rem tam ardua
aggredi, tamque iniustam petere vellet. Rogasse etiam se,
ne tantam seditionem, eadem, incendiis, non solum in Castel-
le Legionisque regnis, sed in ipsa etiam Lusitania excitaret,
ut armis relictis, æquitatis iurisque partes amplexus ab eo in-
cepto, quod nulla ratione tutari poterat, desisteret. Quod
eum minime facere voluisse, quin exercitu infesto eorum in-
uasisset regna, Regioque titulo abusus esse. Proinde Ferdinandum
hæc in summa dicere, se instructis copiis ad oppidum suum
Taurum eo animo opperiri, ut lucescenti quouis modo respo-
deret. Petere se, ut ex tribus vni, quod malit, Alphonsus eli-
gat. Primum ut ex ea parte regni, quam vi occupasset, regio
etiam nomine, quod perperam sibi arrogasset, abnegato, quam pri-
mum egrediatur. Si quod autem ius sponsa eius sibi esse contende-
ret, causa coram Summo Pontifice ageretur, quod is decreuisset,
id utrique parti ratum fore. Deinde, ut quoniam Alphonsus

DECADIS PRIMÆ.

sus collatis signis cū Ferdinando se dimicare uelle, professus
esset, ne cunctaretur in pugnam descendere, nullam per eum
moram fieri. Quod si neutrum placeret, quoniam opibus
et copiis impar esset, ne tot homines innoxij duorum causa
prelijs et cadibus conficerentur, singulari certamine cum
eo de regno certaret, Sperare Ferdinandū dei ope, quam
iniuste Alphonsus in negotium aggressus esset, eo duello pla-
num fore. Ad hæc Lusitanus per Alphonsium Ferreram re-
spondit. Sibi ius esse Castellæ, Legionisq; regna repetens
di, utpote sponso Ioanne Reginæ, quam Enriqui Regis fi-
liam heredem esse constabat. Cuique etiam tres regni or-
dines publico consensu simul et iurciurando patris regnū
tradiderant. Quare postulare se iterum, ut Ferdinandus
cum uxore sua Regina Sicilia à Castella, quam occupatam
habebat, primum discederet: deinde placere sibi, ut coram
Pontifice maximo ius suum uterque persequeretur. Nam
quod ad pugnam, ad quā Ferdinandus prouocat, attinet, se
regni sui proceres una cum copijs, quas diuersis in locis diui-
sas haberet, quam primum euocaturum, ut exercitū coacto
in aciem descendat. Quod uero de singulari certamine Fer-
dinandus proposuisset, se id pro statu et cōmuni salute o-
mnium non detestare, modo inter ipsos prius conueniat,
quaratione, et loci, et pugne inter utrumque conferendæ
periculum præstari possit, ne victor suo frustretur premio:
aliter enim frustra alterutrum victurum esse. Cuius rei fir-
mitudinem alio modo obtineri non posse, nisi ab utroque
Rege Isabella simul et Ioanna, pro quibus ambo Reges

LIBER QVARTVS. 49

in contentionem de iure regni uenissent, obsides darentur.
Quæ ubi Ferdinando nuntiata sunt, uideri sibi respo-
dit, Alphonsium uerbis non armis de iure regni certare uel-
le, frustra etiam ea causari Lusitanum, cum iudex præstatio
esset, qui lucem dirimeret, neque sibi honestiores ualido-
resque causas de fore, quod Enriqus Rex cum regni sui pro-
ceribus, approbante etiam rem summi Pontificis Legato,
Isabellam principem heredem declarasset. Accessisse item
ex ciuitatibus Hispaniæ procuratorum omnium consensum
iurciurando uallatum. Ad hæc Enriqui ipsam, paulo
ante quam è uita decederet, Conuentum Segouie agere de-
creuisse. Vbi conuocatis totius regni magnatibus et ci-
uitatum procuratoribus, de more maiorum regnum Isabelle
confirmaretur. Eiusque decreti auctores fuisse, cum proces-
ses multos Castellæ Primates, virosque alios religione, con-
silio, literisque præstantes, Tum Marchionem Villenas
tem, qui nunc pro Lusitano staret. Conscium etiam sibi Al-
phonsium esse, si ex animi conscientia loqui uellet, quā nullo
iure ad regni petitionem Ioanna niteretur. Iam uero quo
liberi? inter eos singulare certamen fieri, et uictor victoria
facilius frui possit, quando per alios Reges aut nationes se-
curitas ea præstari nequiret, et res in longum protraheretur,
hanc rationem iniri oportere. Ut duos pro se Castella-
nos Alphonsus, duos itē Ferdinandus Lusitanos eligant,
notæ probitatis et fidei viros, qui solemnibus sacramentis
astricti, pari equitum numero ab insidijs et uolentia cam-
pum certaminis tutam liberumque reddant, ut in tali re fieri

DECADIS PRIMAE.

solet. Paratum esse intra triduum, quod sua intersit, exhibere. Indecorum enim esse tantis Principibus, negotium id in longum tempus differri. Quod autem de obsidibus Alphonsus peteret, indignum nimis esse, Ioannam etiam Elisabethe conferri, longe maximum inter utramque esse discrimen, quod cum omnibus, tum Alphonso ipsi ignotum esse non poterat. Daturum setamen Principem filiam obsidem, et alia insuper, quae ad praestandam fidem idonea forent. Rursum Lusitanus, nisi Elisabethe obses deponeretur, omnia irrita sibi videri respondit. Nam etiam si ipsi victoria obtingisset, bellum nihilominus aduersus eam iterum suscipiendum esse. Eo modo saepe ab utroque missis remissisque nuntiis, ubi neque acie dimicare velle, et singularem certamini causas Lusitanum querere Ferdinandus intelligit: prope oppidum Taurum ad Durium flumen castra locat. Triduoque ibi statim habitant. Quo tempore tanta commensatio inopia in castris fuit, ut ad decem denarios in eas mensuras annonae perueniret, quae pridie duobus aut eo minoris vendebantur. Quae res in dies magis ingrauescebat. Nullum enim frumentum aliunde in castra supportari poterat. Ex his namque oppidis et castellis, quibus circa Taurum Lusitanus praesidia imposuerat, coram praefecti cum magna armatorum manu egressi, frumentatum euntes praelio decedere, praedam undique agere, importata omnia intercisere, denique itineribus interelatis nostros frumento facile prohibere. Quod cum Rex animaduertisset, de ratione bellum Ducibus consultare coepit. Nouerat enim, Lusitanum

LIBER QVARTVS.

50

situm copia rerum omnium abundare, sibi non committendum modo, sed pecuniam etiam decesse, unde militibus stipendia persolueret, aliaque ad usum belli necessaria compararet. Praeterea hostem obsidione premi non posse. Nam neque Durium vadum transiri poterat, et ultra eum magna vi militum opus erat, quae egredientibus oppido Lusitanis obsisteret, quorum magna manus etiam Rege manibus continebatur. Nullas denique ad impugnationem pontis machinas habere. Placuit igitur, ne maius in exercitui detrimentum in dies fieret, castra moueri. Hoc autem cum militibus his cognitum esset, qui ex ciuitatibus in auxilium Regis conuenerant, indignari primum, quod cum tantis copiis Rex eodegisset, quibus facile bellum patratum iri omnibus persuasum esset, ita discederet, quid quidem memoratu dignum egisset, neque enim posthactantam vim militum contrahendi copiam fore. Deinde culpam in magnates reliquosque Duces transferre, quod ea Regi consulerent, quae non ex dignitate ipsius, sed ex usu atque dignitate sua essent. Qui non contenti seditionibus bellisque pristinis, nunc denovo protrahendi belli causas quererent, ut interim ab utroque Rege fauore et praesentia emergerentur, suisque priuatis commodis consulerent, et potestate Regiam inminuerent. Postremo aliquot eorum Regem ipsum adire, proceres criminari, quod fidem ei debitam non seruarent, quod aperte illi imponerent, quod suae ipsorum utilitatis potius quam dignitatis Regiae rationem haberent. Sibi ipsi Rex prouideret, se ad omnia, quae aggredi vellet patrandae, paratos esse, Regem suum non

DECADIS PRIMAE.

desertuos, quoad bellum consecratur. Quae cum magnatibus comperita essent, tumultus in castris oriri coepit. His indigne ferentibus, quod à vulgo militum falsoque accusarentur, dum ex commodo Regis atque à republica cuncta pro uiderent illis in suspitione sua, atque accusatione perseuerantibus: Denique Rex, ut qui utrorumque fidem integram esse sciret, magnatum, qui uirgenti necessitati et damnis inimicis nentibus occurrerent, militum, qui magna erga Regem suam pietate affecti nihil non formidarent, nunc hos nuancillos seorsum alloquutus, magnates apud milites defendere: comineatum, rerumque aliarum inopiam excusare, belli denique difficultatem ostendere. Ad haec militibus gratias agere, fidem collaudare. Sic animis eorum sedatis, non amplius immorandum ratus, castra confestim mouere iussit.

R E X et Regina ex Segouienſi arce erarium accipiunt, ex ecclesijs argenti dimidium.
Villena et Requena capiuntur.

C A P. I I.

Oneclamatis uasis castrisque, desertis, Hispanus Methymna, atque ex Turdesellis Regina eodem iedit, coeptumque est consulari de conquiredis pecunijs: unde eum honeste possent neque enim erat unde militibus stipendia solueretur. Nam in superiori militia

LIBER QVARTVS. 51

iam exhaustam erat ignotum illud argenti pondus et aurum, quod Enriqus Rex in Segouienſi arce deposuerat, quodque Andreas Caprarius arcis Praeses, idemque eiusdem Regis villicus Lusitano postulanti denegauit, Regique ac Reginae ultro tradidit. Quod facto magnam ab illis gratiam iniit, et Marchionatu Moiano et perpetuo arcis praesidio atque alijs compluribus beneficijs donatus est. Cumque ex superioribus bellis et ex praesenti rerum omnium perturbatio ne ciuitates et populi essent extenuati, non sunt ausi ab illis mutuo petere, aut impata exigere, ne exactio illa eorum a lienaret, atque à se in aduersarium transferret. Plurisque uisum est, argentum, quod erat in ecclesijs diuino cultui dedicatum, in praesentes usus debere mutuo accipi. Idque non esse nouum, sed iam inde ab antiquis temporibus, atque etiam in lege ueteri uisatum: Ut pecuniae et templorum uasa, quae ornamentum causa fuerant donata, in huiusmodi necessitates conuerterentur, quando et in ipsam aedium sacrarum utilitatem erogatio illa esset cessura, neque minus emolumentum pro uictuum esset ecclesijs et monasterijs, unde argentum illud tolleretur extranquillitate, quam bene iuuante Deo sperabatur omnes, quam ipse ciuitates et populi ex pace, quae uis floriā sequebatur. Quid? quod negotio confectio supererat tempus, in quo possent ablata multiplicato foenore restitui. Quod senatusconsultum cum ad Regem Reginaeque delatum esset, principio auersati sunt, atque à tali sacrilegio abstinendum esse censuerunt. Sed cum illos praesens necessitas urgeret, neque instans periculum remedium moram

DECADIS PRIMAE.

pateretur, cōacti sunt ad prouerbium istud, quod est frequēs in ore Hispanorum. In extrema necessitate res Deo etiam dicatas non esse nefas ex sacrario tollere. Constitutūq; est, ut argenti dimidium tolleretur ex vasīs, quae diuino cultui minus essent necessaria. Cautū est praeterea ecclesijs, ut extricies centū millibus dipondii, quae in belli auxiliū ciuitatibus et populis imperata erant, solutio fieret. Quod ecclesiārum Praesules atq; omnis clerus habitatione temporum et Regiae necessitatis non grate fieri passi sunt. Prius moribusq; monasteriorum diui Hieronymi in sua cuique pūcia ea cura demandata est, ut sine ulla fraude argentum illud, aut tantum daretur, quantum fuerat acceptū. Interea Parietinus Comes, qui se Diui Iacobi militiae Magistrum dici volebat, et Aegabrensis Comes iussu Regis et Reginae Magistrum à Calatrana et Vrenatium Comitem fratrem eius, et vtriusq; patruelem Villenatium Marchionē bello laceſſebant. Atq; imprimis ciuitatem Regiam, quae graui praesidio violenter à magistro tenebatur, in libertatem asserunt, in obsequiūq; Regis et Reginae reduciunt. Deinde ex eo oppido municipia, vicos, agros et Castella, quae diuionis Magistri erant, bello vastant, aut à tributarijs vectigalia exigunt. Quod negotium impedimēto fuit, ne à Magistro in auxilium belli Lusitano auxilia mitterentur, cū neque ipse ad Magistratus futuenda loca satis praesidij haberet. Comes deinde Aegabrensis ex certis causis in Beticā suam se recepit, in Comitē Parietinum omnem rei gerendae curā reijciens. Ille vero ex ciuitate regia Veleſum se reci-

LIBER QVARTVS. 52

pit, ut inde Marchionatus incolae infestaret, aut tributa exigeret. Sed incolae, quod Lusitanos totamq; factionē illā oderant, libentius Magistro quam Marchioni suo tributum eddebāt. Villenates oppidanū cū cernerēt finitimos in locis Regiā Praefectū, qui sibi cum exercitu subsidio esse posset, arcē obsidione cingunt. Marchionis clientes et amicos partim trucidāt, partim bonis spoliatos oppido fugāt. Ex Tarraconensi prouincia venere auxilio copiae, quae obſessos adeo coarctarunt, ut paucis diebus seipsos, arcēq; victori dediderint. Villenatiū exemplū ceteri Marchionatus incolae sequuti, partim sponte sua, partim formidine in imperiū se regiū transtulerunt, sed omnes Rex et Regina in tutelā suam reponere ea lege, ne vnquam à corona regia, ut aiunt, abalienarentur. Requenatis quoq; arcis Praefectus, quā Marchionis nomine praesidio tenebat, cum intelligeret oppidanos de arcē obsidenda cogitare, praecertit et ipse illorum conatus, arcēq; Regi et Reginae tradidit. His difficultatib; Marchio in angustias positus, nesciebat, quo se potissimū conuerteret. Angebant praeterea illū reliquiarum arcium suarum Praesides, ut mitteret pecunias, conuectus et subsidia, quibus possent munitiones fidei suae commissas propugnare. Coactus est igitur quicquid militum habebat per cetera municipta, castella arcesq; suas dimittere. Non minori rerū omnium difficultate laborabant Magister à Calatrana, eiusq; frater Vrenatium Comes, et Dux Arenacorum, alijq; eiusdem sectae fautores, qui ex eadem causa non poterant Lusitano auxilia promissa transmittere.

DECADIS PRIMAE.

MAGITVR de concordia cum Lusitano, sed frustra. Burgesem arcem Rex obsidet. Regina Legionis Germanice uares.

CAP. III.

TQVI Lusitanus videns se ab ijs destitutum, quorum pollicitationibus moliri res novas ceperat, simul etiā regni sui penetralia diripi, agros expilari, Nodum & Alegetum teneri ab hoste, cogitans copiarum partem ad patriæ tutelam remittere, petit ab illis ex pactorum conuentorum formula, mittant quinque mille illos cataphractos equites, quos se missuros ad commune bellum administrandū polliciti sunt: incusans etiā illos, quod nō ante miserint, cum sepe fuerint ab ipso requisiti. At illi non minori perplexitate confusi respondent, se habere in armis promissum exercitus numerum, sed eo esse opus ad tuendas vrbes, oppida, Castella & arcēs, quæ pro illo stabant. Se quodque ipsos multis periculis obnoxios, rerumque suarum detrimenta cotidie pati, ut illum ad Regni fastigium euehant. Quam temporis occasionem Cardinalis Hispanus arripiens, secreto literas ad Lusitanum mittit, consulens, an placeret illi, ut cum Rege & Regina de concordia ageret, & quibus condicionibus ea de re vellet agi. Ad quæ Lusitanus, cum cerneret se desertum ab ijs, quibus maxime fidebat, respondet sibi placere concordiam, seque

LIBER QVARTVS.

53

in Lusitaniam suam rediturum, si cedatur sibi possessione Tauri & Zamoræ urbium, quas obtinebat, & Callaici regni, quæ omnia Lusitaniæ sue amitteret. Petebat in super magnam pecuniarum vim, quas dicebat se in militum stipendiis reliquosque expeditionis illius appoatui distribuisse. Ad hæc Lusitani postulata per eundem Cardinalem magno animo Regina respondet, tametsi omnia sub dubia etiam nūc fortuna belli penderent. Se tamen non permissuram, ut ac minimus vicus ex regno à maioribus suis accepto imminueretur, cum ediuerso nihil magis animo se deat, quam quemadmodum imperij fines propagare possit. Passuram tamen, ut pro redimenda Hispani orbis tranquillitate dependeretur illi tantum auxilium, quantum bonis viris utriusque partis assuetudine videretur. Sed cum ea de re vltro citroque per honestos viros ageretur, neque satis inter partes cōueniret, nuntius à ciuitate Burgesi est allatus, qui diceret: Ioannem à Stunica, qui pro Aruacorum Duce paruo suo arcem præsidio tenebat, militum auxilio ad id misso eruptiones in urbē crebras diu noctuque facere, ciues trucidare, prædas in arcē conuehere: iamque demolitum ex armorum vico adtercentum domos, quæ fuerant arcis munitionibus proximæ, neque posse iam erumpentium impetus sustinere, nisi quamprimum sibi mittatur auxilium. Lodouicum præterea cognominatum Acuña Burgesem Episcopum, qui & ipse factionem Lusitanam sectabatur, excursions longe lateque per agros facere, ad quas compescendas equitatum implorabant. Ad hūc nuntium Principes grauiter commoti, curam animi quam ad

DECADIS PRIMAE.

ecerrimam intendunt, ut ciuitati bene de se merite, & quæ totius regni caput esset, semperq; habita fuisset, auxiliares copias quam primum mitterent, quas Rex cum grandiori exercitu mox sequeretur, qui arcem obsidione cingeret. Subsidia rursq; militibus dati Duces Alphonsus Arellanius, Comes Aquilarius, Petrus Manriqueus, Xanthus Rogius, Stephanus Villacrecensis. Qui cum primum in urbem venerunt, stationes quam maxime possunt, arci admovent, atq; ædiculæ diuæ genitricis proximæ, quam vallo, fossa, ballistis, tormentis, machinisq; munierant, unde facilius erumpere, commodiusq; ciuibus detrimenta inferri possent. Ex arce præterea per musculos egressi agros populabantur frumentatores, lignatoresq; intercipiebant. Rex vero, quo instans esset, factus cecitior, conuocato peditatu ex Asturibus, Cantabris, Vasconibus, finitimisq; populis cum equitatu, quem pro tempore contrahere potuit, subsidio venire maturat. Venit quoque eodem Alphonsus à Villa formosa Dux ipsius Regis frater nobilis. Venit magnus Comestabilis. Iubet Rex ab intima extimaq; urbis parte muniri stationes, valloq; ac fossa duplici arcem ædificari, illam sacram cingi, ne cui aditus aut reditus pateret. Interim Regina, quæ Valladolidi manserat, à Germanicæ legionis nuntius accipit, Alphonsiam quandam cognomēto Blancam secreto agere cum Lusitano de tradendis turribus, quas urbi superimpositas presidio tenebat. Illa vero nihil morata illuc proficiscitur, ciues conuocat, arcis præsidem accersiri iubet, petit ab eo sibi tradi munitiones, quoniam e re publica id esset. At ille cum tradendi moram faceret, præ

LIBER QVARTVS. 54.

textu sarcinulas exportandi, non antea permisit à se abire, quam imperata exequeretur, Xanthoque à Castella munitionem traderet. Ordinatis deinde rebus ciuitatis Valladolidum rediit. Interim Rex non cessat parare scalas, ballistas, tormenta, aliasque machinas, quibus arcem oppugnaret, & quia ædis illa sacra videbatur oppugnatu facilior, simul etiam quod ea capta obsidio angustius præmeretur, iubet intendi machinas, atq; quantum fieri potest ecclesiæ ad moueri. Inuadunt ædis munimenta omni genere missilium, scalas applicant, gradusque per ipsos nituntur, propugnacula muri prensare. At illi iam summa tenentes detrahunt, oppugnat, propugnatioque vehementer, utrobique cadentium gemitus, & plurima mortis imago. At Rex cum videret suorum cædem, quamquam multo maiora damna inferebant obses, quam ab illis accipiebant, iussit tamen receptum canere, itaque ab oppugnatione desistere, vulneratos foueri, fessos recreari. Ipse vero pro concione omnibus collaudatis, præclarum, inquit, facinus hodie gestum est à vobis milites fortissimi, quod hostibus intra munitionum septa circumuallatis maiorem cladem intulistis, quam vos acceperitis. Sed hoc vos consolari potestis, quod illi contra patriam impiam arma sumpserunt, vos pro patria in proditores insurrexistis. Illos scelus suorum grauissimæ poenæ, vos pietatis vestræ debita præmia expectant. Illos indelebilis ignominia, vos egressum decus mouet. Nunc igitur bene gesta ite domos, curate corpora, vosq; oppugnationi castrinæ parate, quam

DECADIS PRIMAE.

non opinor expectaturos, nisi illos rerum omnium desperas-
to agit precipites. Erant in adis presidio viri circiter qua-
dringenti, quorum magna pars casa, maior vulnerata, relictis
qua exantlatis laboribus defessa erat. Deceant præterea
illis non solum fouendis vulneribus medicamenta, sed etiam
victui necessaria. Itaque timentes insequentis diei futuram
multo acriorem oppugnationem, coeperunt de facienda des-
ditione cogitare. Erat munitionis Præfectus Ioannes quidam
Sarmenus Burgenfis Episcopi frater. Is paciscitur
cum Rege, suisque vitam, membrorumque integritatem, quod
facile impetravit, non quod Rex victoriæ diffideret, sed quod
natura erat clementissimus, et quod volebat rem conficere
minori suorum sanguinis effusione.

LUSITANVS parat se ad soluendam
Burgenfis arcis obsidionem, et Centifons
tani Comititis cum Lusitanis
pugna tumultuaria

CAP. IIII.

ADIS munitione obtenta promouentur arci sta-
tiones, obseci angustius laborant. Nostris accre-
scit potiùde arcis fiducia, illis propugnandi des-
peratio. Est in medio arcis impluvio profundi-
tatis immensa puteus, unica obsectorum aquationis spes.
In hunc Rex imperat à sex partibus agere cuniculos. Quos
cum hos

LIBER QVARTVS. 55

nam hostes præsentiscerent, coeperunt et ipsi transuocarios
effodere. Neque segnior in visceribus terre oppugnationis
erat, quam in subdialibus. Sed eorum, qui obsidebantur, eò
deterior conditio erat, quod numerus cotidie imminuebatur,
crescebatque rerum omnium penuria. Eos tamē vnica fauebat
auxilij spes, quod à Lusitano expectabant, idque cum vidcret
differri, mittunt literas cum mandatis ad Areuacorum Du-
cem, significantes, in quantarum omnium difficultate ver-
sarentur, futuramque, ut non possent diutius obsidionem
hostium sustinere. Habebat Areuacorum Dux in ciuitate
illa complures clientellas, tum per se ipsum partas, tum à
maioribus veluti hereditario quodam iure susceptas, ex
eo tempore, quo arx sub fide publica fuerat ab Hispano
Principe stunicarum familia credita. Erat illius arcis præ-
fectura non solum honorifica, sed etiam firmissimum sui pas-
trimonij fundamentum: quod alioqui ab Aquilone in An-
strum per totam Hispaniæ latitudinem diffunderetur. Is itaque
cum accepisset, præsidarios suos in tanta rerum omnium
angustia versari, dat eidem Ioanni Sarmiento literas cum
mandatis ad Lusitanum, quibus facit illum omnibus de re-
bus, quæ apud Burgos gererentur, certiore. Quodque
si castellum illud, à quo, tanquam à capite, Hispaniæ regnum
Castella est cognominata, in hostium potestate deueniret, se
non modo facturum grandem patrimonij sui iacturam, sed
neque ipsum quidem facile regnatum, si ex regni culmine
deturbaretur. Cum præsertim virisque partis sumtores,
qui se indifferentes continebant, in hoc vnam certamen

DECADIS PRIMAE.

oculos coniecerint spectantes, quem fortunarum sequatur eventum, haud dubium, inclinatos omnes ad victorem studia sua. Quare ipsi orabat, obtestabaturque, ut obsessis quamprimum ferret supplicia, nisi mallet hostibus cum Regni possessione victoriam tradere. Stimulatus eo numero Lusitanus, reputans se non vera esse omnia, quae ab Arenacorum Duce dicerentur, tametsi habebat copias imminutas ex eo numero, quem à principio belli ex Lusitania secum adduxerant, quod pars suorum desiderio ex longa mora in patriam redierat, pars ex celi mutatione morbo erat extincta, pars in tumultuariis quibusdam pugnis profligata, statuit tamen (quantum posset) exercitum contrahere, opemque obsessis ferre, antequam de facienda deditio cogitarent. Taurumque profectus Arenacorum se cum praesenti exercitu contulit. Cui se Archiepiscopus Toletanus, & Villenas Marchio continxerunt, perpulchre aliquot instruitas cohortes secum adducentes: eidemque non modo auxiliares manus, sed etiam fidem suam iterum addixerunt, seque non agnituos alium Hispanorum Regem attestati sunt. Erat illa tempestate Regina Valladolidi, quae facta certior de adventu hostis Arenacum mittit praefectos cum cohortibus ad loca finitima Catterium Cardenium quassorem suum maximum Methynniam ad Campum: Ioannem Sylvant Comitem Centifontanum Vlnetiam, qui non paterebatur Lusitanos libere per agros vicosque excursions facere. At Centifontanus Comes iuveni ardore commotus egregium aliquod facinus moliri non desinit, res

LIBER QVARTVS.

56

Etique Arenacum profectus, ubi se Lusitani continebant, in cōdenso quodam spineto insidias collocat, mittitque excores, qui agros populentur, Quos ingentem praese aggeres praedam, Lusitani facta ex oppido eruptione cuesligio insequuntur, quo aduentum est in insidias. Unde Comes prodicens iubet signa inferri, antequam subsidio auxgeretur hostium numerus, qui haud dubie erant adhuc multo plures. Milium sententia fuit anceps: erant enim, qui dicerent cedendum esse tempori, propterea quod omnia essent hostibus superiora, numerus amplior, ex quiete perditum, equitum, equorumque recens alacritas, à tergo subsidiarum horas succedentia. Nostris vero militum paucitas, ex noctis hesternae laboribus corporum lassitudo, auxiliorum praeterea nulla spes. Quare cavendum esse receptui censebant, antequam hostes ab exploratoribus cognoscerent, non esse dispositas, quas timerent, alteras insidias. Alij dicebant turpem esse fugam, neque committendum, ut Lusitani aliquando possent dicere, Hispanos ab ipsorum conspectu fugisse. Dum tempus consultando teritur, iam ultimis nostrorum excursoribus primi Lusitanorum instabant, neque poterant pauci multorum impetum sustinere. Missi, qui ferrent opem laborantibus, crescant virique paulatim auxilia, donec totis viribus pugnari coeptum est. Editur strages maxima. Comes vero cernens hostium auxilia incrementum crescere, suos vero partim occisos, partim vulneratos, partim ex multo labore defessos in proximam se verrit

DECADIS PRIMAE.

cam recipit, collectisq; ex pugna reliquis Vinctum contem-
nit. At Lusitani non incruenta victoria potiti cum crepta
ex hostibus præda, spolijsq; Arenacum rediere.

REGINA Lusitanum Burgos euntem sub-
sequitur, Pallantiaque residet, Comes
Beneuentanus Baltanasi
capitur.

CAP. V.

LUSITANVS interim non cessat partium
suarum fautores, vt ad præscriptū diem sibi
ad sint, conuocare, et quam maximis copijs fer-
re opem obseſis festinent, hortatur ipse cum
Archiepiscopo Toletano et Marchione Villenati Pinnam
fidelem, quod erat Comitis Vrenatis oppidum, proficiſci-
tur: vt illic auxiliares copias expectaret. At Regina eius
rei facta certior Pallantiam ire properat. Erat in Comitatus
tu illius Cardinalis Hispanus, et Archithalassus, Comesq;
Beneuentanus, et alij complures Hispanorum viri Principes.
Dimittitque exploratores et excubias, qui captent ho-
stis consilia, vt quon primum iter arripuerit, faciant se cer-
tiorē, vt illum a tergo insequeretur, si Burgos ad soluē-
dum obsidionem ire contenderet. Simul etiam, vt hosti-
bus commeatus intercluderet, disponit præsidia in locis Pin-
næ Fideli finitimis, inter quos erat Baltanasiū oppidulum
neque arte, neque natura satis munitum, sed muro semirupto

LIBER QVARTVS. 57

fossaque non bene erudrata. Hoc sibi Comes Beneuentanus
præsidio suorum collocando deposcit, vnde multa incom-
moda ab hostibus inferre posset. Stationes in locis iniuriæ ob-
noxys disponit: vigiles, Circitoresque distribuit, ne aduen-
tu hostium repentino opprimatur: alioqui erat animo tam ex-
celso, vt nihil à partis aduersæ copijs omnibus formidaret.

Socij vero, clientes, familiares, et amici Comitē horta-
bantur, vt locum non multo negotio munitum desereret.
Neque enim Lusitanos quieturos quoad illum exmunitione
tam propinqua deturbent: idque haud difficulter effecturos,
quando tot aditus oppugnationi paterent. Sed ille neq; præ-
cibus, neq; exhortationibus ullum reliquit locum, quin pos-
tius in incepto perstans excursores cotidie mittit, qui popu-
lentur agros, pabulatores, lignatores, frumentatoresq; inter-
cipiant. At qui Lusitanus videns se ab hostibus contemni,
paucosq; intra macerias, parietesq; potius quam muros se con-
tinentes commeatus sibi intercludere, decernit Castellum op-
pugnare, atq; tam insigne opprobrium ex oculis tollere.

Arripit iter nocte intempesta, atq; sub lucem per ruinosas
mucorum partes Castellum agmine ostipartito iubet oppu-
gnari. Muri erant formacei exterra sine calce, quos longa
dies et ruina celi deiecerant, magnaq; ex parte per interual-
la nudauerant incolas. Eos aditus Lusitani inuadunt. Sta-
tionary milites vigilam Circitorumq; clamore excitati ad
loca sibi designata accurrunt, seq; ab hostibus non tam mu-
ro quam acie defendunt. At Comes hortatur suos, qui neq;
vulnere proprio cum honoris præfatione appellans, stationes

DECADIS PRIMAE.

nes circum laborantibus auxilia submittit. Hinc spes oppi-
di capiendi, illinc desperatio, si hostis admittatur, virorum
animos irritat, neutris pedē referentibus. Editur virorūq;
strages maximā. vis vi repellitur. Atq; ita partim insā-
do, partim cedendo, pugnatum est ad horas vespertinas.
His Lusitani fuerant intra monitiones recepti, bisq; sublato
clamore Beneuentani hostem in murorum ruinas detrahebant.
Sed tandem per muri partem diffractam irruunt Lusita-
ni, obstantes impellunt, fundunt, fugantque per vias omnia
disturbant. Comes cum paucis ex suorum manerē, angipor-
tum quandam occupat, ubi fortiter pugnas vulneratur, ca-
pitūque. Lusitanus ex victoria spoliisq; superbus cum Co-
mite aliisque Principibus viris quasi in pompa triumphi
premissis Pinnam Fidelem rediit. Eam calamitatem Rex
& Regina magis quam pro matris aegeretulerunt. Nam
præter id, quod Pimentelorum familia est in Hispania fa-
cile Princeps, Comesque ipse per se vir ingentis animi, atq;
que rei militaris peritissimus, talem amicam tamque obse-
quentem suæ partis sociam amisisse non poterant, non dole-
re. His duobus cladibus per præfectos acceptis Regina ses-
cū reputans, hosti ex victoria elato creuisse animos, si-
mul etiam, quod rumor increbrescebat, illum habere iter ad
Burgensis arcis obsidionem soluendam, contrahit præsidia,
que per locos hosti finitimos disposuerat: ut cum primum il-
le castra moueret, ipse euestigio consequeretur, copiasq; suas
cum mariti Regis exercito iungeret, aut ex communi consi-
lio alter à fronte, altera à tergo hostem ancipiti pugna difra-

LIBER QVARTVS.

58

herent. Rex quoque non cessat interea obsidionem urges-
re, tormentis ac machinis munitiones perturbare, cuniculos
in arcem agere. At Lusitanus videns nostrorum vigilan-
tiam, alterius in obsidione præmenda, alterius in auxiliari-
bus copiis vndiq; contrahendis, seque duobus exercitibus
futurum imparem, si foret illi collatis signis cum hoste des-
cernendum: simul etiam, quod audiebat, Zamoranos velle
ad hostes deficere, diuertit ab instituto itinere, ut Zamorā
Taurinque validiori præsidio firmaret, putans illas duas
urbes esse Regni futuri vel maxima fundamenta proptes-
rea, quod erant ex ciuibus frequentes & Lusitanis sue con-
sues, coquo consilio Arcuacum rediit. Erat Arcuacorum
Duci coniux Leonora ex Pimentelorum familia Beneuens-
tani Comitissæ soror patriciæ, que illis temporibus non mo-
do omnem Ducatus administrationem sustinebat, sed etiam
contingis affectus moderabatur. Eadem Lusitanus agit,
quemadmodum Comes cum sociis, qui in eadem fortuna
fuerant ex fide, quam victi victoribus dederant, soluerentur
tū ea conditione, ut partis aduersæ arma non inuenerent.
Dauidior obsides Comitissæ filius primogenitus, tria oppida
ornatissima sequestro ponuntur, Maiorica, Portellum, Vil-
la alba, que Lusitanus firmissimo præsidio instruxit. Co-
mes itaque solutus fide, tametsi magnis conditionibus inuis-
taretur, ut studia sua in Lusitanum transferret, noluit acquie-
scere, sed in reliquam belli tempus medium sequestremq;
se exhibuit.

DECADIS PRIMAE.

MARCHIO amissa Ocania, quam
praesidio tenebat, Lusitanum hortantur,
traiectis montibus ad Carpe-
tania veniat.

CAP. VI.

ANNO insequenti, qui fuit à salute Christiana
sexus & Septuagesimus supra Millesimum
Quadragesimum, in ipso statim Anni exor-
dio, Ocanenses, quibus Marchio gravissimum
imposuerat praesidium, coeperunt agere cum Centifontano
Comite, cumq; Ioanne Ripario, qui eo tempore Toleti com-
morabatur, de tradendo per illos municipio Regi & Regi-
ne, modo ipsi ad tempus adessent cum exercitu. Atq; impri-
mis oppidanos ob suspicionem domo pulsos à Marchione re-
uocant, vnoque omnium consensu praesidarios milites oppi-
do pellunt. Acciarunt extemplo à Centifontano Comite
subsidia, quem sequitur cū Toletani cohortibus Ioānes Ri-
parius. Regina eius rei facta certior oppidum Roderico
Mauricio Spathiferorum Magistro tradi iubet. Hoc nu-
tio permotus Marchio, simul etiam videns opes maximas
& patrimonium, quod à patre acceperat amplissimum, indies
minui, commectum à Lusitano petit, & quam maximis po-
testi itineribus in Marchionatum suum peruenit: ubi compe-
rit omnia multo deteriori conditione, quam ex nuncio acce-
perat. Urgebat illum omni ex parte hostis acerrimus diui-

LIBER QVARTVS. 59

Iacobi militie Magister, nitebaturq; paucis oppidulis, que
supererant, spoliare. In qua rerum omnium difficultate po-
situs dat literas ad Lusitanum, commemorans quanto studio
et fide sit illius signa sequutus, quodq; sibi pollicitus fuerit eo
tempore, quo illi uxorem nupui tradidit, se pro illius capio-
le ac fortunis dimicaturum: neq; passurum, ut quicquam de-
trimenti pateretur, non etiam si sciret omnes vires suas for-
tune belli opponere. Addebat insuper, quod noluerit sequi
partis aduersae duces, quamquam magnis conditionibus in-
uitaretur. Nunc vero eò se calamitatis deuenisse, ut parum
absit, quin omne patrimonium à suis maioribus acceptum
amittat. Quam iacturam non tam esse suam, quam ipsius
Regis, ad quem pertinebat, suarum partium studioso stueri,
atq; seruare incolumes. Itaq; orabat, obtestabaturq; Regē,
ut cum exercitu, copissq; omnibus quamprimum Taurinos
montes transceret, conferretq; se Madritum, quod oppidum
cum arce ipse praesidio teneat: futurum namq; ut inde cō-
modius assequeretur, quod concupiebat. Erant namq; in ea
regione Madrito proximi Archiepiscopus Toletanus, atq;
Magister à Calatrava, qui essent in tota prope Carpetania
facile principes, suas quoq; vires non esse adeo exhaustas,
ut ex cæde, quam esset hostibus illaturus, non sequeretur san-
guis. Quod si Madriti vellet considerare, fore, ut Ocania
imprimis recuperetur, atq; deinceps Toletani, ac totius Car-
petanie Lusitaniaq; proximæ urbes, municipia, & castel-
la se illius fidei, maiestatique dedant. Esse præterea in Bæ-
tica Marchionem Gaditanum, qui Asinidum armis, & equis,

DECADIS PRIMAE.

oppidum perquam nobile, firmissimo teneret praesidio, & Alphonsus Aquilarem, qui Cordubam, qua nulla est in Baetica ciuitas equitatu frequentior, quasi vnam eius municeps possideret, utramque duarum sororum viros, utramque rei militaris peritissimum. Esse alios complures, qui cum primum audierint ipsum cum praepotenti exercitu in Carpetania confedissee, declarationi essent animi sui sensum, quem ante hac occultauerint. Quod si suis rebus afflictis, ultimeque necessitati non opitularctur, neminem esse tantum perditum, tanquam consilij inopem, qui vellet sequi ducentem, cuius animum suorum cura non teneret. At Lusitanus exhortationes, querelasque Marchionis ad procures senatumque suum refert, illorumque sententiam exquirat. Omnibus visum nullo modo illi montes esse transiendum. Afferebantque rationes complures, cur illud neque cogitandum quidem esset: atque illam imprimis, quod semper is habitus est Hispaniarum Rex, qui possideret Citerioris Hispanie oppida Valladolid & Methymne adiacentia, in qua ipse obtinebat duas vrbes, & situ, & ciuium frequentia munissimas, atque Lusitanie suae finitimas Taurum, Zamoranque: quas haud dubie videbatur ire perditum, si praesidia inde transferret, aut cum exercitu longius discederet. Quidequid omnes interpretarentur illam non discessionem, sed fugam: cum esset hostis in conspectu, iam iamque decernendum esset ferro, utri Deus victoriam vellet tradere. Rescribit itaque Marchioni, ut consulere interim rebus suis, quae ratione melius posset se daturum operam pollicetur, ut etiam primum

LIBER QVARTVS. 60

per temporis occasionem posset, omnia damna resarciantur, amissa restituantur, seque illum amplissimi beneficij cumulatorem. Hoc Lusitani responso consternatus Marchio, coepit animo fluctuare, occasionemque (modo honeste posset) ad Regem Reginaque deciscendi querit, modo sibi amissa: ex quo Lusitanum sequi coepit, restituantur. Erat eo tempore Tauri Lusitanus, qui cum accepisset Zamoranos de prodendos hostibus vrbe cogitare, eo profectus coniurationem patefecit, quatuorque ex primoribus oppidanis deprehensis non est ausus in illos ire suo vrbi, metuens ne per tumultum populus concitaretur. Regina quoque videns hostem a militibus ad Burgensem arcem auxiliariis copiis destitisse, & ipsa Valladolidum rediit, praesidiaque quam maxima potest, in vicinis locis disponit, ne libere per agros vicofque Lusitani vagarentur. Neque cessat interim blanditijs, donis, pollicitationibus, precibusque aduersae partis sectatores pellicere.

ZAMORANI Pontis, atque vrbis
praeter arcem Ferdinando
facta deditio.

CAP. VII.

RAT Zamorani Pontis praefectus, quem admodum in superioribus dictum est, Franciscus Valdesius, qui fuerat quondam ipsi Regis atque Reginae familiaris, & a quibus honorijs

DECADIS PRIMAE.

bus honoribus amplissimis, atque numeribus fuerat donatus. Cum hoc agit Regina, ut sibi Pontis munitionem tradat, adiungit in urbem patefaciat. Non abnuat ille conditionem. Cum Petro Mazarieco, quem ipse Pontis praefecturae substituerat, de re commentatur, qui cum esset vir bonus, idemque pacis amator, Franciscum impellit, ut Regine per omnia obsequatur. Constitutum est, ut Rex ab obsidione Biorgensi adsecretetur: sine quo, tantam rem non posse peragi, existimabatur. Neque enim sola modo Pontis munitione, sed et tota civitas cum Lusitanorum principes, una opera videbatur tradi. Huius consilij per pauci fuere confesj. Rex eius negotij factus certior, simulat se minus recte valere, et quo validiorem suam commodius curare posset, velle se intra cubiculum ad paucos dies continere. Obsidionis curam fratri Notho reliquit, primoribus, qui cum eo tunc erant communicata re commendat. Ipse cum duobus tantum ex familiarissimis de media nocte Valladolidi arripit iter. Nec latere potuit Lusitanum eares, siue quispiam secretum prodidit, siue quod audiebat exercitus ab hostibus conuocari, siue quod multis suspicionibus non nimium fidebat iam Francisco illi Valdesio. Quem iubet Rex ad se accersiri. Respondent sui, abisse nescio quò. Statuit ea nocte, siue dolo, siue viribus Pontis munitione potiri. Mittit Joannem Porrium, qui erat Valdesij propinquus, atque omnium consiliorum socius, qui diceret Petro Mazarieco, qui praesidio Pontem obtinebat, aperiret Pontis adiutus, simulat se ea nocte milites transflumen velle mittere, qui hostium

LIBER QVARTVS. 61

fines popularentur, re autem vera, ut intra munitionem recepti, praesidem cum praesidio loco deturbaret. At praeses id, quod erat suspicatus, respondet, non esse illud tempus, quo deberent armati intra arcem recipi, se tamen postmodum sub lucem imperata facturum. Quod responsum tanetsi visum est Lusitano suspicionis aliquid habere, expectat tamen euentum rei prope diem declarandum. Interea praeses ex immanilapide ducit alterum murum à parte munitionis interiori, quae spectat urbem, iungitque ad Ferdinandum Regem mittit, qui dicat conspirationem esse detectam, Lusitanosque esse in animo Pontem oppugnare. Quamobrem properaret ferre suppetias, nisi mallet cum Ponte spem omnem potius de urbis amittere. Prima luce mittit Lusitanus Joannem Illiam Porrium cum equitibus centum cataphractis, qui iussa exequerentur. Qui cum ad Pontis primum accessissent caput, sagittis, sclopetris, lapidibusque pulsati, fugati sunt: inelamatumque est à praesidiarijs Ferdinandi, atque Elisabethae agnoscere Hispaniarum principes, at praeterea neminem. Quae vox cum ad Lusitanum perlata esset, ira percitus omnes ad arma vocat, ipseque armatus adest, Pontemque omni tormentorum genere oppugnari iubet. Milites vero partim indignatione, partim sui Regis pudore, partim formidine commoti, restudine adacta, munitionis portas incendio corripunt, putantesque nihil esse aliud quod aditus intercluderet, non sine maxima clade irrumpunt. Cumque negotium sibi iam confectum existimarent, offendunt altes rami murum à parte munitionis interiori. Pugnatur utrinque

DECADIS PRIMAE.

vehementer, hi ut vallum (quod obsistebat) demolirentur, illi ut vallum eam vita propugnarent. Lusitanos tamen ab incerto arcebat fumus ex incendio, quod ipsi portis admovent, quodque ex tanta ipsorum multitudine cum pauci pugnarent, plures vulnerabantur, nullam namque telum erat inane: cum ediuerso Pontani præter laborem sudoremque defendendi, nullum aliud detrimentum ab hostibus acciperent. Durauit ea oppugnatione à prima luce ad horam eius diei vespertinam: cum interim Lusitanus non suorum strage permotus, non quod tanto dispendio nihil proficiebat, suos exhortari non cessat: quemque ex amicis nomine appellans, stimulosque admonens, increpare etiam segniore, que res illos haud dubiam in mortem adigebat. Atque illum sic affectum, Archiepiscopus Toletanus hunc in modum alloquitur. Non est mihi ignotum clarissime Rex indignationem istam in proditores illos esse iustissimam: Sed quid opus est tanta sanguinis effusione, ubi nihil proficitur? Quod si te in ultionem ira præcipitat, non minus commiseratio in tuos reuocare debet. Audiui ego quendam ex numero illorum septem, quos Gracia iactat sapientes dicere solitum, victoriam non esse optandam, que sanguine constatura esset. Quid igitur ille dicere de pugna, que sine effectu cruore redundat? Vides quanta fiducia, vel constantia potius, patientiaque, rebelles illi Pontis minutiones tueantur. An putas id futuros fuisse, aut te presentem tale aliquid ausuros, nisi expectarent quam celerrime sibi auxilium missum iri? Noni ego hostium mores, neque omnes

LIBER QVARTVS. 62

si constantiam sibi oblatam occasionem. Quod si a me princeps optime, sententiam exis, censeo tempore cedendum, neque expectandum quoad hostes robore ac numero plures intramoenia recepti sint. Neque arbitror cum illis esse pugnam, per urbis vias, per domos, perque religiosa decora templa, cum præsertim habeamus ipsos ciues nobis infensos, atque in partis aduersæ studia pronos. Lusitanus hoc Archiepiscopi oratione persuasus, iubet ab oppugnatione receptum canere, timensque nequid per tumultum populus auderet, conelamatis vasis imperat suos omnes in armis excubare. Comportatisque in arcem sarcinis, omnique preciosa suppellectili, de media nocte cum noua contingit Taurum proficiscitur. Quem sequutus est Porcius ille Iohannes, veritus iram principum, quos iam pridem offenderat. Vix dum Lusitanus discesserat, cum euestigio Aluarius Mendocius, cum exercitu per alteram portam urbis ingreditur. Lusitanorumque reliquias per totam ciuitatem sparsas, explorat, spoliatur, comprehenditque: quorum bona pars se cum omni re sua in eadem recipit maximam. At Mendocius templum obsidione cingit, summisque viribus oppugnat, illi contra, se acriter defendunt. Adest sub lucem ipsam Ferdinandus ipse Rex cum Archithalasso, Duceque Albano, aliisque principibus viris eiusdem causæ studiosis. Quos Lusitanum cernerent intramoenia receptos, ceperunt ipsi priores de deditionis conditionibus agere, ut fossites cum rebus, quas possent comportare, secum dimitterentur. Quod Rex clementissimus haud difficulter indulsit, et

DECADIS PRIMAE.

quod natura mitissimus erat, & quod nolebat in tam parui momenti negotio tempus consumere, cum praesertim ad arcis oppugnationem, cui potissimum intendebat, ecclesia illa, quod arci proxima erat, plurimum conducebat. Lusitani facultate ab eundi data, se cum bonis suis omnibus ad Regem suum conferunt. Quos, ut consolaretur, simulat fiduciam, simul etiam vulgo iactare cepit, totum hoc regni potius di negotium non constare capiendis, amittendisq; arcibus, castellis, aut urbibus, sed vno praelio, in quo decernendum foret in Hispania regnaturus. Mittitq; continuo ad filium Lusitanorum principem designatum literas cum mandatis, quibus imperat, ut omne Lusitaniae robur, in vnum exercitum contrahat, sibiq; cum quam maximis possit copijs, cum priorem euocaretur, adsit. Rex vrbe potius, metati bona Iordanisq; Porri aliorumq; rebellium publicat. Atq; imprimis murum, vallo, fossaq; munitum inter arcem & urbem duce iubet. A parte quoq; urbis extrema, undecim munitissimas stationes disponit, firmissimisq; praesidijs instruit. Imperat praeterea ex locis finitimis omnia tormentorum, machinarumq; genera comportari, & reliqua omnia parari, quae obsidioni, oppugnationiq; futurae vsui forent.

BVRGEN. Arcis obseſſio continetur, & quae ab vtraq; parte fiunt exponitur.

CAP. VIII.

D V M

LIBER QVARTVS.

63

V M haec ad Zamoran geruntur, Buirgensis interim arcis oppugnatione non cessat, sed neque praesidiarum crebrae in obseſſores urbemque eruptiones, unde crebri ab vtraque parte milites eadebant. Sed cum viderent obseſſi suorum numerum cotidie minui, hostium vero augeri, decreuerunt se intra munitiones continere: rem satis magnam se facere arbitantes, si fidei suae arcem commissam tuerentur. Quae res obseſſores admonuit, stationes arci ad iactum lapidis admo- nere. Ex qua vicinitate, orta est ab vtraq; parte colloquendi familiaritas: illis iactantibus se in dies Lusitani auxilium expectare, idque se pro comperto habere, Gallorum quoque Regem aduentare cum ingentibus copijs, populatus rumque Vasconum Cantabrorumq; fines, tandem longa obseſſione fessis opem laturum, quae spes faciebat eos obseſſatione res, inelamitabantq; diu noctuq; voce quadam stentoria gemi- nantes identidem Alphosi, atq; Lusitaniae nomen. At nos stri contra, ostulei dicebant, qui ab vsque Lusitania expecte- tis auxilium in Cantabrorum finibus positi, qui in Gallorum leuitate spes vestras posueritis. O perituri, atque temeris- tatis vestrae poenam prope die luituri, non pudet vos pro illis stare, quorum maiores maioribus vestris semper fue- re hostes? Equis putarat Zamoranos Lusitanis finitimos paucorum potentia oppressos, ad nos descivisse, Buirgenses vero Castellanos columen a suis principibus Castellanis ad Lusitanos deficeret? Resipiscite miseri ciues, atque ad vos tandem redite. Reuocate in mentem vestrum vulnus, quod

L

DECADIS PRIMAE.

vobis cotidie obicitur. sub Ioanne primo horum principum
nostrorum proavio acceptum. Qui cum Beatrieis uxoris do-
tali iure regnatus esset, usque adeo Castelle Castellanosque
nomen illis fuit odiosum, ut potius sint passi Magistrum Ant-
onium, quamvis Nothum et ex professione fratrem religiosum,
nihilque ad illum regni administratione pertinente, in Lusita-
nia regnare, quam Regem Castellanos ipsi praesidere.
Nunc vero vos cum habere possitis Regem Castellanos,
Castellanosque Regibus procreatus, coniugalique fide cum ve-
stra indubitataque Ioanni secundi Regis filia, legitimaque herede,
potius sequimini generis inuasi Regem, praesertim coniun-
ctum matrimonio uxori ex turpi adulterio conceptae. Qui
neque vobis auxilio esse potest, neque vestris laboribus, quos
ipsius nomine exantlastis, gratia referre: qui ex medio itine-
re, cum ad vos laturus auxilium properaret, nostrorum princi-
pum timore reuocatus, Zamorae quasi ex limine ad sui regni
latebras fugiturus se recepit, atque inde iterum pulsus Taurum
(hoc est ad latronum speluncam) potentissimus iste Rex vester
aufugit. Circa spectate demum o miseri ciues, et cernitis hos
nam nuntiorum partem tormentis machinisque labefacta iam
pendere, quae si vos destituerit nudos, faciatis, opinor, san-
guine vestro inimicorum hostiumque oculis atque vxoribus, na-
tis, cognatis, affinisque, spectaculum perquam triste exhibe-
bitis. Itaque dum licet, ad victorum potius, clementiam, miseri-
cordiamque confugite. Mitissimi sunt, erroribus vestris igno-
scent. Neque vos solum vobis, reique publicae vestrae, sed et
opes, dignitates, et omnia ornamenta vestra resistent, atque

LIBER QVARTVS.

64

etiam fortasse ciuitabunt. His vocibus obfessi visi sunt
pauculum acquiescere. Videbant namque propemodum vera
esse, quae ab hostibus dicerentur, atque illud imprimis, quod
muri pars maxima ruinam minabatur, quodque auxiliorum
nulla spes certa esset, quodque commectus in dies minueres-
cit. Erant tamen qui dicerent, potius illis esse perendum,
quam faciendam turpem deditioem. Alij non poterant ad
duci, ut putarent se auxilio ab Arenacorum duce destituen-
dos, aut consilio saltem, aut admonitione quid esset, illis fa-
ciendum. Plerique tamen censebant non esse illis ultimam
necessitatem expectandam, cum victor datorus esset, quas
vellet condiciones, non quas victi peterent. Dum tempus
consultationibus iteritur, pars muri ad longitudinem passuum
viginti repente corruit, alteramque patefecit, quem illud is-
psum metuentes, in subsidium ex terra fecerant, qui et ipse
cum tormentis pertundi coepisset, alterius muri collapsus im-
pediebat, quo minus solo exquarctur. At praeses animo iam
consternatus, quod neque muri possent illum ab hostibus dis-
rimere, quodque praesidiarii milites partim vulneribus,
partim longore, partim lassitudine, atque simul omnes cuncta-
rum rerum penuria laborarent, coepit assentiri illis, quorum
sententia fuerat, agendum esse conditionibus, quibus se
victori dederent. Conuocatoque ad id Comestabili, cui Rex
discedens fratrique Notho summam belli commiserat, pa-
cti sunt se tradituros arcem, si a Rege Reginaque vitae
in colimitate atque erroris venia et bonis amissis donaren-
tur. Sub his pactis conuictis Regina ex Valladolido accersis-

DECADIS PRIMAE.

tur, illa properanter Burgos venit, arcem recipit, rebelles
venia cōdonat, illisq; bona restitui iubet. Cōpositisq; ciuita-
tis clarissimæ rebus, Valladolidum redit, atque inde Torde-
sellas, vt esset hosti propior, ad incutendum terrorem, eadē
prandūq; quid ille consilij caperet, & qua ratione cum illo
esset belligerandum. Per idem tēpus venit eodē Petrus Sa-
nica Ducis Areuacorū filius primogenitus, qui disidebat
plurimum à via, cui pater insisterat. Nam & ipsius obse-
quia in Regem Regināq; fuerant non obscura, semperque
de illis bene sentiebat, honorificq; loquebatur, quod ipsum
principes non latebat. Is cum primū facta est Regina
alloquendi copia, cōpit exponere quanto studio ac diligētia
quanta obseruantia & pietate regalibus iussis obtempera-
uerit, quodq; nihil inquam reliquerit faciendū, quod putā-
ret ad ipsius Regine Regisq; statum pertinere: eaq; fiducia
venire dixit, vt peteret patri veniam, ne filio plecteretur
parentis culpa, si culpa dicenda esset, quæ senectutis delirio
sit commissæ: addebat quoq; id, quod omnibus erat compen-
tum, iam pridem illum fragilitatis propriæ consciū, omni-
rei domesticæ curam, administrationēq; ad vxorem, quæ si-
bi esset nouerca, trāstulisse. Ea quoq; vt Ioannē filiū ab Al-
cantara Magistrum ordinis Cisterciensis faceret, omne fas
atq; nefas, omnia iura diuina, simul & humana miscuisse:
omne Ducis patrimonium, vt id consequeretur dissipasse:
omnemq; totius familiæ statum, qui non ad illam, sed ad se-
ipsum pertineret, sepe maximis periculis obiecisse. Nunc
vero dicebat se venisse missū à patre, qui illius nomine

LIBER QVARTVS.

65

sua omnia poneret in ipsius Regine potestate, vt omnibus
rebus, quæ ad se, quæ ad patrem, quæ ad nouercam per-
tinerent, pro arbitrio suo viceretur. At Regina tametsi ad
condonandos errores erat paulo duriuscula, tamen habita-
ratione ipsius Petri, ad quem spectabat familiæ illius hære-
ditaria successio, quodque pater senio confectus, omnem do-
mus atque voluntatis suæ administrationem ad vxorem
trāstulerat, quæ cupiditate quadam omnibus parentibus in-
genita filios extollendi viam illam inuasit, omnes venia cō-
donauit, sibi que eo beneficio reddidit impofterum obsequēs-
tissimos. Areuacum eo pacto recuperatum est, Ducatus ti-
tulo in Placentiam ciuitatem trāslato. Magistratus Ioan-
ni filio cum insignibus, & titulo confirmatus, quem ob sus-
fragatorum discordiam, ad sedem apostolicam conferendi
iure deuoluto, summus Pontifex illi contulerat. Dictum est
in superiori parte Ludouicum Galliarum Regem cum pri-
mū Ferdinandus & Elisabethæ regni administrationem ado-
ierant, renouasse cum illis antiquum fœdus, quod fuerat à
multis annis inter Gallorum Hispanorumque principes ob-
seruation. Sed cum postea vidisset inter Tarraconens-
sem Lusitaniamque, de regni successione disceptari, iniecit
animum in Ruscinonis Comitatum, quem Ferdinandus à Lu-
douico petebat debere restitui. Repudiatoque priori fœ-
dere cum Lusitano fœdus nouum percutit. Quos cum vis-
deret bello implicitos, ratus illud esse tempus rei bene ge-
rendæ, bellumque hostibus inferendi, compositis cum Bris-
tannorum Rege simulatibus, mittit Ocasonem armatorum

DECADIS PRIMAE.

quadragintamillia, qui Vasconum fines Hispaniae contri-
buit ferro ignique vastarent. Imprimisque castellum
et loci situ, et hominum structura munitionum, Fontem
Rabiam nostro saeculo indigenae appellant: quod in ipso Hi-
spaniae citioris Aquitanicaeque Galliae collimitio situm est,
habens portum in secessu Britannici maris, atque à latere sua-
men nomine Alduidan, quod in Cantabrorum iugis erant
pent, Castellumque praeferens, in ipsam portum influit.
Itaque Galli traiectione flumine, quod per aestus reciprocatione
non erat difficile, vicos populantur, Castellaque finitima dis-
ruunt. Erat ea tempestate Regina Biorgis, nam Rex interea
Zamoran arcem obsidione premebat, quae facta rerum
omnium certior, mittit cum equitatu Iacobian Sarmen-
tum Comitè à Salinis, cum facultate habendi delectus, convocandi-
ad arma finitimos, et deportandi comitatus, faciendi-
que foret usui ad bellum gerendum. Ipsa praeterea mittit literas,
ad omnes Vasconum Cantabrorumque Asturumque populos, ut cum
eti ad regni fines ab hostibus tuendos confluant, seque Salis-
narum Comitum agglomerent. Ioannem quoque Gambo-
virum rei militaris peritum praesidio castelli praeficit, qui
cum mille delectorum militum indigenarum numero ingres-
sus oppidum, fossas eruderat, vallum, stationes, turres et
murorum propugnacula scorpionibus, catapultis, tormen-
tis, machinisque instruit. Neque Galli segnius omnia, quae
ad oppugnationem castelli erant necessaria, undique com-
portant. Erant cum Gallis ex Vasconum finitimis gre-
garum levis armaturae pedites complures, qui per anfractus

LIBER QVARTVS. 66

deuiosque tramites, calleque occultos, in nostrorum fines
penetrabant, multaue detrimenta inferbant. Horum prae-
fecturam gerebat Ioannes quidam cognomento Purgeta
vir strenuus, atque regionum illarum peritissimus, qui cum
in vico Fonti Rabiae propinquo cum Vasconibus ad mille
numero confedisset, indigenae stimulat, partim detrimentis,
quae ab illo acceperant, partim quod videbant se à tam pau-
cis contemni, collecta manutrium millium levis armaturae
peditum, nocte in tempesta illos adorantur: et somno vi-
noque sepultos alios trucidant, alios fundunt, fugantque, in
Gallorum castra, quae non procul aberant. Domum in-
quam praefectus diuerterat, cum expugnare longum videra-
tur, incendio corripuit, ipsamque praefectum cum ducem,
qui erant cum eo, comburunt, seque in Fontem Rabiam ad
suos recipiunt. Tribus millibus passuum ab oppido aberant
Gallorum castra, non bombardis, colubrinis, serpentinis,
aliisque sulphurariis machinis propius accedere prohibeban-
tur. Itaque statuunt ducere fossam decem pedum altitudi-
nis, non rectam, ne oppidatorum telis vulnerari possent,
sed flexentes nunc ad dextram, nunc ad sinistram. Id oppi-
dum prospicientes, et ipsi propugnacula contra fossam op-
ponunt: constituuntque non ex loco superioriori, sed ex a quo fos-
sae et vallo cum Gallis pugnae, quando loci angustia non
his magis quam illis faueret. Murorum quoque altitudinem de-
moluntur, ne ruina ex machinarum concussu labefacta in
ipsorum propugnatorum capita deciderent. Galli per fossam
illam tortuosam, vallo et fossae Castellum ad motam non tam

DECADIS PRIMAE.

oppugnabant, quam in medio veluti campo cum oppidanis consuebant. Ex vicis populisque finitimis confluebat maxima hominum multitudo, qui ex arduis præruptisq; montium iugis, in plana descendentes, pugna laceſcebant eos, quæ tuendis castris relinquebantur: pugnatæ utrobique, à Gallis pro castris, ab Hispanis pro murorum defensione, cadunt ab utraque parte complures. Sed oppidanis crescebat spes, quod laceſiti non referebant pedem. Gallis desperatio, quod cum maxima suorum clade parum detrimenti hostibus infererent, quodque non poterant obſeſis auxilia, et commeatu intercludere propterea, quod per æstus pelagi naves non poterant prohiberi ad muros accedere. Ipsi è contrario, victus, omniumque rerum in qua laborarent, quod ad Hispaniarum classe commeatu sibi importari vetarentur. Itaque cum dies novem frustra tumultuarijs pugnis potius quam oppugnationibus consumpſissent, Ocasione redierunt: quod oppidum à fonte Rabia millibus passuum viginti abest.

¶ GALLORVM REX ¶

à Fonte Rabia suo exercitu pulso,
maiori apparatu obſidio
nem repetit.

CAP. IX.

LIBER QVARTVS.

67

ALLORVM Rex indignatus tantas copias nihil effecisse, addit milites ducesq; addit machinas omnium generum, iubet maiorem rem commeatu abundantiam comportari, ne ob eam causam, id quod antea fecerant, ab obſidione desisteret: imperat ne ab oppugnatione diu, neque cessent, quo ad negotium conficiatur. Nec minus interea Fonte Rabia, ni reditu verentes hostium, fossas faciunt profundiores, muniant vallos, propugnacula disponunt, et strenuissimum quemq; militem adſciunt. Regina quoque mittit eodem graduis armatorum militum tres cohortes, quibus præficit Xanthum à campo, Ioannem Lezeanum, Ioannemque Salazarum, sulphur etiamque ingentis magnitudinis machinam, aliasque tormentorum genera, machinariosque præfectos, etiam rerum peritissimos. Igitur cum mantius attulisset, Gallos cum ingenti rerum omnium apparatu aduentare, oppidani magna spe attolunt animos, neque se intra munitiones continent, sed machinas et tormenta extra muros disponunt. Rex igitur utrinque missilibus telis, machinarumque globis lapideis, plumbeis, ferreis. Editor utrisque cedes maxima: sed Gallis multo maior, quod ex aperto pugnant. Qui videntes suorum coaceruatas cadauerum strages, castra redierunt ad vicum illum, in quo diximus Ioannem Purogetam cum socijs incendio conflagrasse: Is aberat à Fonte Rabia quatuor ferme millibus passuum. Die postero Galli negotium repetunt, volentes experiri, an possent castra proprius oppidum metari. At oppidani anfractuum, diuerticulorumque

DECADIS PRIMAE.

Et transitum peritissimi, magnam hostium partem circumue-
niant, atque ex tutiori loco, miseranda eade conficiant, com-
pluresque cum spolijs machinas ceperunt. Galli ea clade
consternati in hesternam se recipiunt castra. Dieque in se-
quenti cautius exercitum movent, vitantque insidias, perq;
fossam illam machinas oppido admovent, castraq; locant, ne-
que potuerunt ab oppidanis arceri propterea, quod hostium
numerus erat multo amplior, & ex lassitudine diei hesterni
fatigati, statuant se intra munitiones continere, oppidanis
que modo tueri, atq; ita per bimestre spacium illi minus, hi
castra, machinis perturbant, nonnunquam etiam timidus
vijs se pugnis lacessunt.

REX obsidionem continuat, neque à Lusitanis
no lacefitus desistit: tandem Regina sua
sui in certamen descendens,
ille non sustinet.

CAP. X.

REX interim Zamora non cessat hostes obsi-
dere, atque Metatum alia ex parte blanda-
cijs pellicere, ut tradat sibi arcem, pollicens non
modo erroris impunitatem, omniumq; bonorum
dignitatumq; restitutionem: sed etiam maximorum premio-
rum accessiones. Ex parte alia præconijs, & acclamationi-
bus declarabat illum, eosq; qui cum illo sentirent infideli-
tatis, proditoris, læsæque maiestatis reos. Illi vero con-

LIBER QVARTVS. 68

tra suorum scelerum conscientia, nihil fidum sibi fore putan-
tes, simul etiam, quod in horas expectabant Lusitanum sibi
auxilio venturum, perstabant inceptis, seq; in summa rerū
omnium difficultate patientia obdurabant. Videns itaque
Rex, tempus longa obsidione teri, iubet machinas validio-
res, aliq; necessaria futurae oppugnationi comportari. Lu-
sitanus certior factus, ingentis magnitudinis bombardas, ali-
asq; sulphurarias, ligneasq; machinas Zamoram aduchi, om-
nibusq; copias armari iubet: atq; ipse proficiscitur contra, ut
illas intercipiat. Exploratum namq; habebat, hostis exercitus
tamen non esse tantum, qui obsidioni continuanda, & machina-
rum subsidio posset sufficere. Itaq; alterū ē duobus erat illi
necessarium, aut machinas amittere, aut obsidionem solvere.

Cumq; à Zamora non amplius quatuor millibus passum di-
staret, nuntium accepit, machinas omnes iam in hostium cas-
tra receptas. Ea spe Lusitanus delinquit, mittit caduceatores,
qui dicant Regi se venisse, ut cum illo armis decerneret, me-
diorq; illum campo expectare, nisi mallet sibi regni possessi-
one cedere, seq; in Tarraconensem suam cum coniuge reci-
pere. Iuvenes & strenuissimus quisq;, ac bello viuida vir-
tus, eā conditionē oblata libentissime accipiūt, pugnāq; ala-
cri animo deposcunt. At Rex Lusitani mādātā refert ad pæ-
ceres, & quod respōsum hosti redderet, exquirat. Atq;
in primis placuit rogare sententiā Comitē Albensē, cuius
fides egregia in principes, prudētia singularis, atq; militaris
discipline admirabilis quēdā sollertia fuit. Is pro cōsuetudi-
ne sua, hac breui oratione est usus. Maluissē ego Claris-

DECADIS PRIMAE.

Si Rex aliorum sententiam hac de re prius audire, quam dicere meam. Sed quando præter ordinem à Celsitudine tua iubeor, paucis pro ingenio meo absoluiam, quid ego de presenti negotio sentiam. Si nobis essent duo exercitus, optime Rex, ut altero posses obsidionem hanc continuare, et altero collatis signis cum hoste confligere, adhuc sub dubiis rem, an utrumque certamen nobis esse subeundum propter ea, quod victoria propemodum parva fortunæ belli committeretur. Nunc vero neque copiarum sunt tante, ut utriusque negotio sufficiant, neque ullo modo semel incepta obsidio soluenda est. Tu Regum Clarissime cinxisti obsidione hæc arcem, quæ ad hostes decuerat. Lusitanus cunctis artibus nititur obsidionem soluere. De hoc est inter uos certamen, ut tu perstes inceptis, ille vero suis opem ferat: quod quia non potest recta efficere, aliam aggreditur viam. Laccit te ad pugnam, quam si admiseris, ille assequitur, quod vult, tu ab incepto desistis: ille fit voti compos: tu operam et impensam perdidideris. Neque est quod quis posset obycere, tibi non esse animum et vires ad decernendum cum hoste, quando quidem non audes credere te campo Martii committi. Immo vero tu, o Rex, in medio campo stas, hostem que in omnes horas illius arcem obsidens expectas. Quod si tu non inuadis illum, cur ipse non inuadit te? Iam vero ex disciplina militari satis constat illum esse victorem, qui perstat in eo, quod semel cepit. Tu niteris arcem oppugnare, ille vero arci opem ferre: de hoc inter vos nunc omnis contentio. Tu igitur victor si perstas, ille victus, si quod

LIBER QUARTVS.

59

proficetur non efficit. Atque, ut vno verbo sententiam meam colligam, nullo modo censeo ab hac obsidione cessandum, quo ad negotium conficiatur. Eo confecto, tunc poteris liber esse, quo velis exercitum ducere, atque alias cohortes, quæ ad intercludendos hosti commeatui nunc sunt in præsidia distribute, ut se tibi adiungat euocare. Conuenient præterea ex obsidione Burgensis arcis copiarum, et quas in dies expectas ab amicis tuis auxiliares, et tunc bene iuuante Deo poteris hosti facultatem pugnandi offerre. In hanc Albensis Comitum sententiam: quia videbatur tempori accommodatior, omnes pedibus, manibusque ierunt. Per caduceatores vero responsum est Lusitano, si cordi illi erat acie decertare, veniret opem suis latiorum, et à parte urbis extrema experiretur armis, uter exercitus foret superior. Nam Regi statutum esse in obsidione persistere, quoad expugnaretur arx, penarumque ab ijs, qui illam præsidio tenebant, exigere. Lusitanus videns se delusum ea spe qua fuerat egressus, Taurum rediit, expectans Zamorensis obsidionis euentum, simul etiam et copias, quas filius Princeps erat ex Lusitania ducturus.

Complures inter ea frumentatorum, pabulatorum, lignatorum, exploratorumque utriusque partis occasiones, atque pugnarum tumultuaria fiebant, in quibus nunc hi, nunc illi euadebant superiores, nunc illatis acceptisque vulneribus mutua eade conflabantur. Vnum tamen prælium non est silentio distulandum, quod ab Hispania duce Aluaro Mendoza à Lusitania Comite Pinnamacorio commissum peractumque est. Nam cum ad interceptendos hostium commeatui hi à Tau-

DECADIS PRIMAE.

ro, à Zamoraili fuissent progressi, atq; se in medio campo
procul conspexissent, tanta ferociâ inuicem irruerunt, ad eos
q; obstinate pugnam ad horas quatuor producere, ut neq;
iam eminus hastis & missilibus, neq; cominus gladijs &
pugionibus, sed pugnis & lacertis rem gererent neutri ali-
ter is cedentes, cum ex quingentis vix iam ducenti superese-
sent, qui possent armattractare. Lusitanis demum fuis fugatiq;
Hispani spolijs potiti sunt, ipsiq; hostium Ducem
cum aliquot ex commilitonibus captum, Zamoram victor
res non incruenti deportarunt. Regina, que eo tempore
Valladoliti erat, cum accepisset Lusitani audaciam, vel potius
temeritatem eò progressam, ut etiam Regem contum-
gem fuerit ausus ad pugnam provocare, veritate ea fama,
sindia populorum erga se alienaret, quod lacebitus ad certa-
men non descenderit, iubet euocari pratorianas cohortes,
& eas, que fuerant sparse per diuersa presidia ad inter-
cludendos hostium commectus. Cardinalem Hispanum
rogat, ut cum praesentibus copijs ad Regem profiscatur,
ad quem dat literas, ut det operam quemadmodum non in-
termittenda obsidione, detur ediuerso hosti pugnandi copia: id
esse magnum momentum asserens, ad retinendos in fide ani-
mos illorum, qui leui opinione ducti huc & illuc impelluntur.
E Gallecia interim Petrus Aluarius Osorius Lemnius
Comes misit cataphactorum equitum cohortem, peditatum
que pulcherrimam ad duo millia hominum belli peritisimo-
rum. Venit praeterea Comes à Monte Regio cum alie-
ris copijs ex eadem regione. Instruclis itaq; stationibus,

LIBER QVARTVS.

70

paratisq; reliquis, quae ad praemendam obsidionem videban-
tur necessaria, placiat ire questum hostes, qui se in Tam i la-
tebris continebant. Proficisciebantur acies instructae sine
vllis sarcinis, sine impedimentis vllis. Neq; enim ibant
ad ludicra seriatim, sed expediti ad pugnam. Cumq; iam
abesset exercitus à Tauro duobus serè passuum millibus,
missi sunt caduceatores, qui offerrent hosti pugnandi facili-
tatem. At ille videns se praelio impari, conditionem
oblatam noluit accipere, seq; intra vrbis munitiones conti-
nit, nisi quatenus quidam armaturae leuiores equites vrbe ex-
gressi in multuarias quasda pugnantes inierunt.

Hispanus vero cum per horas quatuor hostem
in medio campo esset opertus, iussit ca-
nere receptui, seque Zamoram
ad continuanda arcis obsi-
dionem recepit.

DECADIS PRIMAE.
PRIMAE DECADIS LI

BER QVINTVS, QVOD IOANNES

Princeps ex Lusitania cum exercitu per grandi ad
patrem venit, qui suis atque filij copijs, &
Archiepiscopi cohortibus obsidione
Zamoræ parat soluere.

Capitulum Primum.

VISITANS cum videret se Bur-
genſi arce, Zamoranæq; ciuitate exclu-
ſum, atque proinde illorum ſtudia, qui
ſibi fuerant auctores alienos fines inua-
dendi, paulatim ad hoſtes deſicere, eua-
cat filium Luſitaniæ Principem, quem
antea iuſſerat habere militum delectus imperatq; (vt cum eo
exercitu quam maximo poſſit) ad ſe venire feſtinet. Qui
patris iuſſui obtemperans, coactis ex omni regno equitibus,
peditibusq; ad viginti hominum armatorum millia, qua po-
tuit hoſtem fallere, magnis itineribus Taurum contendit, co-
pijsq; ſuas paternis, auxiliarijsq; & gregarijs coniunxit.
Auctus itaq; atq; recreatus Luſitanorum recenti exercitu Al-
phonſus, putansq; ſe habere ſatis virium ad decernendum
acie cum hoſtibus, antequam belli fortunam experiretur,
mittit literas ad portum ſuarum Duces, atq; imprimis ad
Aluaram à ſunica Ducem Placentinum, quem neſciat,
aut ſe

LIBER QVINTVS.

71

aut ſeneſcire ſimulabat ad hoſtes deſeciſſe, nuntians veniſ-
ſe ſibi ex Luſitania ſua filium cum ingentibus copijs, velle
que ſe hoſtem ex latebris in medium campum elicere, aut ſi
prælium recuſet, arctiori cum obſidione premere, quem is
ipſe arcem obſideret. Sed quo firmiori exercitum confi-
ceret, rogabat Ducem, vt ſibi adeſſet, aut ſaltem cohortes
ſuas mitteret. Veniſſe namque dicebat tēpus, in quo vel
vno conflictu poſſet hoſtis proſtigari, & arx Burgenſis cū
reliquis ſuis ornamentis in ſuam poteſtatem redigi. Ad
hanc Luſitani poſtulationem, Dux, non pudet, inquit, Regem
veſtrum ab eo petere auxilium, quem in ſumma rerum or-
minum difficultate deſeruit. Inde querat ſibi ſuppeditas, ubi
non ſit cognitum quo pacto Burgenſis arcis præſidium reli-
querit hoſti trucidandum, niſi victoris clementia præſidias
nos, vt cumque meritos, ſeruafſet incolumes. Itaq;
ſe non agnoſcere nunc alios Principes, niſi à quibus acceperit
beneficia; neq; alios habere hoſtes, niſi à quibus acceperit tā
tam rei familiaris iacturam. Accepiſſe autem à Rege, & à
Rege, atque ab eius conſorte Regina, non modo vitæ ſe-
curitatem, ſed etiam patrimoniũ ſui certam firmitudinem, ab
illo autem veniſſe ſibi complura detrimenta. Quare ſe il-
lium pro hoſte habiturum, ſi quidem ille hoſtis eſt habendus,
qui nobis affert incommoda. In hæc verba Luſitani di-
miſſus eſt nuntius. A Marchione Villenate reliquisque vlti-
mæ tranſmontanis nihil copiarum potuit accedere Luſitano pro-
pterea, quod et ipſi erant eodem bello impliciti cum Regis
& Regine præſectis. Conſtituit itaq; cū ſuo, atq; exercitu

DECADIS PRIMÆ.

filijs, cumque auxiliarijs Archiepiscopi cohortibus, nam is solus cum Lusitano mansit, quærare hostem, non qua debuit via. Nam cum ciuitas, ciuitatisq; arx obsessa posita sit in ripa Diurij, quæ pertinet ad prouinciam Tarraconensem, ipse de prima nocte exercitum per aduersam ripam secundo flumine adducit. Et postquam à prima luce, cum omnibus copijs ad pontis caput exercitus hostibus apparuit, contra quod stationes opposuit, ne per pontem quisquam ad sua castra posset decedere. Rex cum uideret hostem interposito grandi flumine castrametatum, non poterat perspicere quid sibi uellet illa castrorum dispositio, aut quid sibi detrimenti, aut hostibus emolumenti afferre posset. Nam neq; poterat illac arcem obsidione liberare, neque suis comitatus intercludere, sed neq; cum suo exercitu (etiam si cuperet) decertare. Erant tamen complures ex nostris, qui uellent per ipsas pontis angustias in Lusitanorum castra erumpere, sed ballistis, et tormentis repellentur. Consilium autem Lusitani post ea fuisse comperit, quod cum perspiceret se imparem soluendæ arcis obsidioni, uolebat captare aliquid fauoris ex rumore, qui solet per vulgum spargi. Mittit namq; literas ad partium suarum studiosos, atque etiam ad alieniores, quibus significabat se uenisse Zanoran, cinxisseque Regem hostem suum obsidione, quem Deo propicio putabat se tenere conclusum, quoad caperetur, aut se in fugam proriperet. Neque solum fecit cum rumore spargi in finibus Hispaniæ, sed etque Lusitanie, sed et dimisit tabellarios ea de re ad Galliarum Regem, ad Italiæ Principes, ad Imperatorem, ad sum-

LIBER QVINTVS.

72

mijs denique Pontificem, quasi posset ex mendacio illo credulitateque falsa, quicquam uilitatis sibi comparare, aut uerbis et inani fama, non uiribus et armis res foret decernenda. Ea fama, tamen si uana, nonnihil Hispanos mordebat, quod ea ex parte uellet hostis honorem aucupari, unde si campi libertas daretur, esset reportaturus malam crucem. Sed id multo ægius Regina ferebat, quæ per id temporis Tordebellis morabatur. Mittit itaque Ducem à Villa formosa, et Comitem à Trininio, cum millenis equitibus, qui teneant presidio fontem Sabunci, et Alabegios, quæ oppidula distant à Zamora ex caparte qua Lusitanus castra metabatur uicenis millibus passuum, unde comitatus hosti intercluderentur. Sed erat Lusitanorum conditio eo deterior, quod per mediam hyemem erat illis agendum sub dio, nudoque sub ætheris exco, nostris uero ex domibus, et diuersorijs, si quando esset opus ad pugnam exeundum. Coeptum est per quosdam honestos uiros agi de concordia inter duos Principes, constitutumque ut Lusitanus secreto per noctis tenebras cymba traiceret flumen ad partem ripæ, in qua Hispanorum Rex illum ad certam horam operiretur. Cuius hora constituta secessisset utriusque semel atque iterum, cessatum est ab ea commutatione, neque defuerunt qui interpretarentur, non fuisse diuinam quasdam prouidentia rem intertributam. Eratq; alioqui Regine in animo, quo auerteret mala, quæ solent in bello contingere, cum Lusitano decidere ingenti summa auri et argenti, qua et Ioanne Principi dos constitueretur, et

LIBER QUINTVS.

in Lusitani exercitus stipendium pars consumeretur. Sed fata aliam querebant viam, qua honorificentius & minori dispendio fieret tanti belli exitus.

QUOD Lusitanus de mutandis castris cogitat, petitque inducias, quo id commodius agat.

CAP. II.

CUM eo in loco Lusitanus castro labore quindécim dies consumpsisset, videretq; commectis ab hostium praesidijs interceptos, quodq; alia ex parte aeris inclementa vexabat suos hybernantes sub dio, statuit mutare castra, seque in Taurum suam in hiberna recipere. Idq; quo posset commodius exequi, exco-
gitauit huiusmodi commentum. Mittit noctu clam Aluarum Brigantini Ducis filium, atq; Antonium Numium iurisconsultum per celebrem, qui procuratorio nomine constituat cum Rege aliquot induciarum dies sub eò praetextu, quod illo tempore posset agi de concordia inter ipsos Principes, re autem vera, ut sine detrimento sui exercitus posset castra relinquere, seque ad hospita nota conferre, Qui cymba per flumen traieci adeunt Regem, mandata exponunt, offerunt, petuntque certas componendi belli conditiones. Rex defert negotium ad suum illud augustius, secretiusq; consilium. Omnibus visum est, neq; iusta, neq; honesta Lusitanum pe-

LIBER QUINTVS.

75

tere. Tunc ventum est ad id, cuius causa venerant, ut daretur tempus, quo posset agi de concordia: constitueruntq; induciarum dies quindécim, quibus utrique posset hinc inde libere commectere, conuictusque ea de re fieri: tum etiam ipsius Reginae, quae tunc aberat, sententiam exquirere. Erant qui Regi suaderent concedendas inducias, esseque opus regionum hosti supplici petita condonare, cum vel eo ipso se inferiorē faceretur. Quod si ea ex causa inducias petebat, ut ex eo loco tutius castra moueret, & illud quidam esse Regi per quā honorificum, si quis veniebat suis opem laturus, re infecta rediret. Addebant praeterea Lusitanum esse in solo alieno, sibi que alioqui infesto: faceretque indies sumptus maiores, quam sua vestigalia censusque paterentur. Quare necesse erat illius nervos indies debiliari, atque aut illi tantum turpiter esse fugiendum in patriam, aut cladem maximā accipiendam. At Cardinalis Hispanus, & quibus erat melior sententia menti, nullo modo inducias esse concedendas decernunt, quas non alia ex causa hostis petiret, quam ut eo tēporis intervallo tuto posset vasa conclamare, impedimenta colligere, & cohortes ordine suo cum cunctis deducere. Quod vero altera pars dicebat, esse opus regionum supplici postulata hosti concedere, Immo vero inquit esse animi de generis, atq; dimissi ab hostis temeritate in tanta occasione poenas non exigere, qui sit ausus castra castris conferre, nō quidem medio in campo iusto exercitu, Marteque communi, sed sola fretus loci commoditate, atque dolis, quibus non virtus vera, sed simulata fortitudo confidit. Quod res

DECADIS PRIMAE.

ro illi dicebant, si hostis re infecta discederet, vel eo ipso se inferiorem, victumque fateretur, neque unquam posthac vires resumpturum: immo vero isti subijciunt, iam hostis assequutus est, quod ab initio concupierat, disseminare per omnes Hispanias, perque totum nominis Christiani orbem se habere copias, quibus posset intercludere aduersarium, qui tam et si arcem obsideret, ipse arctiori obsidione permeretur. Qui rumor, et si vanus erat, non nihil falsae opinionis apud homines credulos, rerumque nouarum audos generabat, qui ex leuibus huiusmodi causis, aut in officio perstant, aut a fide publica deciscunt. Quare non esse dissimulandum tantam hostis temeritatem, qui penetret in Regna aliena, metetur castra, et tollat ubi et quando libuerit: atque dolo malo aucupetur honores falsos, unde sit ignominiam reportaturus. Quod si hoc esset in ipsis imperij nostri limitibus dedecorosum, neque ullo modo tolerandum, quin totis viribus in tanti facinoris violationem iretur. Quid non faciendum est in illum, quem non puduit tumultuaria castra statim, legitimis que castris opponere, non quidem campo expulso, et aperto, et quia oportuerat suis inopia laborantibus operam ferre, sed quasi latro ex insidijs rem gerens occupatis angustijs, atque medio flumine interiecto ne posset cum illo aequo Marte configi? Quas ob res inuictissime Princeps si nos consulis, quid aduersarii tui oratoribus sit respondendum, non modo decernimus inducias non esse concedendas, qui pro arbitrio suo huc atque illuc castra mouendo, nos

LIBER QVINTVS.

74

deludat, sed in eo potius insistenti, quo pacto temeritatis debitas poenas luat: simul etiam, ut qui ex falsis rumoribus ab illo sparsis acceperant, tuas copias ab illius tumultuario exercitu obsessas: cognoscant etiam non impune id ab illo attentatum, atque stultitiae suae iusta praemia tulisse. Nam quid opus est, inquit, inducias illi concedere, cui vel lit nolit castra deserere, seque in latibula sua, sine cedens tem. siue fugientem conferre necesse sit? Neque enim diu possunt durare, quibus omnia sunt aduersa, castra in media hyeme sub dio, detrimenta ab hostibus in horas illata: et quod omnium est difficillimum, committatus interclusi, atque proinde rerum omnium penuria. Quod si tibi o clarissime Rex, atque dulcissime coniugi animo sedet pro communi vilitate, id quod aduersarius petit, quodque tuis omnibus non displicet, cum hoste decidere, modo pacis conditiones sint tolerabiles, praescribe illi tempus breue, intra quod negotium transigatur, ea tamen lege ne liceat illi interrim loco usquam discedere. Quae sententia, quia videbatur conducibilior, cum Regi placuisset, iubet secundum eam per Cardinalem Hispanum oratoribus responsum dari. Quos in secretijs, atque consilijs accitos, in hunc modum est alloquutus. Quod Regis vestri nomine postulat est oratores nobilissimi de componenda simultate hac inter Hispanos, Lusitanosque, non omnino displicet religiosissimis Principibus nostris, neque illorum senatus tui prouidentissimo, modo interueniant pacis conditiones honestae, non quae paulo ante sunt a vobis expositae,

DECADIS PRIMAE.

sed quas utriusque partis ratio exigit. Nam quis non videt, quo instat res Hispana, atque proinde Lusitana sit? Nos numero plures, atque robore praestantiores, arcem vestram obsidione premimus, cui vos infirmitatis vestrae consilij aperto Marte suppetias ferre non audetis: nos domi nostrae omnibus rebus abundantes rem gerimus, vos omni conspectus genere destituti in solo alieno fortunam laceffitis.

Nos medio in campo expectamus hostem, vos veluti ex arce tumultuarias eruptiones facitis. Sed hac disputatio ne in aliud tempus omissa, Princeps noster iubet impresentiarum hoc breuiter vobis dari responsum, Regi vestro referendum. Si illius animo sedet, ut de pacis conditionibus agatur, et sibi quoque placere dicit, quando tam prope sunt, ut internuntij crebro commere, atque in horas singulas ire, et reddere possint, constituatur breue induciarum tempus, in quo negotium transigatur. Alioqui, si de pacis conditionibus inter eos non conuenierit, se non permissurum, ut pro arbitrio suo castra mutet, bellumque de die in diem protrahat, quin prius experiat, et sentiat uter illorum viribus et armis euadat superior. In hac verborum oratores dimissi, in castra redierunt.

¶ QUOD Lusitanus castra mutat, atque Hispani abeuntem persequuntur.

CAP. III.

LIBER QUINTVS.

75

O Cressponto Lusitanus accepto, cernens omnia sibi aduersa, loci importunitatem, inclementiam temporis, commeatu interclusos, statuit medio noctis silentio castra mouere, seque in Taurum suam recipere, et quia hostium excubitores, Pontisque custodes non longe aberant, imperat omnia clamulum, atque sine villo strepitu expediri. Itaque praemittit calones, lyxas, cocos, et alia exercitus impedita. Ipse interea equites, peditesque in suos ordines redigit, ac tempore noctis ante lucano castra deserit, impedimentaque Taurum versus subsequitur. At vigilae, excubitoresque sub prima luce castra viris, equis, et iumentis vacua cernentes, Regi nuntiant hostes abiisse. Qui ex templo imperat omnes armari, atque per Pontis angustias, qua maxima possint celeritate, in aduersa fluminis parte consistere, atque expectare, quoad dispositis ordinibus hostem insequatur. Obstant erumpere volentibus, non modo Pontis angustiae, sed et vallum, fossaeque, et aliae munitiones, tum castris, tum etiam Pontis nostris praetentae. Obstat etiam ipsa erumpere volentium festinatio, qui quo magis properant, eo magis retardantur. Alij tam longas moras non passi, per fluminis lapideos obices euadunt, aut flumen tranant, aut scaphis, et lintribus traiciunt, tanta erat cum hoste congestio diuinae libido: sed non potuit fieri, quin in tanta difficultate transire eundi bonae partis diei laboraretur. Et quia, ut quisque prior eruperat, ita hostem insequabatur, atque agmine incompedito procedebat, mittit Rex Iseobum a Castris Caecilijs cum

DECADIS PRIMAE.

Bis centum equitibus, qui praeuertant, immorenturque temere incendium profectionem, ipse interim cohortes ordinari iubet, atque imprimis praetoriam instrui ex contubernaliis, & regis amicis purpuratis, ac familiaribus, quibus adiungit copias auxiliares, quas à Gallia Comes Lemnius, quas Salmantica, Vmetum, Melbenna, Valladolitum cataphractis equis, atque equitibus insignes misserant. Huic praefecit Enricum Enriquez regiae domus Oeconomi maximum. Instrui quoque imperat sex alias cohortes, quas ad dextram praetorianae ordine suo disponit. Primam duxerat Alvarus Mendoza, quem Rex & Regina nuper Castricognoimento Xericy Comitem crearent, hanc quoque sequebantur duo questores maximi Gutterius Cardenius, & Rodericus Villosa. Alteram cohortem ducebant patruces duo Alphonsus Fonseca Episcopus Abilensis, & Alphonsus item Fonseca, cuius oppida erant Caude & Alabegij. Tertiam, Petrus Germanus. Quartam Bernardus Francus. Quintam, Petrus Vascus. Sextam Vascus Viarius Gonsalvi Salmanticensis Episcopi frater, viri nobiles, strenui, atque rei militaris periti. Ad cohortis praetoriae sinistram Cardinalis Hispanus primam cohortem ducebat. Alteram, Gasias Albarorum ad Tormin fluvium Dux. Tertiam, Enricus Enriquez Albensium ad Alistem Comes. Quartam, Gasias Osorius, qui nepotis sui Marchionis Asturicensis copias equestres, pedestresque ad id bellum duxerat. Inter haec duo cornua stlopetarios, sagittatores, hastatos, velites, omnemque

LIBER QUINTVS. 76

que peditatum collocat, atque sic totum exercitum servatis ordinibus iubet procedere, quoad ventum est ad angustias, quae media regione inter Taurum, Zamoramque, hoc est, decem millibus passuum, utrinque sitae sunt. Has diuoriam arduitas flumini à dextra incumbendum, atque à leua ipsius fluminis impetus facit, cum alioqui pars agrorum finitima ripe plana sit, latioresque vias admittat. Et quia posturum ante oculos inter potentissimos Reges duos pugnam illam memorabilem, ex qua victor reguandi auspici erat reportaturus, non importune locus, ubi tanta res geritur, impraesentiarum est à nobis explicandus, cum praesertim à nobilissimis historiarum scriptoribus huiusmodi locorum descriptio non solum particularis, verum etiam totius regionis nunquam sit praetermissa.

QVOD NV MANTIA

non est ea, quae vulgo dicitur Zamora,
sed Soria, aut vicus in
agro illius.

CAP. IIII.

OST exactam studiorum meorum rationem, cum primum in Hispaniam ex Italia redi, offendi opinionem disseminatam non modo inter homines omnium bonarum artium ignaros, verum etiam inter peritos, atque investigandae antiquitatis

DECADIS PRIMAE.

curiosos, qui dicerent, asseuerateque stultitiam suam defendere-
rent, Numantiam illam nobilem, quae per annos viginti Ro-
manorum duces non solum sustinuit, sed pluries fregit, pro-
stigitque, eam esse, quae sit nostrae tempestate Zamora. Non
aliaratione ducti, quam quod vulgus incertum, & Neoteri-
ci quidam scriptores hoc dicunt, & quod antiquissimi cosmo-
graphi, & historici scribunt Numantiam ad Dorium flumē
esse suam. Sed si perconteris, qui sunt auctores illi, quos
isti suae peritiae testes citant, obiciunt nescio quem Lucā
Tydensē, & Fratrem quēdam Aegidium Zamoranum,
atque alios eiusdem classis viros obscuros, quos ego nun-
quam legi, neque me non legisse pudet. Atque, ut nos
auctoritate regia perterrefaciant, afferunt Historiam gene-
ralem, quae sit ab Alphonso huius nominis decimo Hispania-
rum Rege perquam illustrata, aut illius iussu concinnata. Sed
quanta sit auctoritatis imperita multitudo: alijs quoque in res
bus experimento cotidie discimus. Nam quod ad nouos
attinet scriptores, ego non magis illorum dictis credam,
quam illorum, qui meras fabulas fingunt, aut a groti veteris
imitantur somnia. Quod vero de Alphonsi afferunt
historia, nemo reperiretur hodie, qui operis illius pat-
rocinium susceperet. Sed quid opus est in re tam manifes-
ta verbis contendere? Stant contra probatissimorum au-
torum testimonia, qui manifeste ostendunt, neque sub ulla
dubitatione relinquunt, quid hac de re tenere debeamus, at-
que huius artis princeps Ptolemaeus, qui Dorij fontes ad oc-
casum solis vergere facit, si ad Numantiam situm comparen-

LIBER QUINTVS.

77

tur, cum sit Zamora illis occidentalis, atque per longitudi-
nem distet à Numantia paribus quatuor, quibus in Paralle-
lo, qui declinat ab æquinoctiali paribus duabus, & quadra-
gina, in quo sitae sunt Numantia, & Zamora, respondent
circa biscentiam milli passuum, quae distantiam nunc prope
modum reperitur inter Zamoran, & Numantiam, quam
nos Soriam interpretamur, vel Garrai potius in agro Sos-
riano, vicum antiqui adhuc Pontis vestigia seruantes. Est
& aliaratio breuiter demonstrans Numantiam non eam esse,
quae sit hodie Zamora ex Strabone, qui Numantiam facit
octingentis stadiis, hoc est, centum millibus passuum à Cesa-
rea Augusti distare, & Antonini Pij itinerario duobus &
nonaginta millibus, hoc est, octo minus. Atqui Zamora,
inquiunt, ad Dorium sita est, id quod omnes de Numantia di-
cunt, esto, sed non ex eo colligitur eandem esse urbem, cum
alia complura oppida idem flumen præterfluat, ad dextram
Septimancas, Turdesellas, Taurion, & de qua nunc agis-
mus Zamoran, quod vel ex eo notum esse putamus, quod
neque Gothorum temporibus, sed neque Romanorum usquā
Zamora sit mentio, nisi forte, quod alijs compluribus op-
pidis accidit, in Ocelum, Dorius successit. Sed ut eo, unde
digressi sumus, tandem redeamus, qui Hispaniam in tres
provincias diuisere, per Dorium annem Lusitaniam à Tar-
raconensi distinguunt, atque ita, ut fluuius ab ortu solis ad oc-
casum incedens Lusitaniam ad leuam, ad dextram vero Tar-
raconensem relinquat, in qua posita est Zamora, maneat
tunc inter populos, quos antiqui vocabant Vaccos, hos

DECADIS PRIMAE.

à Vectonibus Lusitanæ populis Dorius annis disternit
nat, atque utroque per Pontem, de quo dictum est, ad com
mertia peragenda coniungit. Cumque Lusitanorum stati
na Tauri residerent, atque Zamoranæ arcis obsidio ex eas
dem fluminis parte fieret, oportuit illum, qui suis laboranti
bus opem ferre volebat secundo flumine, atque eadem ripa
exercitum ducere. Sed quia se, vel militum numero, vel
robore, vel utroque hostibus imparem putabat, Taurinum
Pontem traiecit, et quod ad dextram fluminis ripam facien
dum erat, in leuam traslatum est.

DELIBERATUR A
nostris utrum in castra sit redeundum,
an potius hostis Taurum usque
prosequendus.

CAP. V.

QUAM itaque ventum esset in fauces illas, in
quas paulo ante diximus coarctari viam, quæ
à Zamora Taurum ducit, quia non admitteret
implius quam binos, aut ternos milites substituit
exercitus, atque in se conglobari cepit. Regique nuntio
tum est hostes iam coprogressos, ut prius se possent in Tau
rum suam recipere, quam nostros angustias illas euadere.
Iubet itaque vocari proceres, cohortiumque præfectos, et
quid pro tempore locoque faciendum sit, exquirat. Quibusdā

LIBER QUINTVS.

78

videbatur redeundum esse in castra, et diuersoria nota,
quoniam antea quam tantus exercitus fauces traiceret, iam
foret nox, in qua nihil aliud ageretur, quam suos frustra ves
care, et viros, equitesque fame, siti, confectos periculo ex
ponere. Nam quod ad vulgi opinionem attinet, nemo sus
turus erat, qui non diceret, et Lusitanum fugisse, et Hispa
niam eo usque persequentem, quoad illum in latebras suas occul
taret. Ad hæc Cardinalis, nodum inquit satis liquet Rex
clarissime hostis ne fugiat, an agmine composito profiscis
tur, quoniam adhuc neque exercitus noster vidit hostem, neque il
le nos non deerit, qui dicat, neque hostes fugatos, neque nostros
fuisse ausos absentes prosequi. Liceat itaque mihi per tuam Cel
situdinem angustias illas euadere cum paucis equitibus, ut col
le hoc superato, possim libere de hostium copiis indicare, atque
inde ea de re meam sententiam dicere. Alioquin non ausim
decernere fugiant ne hostes, an potius læti, exultantesque se in
tabernacula sua recipiant. Assensus est Rex Cardinalis senten
tiæ, hortaturque illum, ut id quod decreuerat, exqueretur. At
ille Petrum Guzmanum cum parte cohortis, quæ ducebat, acciri
iubet, clunisque faucibus illarum superat, ad verticemque motis per
uenit, unde Lusitanorum copias aestimare posset quam facillimis
me. Videt omnia per suos ordines incedere, nihil turbulen
tum, nihil temerarium, nihil denique per tumultum fieri. Igitur
ad Regem redit. Quæ vidit, exponit atque sententiam
suam præter aliorum opinionem dicit. Vidi, inquit, inuicissimè
me Rex, atque meis oculis contemplatus sum, Lusitanorum an
ticipes ordinatos incedere, magisque expectare insequentes, quæ

DECADIS PRIMAE.

fugere. Annon Lusitanorum superbia, verbaque magnifica sunt omnibus nota? Pudet certe magna loquutos cedere, atque timidissimo cuique aliquando redit in prae cordia virtus. Estque credibile veroque similimum Lusitanum animo extimare quantum subiturus sit dedecus, si hostem fugiat, quem ultro ad certamen lacerarit. Idque nunc agit pederentini incedens, ut possit aliquando dicere, se non fugisse, sed medio in campo expectasse hostem, cum praesertim nemo fugientem possit vere appellari ab eo, quem non videt. Quod si hoc ex loco nostrae copiae domum redierint, antequam hostem videant, atque ab hoste videantur: res linquetur in dubio apud absentes, eosque, qui nascituri sunt, vter vestrum ex hoc die victoriam reportaverit. Quid quod ante haec ex militibus nostris strenuissimus quisque illum diem sibi dari optabat, in quo decerneretur quaestio illa inter Hispanos, Lusitanosque diu agitata, utri forent virtutibus animisque praestantiores. Quod si nunc in tanta occasione subtrahantur a pugna, refrigescet profecto ardor ille, virtusque in exercitata languabit. Atqui dicet quispiam, si citra quorem victoria ex hostibus comparari potest, quid opus est acies in pugnam committere? Immo vero Rex optime, si hodie in fortunam praelij non descendis: bellum hoc de die in diem protrahetur, neque unquam tuto in Hispania solus regnabis. Nunquam Caesar imperium orbis obtinisset, si non cum Pompeio conflixisset, nunquam Augustus cum Monarchiam, si non cum Antonio. Atque ut est in fabulis, Coelum suo servare tonanti, Non nisi saevorum potuit

LIBER QUINTVS.

79

potuit post bella Gigantum. Sed ut vetera illa omitamus, non hoc in Hispania nostra experimento sepe didicimus? Si loannes foecer tuus non cum patre patriisque tuis ad Vinctum conflixisset: neque regnasset utique postea scieris, neque Enriqus coniugis tuae frater regnum illud suum quaecumque continuasset: si non cum Alphonso germano ite fratre in eodem loco fortunam quoque belli fuisset expertus. Quid igitur reliquam est clarissime Rex, nisi ut bene iuvante Deo, tuisque auspicijs hostem, regni alieni affectatorē invadas: ex quo, siue fugerit trophaum, siue expectaverit, triumphum hand dubium sis hodie reportaturus.

QVEM AD MODVM exercitus
vterque se parat ad pugnam.

CAP. VI.

ATQVIR Rex cui non minus erat curae salus
et vitas suorum, quam rei bene gerendae voluntas, visus est aliquantulum Cardinalis sententiae assentiri. Sed cum cerneret suorum immensam alacritatem, atque animi praestantiam, clamoresque dari sibi hostem deposcentium: iubet exercitum angustias illas enadere, atque rursus in suum ordinem redigi. Vos cuiusque ducibus cohortumque praefectis, admonet illos, ut magno animo sint, meminerintque verborum, quae cotidie in aula iactabant, quoties de Lusitanorum arrogantia,

DECADIS PRIMÆ.

temeritateque sermo exoribatur, iubet deinde illos ad sua
quemque provinciam bonis anibus ire: atque, ut rem bene
gerant, hortatur. Illi in suam quisque cohortem profecti,
quid cuique faciendum sit docet: atque ita enasis faucibus cor-
dem in ordine, quo prius steterant, consistunt, deinde agni-
nam hostem subsequantur. Lusitanus cum intellexisset
Hispanos advenire, reputans secum quantum dedecus esset
in fuga, potiusque pulcherrimam mortem esse obcurdant,
quam turpe aliquid committendum, iubet stare acies, atque
in hostem conuertere, & collatis signis cum illo dimicare.
Pollicebatur illi magnam victoriae spem, quod equitum nu-
mero erat superior, atque hunc in modum disponit exerci-
tum. Cohortem prætoriam constituit ex amicis, & fami-
liaribus, atque amicis purpuratis: ac præterea ex Hispanis
viros quosdam non obscuros, qui sub illo stipendia faciebant,
quibus addit Comitum Pharium, qui & ipse turmam equi-
tum ex suis adduxerat: his omnibus præfecit Perciram cor-
hortium prætorianarum ducem. Huius ad laevam erat co-
horts, quam Ioannes Regis filius, idemque Lusitanorum
princeps ducebat: in hac erat robur totius exercitus firmissi-
mum. Hanc sequebatur Eborensis Episcopi cohors, qui-
bus duabus accedebat ingens stlopetarum, & sagittatorum
numerus, atque diversorum generum tormenta, & machinae
corris impositæ. Ad dextram cohortis regie erat Pharij
Comitis manus ex suis, atque fratris Guimaran Comitis
militibus structa: hanc sequebatur Archiepiscopi Toletani
cohors, post quam villa Regie, montisque Sacri Comitum

LIBER QUINTVS.

80

cohortes due. Peditatus omnis quatuor in partes distri-
butus non procul à prætoriana cohorte ad fluminis ripam
dispositus erat. Tunc Rex acciri iubet duces, primoresque
exercitus, quos in hanc sententiam dicitur alloqui. Quo
in statu res nostræ sint commilitones videtis, venit dies, in
quo decernatur quæstio illa inueterata inter vos, aduersas
res vestras: utri sint armis, animisque potiores. Sus-
tinemus non pauciores, superamus equitatu, habemus
causam pugna diuiniorem, decernendum est cum illis, quo-
rum maiores à maioribus nostris sunt ad Aliubarotam su-
perati. Neque obstiterit, quod illi intra patriam, nos ex-
torres illi omnibus rebus abundantes: nos omni commatu
destitui simus. Neceitas hæc debet facere vos ad pus-
gnam alacriores, & rabie concitados in hostem ire præci-
pites, ut post victoriam bonis illorum iuste fruamur, quis
bus nunc illi iniuste abutuntur. Sic animati Duces à Re-
ge discedunt, suos quisque hortatur, ut forti magnoque sint
animo. Quæ præmia victores maneant, aut quæ victos
detrimenda sequantur, illis ante oculos ponunt. In hunc igitur
modum exercitus viriusque cohortes militari gradu
contra se inuicem tendunt, quoad ventum est ad spaciū,
vnde à ferentarijs res agi posset.

DE pugna inter Hispanos Lusitanos
nosque ad Taurum.

N

DECADIS PRIMAE.

CAP. VII.

 INTERIM Alphonsus Fonseca, quem diximus ad Regis Hispani dextram secundae cohortis praefectum, petit à Rege dari sibi primas certaminis inuendi partes, idem patitur Aluarius Mendozza, idem alij eiusdem ordinis, quibus erat incurrendum in Lusitanorum principis aciem. Quibus Rex, immo simul omnes inquit, inuadite cuius agmen viro deo equitatu peditatuque confertissimum. Sex igitur illae cohortes quas diximus, ad Hispani dextram positas, signo utrinque tubarum dato, in Lusitani principis, atque Eborensis Episcopi cohortes signis collatis incurrunt, sed magna pars tormentorum globis, stlopetarumque glandibus excerpita, aut cecidit, aut ictibus saucia ex pugna discedit. Alij cum in hostium robior firmissimum incidissent, facile pulsifuerunt, seque partim ad cohortem praetoriam, partim ad cornu sinistri cohortes receperunt. Igitur cornu nostrorum dextro fuso, fugatoque in sinistro, quod erat ad fluminis ripam meliori euentu pugnatum est. Nam cohors praetoria cum eiusdem cornus reliquis cohortibus, hosti sub lato clamore inuadit, addit hinc, atque illinc magna strages: pugnam est ad tres horas nusquam inclinante victoria. Sed fortis tandem coepit aspirare nostris, atque hostem cedere cogit, quem neque pudor retinere, neque persequentium illata caedes, neque princeps suus integro adhuc exercitu ad pugnam reuocare. Itaque fusi pallantesque alij alia via Taurum petebant, alij se in flumen praecipites dabant, morte magis

LIBER QVINTVS. 81

timore mortis oppetebant, quorum cadauera secundo anni deuenta postridie eius diei cum armis, spoliisque visa sunt. Illud pro certo compertum est, ex Lusitans multo plures sumine absorptos, quam ferro casos occubuisse. Lusitanus cum fusas, fugatasque cerneret copias suas, hostemque fugientibus instare, neque subsidij quicquam à filio superuenire: ne in aduersae partis armatos incideret, viam, quae Taurum ducebat, declinans cum paucis, dubia iam luce ad Castrum Inui tendit, ubi ab arcis praeside suarum partium fauore excipitur, magnificeque tractatur. Captum est Lusitanum vexillum, cuius erat insigne vultur, sed Petri Verasci, & Petri Vascæ ignavia, quibus traditum est, ut afferretur, ab hostibus postea est receptum. Vnde non sine causa inter Hispanos Lusitanosque in hunc usque diem disceptatur: captum ne fuerit, an non, vexillum illud regium. Illud certe inter virosque satis constat, signiferum ipsum in praelio comprehensum, Zamoramque deuectum, armisque spoliatum: quae Regis et Reginae iussu in Hispanorum Regem conditorio, quod est Toleti in maximo diuae Mariae templo, usque in hunc diem suspensa cernitur. Capta sunt & alia quos quae octo signa, & cum Antesignano complures alij viri nobiles. Eorum, qui ex alterutra parte desiderati sunt: non potuit certus numerus colligi: fuisse autem casos multo plures, quam toto huius belli tempore nemo unquam dubitauit. Ex nostris vnus tantum captus est Emrius Emriusque Albensium ad Listim Comes, qui putans se non deserendum à suis, dum persequendi fugientes ardore feritur, ad

DECADIS PRIMAE.

Taurini pontis caput exterius usque progressus est. Vbi circumspiciens, an se quisquam ex suis sequeretur, à Lusitanis est comprehensus: Taurumque perductus. Atqui Lusitanorum Princeps cernens patris copias suas, profligatasque, contrahit suam cohortem, atque locum editiorem occupat, ut fugientibus subsidium præstet. Et quamquam (nocte iam aduentate, dubiaque luce) supererat animus quibusdam ex nostris Ducibus, cohortem illam iuvandam, non potuerunt in ordinem redigere equites, pedesque per omnem campum sparsos, partim in hostibus persequendis, partim in cadaveribus occisorum spoliandis: instabatque nox, in qua nihil inigne agi poterat, eam præsertim in horas pluvialis increbresceret. Tum Hispanus cum intelligeret in campo nihil iam hostile, nihil infestum, sed victoriam penes suos manere, iubet receptui canere, atque relictis Cardinale, atque Albanorum Duce, qui campum colligerent, ipse per noctis tenebras, pluviaeque urgente, ad inceptam obfisionem redire properat. Erat namque suspicio Lusitanum per alteram fluminis ripam: copiarum partem potuisse præmittere, quæ stationes raris custodibus munias disturbarent, & obsessis cum comœatu recenti armatos intromittere.

QUID LUSITANI
fugati fecerunt Tauri,
Rege suo amisso.

IBER QUINTVS.

82

CAP. VIII.

VO tempore Lusitanus acies ducebat eo consilio, de quo in superioribus dictum est, reliquit Tauri Guimariorum Ducem cum presidio, ne interim oppidani ad hostem deficerent. Qui videns Lusitanos suos suos, fugatosque, inermes, caesos, mutilatis membris triarios, atque interrogatos quo modo se Lusitanorum Rex haberet, aut ubi esset, nihil certi respondere, suspicatus prodicionis aliquid ab Hispanis subesse, iubet portas obstrui, muros, turesque presidio firmari, ne cum Lusitanis Hispanos quoque intra munitiones admittes ret. Toletanus præsul, & qui sub illo militabant Hispani, & qui ex prælio fugerant Lusitani, Ducem orabant, ne de Rege suo benemeritos excluderet, simul etiam à persequentibus imminere periculum dicebant, si non intra moenia reciperentur. Vulnera atque imprimis ad caelum usque clamores tollebant, crudelitatem in se à suis exprobrabant. At Lusitanus Princeps posteaquam ex suis, quos potuit, in suam cohortem recipit, Taurum repetit, & intra muros admissus Archiepiscopum deduci secum, atque alios omnes in suum quemque diuersorium excipi iubet.

Qui posteaquam partem suorum numero abesse comperit: ut erat ingenti animo, vix dissimulat Regis amissi damnum, premitque altum corde dolorem. Sed quod magis illum torquebat, erat præsulis Toletani fides suspecta, atque aliorum Hispanorum, qui in partibus suis mercebant. Nam quæ potest inferior esse conditio, quam illorum

DECADIS PRIMAE.

rum, qui neque amicis audent considerare? Iubet itaque vulneratos curari, fessos recreari, mœstos bene sperare, atque in dubia fortunæ deficiant, hortatur. At non Guimaranus Dux, cui fuerat à Rege custodia vrbis credita, potest se continere, quin omnibus manifesta doloris signa depromat, prorumpit in lachrymas, pulsat pectus, comam vellit, vestes dilacerat, atque in quosunque obuios deserti Regis inuidiam concitat. O degeneres, inquit, & ingrati, beneficiorumq; immemores. Vbi est Dux vester? Vbi Rex? Vbi Dominus? Vbi specimē? Vbi Lusitanæ reip. colomen? Non potuistis seruare vnum, in quo salus omnium continebatur, vitæq; omnium sita erat? Non pudet vos venire, postq; Duce[m] vestrum desertum, proditumq; hominum conspectum intueri? Ab apibus saltem condiscere debuistis obseruare Regem, quæ ductor em circumstant suum fremitu denso, stipantque frequentes, & sepe attollunt humeris, & corpora bello obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem. At non hæc illa sunt, quæ in pace quondam pollicebamini in Regis aula frequentes & officiosi, sed nunc in prælio ignaui, & desertores. Itaque non solum facti estis læsæ maiestatis rei, sed etiam amicitie legem violastis: quæ iubet amicos in aduersis, antequam vocentur, adesse, in prosperis non nisi vocatos. Hæc & huiusmodi mœstus, ac lugubris Dux iactabat. Illi vero præ pudore, scelerisq; admisi conscientia, nihil respondebant sed fortunam suam lamentabantur, quæ illos tali in tempore obcecavit. Sed Hispanos, atque imprimis præfulem To-

LIBER QUINTVS.

83.

letanum non tam res male gesta, damnaq; in prælio accepta cruciabantur quam quod relicta potior causa, pro trās fugis ab omnibus habebantur, & quod ab ijs, in quorum paribus essant, suspecta fides haberetur. Dum hæc Tauri peragunt, Lusitanus apud hospitem suum varijs sermonibus nocte producit, quid de filio, quid de cohortium præfectis, quid de tanto exercitu sit actum ignarus: & quamquam animi dolorem vultu dissimulabat, stupor tamen illi omnem absulit mentem, quippe qui non statim suos fecerit certiores, quo illum pugna tempestas appulerit. Sed iam primo diluculo respiciens, omnibus de rebus dat literas ad filium perferendas, quas deinde subsequitur ipse, seque suis expectantē reddidit. Hispanus interim exercitum victorem laudat, gratulantibus se hilarem, benignumq; exhibet, atq; Regina literas tantæ victoriæ nuntias mittit, quæ Turdesellis eo tempore morabatur, belli euentum expectans. Supplicationes itaque solennesq; pompas decernit: puluinaria in templis iubet sterui. Ipsa nudis pedibus ex aula regia ad ædem vsque diui Pauli extra muros progreditur, laudans, & magnificans Deum, atq; gratias agens pro tantis in se, consortemq; suis, omnemq; exercitum collatis beneficijs.

ZAMORANA arx capitur. Magister à Calatrava, & Vrenatium Comes à Lusitano desciscunt, à quo Toletanus discedit.

CAP. IX.

N

DECADIS PRIMAE.

INTEREA Rex imperat obsidionem arces
ri, stationes et machinas arci admoveri, utque
se ad oppugnationem parent, voce preconis edi-
cit. Quod Alphonsus Valentinus arci præses
Etus cum videret à Lusitano nihil auxilij amplius expectan-
dum, quippe quem acceperat in aciem profligatum, agit per
Cardinalem, cui erat consanguinitate propinquus, ut pristis
nis erroribus sibi condonatis, in obsequium, famuliciumque
Regium restitueretur: dicebat velle se, omniaque sua
vite, necisque arbitrium regia maiestatis dedere. Cardis-
nalis propinqui misericordia commotus, excusare apud Re-
gem atatis leuitatem, omnem culpam in Ioannem Porrium
illius socerum conferre: spondere pro illo fidelem deinceps
operam, perpetuamque in Reges Hispanorum obserua-
tiam. Annuet Rex Antistitis tam bene de se meriti præ-
cibus, condonat adolescenti reatum, omnia bona restituit, ar-
cem recipit, in quam Lusitanus preciosas vestes, aurum, ar-
gentum, ac pulcherrima quæque domus ornamenta congeste-
rat. Erant qui à Rege peterent illa omnia spolijs nomine
in manubias redigenda, unde resarcirentur damna in eo bel-
lo à multis accepta. At Rex neque sibi quicquam inde ac-
cepit, neque alijs habendum sibi permisit, sed omnia fide
summa Lusitano reddi iubet. Accepta arce validiorique
præsidio, commeatuque munita, Methymnam ad Campum
proficiscitur, quò se venturam ad certam diem ex Taro desce-
lis Regina constituerat. Comes stabili interea non minus
apud Regem, et Reginam laborat de reconciliandis obse-

LIBER QUINTVS. 84

quò regio duobus egregijs fratribus, altero à Calatrava Ca-
sterciensis militie magistro, altero Comite Vrenati, quos
Villanatum Marchio patruelis natum maior ad Lusitanum par-
tes illexerat, et quò citius rem conficeret, despondet Comiti
filiam, atque à Principibus impunitatem errorum pollicetur.

Principes vero nostri tam et si intelligebant ex igno-
scendi facilitate, quantum mali sequeretur, reputantes tamen
si duos iuvenes etate florentes, armis instructos, opibus co-
piosos ab aduersario subtraherent, sibi que obsequentes red-
derent, magnum fore momentum in utramque partem, et
suas augendi vires et hostiles debilitandi, Comes stabili
precibus acquiescent, errata condonant, illosque deinceps suo
rum numero esse iubent. Toletanus quoque Archiepiscopus
cum fieret cotidie certior, omnia, quæ ad ipsum præsu-
latus ratione pertinebant, iura impediri, atque oppida, munici-
pia, castella, et arces partim à circumstantibus præsidijs ve-
xari, partim deficere, aut de defectione cogitare, petit à Lusi-
tano comeatum, facultatemque ad suos abeundi, antea quam no-
ta quicquam molirentur. Petit præterea turmam equitum,
quæ illum comitetur, quoad se ad suos reciperet. Id cum
Hispano Regi compertum esset: mittit Petrum Marriquem
Comitem à Triunio cum sua, cohortisque prætoriane parte,
qui illi persequeretur, præhensumque ad curiam perduceret.
Sed ille antea se Complutum, quod erat sue ditionis oppis-
sum, recepit, quam comes cum consequi potuisset: ea itaque
frustratus spe, ad Regem Reginamque redit. Inter illos, qui
Lusitani partibus fauebant, erat Attencie arci præses, natura

DECADIS PRIMAE.

hominumq; labore inuictissima, qui non contentus regijs ue
atigalibus, quos ex Salinis optima percipiebat, finitimos por
pulebatur agros, atq; in remotiores quosq; excursions facie
bat. Erat præterea terra illius indigena Garsias quidam
Brauius ordinis equestris vir acer, et strenuus. Is agit cum
famulo quodam præsidis, ut qua nocte fortiretur vigiliam,
ex muro demitteret funem, per quem scale sursum attoller
rentur: quod cum ex voto processisset, scandit primus omni
um Garsias ipse, tum alii centum instructi armis, quos ad ne
gotium peragendum duxerat: comprehensisque præside, ux
ore, omniq; familia potitus est opimis spolijs, quibus pro
pter insignem viri operam in arce recuperanda, à Rege, et
que Regina donatus est: aestimata sunt spolia centum millio
bus ducalium aurorum. Idem Brauius paucis postea diebus
oppugnat Camarenam, opidulum id erat, quo se recipiebat
Ioannes quidam Touarius famosus alter latrunculus, atque
viarum grassator insignis, qui et ipsi Lusitani partes se
quebantur. Quibus duobus monstis emedio sublati, præ
regionibus illis restituta est.

LUSITANVS redit in regnū
auitum, petiturus inde Gallie Re
gem: et que Madriti
gesta sunt.

CAP. X.

LIBER QUINTVS.

85

LUSITANVS cum videret se acie supera
tum, amissis duabus arcibus, quibus plurimum
fidebat Burgenfi, ac Zamorana debilem. Et
ab his, qui fuerunt autores tanti belli inchoandi
desertum, suarum quoq; partium fautores indices minui,
quid consilij caperet ignarus, huc atq; illuc metis aciem ver
tebat. Pudebat illum reditus in patriam, quam iturus ad
bellum peregrinum pecunijs exhauserat. Turpe putabat
venire in conditiones, quas victor hostis proponebat.
Vires suas imparis iam prælio expertus erat. Pecunie vi
de nouum exercitum conduceret, aut stipendia præsentis solu
ueret, non suppetebant. Placuit tandem ab externis genti
bus auxilium petere. Sed unde peteret nisi ab eo, cum quo
nuper sædus inierat, et qui pro Ruscinonis Comitatu repe
tendo, iam bis nostros bello lacefferat? Sed antea quam in
Galliam proficisceretur, statuit Lusitaniam suam repetere,
unde facilius, tutiusq; navigare posset. Itaq; partem copias
rum per arces, castella, et munitiones, que adhuc pro se in
officio perstabant, in præfidiarias cohortes distribuit, partē
secum in patriam reducit. Et quia interim Ioannes ille Vlloa,
qui sibi Taurum urbem cum arce ad futuri belli usum tras
diderat, diem suum obierat, Mariabonorum Comitem in
vrbe cum validiori præsidio relinquit. Præfidiorumque
præfectis edicit, ut quam diu ipse abesset, hostium agros po
pulentur, ferro et igni omnia vastent, seque brevi ex Gals
liacum auxiliaribus copijs venturum pollicetur. Erant eo
tempore Madriti, quod oppidum nos Carpetanorum Ma-

DECADIS PRIMAE.

tuam interpretantur, erant, inquam, duæ factiones, quarum alterius caput erat Ioannes Zapata vir, qui inter indigenas nobilis, & factiosus Marchionem Villenatem sequebatur: qui non modo arcem, verum etiam totum oppidum firmissimo presidio tenebat, cui præfecit Rodericum Castanetium Cifontani Comitis fratrem, pulsique alterius factionis principibus propterea, quod Regis & Reginae partes tuebantur, soli Marchionum oppidum habitabant. Nam plebs se sequitur fortunam, ut semper, & odit præsentem statum, & concupiscit novum. Erat pulsæ factionis caput Petrus Niumius à Toledo equestris ordinis vir. Is agit cum clientibus, & amicis, quos in oppido habebat quam plurimos, quemadmodum intra mœnia reciperetur, si maiores copias, quam essent præsidaria, conducere. Communicat rem cum Petro Ario, atque uterque cum Duce Infantatus: omnibus visa est res digna, in quam omnes intendant nervos, putantes se in eo singularem operam non solum Regi, & Reginae, sed etiam universæ Hispaniæ reipublicæ, navaturos. Dux Regiam consulit, quid sibi in tali negotio faciendum esset. At illa, ut ad rem conficiendam totis viribus instat, non modo hortatur, verum etiam atque etiam rogat, obsecratque. Mittit præterea ex cohorte prætorie tres cataphractiorum equitatione turmas, cum suis quamque præfectis, Iacobo ab Aquila, Ioanne à Roboribus, Ioanne à Turribus: quibus imperat, ut Ducis iussa facessant, atque omnibus in rebus illi obtemperent. Dux igitur cum suis copiis à Regina missis, simul etiam cum Petro Niumio,

LIBER QUINTVS.

36

nio, & Petro Ario, qui & ipsi magno poterant esse adiumento, cum omnibus suæ domus gratis, & lenis armaturæ militibus rem aggreditur. Id cum Marchionis præfectus sensisset, neque enim tantus belli apparatus latere possuit, fugat ex oppido, quos suspicabatur partis adversæ fautores: plebem in partes regias proclivem minis terret, muros portasque oppidi presidio validiori firmat, subsidia rios milites opportunioribus in locis disponit. Atque Dux ea spe frustratus in oppidi suburbio metatur, oppidum ætissima obsidione cingit, commeatus intercludit, ut quos non potuit viribus expugnare, caperet fame. Iubet præterea cuniculos agere ad portam, qui iter Guadalajaræ, cui præsidebat Petrus Aiala ex ordine equestri divi Iacobi commendatarius, qui suspicatus id quod erat, portæ munitiones cum minori parte suffosæ iam lignis incumbere, atque supposito igni non magno negotio ruituras, ne hostis irruens oppidum diriperet, atque factio extorris, quæ inter obsessores increbat, in adversæ factionis partes acriter seiret, cœpit agere cum Duce de tradendo oppido certis condicionibus, quibus præcipue de oppidanorum indemnitate cavebatur, illorum maxime, quibus cum erat inimicitia ex inextinguibili factionis adversæ odio. Dux igitur cum suo exercitu intra muros recepto, Marchionis præfectus cum omni presidio se in arcem recipit commeatu, armis, tormentisque munitissimam. Sed nihilo secius illa Dux ætiori obsidione premit. Musculosque duplices à parte arcis extrema ducit, atque viris, armis, machinisque munit, ut non modo quisquam in-

DECADIS PRIMAE.

gredi, aut egredi non posset, verum etiam si grandior exercitus alius de veniret, auxilio nihil obseſis vsui eſſe poſſet.

Alterum quoq; murum duxit per arcem, quæ eſt inter arcem, oppidanorumq; domos intermiſiſis quibuſdam aditib9, per quos tumultuarijs pugnis ſe inuicem laceſſerent. Ibi cecidit Iacobus ab Aquila, vnus ex tribus illis Ducibus, quem diximus ad hoc bellum miſiſſe Reginam. Ceciderunt et alij complures viri nobiles, et obſeſi, tam ex obſeſis, quàm ex obſeſſoribus. Ex munitionibus præterea, quas in agro Madritano infederant Ioãnes ille Zapata, et Petrus à Corduba, cotidie fiebant extreuſiones, incendia, cædes, populationeſq; pecundum, et armentorum, vsq; ad oppidi, loca ſuburbana, quoad proſectum eſt à Duce, vt certis in locis equitum præſidia diſponerentur, qui latrunculos illos paſſim exultantes in latebras ſuas congerent ſe recipere, atq; hunc in modum obſidio in duos menſes protracſta eſt.

PRIMAE

LIBER SEXTVS. 87
PRIMAE DECADIS LI

BER SEXTVS, MATRICALI

panhiſpanion celebratur, vbi ceptum eſt de ſocietate, quam fraternitatem vocant cõſtituens da agi.

Caput Primum.

VM hæc Madriti geruntur, caſaria, hoc eſt, Rex, et Regina ſenatusq; regius Matricali citra montes in veſtonibus oppido celebrat. Ibi quoq; panhiſpanion, id eſt, omnium ciuitatum, municipio rumq; Hiſpaniæ conuentus agebatur, curias in numero multitudinis indi gene appellant, in quibus cum alie res complures decretæ ſunt, tum vel maxime quod Eliſabe iunior vno omnium conſenſu declarata eſt Hiſpaniarum Princeps atq; heres, re gnorumq; ſucceſſrix, quod et iure iurando ſanxerunt ciuitatum municipiorumque procuratores, ſi modo proles virilis Regi, et Regina non contigiffet. Ceptum eſt agi præterea de fraternitatibus, ita Hiſpani vocant populorum inter ſe ſocietates ad hoc potiſſimum inſtitutas, vt latrocinia, cædes que in vijs publicis, et agris perpetratæ vindicarentur,

DECADIS PRIMAE.

que mala in verbes quoq; et municipia, vicosq; tyrannorum arcibus subiectos adeo serpebant, ut domi forisq; nihil esset tutum, sed ubiq; terror, ubiq; paupor, et plurima mortis imago, eodq; miseriam deuentum est, ut grassantibus secleratis hominibus, nemo iam esset vir bonus, et pie, iusteq; viuendi cupidus, qui pro recuperanda libertate libentissime dimidium fortunam suam non pacisceretur. Idq; cum omnes vellent, omnes cuperent, deq; nulla re alia frequentius alter ad alterum loqueretur, quam de inueniendo tantis malis aliquo remedio, nemo tamen erat, qui negotium assumeret, atq; rem tam desperatam aggrediretur, et morbo tam pernicioso medicamentum aliquod inueniret. Primum omnium quasi signum aliquod ad bene de Hispana rep. spectandum subtulit Alphonsus Quintanilla equestris ordinis vir nobilis, ingeniosus, acer, et vehemens: idemq; fisci rationumq; regiarum questor maximus. Hic ortus ex astutibus montanis facile ostendit, summos viros in obscura quoq; patria plerumque nasci: at contrario ignobiles in patria illustri. Et quo maior tante rei peragende accederet auctoritas, assumit sibi socium Ioannem Ortegam. Ambo regem, reginamq; conueniunt: quo in statu res Hispana sit, commemorant: quod in tanta rerum omnium perturbatione debeat, et possit fieri, demonstrant: hoc bonos omnes, hoc in commune populos exposcere: nil aliud deesse, quam regiam facultatem, ut bene iuuante deo negotium peragretur. Placuit iustissimis principibus opportunus sermo: ad rem exequendam hortantur: auctoritatem suam omnibus in rebus decernendis pollicentur. At illi oppidorum procuratores aduē: mala que sustineant impraesentiarum, quaeque in futurum expectent, ante illorum oculos ponunt: ex negligentia quot pericula impendant, atq; ediuerso ex providentia quot bona sequantur, identidem repetunt. Sed quia de tantare consilendi erant, quorum procuratorio nomine res agebant: placuit constitui diem, et locum, in quibus haec disputanda essent. Locum in quem undiq; confluere, placuit esse Donias, quo posteaquam ad constitutum tempus conuenerunt, ceptumq; esset de re, cuius causa venerat, disceptari, alij aliud sentiebant: altercationibusq; tempus consumebant frustra, et contentio illa tandem est deducta, ut omnes in eo iam essent articulo, ut quisq; ad suos re infecta rediret. Quorum dissensionem cum Alphonsus Quintanilla sensisset, videns omnes suos conatus cecisse frustra, ne quid in expertum res lineret, hac, aut non multum dissimili oratione, illos in conationem vocatos aggressus est.

ALPHONSI Quintanilla concio,
pro incunda Hispanorum
societate.

CAP. II.

SI quisquam ex vobis est viri Hispani, qui miretur: cur ego qui neq; ingenio, neq; doctrina, neq; multa rerum experientia praeditus desum pserim mihi, vel potius progaueri hoc dicendi

DECADIS PRIMAE.

minus, de sineet profecto mirari, cum vite meae rationes, institutaq; ab incunte mea puricia suscepta cognouerit. Ego viri optimi, cum statuissem omne tempus meum in aula regia consumere, atq; sine equalium meorum inuidia, obsequium meum infelicitissimo Regi primum, ac deinde inuictissimis his Principibus meis praestuissem, nunquam destitui cogitare, si qua in re Hispanis meis accommodus esse possem. Habeo huius animi mei testes, cum alios quam plurimos, tum maxime ex vestro numero non paucos, qui ex me sepe audierunt partim publice in huiusmodi loci verba facientem, partim priuate in sermone familiari, quam me hic status reip. non delectaret, in quo bonorum nulla, aut certe perquam exigua ratio haberetur, Malorum vero passim grafsaretur impunitas. Neq; id quidem Principum nostrorum vitio, quibus nihil iustius, nihil indulgentius, nihil humanius excogitari potest: sed temporum culpa, quae non sinunt illis animaduertere in facinorosos: atque pro dignitate bonis premijs afficere, & quod ad commutatiuam pertinet iustitiam, ius suum cuique tribuere. Itaq; cum nuper ego cum hoc collega meo honestissimo viro retulissemus ad illos de sermionibus, quos de ineunda inter Hispanos societate Maritima habere coepimus, per quam omnia in meliorem statum reformari possent, incredibile dictu est, quanta sint voluptate affecti, quanta gesserint letitia, quanta nobis diligentia, studio, & cura commendarint, ut vobiscum de tanto, tamque inopinato bono ageremus operam omnem, atque auctoritatem suam polliciti, si quibus in rebus opus esset. Sed ad

LIBER SEXTVS.

89

rem, cuius causa huc venistis redamus, ne gotium est, quod non modo animos vestros a summo excitare, verum etiam ad facinorosorum hominum vltionem inflammare debeat. Agitur de priuatis facultatibus vestris, quas in agris, in pastionibus, in mercaturis, in vestris domibus habetis, quarum bona pars pacione, aut vi ab his latronibus intercipitur. Agitur de amicorum oppressione, de filiorum integritate, de filiarum pudicitia, de vxorum castitate, de clientum vestrorum incolunitate. Agitur de fisco, regisq; vestigalibus, quae si non fide summa, & sine fraude exigantur, necesse est per capita siue censum vestrum distribui omnia, quae ad illorum sumptus necessaria sunt. Agitur de vestra omnium securitate, quineque per noctem domo egredi, necque per diem extra urbem munitiones prodire audetis. Agitur de pietate, de religione, deque omni cultu diuino, quem videmus in dies refrigerari, atque indubitatum tendere interitum. Quid igitur reliquum est viri Hispani, nisi ut bonis aibus inearum societas, quae tot nobis calamitates propulsatura sit, totque commoditates paritura, quae dabit vitam cum tranquillitate iucundam, restituet virtutes, quae nos Deo, atque proinde hominibus faciant beniuolos, quae nos ira, atque proinde libidine superatis duabus animi pestibus ingentis reddant nobis ipsis amicos, & quoniam satis demonstratum est, hanc societatem siue illam libet fraternitatem appellare, debere fieri, super est, ut ostendamus, an possit fieri, & a nobis quidem fieri, ac praeterea facile & a nobis fieri. Nam de impossibilibus, aut sumo

DECADIS PRIMAE.

placiter, aut à nobis fieri, quia in potestate nostra non sunt, nemo deliberat per se, neque alios in cōsultationem admittit.

Quod autem id, de quo est præsens cōsultatio, posset fieri, & à nobis quidem fieri, & facile fieri notius est: quam quod demonstrari debeat. Suppetunt namque pecuniae, neque deest plerisque omnibus conferendi voluntas: abundamus viris, armisque, neque opus est aliunde illa accersere. Habemus auctoritatem principum, qui nostris inceptis fauent. Habemus causam potiore, hoc est, instam contra iniquos, quietis amatorum contra seditiosos multos, & fortes viros contra paucos, & ex scelerum conscientia pauidos. Hoc experti sumus in ipso statim initio, quo in hissimi nostri principes regnare ceperunt: cum in hissimis homines acriter animaduertendum id, quod est regum gestum. Mirum dictu, vno atque altero ad suspendium adacto, repente omnes alij aufugere, neque vsquā deinde visi sunt. Qui status in hunc vsque diem permansisset, si non Lusitanorum illa tempestas quietem nostram interpellasset. Nam quid ego de societatibus illis dicam, quae sub Enriquo Rege fuerunt institutae, cum omnes viae latronibus, & grassatoribus essent obsessae, cum viatores agminibus, ac nec sic quidem iter facere auderent: nonne ad primā praecōnis vocem subito lauerunt? Durauit certe mos ille, quo ad ipsi administrari suis legibus abusi sunt, atque dicionis suae terminos transgressi. Ex quo necesse fuit ab Enriquo societates illas dissolui, quod certe nobis accidere non potest, quibus non est alia cura, quam itinera pacare, latrocinia, furta, homicidia cōterere, ac praeterea nihil. Erunt fortasse

LIBER SEXTVS.

90

nonnulli, qui huius sententiae meae obsistant, dicantque non posse ijs de rebus facile conuentus fieri ex tam longinquis regionibus: aut si fiant, in conferendis stipibus non fore consordes. Erunt praeterea, qui dicant huiusmodi societates, nō possedi cōsistere, qd' in alijs quoque huiusmodi societatibus facitatum, sumus experti. Et quos interim equiore cogemus venire, aut illi, in quos fuerit acrius vinctum, reddentur multo peiores, quam antea fuerint.

Immo vero si opus fuerit non magna erit difficultas semel, aut bis in anno, per prouincias certis in locis conuentus, aut multitudines fieri, quemadmodum pastores mensuras faciunt, quas vocant mestas, atque etiam nunc annuas, quae sunt solenniores. Illi pro re tantum pecunia hoc faciunt, nos pro omni substantia nostra, pro vita, pro libertate, pro religione non faciemus. Nam quod ad stipium collationem attinet, nemo est, qui paruo are mercari nolit, quod alioqui sit omni patrimonio redimendum. Nemo est, qui cum hac de re sum loquutus, qui non gestiat, qui non priuat, qui non pereupiat, vnde cumque de promere, aruiscare, extricare, quod sit tanto operi erogandum. Quod vero nonnulli timent, ne, si aliquando dissoluantur istae societates, acrius insurgant arcium praesides in subiectos populos, in quos ante hac exercebant iniquam dominationem, qui receptabant latrones, qui facinorosos tuebantur: Quin potius si nos intra ditionis nostrae terminos continuerimus, si nos nobismet ipsis non defuerimus, si coniderimus leges, quibus sacrum hoc collegimus

DECADIS PRIMÆ.

santiatur, non modo non dissoluetur, sed manebit, æternumque durabit, quandiu pessima hominum seges savorietur.

An inter ciuitatis regie incolæ Talabricensesq; potuit per annos quam plurimos permanere, qualiscumque illa fraternitas ab hominibus obscuris instituta, quæ tot commoditates per omnem regionem illam grassatoribus refertam attulit, & vos Hispani, proceres illos saltem imitantes, non facitis in toto, quod illi fecerunt in parte? Expergiscimini aliquando viri Hispani, & a maioribus vestris ingentes animos concipite: quam iustam habeatis causam, recogitate: cum quo hostium genere vobis res gerenda est, intelligite: in facinosorum hominum ultionem insurgite: pro quibus meritis non solum in hac vita mercedem optimam laborum vestrorum consequemini, sed etiam in beatorum numero vestra nomina transcribentur.

HISPANORVM societatis leges, legumq; executores constituuntur.

CAP. III.

DOSTEA quam dicendi finem Quintamilla fecit, visi sunt omnes prope modum illius orationi, atque sententiæ acquiescere, postulatq; est una omnium voce, ut conderentur leges,

LIBER SEXTVS.

91

quibus sacra societas illa sanciretur, atque stipis conferendæ statueretur modus, & militum numerus, qui decreta exequerentur. Sed ne in ias regum contributio illa æternæ cederet, cautum est, ut esset temporaria, duraretq; in æternum, Summa consilij ad principes deuoluta est, & ab illis ad secretius illud Augustumque senatum, quores Hispana gubernatur. Principio quod ad condendas leges pertinebat, data est facultas optimis quibusdam viris ex ordine equestri, atque vtriusque iuris agendarumq; rerum peritis, numerus militum decretus bis mille equites, per classes vero stipibus distribuendis, præfecti sunt viri boni suarum rerum frugales, alienarum vero abstinentissimi. Constitutum est præterea collegium ex bonis, prudentibusque viris, quos Hispani consuevere deputatos appellare. His præsidere voluerunt Lupum Riparium Carthaginensem Episcopum. Nemo vnquam a principio putauit societatem illam tandiu permanisuram, siue quod in primo illotriennio putabant a viarum latrocinij, grassationibusque posse Hispaniam purgari, siue quod populi gravatè ferrent tam crebras fieri exactiones, siue quod antiquarum societatum exemplo, aliqua ex leui causa hæc quoque posset dissolui. Cōstituta itaque sunt ab initio tumultuariæ quædā leges, quippe quas putabant non longo tempore duraturas, sed quales sciamque illæ fuerint, nihilominus confirmatæ sunt, additq; robur, regiq; autoritas, cum esset curia Matricali Anno salutis sexto & septuagesimo supra millesimum quadringentesimum. Cumq; postea ex triennio in triennium & deinceps

DECADIS PRIMAE.

cept, societas illa propagaretur, & ex negotiorum varietate cotidie noui casus emergerent, opus quoque fuit nouo principum remedio. Fuerunt autem casus, in quibus societas illa iuris dicendi, exequendique iudicii facultatem haberet, quinque. Primus in illos, qui furum, aut latrocinium, aut mortem, vulnusque, aut vim aliquam in loco deserto intulissent. Secundus in eos, qui illa eadem facinorosa in populo commississent, perpetratoque scelere solam uertissent, in fugamque se proripissent. Tertius in eos, qui aut fores effringerent, aut domorum parietes effoderent, aut incendia ualuis apponere, aut scalis admotis diuitas noctu consunderent. Quartus in eos, qui stuprum in cuiusque, etatis, aut sexus, aut conditionis hominem inferrent.

Quintus in eos, qui iuris, iudicijque executores impedirent, quo minus rem demandatam exequerentur. Constituantque, ut in omnibus ciuitatibus, oppidis, municipijs, castellis, vicisque grandioribus, bini pedanei iudices quotannis crearentur, & executor unus, qui haberent facultatem iudicandi, determinandi, absolucendi, condemnandi, sententiamque exequendi in ijs, dumtaxat, casibus quinque.

Si quid autem praeter hos quinque casus legibus expressos emerisset, de quo merito dubitari posset, ad societatem ne illam, an ad ordinarios recurrerendum esset, placuit rem integram ad ipsos principes deferri, ex quorum arbitrio ea de re, aut nouae leges conderentur, aut si uideretur iuri communi definiendum, relinquerent. His itaque ordinatis omnes ciuitates, oppida, populiue sanctam & salubrem illam

LIBER SEXTVS.

92

nam fraternitatem inierunt, praeter quam illi, qui dominos priuatos habebant, ueriti ne inde sibi exactiones geminas exigerentur: alteras, quas priuatis dominis deberent.

Quae res cum ad Comestabilem Hispaniae delata esset, non modo non reuocauit, sed uitro illos, qui dominationi suae subditi erant, hortatus est, ne tam uilem, iustam, honestamque societatem recusarent. Huius exemplum reliqui omnes Hispaniae procures sequuti sunt, neque sequutos fuisse postea peruenit.

DE CANTAPETRA REGIS

& Reginae iussu obiecta, Deque
Beneuentani Comitum
liberatione.

Capit. IIII.

OST victoriam partem ex ea pugna, qua in agro Taurino Dorij fluminis pugnatum est, Lusitani partes paulatim defluere, Regisque, ac Reginae procedere in melius coeperunt. Amisse namque munitiones, quae pro Lusitano steterant, ad Hispanos principes accrescebant: & illi, quibus autoribus ille tantum negotium inchoauerat, partim suis difficultatibus impliciti, partim fortunae sequenti victoris, auxilia praemissa non mittebant. Sola itaque Taurus cum paucis adiacentibus castellis, & oppidulis in fide permansit,

DECADIS PRIMAE.

inter quæ fuerunt Castrū Inui, Septem ecclesiæ, Cantapetræ,
unde Lusitani excursions crebras in agros finitimos facie-
bant. Quas, ut compescerent, visum est principibus nos-
tris Cantapetram in primis debere obsideri, propterea
quod et captu facilius videbatur, et ad res deinceps ge-
rendas locus opportunior, et quod impræsentiarum latro-
nes, grassatoresq; plura nocumenta quam aliunde infererent,
non solum in vicis, agrosq; finitimos Salmanticensium, ac
thymnatiensium, Matricensium, sed etiam in longinquiora lo-
ca, excursions, populationes crebras facientes. Erat oppi-
dum illud non ingenio loci, quippe quod erat in planicie sit-
tum non arte, neq; hominum cura munitum, cuiusmodi sunt
episcopia, hoc est, episcoporum prædia, quorum usus fructus
non perpetuus, sed temporarius est, et cum illorum vi-
ta terminatur, neq; tam futuri prospiciunt, quam præsentis
bus utuntur, fruunturq;. Hoc tamen Lusitanus quanta po-
tuit diligentia muniuit, atque aggere, vallo, fossaque præci-
piti, et cuniculis rectis, transversisq; et murorum canis in-
expugnabilē reddidit, ex equitibus, peditibusq; addidit stre-
nuissimum quemq;, quibus præfecit Alphonsium Petridem
Viuarium, parvis strenuitatis, et audaciæ virum. At nos-
ter ballistas, tormenta sulphuraria, machinasq; eo compo-
tari iubet, stationes à tergo, et à fronte munitas disponit, mi-
litesq; per illas distribuit, præfectosq; accommodat, quid cuiq;
sit agendum præcipit. Contra Castrum Inui, septemq; eccle-
sias certis in locis præsidia disponit: ad compescendas latro-
num excursions per agros: ne pabulatorum, lignatorumq;

LIBER SEXTVS.

93

ac frumentatorum ministeria interciperent, et quia necesse
erat Regem ipsum Panhispanio, quod Matricali agebatur
interesse, obsidionis curam Ducem à villa Formosa fratri No-
tho, et Comiti à Triunio commendat. ipse itq; reditq; viā,
toties quoties utrobique illius præsentia opus erat. Nul-
lum interea tempus otio dabatur, quin stationarij milites sta-
tiones muris promouerent, machinarum tormentis moenia qua-
terent, stlopetarij glandibus, arcuarij sagittis, fustibularij la-
pidibus obsessos lacefferent. At illi contra eruptionibus
crebris non cessant ex improviso securos impetere, tumu-
lantijsq; pugnis medio in campo cum illis decertare. Edi-
tur utrinque cedes maxima, sed in Lusitanos proportionē
multo maior, quia ex paucis numerus minuebatur, qui supple-
ri non poterat, nisi auxilia mitterentur. Scribunt itaq; ad
Regem suum, quo in status sit, certiore faciant: nisi sup-
plementum cohortibus reficiendis mittat, non posse diutius
obsidionem sustineri, neq; fieri, quin se aut victori dedant,
aut ferro, fameq; mors oppetenda sit. At Lusitanus res-
censitis copijs, quas habebat imminuas, tum suorum abitu,
qui desiderio domus sine commatu in patriam redierunt,
tum morbis ex laboribus, victuq; maligno, tum quod ex au-
xiliarijs nemo apud eum remanserat: cum non auderet ad
soluendam obsidionem recta proficisci, ad alias artes se con-
tulit, exercitum statuit in Salmanticensē agrum ducere, vi-
cos igni, ferroque vastare eo consilio, ut noster intermissa
obsidione, suis laborantibus opem ferret, et obsessi respis-
cendi locum daret, et ad commicatus, aliaq; necessaria im-

DECADIS PRIMÆ.

portanda, & ad permutandos bene valentibus egrotos, vegetis, integrisq; sessos, atque vulneribus confectos. Erāt, qui Regi dicerēt, huiusmodi populationibus insistere, non esse opus regium, sed latronum, grassatorumq;. Illud vero magnificum, generosum, atq; ingentis animi opus, suis laborantibus optulari, in summis periculis positos media ex morte recipere. Quod si non suppetebant vires, ut cum hoste signis collatis decertare posset, vastationem illam vicorum, agrorumq; populationem honestius, tutiusq; per præfectos fieri posse dicebāt. Erant, qui suaderēt, ut ad Gallorū Regis pacta, promissaq; recurreret, quādo inelutatis rebus, ac propemodū perditis, nō erat vnde subsidium maius, certiusq; sperari posset. Alij cōtra, leuitati Gallicā nō multū esse fidendū, cum præsertim quo tempore socius illud initum fuerat, Lusitanis rebus fortuna aspirare videbatur, quæ nunc aduersa refragaretur. His sententijs Lusitanus incertus quid faceret, pergit, ut id exequeretur, quod ab initio constituerat: in agrumq; Salamanicensē ducit exercitū. Quod ubi noster comperit, cum parte exercitus comitem à Triunio militit, qui Lusitani conatibus aduersetur, seq; cum Salamanicensibus iungat. Id cum Lusitanus ex interceptis exploratoribus accepisset, simul etiam & Hispani, cui non erat par, comitem subsequi, reputans secum non esse e dignitate regiam comite pugnare, neq; prudentis cum superiore configere, cepit se paulatim in Taurum suum, hoc est, in latebras notas recipere. Sed ne suos in tanto periculo defereret, cepit cū victore de permutandis captiui

LIBER SEXTVS.

94

agere, ut ipse Bencuentanum Comitem data fide absolueret, oppidaq; & castella, q̄ sequestro data erant, redderet, noster Comitem Pinnamancorum liberum ex vinculis abire iuberet, obsidionemq; Cantapetræ tolleret ea lege, ut præfidiarij milites anno ab armis cessarent, id quod Pharij comitis interuentu peractum est. Bencuentano comiti in dāni accepti compensationem à Rege & Regina atrecorum ducalium millia decem dono data, Clunie quoq; ciuitatis, cū portu iam pridē illi facta donatio, rursus cōfirmata est, imperatūq; arcis præfidi, ut illam comiti traderet. At oppidani, tametsi seditionibus intestinis erant discordes, ad hoc vnū facta conspiratione arcem in Comitibus potestate positam videntes, seq; à regali corona alienatos, pro cōmuni libertate acriter insurgunt, arcem obsident, terra, mariq; oppugnant. Cæterum comes ex familiaribus, cognatisq; amicis, ac gregarijs militibus cohortes parat, quas in auxilium obsessis mittat. Oppidani vero ex instanti periculo facti acriores, obsidionē premunt: stationes à terra, mariq; muniant: diu, noctūq; obsessis negotium facessunt. Comes deniq; cum in eo, quod semel intenderat, nihil proficeret, spe frustratus, cum oleum perdidisset, & impensam, ab intercepto desistit. At cines magnam suā ex Comitibus seruitute in perpetuam se libertatem vendicarunt.

DE profectione Regis ad Patrem, deq;
Fontis Rabidi obsidione ab eodem
Rege obiter soluta.

DECADIS PRIMAE.

CAP. V.

VM hac apud Vectones in Hispania geruntur superiori, Ioannes Tarracensis Rex, huius nostri Ferdinandi pater, per literas sepe cum mandatis filium pellexerat, ut cum sibi per instantium negotiorum intermissionem liceret, veniret ad se commentaturus de rebus, quae ad utriusque commoda, et regni gubernationem pertinerent. Erant eo tempore Rex et Regina Valladolidi. Sed Rex ut patris voluntati obsequeretur, in Tarracensem regnum proficiscitur. Regina vero Turdesellas cum praesenti exercitu, ut se Lusitaniconatibus, si quid interea moliretur, opponeret. Per idem quoque tempus Gallorum Rex Fontem Rabidum obsideri iusserat, atque in Bardulos finitimos vicorum direptiones agrorumque populationes fieri. Cuius rei accepto nuntio Rex noster, postea quam patris desiderio satisfecerat, et rebus, propter quas venerat, ordinatis, ad Cantabrorum urbem, Victoriam venit, atque ex Asturibus, Bardulis, Cantabris, Vasconibus superiorisque Hispanie populis, ad quinquaginta peditum millia diversorum generum armatura coëgit: omnique hoc belli apparatu ad Fontis Rabidi obsidionem proficiscitur. Iam Galli de aduentu Regis cum exercitu intellexerant, Regemque suum quid illis faciendum esset, consulerant, illisque responderat, ut cederent temporis, seque Ocasione reciperent, ibique hibernarent, vere proximo eandem

LIBER SEXTVS.

93

eandem obsidione reintegraturi: nec secus, atque sunt iussi, faciunt. Noster vero de Gallorum abitu factus certior, et ipse quoque suas copias dimittit. Utrosque Bardulos, Montanosque populos lustrat, imperio suo legibusque obsequentes laudat, in criminosos animaduertit, totamque provinciam pacatam relinquit, atque ad res inchoatas Reginaque rediens, controuersias procerum ex regno Nauariae obiter componit. Nam erant ex illis, qui Pompeiopolim urbem totius regni Metropolim, aliaque oppida, et castella vellent illi tradere, atque se ipsos, omnesque fortunas suas illius fidei permittere. Quod Rex aduersatus renuit, Phœboque ex sorore suae nepoti adiudicauit. Inter Lermatem comitem, Petriumque Peraltanum similitates composuit, et cum aeternam pacem non posset, inducias temporarias indixit. Caragdinalis interea pontificalis officij partes esse ratus operam suam interponere, literas cum mandatis ad Gallorum Regem mittit. Hispanorum, Gallorumque antiquam societatem, amicitiamque commemorat. Bardulorum officia in Gallos, inimicitias in Britanos ex professo narrat, in quos nunc seuire, armisque inferre iubeat in illorum favorem, qui quondam fuerint illi hostes accerrimi. Rogat, immo obsecrat, obtestaturque, ut à tantarum indignitate se abstineat, neque velit amicos veteres inimicis permutare. Nam, quod ad Raseionis comitatum pertinebat, non erat tantum, vitam inueterata societas solueretur: cum praesertim, si quid fractum, aut dissutum erat, facile posset refici, ac resarci, si ad utriusque regni collimitum mitterentur utriusque viri hos

DECADIS PRIMAE.

ni, & sapientes, quorum arbitratu & sententia lites, contentionesque sedarentur. Per eundem Cardinalis familiarē Gallorum Rex rescribit, non displicere sibi redditus in gratiam cum principibus Hispanis, si conditionibus a quibus negotium transigeretur, & Lusitani quoque, qui se illi commendarat, ratio haberetur. Ad perficiendam rem incohata ultro citroque internuncius comitat, remeantque, quoad ventū est ad illud, ut in omnium induciā cōstitueretur, quotēpore dissensio inter Hispanorū, Gallorūq; Reges transigeretur, ex qua transactione totus Lusitani conatus pēdebat.

PARIETINVS Comes Velesum
capit, arcem obsidet, ac deinde in
dedicionem accipit.

CAPVT. VI.

VO tempore in Hispania superiori à Rege nostro hæc gerebantur, Dux infantatus in Carpetania Madriti arcem, quæ adhuc pro Marchione stabat, iussu principum obsidione cingebat. Comes Parietinus, qui, ut sæpe dictum est, diu Jacobi Magistrum militiæ se profictebatur: Velesum oppidum illius ordinis alterum capit, proficiscitur: oppidoque potitus arcis præsidem hortatur, quando ratione Magistratus ad se perimeret, eam sibi tradere, et, cum sæpe antea precibus, blanditijs & pollicitationibus nihil proficisset,

LIBER SEXTVS.

96

minis agere cepit: & nisi parcat, se arcem obsessurum, neque quieturum, quoad illam expugnet, pœnasque ab illo exacturum, quas proditores solent pendere. At præses vir constans, fortisque nihilo magis quam artem mouetur, arcemq; armis & omni cōmcatū genere manit, seq; ad oēm belli fortunā aptat. Caterū Magister hominis pertinaciā cernens, arcem obsidet, perque bimestre spaciū obsessos eo angustiarum redigit, ut iam & ad egrotantium medicamenta, & ad vulneratorum remedia omnia, quibus erat opus, deficerent. Quo in statu sitres, Marchionem præses certiore facit, & nisi quam primum suppetias ferat, nullam esse moram, quin qualicunque conditione faciat deditionem. Erat eo tempore Marchio Complui cum Archiepiscopo Toletano, cuius utriusque idem erat sensus de re communi. Qui videntes ex illa la arcis cum oppidulo amissione, quam magnum detrimentum sequeretur ad impendentis, ac futuri belli opportunitatem, simul etiam quod Lupus Vaseus Archiepiscopi frater, atque eiusdem factionis perquam studiosus, qui præsidio tenebat Optum civitatem finitimam, reddebatur infirmior, ex familiaribus, & amicis, propius quisque & alios eiusdem sectæ participes cogunt grauis & leuis armaturæ equitum ad tria millia, qui numerus multo superabat obsessores. Non potuit Magistrum latere tantus belli apparatus, qui contra se fieret. Rem ad commendatarios, cohortiumque præfectos, ac primarios viros refert, quæ sit eorū sententia, exquirat. Omnibus vis

DECADIS PRIMAE.

sum tempore esse cedendum, neque expectandum, ut tanta spes fortunæ belli committeretur: posse namque alio tempore obsidio illa commodius repeti, et tutius continuari.

At Magister, ut erat natura ingenti animo, et ex magnitudine rerum, quas gesserat, magnam sui fiduciam habens: fretus quoque meliori causa, et cui non dubitabat diuum Iacobum, cuius tesseram, bellique insignia gerebat: propiciam fautorum fore, obfirmat animum, comilitonibusque reppondit, se velle in obsidione perstare: vitamque, si opus sit, pro laude, atque maiorum suorum dignitate pacisci. Cum viderent illum commilitones animo tam obstinato, ut neque passum ab incepto retrocedere vellet, alacres operi se accingunt: fossas murorum eruderant, aggeres, vallosque erigunt: propugnaculis moenium, pinnisque pluteos appendunt. Stationes vero crebras vallo, fossaque minutas contra arcem disponunt, et fortissimo quoque milite cōplent. Nunquam putarant Archiepiscopus et Marchio Magistrum tantas copias expectaturum. Sed cum ad oppidi muros accessissent, stilpocaturum gladiibus, scorpionumque sagittis repulsi: per extrinsecam artem portam, posticamque admissi, in stationes agmine facto irrupunt. Pugnam est utrinque vehementer ab ortu solis ad occasum. Cadebant ex utraque parte multi, sed à Marchionibus et Archiepiscopis multo plures: propterea quod iniquitas loci hos impeditabat, illos vero adiuvabat: et quia succinctorum venerant, putantes Magistrum non expectatum hostes, neque machinas ad oppugnandum, neque viellum ad permovendum, neque comineatum et necessaria ad arcem

LIBER SEXTVS.

97

instruendam, opus intermittant: atque in tempus aliud differunt, receptisque vulneratis, et aegrotis, atque in communem locum validis, robustisque suffectis, ad suos quisque revertitur: intra paucos dies cum machinis, et tormentis, magnoque comineatu, grandiorique exercituredituri. Eodem tempore, quemadmodum paulo ante diximus, Dux Infantatus Madritanam arcem Regis et Reginae iussu obsidebat. Qui factus certior Toletanum, Marchionemque à Compluto Velesum versus copias ducere, carrisque et plaustris, numerosas, grandesque machinas, magnamque vim comineatas secum vehere, partem exercitus retinet ad continuandam obsidionem, partim Magistro mittit in auxilium ad disturbandos Marchionis, et Toletani praesulis conatus: copysque Furtatum fratrem praefecit: mosnetque, quid illum facere oporteat. Ille, quia hostes vereri erant, locum opportunum occupat. Magistrum de aduentu suo, et quae de causa venerit, certiores facit.

Ille vero refectus, recreatusque tam insperato auxilio, munitis stationibus, tantum relicta obsidione cum reliqua exercitus parte, auxiliariis se cohortibus adiungit. Iam quoque hostes aduentabant, iam se medio in campo mutuo conspiciebant, neque amplius inuicem aberant, alteros irruerunt: quia orto iam vespere non supererat lux ad decernendum armis. Itaque locum tutiorem ad pernoctandum utrique sibi eligunt: ordinatisque cohortibus in armorum procinctu, utrique expectant, quid alteri molirentur.

Marchio vero et Archiepiscopus cum perspicere se non

DECADIS PRIMÆ.

posse exequi id, cuius causa venerant, nisi armis viam aperirent, veriti summam omnium rerum suarum fortunæ vnius prælii committere, sub ipsum mediæ noctis silentium in castellum quoddam, quod pro ipsis stabat, neque longe aberat, se recipiunt, posteroque die sine ulla spe arcis recuperandæ, Complutum rediere. Atqui Præses, præsidariique milites cernentes se omni auxilio destitutos, neque in rerum omnium penuria posse diutius famem tolerare, deditionem faciunt rebus proprijs, quæ ante obsidionem possederant, & vitæ, quæ iam in potestate victoris erat concessa.

LVSITANORVM Rex Tauror
reliqta in regnum suum redit, atque
inde ad Gallorū Regē proficiscitur,
& quid illic egrit.

CAP. VII.

LV S I T A N V S Rex cum videret se delusum ab ijs, quibus autoribus tantum negotium susceperat, atque omnia cecisse aliter, quam ab initio putauit, Mari albano Comitum arcis, vrbisq; tauri præsidium commendat: nam Ioannes villosus ille, qui sibi urbem tradiderat, repentina morte interceptus erat: dispositisque præsidijs per castella, & arces, quæ pro illo stabant, ducta secum Ioanna ex sorore neptis suæ, Lusitaniam suam repetit. Diuque ses-

LIBER SEXTVS. 98

cum reputans quam turpe illi foret non modo apud suos, sed etiam apud amicos & alieniores, quorum aures falsis rumoribus implicuerat, neque iam spes ulla esset reliqua, nisi in Gallorum Regis federe, quod pepigerat, pollicitationibusque, quas illi iure iurando sanxit, statuit iam non per literas, non per nuncios, legatosque, sed per se ipsum res suas agere, ordinataque regni administratione classem armat, & omnibus ad viaticum necessarijs implet: conscensa naue, præter oram Gallie Narbonensis nauigat, Massiliæque vrbis portum subit. Regemque Gallorum, qui in Turonensibus turribus eo tempore morabatur, de suo aduentu certiores facit. Gallus conuincto letus, aut letitiam vultu simulans: honorifice hospitem excipit, benigneque tractari iubet, & pro Regia dignitate omnia ministrari. At Lusitanus iter suum eo dirigit, vbi Rex Gallorum esse dicebatur. Rusticabatur autem Rex eo tempore non longe à turribus Turonensibus, qui factus certior Lusitanum aduenire, oppidoque propinquum esse, mittit in occursum, qui rogent, dicantq;, ut ex nauigationibus viæq; laborib; in oppido quiesceret, seq; ad breue tempus venturum dicit, & venit quidem: dataq; accepta salute, se comiter atque honorifice alloquantur, trahantq;: & multis verbis vltro citroque habitis rerum suarum commentationem in aliud tempus differunt. Post aliquot dies Gallorum Rex Parisios proficiscitur, quem subsequutus est Lusitanus, qui videns Regē alijs negotijs implectum, sua vero, quorum causa tam longam viam tere-

DECADIS PRIMAE.

ra marique fuerat emensus, de die in diem protrahi, adhibet bonos & graues viros Regisque amicos, qui exponant illi causam sui aduentus in Galliam: commemorantque idem fœdus, spemque auxilij, quam sit pollicitus ad gerendum bellum contra communes hostes, ipsius Regis, quo Ruscinonis Comitatu repetere audet, suos, cuius dotale regnū cōtra oīa diuina & humana iura retinet. Et seq; tātū Regis, etiam si non de sua vilitate ageretur, prohibere iniurias, subleuare lapsos, supplicibus opem ferre, atque regno expulsos in pristinum statum erigere. Hoc esse Regium opus honorificentius, quam regnare. Quare oblitus se Regem, genuaque amplectens orabat, obtestabaturque, ne in causa tam iusta & honesta desereret, fortunæque Regiam misereretur, eorum maxime qui vim paterentur iniuste. Sed neque fortunas suas tam esse perditas, vt non haberet regnum autum adhuc incolit me: atque in ipso, vnde summouerentur vrbes, oppida, castella, procures, viros, principes ac primarios, quorum idem sit cum illo sensus de rep. Hispania. Ad rem tamen consiciendam vnam tantum deesse caput, ducem, moderatoremque, cuius auspicijs omnia gererentur, eum esse Regem Galliarum, ac præterea neminem. Ad hanc Lusitani petitionem, ac potius promissi, ac debili exactionem, Gallus per eosdem internuncios respondet, non debere mirari Lusitanum, si homo tot tantisque negotijs implicitus ad res illius non respexerit. Sum (inquit) o amici sollicitus bellorū, q̄ mihi (vt videtis) impendent, alterū

LIBER SEXTVS.

99

hinc a Burgundionum Duce, alterum illinc à Britannorum Rege: quorum conatibus reprimendis binæ copię sunt comparandæ: quas iam oportebat fuisse conscriptas præter eas, quę sunt Ocasione contra Bardulos Hispaniaq; superioris incolas, quibus erat sibi animus alias adiungere. Vt tas men causa pro qua bellum erat gerendum fieret iustior, debere ipsum imprimis neptem ex sorore iuxta consuetudinē Romanæ ecclesiæ vxorem ducere. Alioquin neq; ille posset esse Rex, nec se illi posse iure opem ferre. Et quia intercedat illi cum ducendæ vxore propinquitās sanguinis, quæ esset impedimento, quo minus iure posset fieri, supplicandū esse à summo Pontifice, vt illos a legibus solueret, quæ prohiberent in iura connubij, matrimoniumq; conuenire. Hoc Regis Gallorum responso Lusitanus non multum lætus: exequitur tamen, quod Gallus monebat. Literaq; supplices ab viroq; ea de re ad summam Pontificem datæ, acceptumq; incia de negotio disceptari, neq; defuerunt vtriusque partis aduocati, qui rem in summam difficultatem deducerent. Vrgēbant Pontificem Regis & Regiæ Hispaniarum Legati, dicentes ex illa dispensatione, si concederetur, sequeretur multa detrimenta per omnem Hispaniam, & des, latrocinia, agrorum populationes, viarum grassationes, atque dari materiam vnde religio mortalium & cultus diuinus minueretur. Cumq; dispensationes huiusmodi conciliandæ parcis, & tollendarum litium, contentionumq; causa concedi debent, nunc concederetur in seminarium discordiæ, ac similitatis: non modo ipsorum Regum, sed etiam summation, &

DECADIS PRIMAE.

infamiam, & mediocri conditionis hominum odia, inimicitiis, diffensiones oriuntur, & quae bello implicitis sed qui consueverunt. Instabant ex altera parte Gallorum Regis Legati & procuratores: dicentes iniuste sibi denegari, quod alijs concedi solet, neque Regem suum ita meritum esse de sede Apostolica, ut eius petitiones in cassum cederent.

Quibus Pontifex videbatur favere: propterea quod opera Gallorum Regis indigebat, ad certas quasdam res ad Cameram Apostolicam pertinentes. Tandem vicit utilitas, dispensationem concedit, datq; Lusitano perferendam, secreto tamen ne res adversarijs nunciaretur. Interea Lusitanus ad Burgundiae Ducem proficiscitur, cum quo erat illi æta sanguinis propinquitas: experiri volens, si posset illum cum Rege Gallo in concordiam reducere, quo facilius auxiliares copias à Gallo posset habere. Erat eo tempore Burgundionum Dux occupatus in bello, quod cum Lotoringie duce gerebat. Loquutiq; inter se multa de condicione reditus in gratiam Ducis cum Rege Gallo: Lusitanus partes negotij peragendi suscipit, rediensque Parisios nuntium accipit de morte Burgundionum Ducis in prælio, quo pugnationis est cum Lotoringiorum Duce. Burgundiae Ducatus, propterea quod Dux sine liberis decesserat, sexus virilis ex Gallorum legibus ad coronam corpusq; regnorum Gallie devolvebatur. Rex occasionem ex morte Ducis Ducatus capiendi arripit, hoc unum agit, Lusitanum dimittit, in Hispaniam ut redeat, hortatur, seque confecto Burgundiae negotio missurum maiores copias, quae se limitaneis con-

LIBER SEXTVS.

100

gant, qui erant occasione, pollicetur. Lusitanus omni iam spe fraudatus, eo miserie fortunarum suarum devenit, ut de religionis ingressu cogitaret, idque Hierosolymis, ut esset longius, quam quod rerum Hispaniarum nuntius pervenire posset: fecissetque, nisi à familiaribus, atque imprimis à Phario Comite, qui illum in tota peregrinatione illa fuerit sequutus, mutare sententiam fuerat coactus. Tunc ab eodem copia à Gallorum Rege petita, & obtenta, eadem viare mensomari in Lusitaniam suam, qua venerat, reuersus est.

DE Segouensi Arce dolo à Maledonas
to capta, & à Reginarisus in
testatem suam redactam.

CAP. VIII.

ANDREAS Caprarius, quem in parte superiori sepe diximus, sub Enrico Rege fuisse regiae domus villicum, atq; Segouensis Arcis praesidem, ex quo tempore Lusitanus in mediam Hispaniam irruerat, Regi & Reginae familiarissimus fuit, propterea quod fortuna belli adhuc ancipiti Lusitano relicto partes illorum sequutus est, thesaurosq; Regis Enrici, quos in Arce servandos deposuerat, opportuno tempore illis tradidit. Quo facto ita Principum voluntatem demeruit, tantamq; ab illis gratiarum iniect, ut non modo nihil ex his, quae antea possidebat, immutarent, sed illum postea multum beneficijs & honoribus accumularent: inter quae arcis praesidium

DECADIS PRIMAE.

urbisque tutelam, et quod grande pignus amoris erga illū,
et illius erga se fidei fuit, quod unicam filiam Elisabeth
iuniorē iam principem designatam, nondum enim Ioan-
nes erat natus, illi adseruandam educandamq; commenda-
runt. Erat Alphonsus quidam cognomento Maledonatus,
cui Caprarius Arcem sui loco tenendam crediderat, quam
postea Petro à Bonadilla socero suo Beatricis Bonadillæ vx-
oris suæ patri tradi iusserat. Maledonatus sensit eam ho-
noris diminutionem, indoluitq; amplius, quam pro materia
decebat. Habitaque temporum ratione, in quo non modo
sceleris, quod parabat, impunitatem assequeretur, verum etiā
grande aliquod sibi prouenturum, cepit cogitare quem ad-
modum Arcem præderet: Elisabethque Principem in por-
testatem redigeret, quibus obsidibus cum Rege et Regi-
na, si posset, proditiōis precium pacisceretur: quod si non li-
ceret, ad Lusitanum confugeret. Erat illi tanta familiari-
tas in ea domo, ut ingrediendi Arcem, et exeundi, facultas
semper pateret. Pingit sibi opus esse saxo quodam ma-
gno, quod erat in Arce. Id sibi Maledonatus petit, ad ne-
scio quos domus suæ usus, et cum vix à pluribus versari
posset, armat quatuor facinoris, quod incepit, conscios.
Arma fuerunt occulta, et quæ facile regi poterant, cum præ-
sertim ab illis nulla posset oriri proditiōis suspicio. In
Arcis portas irruunt, lanitorem trucidat, Præsidem in vin-
cula coniungunt. Cuius satellites cum putarent tantum scet-
lus non potuisse nisi à plurimis attentari, in turrim per pul-
chre munitam, ubi Elisabe Princeps erat, se recipiunt. Cū

LIBER SEXTVS.

101

illam proditores oppugnant, nihilq; proficerent, reliquas
Arcis munitiones et propugnacula occupant. et quia pauci
erant ad tantam remtuendam, ex ciuib; qui alterius erant
factionis, complures admittunt. Ioannes Arius ciuitatis
præsul, qui propter similitates, quas cum villico habebat, eo
tempore aberat, ad rei actæ nuncium accitit, seq; urbis pri-
morib; agglomerat. Ciuitatis portas, quæ p villico stabat,
non magno negotio capiunt. Regina certior facta eorū
rerum, quæ Segouia gerebantur, eo iter arripit. Iamq; ur-
bi aduentabat, cum ciuitatis proceres legatos ad illam in oes
cursum mittunt, qui supplicent illi, ne admittat secum in vr-
bē Comitem Beneuentanum, quippe qui pedibus manib;q;
fauebat villico, eiusq; vxori Beatricis Bonadillæ. Quod,
nisi prohiberetur, urbem intrare, posse fieri, ut populus ira
percutus aliquid auderet, quod in ipsius Regine offensam
et villici, atq; eius vxoris perniciem cederet. Ad quam
petitionem Regina respondet, iniquum esse, quod Segouien-
ses ciues vellent imponere leges principibus, quas subactis
consecuerant imponere Reges, victoresque victis. Itē is-
gitur (inquit) atq; meis verbis dicite illis, ut desinant insanire,
re, molianturq; aliquid, quod postea in ipsorum caput retor-
queatur. Hæc dicens, urbem cum vniuerso comitatu in-
greditur, atque deinde arcem petit. Cūq; arcis pars à ci-
uib; teneretur, pars ab ijs, qui in auxilium villici, præsi-
disq; confluerunt, neque cessarent missilibus se laceessere,
Cardinalis, et Beneuentanus Comes, aliq; quibus Regina
auscultabat, suadebant illi, ut Arcis portas claudi iuberet,

DECADIS PRIMAE.

ne si furor populi frequentis arcem occuparet, pugna confere-retur, quam nemo, nec ipsa quidem, posset dirimere. At illa contra, iubet omnes portas aperire, populumque admitti: quantum Arcis impluvium capere posset. Quos Regina ex superiori loco comiter alloquitur: Dicite (inquit) o amici: quis furor agitat vos, aut quid sibi vul in media rerum omnium tranquillitate hic armorum tumultus? Si quid est, quod in rem vestram sit, aut male tractationis aliquam habetis in villicum actionem, en ego adsum: quae remedium penam, neque patiar a quoquam ex ijs, quibus iustitiam, aut partem aliquam reip. administrandam commendari, iniuri-
am fieri. Omnes una voce conclamant, excludatur villicus, cuius insolentias, atque suorum, pati non possumus.

At illa iubet omnes, qui a ciuibus stabant, et qui ab Andrea Caprario ex munitionibus pelli, eiusque praesidium Gonsalo Chaconi Regiae domo Oecono-mo et questori mi-ximo sub publica fide tradit. Ciuibus autem imperat, ut deputent certos, bonos, sapientesque viros, qui deferant ad ipsam, aut ad eos: quibus ipsa causae cognitionem commiserit querelas illorum, quos Caprarius, aut suorum quispiam leserit. Ille vero innocentiam suam purgavit, et si quid obiectum est, et omnem culpam in suos reiecit. Nam eo, pertion est postea, totum illud invidia et maliuolentia quorundam nobilium esse constatum. Quare Regina, et ar-cis praesidium et alia ornamenta dignitatis, illi restitui iubet.

LIBER SEXTVS.

102

DE Archiepiscopi Toletani et Mar-
chionis Villenatis cum Rege et Re-
gina reditu in gratiam.

CAP. IX.

QVANTA pertinacia et rebellione Archiepiscopus Toletanus et Villenatus Marchio, Lusitanorum Regis partes sequuti sunt, in libris superioribus demonstratum est, eoque for-tuna illos deduxerat, ut nihil iam quaerent, nisi honestam viam ab officio male promisso discedendi, sequi ad melioris causae principes transferendi. Spem vero omnem, fiduci-
amque rei conficiendae magnam in Rege Tarracensium habe-bant, qui de illorum reditu in gratiam cum Rege et Regina sepe egerat. Sed interim mittunt bonos prudentesque vi-
ros et religiosos, qui errata excusent, poenitentiamque erras-
torum exponant, et petant veniam, voluntatemque in posterum, intermissa obsequia emendandi, declarant. Alia est causa de-
ligerent apud Regem et Reginam per amicos, quorum ora-tioni et precibus accesserunt litterae a Tarracensium Re-
ge, qui in conficiendo negotio plurimum studebat. At princeps nostri habitare tempore et fortunae, quae in rebus bellicis plurimum dominatur, et paruo momento huc et illuc impellitur: deinde quod meminerat officiorum Archiepiscopi, qui apud ipsos fuerunt illustria, quo tempore in multarum rerum difficultate laborabant: et quod Marchio trahebat secum multas nox-

DECADIS PRIMAE.

bilissimasq; familias propinquorum & affinium, amicorum
q; qui illon sequebantur, statuunt illos donare venia, ut
hoc vno beneficio, & Rex patri & Regina Socero obsequere-
retur: simul etiam ut illos ex hostibus amicos facerent, exco-
querentiorq; Vergilianum illud, quod fuerat Romanorum
peculiare, parcere subiectis, & debellare superbos. Atq;
ut beneficium beneficio cumularent, velligalia & bona
(quorum vsu illis fuerat interdictum) restitui iubent. Sed
& Lupus Vascus Archiepiscopi frater Optum urbem cum
Arce tradidit, tametsi ab Enriquo Rege hereditario iure
fuerat ea donatus. Madriti quoq; Arcem, quam Dux int
fantatus longa obsidione premebat, Regis & Regine ar-
bitrio relinquit. Castrorum etiam Iuliorum Arcem, quae
Praefide Petro à Beatia pro se stabat, sequestro tradendam
Gonsalo ab Auila pollicetur, quo ad sibi satisfiat quibusdā
derebus ex pacto conuento, quod cum illo pepigerat. Hic
in hunc modum peractis iureiurando sanxerunt, se permen-
suos in fide atq; obsequio Regis & Regine, seq; pro hos-
tibus habituros, quos illi hostes esse: & pro amicis, quos illi
amicos esse decreuerint. Archiepiscopus insuper ad sum-
mum Pontificem, sedemq; apostolicam dat literas de suo re-
ditu in gratiam cum Rege & Regina, partim excusans se,
quod fecerit tot mutationes in exhibendo suis principibus
obsequio, partim accusans, poenitentiamq; agens, quod ab-
iurata Elisabe Principe, ac deinde Regina, quam antea iura-
uerat, Ioannam subditam Emriqui Regis filiam iureiuram-
do Principem Reginaq; postea designauerit. Nunc ve-

LIBER SEXTVS.

103

ro se bona fide redisse in ipsorum gratiam, quos leserat: id
q; assequuti non tam suis meritis, quam illorum singulari hu-
manitate atq; clementia: quare a sanctitate sua precabatur
supplicabatq; ut quod à se factum erat boni consuleret, atq;
in bonam partem acciperet. Per idem vero tempus O-
thomanus Turcarum Rex trecentarum & eo amplius nas-
tium Euboeam Insulam Borotie adiacentem petit, & primo
aduentu Storam & Basilicon oppida non magno negotio ex-
pugnat, captaq; funditus delet, deinde Chalcidem urbem no-
bilissimam obsidet, atq; posteaquam triginta diebus oppu-
gnat: tandem per totam noctem tormentis machinisq; mus-
ros quatens, atq; vicissim militibus oppugnans, sub lucem
acrius insistit, secundaq; diei hora capit. Turci victos
res debacchati sunt in omnem sexum & etatem,
eo, vel maxime irati, quod in ea oppugna-
tione ingentem cladem acceperant.

Q

DECADIS PRIMAE.
PRIMAE DECADIS LI

BER SEPTIMVS. QVA RATIO

ne Tauris ciuitas, quæ pro Lusitanorum
Rege stabat pastoris cuiusdā in
dustria recepta est.

Caput Primum.

VMad huc per eamtempora Rex
esset cum Ioanne patre in pronin-
cia Tarraconensi, Regina vero
Segouie, quo venerat, pacificam
de Ciuitatis causa ex turbulen-
ta illa seditione, quam induxit
Maledonatus, de quo dictum est
in superioribus: Venit ex in-
sperato nuncijs, qui fecit ipsam ipsa letitia letiorem. Tau-
rum urbem in potestatem Praefectorum suorum venisse si-
ne vilo militum sanguine, sine vilo dispendio, sine detrimē-
to deniq; vilo. Quæ res in hunc modū gesta est. Pastor qui-
dam ouiu Bartholomæus, nomine ipsius ciuitatis incola, ve-
nit ad Alphonsum Foscæm Abilensem Episcopum, dixitq;
daturum se viam, qua vrbs illa caperetur, si ei auscultat-
um fuisset. Quoniam (inquit) modo Episcopus, aut vnde
id compertum haberet Ego (inquit) iam inde à puero pas-
tor sum, qui in suburbanis pascuis semper oues meas pasci,

LIBER SEPTIMVS. 104

atq; obseruari, frequenterq; illas egi pastum, in clium illum
arduum, quæ est ad murum ascensus adeo præceps, et anfra-
ctibus concisis interruptus, ut nemo vnquam attentarit, nec
reptando quidem per eum ascendere: Sed neque vnquam in
vrbe fui suspicio ea parte muros superari posse. Itaq; Lu-
sitani ab illa murorum parte securi non vigiles, non circito-
res, non excubias adhibent. Mittit Episcopus armatos des-
cem expeditos cum pastore: qui illum sequerentur, viderent
q; an esset credibile, posse fieri, quod pastor promittebat se
præstaturum. Eunt itaq; cum illo, et reptando ad murorū
radices euadunt, ascendunt, descendunt, mediq; in vrbe con-
sistunt, non canis, nō gallus, nō anser, non denique vllus mor-
talium strepitus auditur. Neque id mirum, quod illa pars
vrbs erat deserta. Rediunt itaq; ad Episcopum, quid vi-
derint, quid senserint, inmo quod nihil senserint, narrant.
Episcopus munitionum duces, qui in locis finitimis erant, cō-
uenit, qui in longinquiorebus per literas facit certiores.
Omnibus placuit rem debere experiri. Mittunt itaq; sex-
centos armatos, qui pastorem sequantur, et quid agere illos
oporteat, monent. At illi duce suo præuio reptando per cli-
ui ardua cuncta, qua possunt. Sed inter eundē venit illis in mē-
tē posse fieri, ut oportunitas illa, tantūq; rerū omnium silentiū
ex compositio eū pastore fuisset factū, neq; cōmittendum, ut
vniar hominis dicto, siue simplicis, siue subdoli tante copiae
periculo exponerentur. Tumuluantibus itaque omnibus,
et quid facerent dubij, Petrus Verascus vnus ex ijs,
qui partem copiarum ducebant, in hunc modum loquutus est.

DECADIS PRIMAE.

Audite, obsecro vos commilitones mei, esto, istam cautio-
nem vestram laudo, atq; probō, neq; enim vnquā nocuit pro-
ficere, vnde pericula possint ingruere, sed in hoc homine
quo duce nunc vitimur, ego non video vnde suspicer dolum
aliquem subesse. In eum statim res iam deducta est, vt
non possimus, nisi magna cum ignominia negotio in experto
redire. Audendum igitur est, & aliquid fortune arbi-
trio relinquendum, Nam audaces fortuna plerumq; iuu-
re solet, quemadmodum & timidum perdere: & ingens
gloria sine magno labore, atq; periculo, comparari minime
potest. Cūq; omnes haerent inter spem, metūq; dubij ne
scirent, quid facerent, Antonius Fonseca adolescens animo
sus, ætatis feruore percitus in muros tendit, sequitur illū Pe-
trus Verascus, atq; hunc Vascus Viarius: pūduit reliquos
non suum quēq; Ducē sequi: neq; cessatum est, quoad omnes
in urbem sunt recepti. Fuerunt autem hi sexcenti milites,
reliqui omnes iussi sunt tenere locum, qui erat contra certam
quandam ciuitatis portam, vt cum illi fuissent admissi, hi quo-
q; fracta porta recipere intra urbem. Qui urbem tene-
bant in partes duas distributi, altera forum occupant, alte-
ra portam vrbis inuadunt, portarum claustra, serasq; refrin-
gunt: suos, qui expectabant, admittunt. Prima coitio fuit cū
Lusitanis, qui urbem circūbant armati. Sed cum cognou-
issent omnia teneri ab hostibus, & ciues omnes putassent
eiusdem facti conscios, cum Comite, ac Duce suo in Arcem se
recipiunt. Qui cum vidisset totam urbem in potestatem
hostium redactam, arce deserta se cum suis in Castrum inui-

LIBER SEPTIMVS.

105

recipit. At Maria Sarmenti Ioannis Vllor vxor arce oēs
cupat, cumq; notis & domesticis familiaribsq; suis propu-
gnat. Non quo proposuerit sibi à Lusitanis aliquam spem,
sed vt cum ipsa Regina meliori conditione arcis deditioem
faceret. Ad huius rei nuncium Regina accurrit. Urbem
magno omnium plausu, atq; læticia ingreditur: ciuibz, qui exu-
labant, bona restitui iubet. Pastori, qui tam praelari facis-
noris autor fuit, in alimenta hereditario iure, & quod ad
posteror illius transfret, decreuit, quantum ad honestum vis-
tum sufficeret: illum præterea, omnemq; illius posteritatem
ab omni exactione liberauit. Maria Sarmenti, quæ Arcem
tenebat, erat soror Iacobi Sarmenti Comitis Salinarum, qui
in toto illo bello Regē, Reginamq; sequutus, non vltimam
operam nauauit. Erantq; multi alij affines, & propinqui,
qui in eodem bello merebant. Hi susceperunt partes supplis-
candi pro illius vita, fortunisq;. Causaq; supplicandi præse-
rebant, quod erat foemina, quod vidua, quod mariti causa o-
mnibus inuisa: quodq; omni tempore belli, nunquam maies-
tatem Regiam verbo læsisset, nam re qui poterat: cum
esset in potestate mariti, quo nihil fuit importunius, neq; mi-
nus suorum amicus? Non post illius mortem cum Arcem
Lusitanus occupauit. Nunc vero cum munio illa videre-
tur esse in eius potestate, illamque armis tueri, non esse caus-
sam, vt aliquid eorum, quæ in hoc bello gerenda essent, im-
pediret, sed vt fidei, & misericordiae illius se dederet.
His precibus Regina cōmota, illius viduitati, & fratris
Salinarum Comitis, & affinium, propinquorumq; obsequijs

DECADIS PRIMAE.

omnem culpam condonauit, omnesq; illius clientes domestici
cosq; ac familiares scelere absoluit. Arcem capit: Munitionem
molis quam in agro Taurino Ioannes Villosa maritus
vi, atq; iniuria tenebat, Iacobo Benauidio metatori Regio
iubet restitui. Atq; in hunc modum ciuitate composita,
omnibusq; rebus in ordinem redactis, Valladolidum proficiscitur.
Nam eo Rex dicebatur esse venturus, ut relictas
quias belli omnes in illis locis conficerent.

MORTVO Comite Parietino Ferdinandus
Rex pro Magistro creatus, et Lusitani
bellum renouant.

CAP. II.

Eo tempore Regina nuncium accepit de obitu
Rodrici Enrici Maritimi Comitis Parietini,
qui se Magistrum dici malebat diui Iacobi. Nam
partem illam Magistratus, quae pertinet ad
prouinciam Castellae possidebat. Accipit etiam, Alphonsus
Cardenium prouinciae Legionensis Commendatarium
maximum cum multis cohortibus Velestium properare, ut
tredecim Commendatariis, qui ex instituto illius ordinis antequam
solui habent ius nouum creandi Magistrum, eodem iure
et ipse crearetur, id quod ex ordinis instituto fieri debet
ret. At quia Regi et Reginae omnes res regni Hispaniae
magistratus Regio censui annuere arduum erat, quod et

LIBER SEPTIMVS. 106

postea fecerunt. Regina, ut instantis electionis comitia
impediret, triduo Velestium ex Valladolido venit, quo iam
suffragatores illi tredecim conuenerant, quos Regina iussu
bet aduocari, atq; illos in hunc modum alloquitur. Scitis
spathiferi, immo vero cruciferi milites, quod Magistratus
diui Iacobi ab initio constitutus est tuendae, atq; ex occasione
ampliandae religionis causa, et ad hos usus tot oppida,
tot Castella, tot Arces, tot munitiones a regibus, praefatis, a
bonis viris, et honestis sunt concessae. Sed quoniam alio
quando ad eosdem usus hoc magistratus fuit opus, illis maxime
me, qui cum Granatensibus Mauris bellum gerebant, auctori
tate Sedis apostolicae administrationem eius intromittunt, aut eo
cedi filiis Regum primogenitis, aut viris illustribus pro
curarent. Nunc vero cum sit nobis in animo, postea quam
Hispaniarum bella quieuerint, omnem armorum impetum
in Mauros transferre, et re publica nostra esse duximus, ut
interim Magistratus iste collectus in Rege, quo facilius ab
vno Imperatore viribus aucto vniuersae res bellica gubere
neatur. Quod vero ad Commendatarium maximum attinet,
ego curabo, ut boni consulat, et pro fide, qua erga
me, Regemq; habet, non aegre latius sit. Ad hoc vero
perficiendum, duas modo a vobis res peto, primum, ut suffra
gationem istam impraesentiarum differatis, alterum, ut
ab apostolica sede per libellos supplices petatis, ut pro ma
gistro, sine quo ordinis corpus esse non potest, dei vobis Hi
spanorum Regem, quod non modo erit vnicuique vestrum
vile, sed et vniuerso ordini honorificum. Consilij huius sui
Q. iij

DECADIS PRIMAE.

Commendatarium maximum facit participem: idq; ut et quo animo ferat, ab eo petit; seq; pollicetur, si de iure suo ex- periri vellet, non obstatum, quo minus ius suum persequeretur. Commendatarii, quod à Regina sunt iussi, facili- benter, nam et comitia dissimulant, et à summo Pontifice pro administratione ordinis Regem sibi deprecant. Com- mendatarius vero maximus, ut cumq; Reginae imperium acceperit, assensus est illi. Et vultu hilari nihilo segnius ad bellum cum Lusitanis gerendum in suam provinciam redit.

Interim dum hæc Vdesij à Regina geruntur, Rex è Bar- dulia Taurum venit, recensitisq; cohortibus, quæ erant in stationibus, et præsidij contra Castrum Inui, aliq; Castes- lla, et munitiones, quæ pro Lusitano stabant, commendatq; bellicæ rei summa Duci à Villa Formosa fratri Notho, et Comiti Phario Hispaniæ Comestabili, ipse Oceaniam profi- cisitur, ubi Regina erat: et inde uterq; Toleum se con- fert, ubi pro victoria toties parata, et periculis evasis in bel- lo Lusitano concepta vota persolvunt. Diui Francisci cen- bium, et templum illi annexum sub nomine diui Ioannis æ- dificant, et omnia quidem magnificentissime, et pro dis- gnitate Regia absoluta. Inde Madritum profecti accipiunt nuncium, per fines Pacis Augustæ, et civitatis Roderici duo- bus exercitibus Lusitanos in Hispaniam rursus hostiliter irruere, atq; omnia ferro, igniq; vastari. Scribunt itaq; ad cõmendatarium maximũ Legionensis provincie, et ad Laurentiũ Suarium Comitem Emporitani, quibus com- mendant tuendorum finium custodiam cum facultate, quo

LIBER SEPTIMVS. 94

ties opus esset evocandi ad arma omnes, qui aut stipendia re- gia merebant, aut ex ea causa immunitatibus fruebantur. Fuit utrinq; in aliorum finibus excursions, agrorum pos- pulationes, mortaliũ captivitates, vulnera, cædes, captivorum venditiones, permutationesq; et multo maiora facinora, quæ ab hostibus nominis Christiani fieri cõsueverunt. Nec segnius in civitatis Roderici finibus res agitur, Nã ex mu- nitionibus, q; pro Lusitano stabat, erũpebat latrones, grassa- toresq; eo audacius, frequentiusq; quod audiebant Lusitanos inter fines Hispaniæ versari. Negotio itaq; in regium consilium misso, cum alij aliud sentirent, et à qualibet des- liberationis parte pericula et incommoda sequerentur, pla- cuit tandem, ut Regina in partem illam Lusitanie, quæ ad pacẽ Augustam pertinet, adiret, Rex vero traiecto mōtes Tauro contra Castrum Inui, et eiusdem factionis reliquos pro- ficeretur.

FERDINANDVS Rex castella,
quæ pro Lusitano adhuc stas
bant, simul obside-
ri iubet.

CAP. III.

VM primus Rex Madrito in Methymnã ad campum venit, convocatis fratre Notho, et Comestabili cum cohortibus, quibus illos præfecerat, de obsidendis castellis illis unde

DECADIS PRIMAE.

tot mala torcebantur, animum intendit, & quo modo id fieri posset commodius in consultationem mittit. Euocatisq; equitibus, peditibusq; omnis generis armaturæ, ex ciuitatibus, oppidisq; finitimis, vno die quatuor castella distributis cohortibus obsidione cingi iubet. Alphonso Fonseca Abilenſi Episcopo, & alteri Alphonso Fonseca Caucensis suum, & Alahegiorum domino, & Vasco Viucario Salmaticensis Episcopi fratri Cantapetræ negotium mandat. Septem ecclesiarum munitionem fratri Notho, Cappulari comitis filio, & Frederico Manriquo. Paucis post diebus Cappularium præses concessa sibi, & vita, & fortunis deditionem fecit, præfectusq; obsidionis illius ad castrum inuadere iubetur. Dux à Villa formosa, posteaquam Septem ecclesiarum munitionem bimestri tempore tormentis, machinis, crebrisq; oppugnationibus afflixisset, adeo cōcussit, eòq; angustierem deduxit, vt tantum vita concessa cohereret obfessos in deditionem venire. Omnes latrocinio infames, atq; sceleribus insignes, quos inter impoterant intercipere, Rex iubet patibulo suspendi. Quo terrore percussis, qui Cantapetram præsidio tenebant, & ipsi de diditione facienda cogitare cœperunt, quod & factum est illis facultate libera in Lusitaniam suam redeundi. Solum restabat iam castrum inui, in quo Rex transſerri iubet totam bellis, & aliorum obsidionum molem, inſitq; metari bina castra, altera ad Dorium flumen, altera in agro suburbanò, quæ prohiberent, ne terra, aut aqua commeatus in oppidum in-

LIBER SEPTIMVS. 108

portaretur. Post aliquot dies Regi videbatur oppidum debere oppugnari, quia ita erat omnibus necessariis instructum, vt longo tempore obsidio esset duratura. Erant, qui oppugnationem illam in aliud tempus esse differendam censerent, quo ad obfessorum vires, & victu necessaria deficerent, & rumor ad eos perueniret de sociorum deditione. E diuerso alij instandum esse oppugnationi dicebant, propterea quod instabat hyems, in qua neq; milites sub dio hyemare, neq; equi pasci, neq; machine, puluisq; mirarius defendi posset, quin corrumpetur. Capto vero oppido posse obsidionem arcis continuari, quoad caperetur à militibus facile tolerantibus sub testio temporis iniuriam. Huic sententiæ Rex accedit, iubetq; postridie sub primam lucem tormenta, & machinas intendi, fossas ea parte, qua oppugnationis erat incunda rudere, atq; materia compleri, testudinibus, pluteis, arietes, scalasq; parare. Erumpunt obfessi, hostes accedere prohibent. misilibusque submovent, pugnationis aliquando conuius. Editur vtrinque cædes maxima, durat pugna per totum diem, quo ad nox aduentans utrosque dirimit, postridie repetunt idem opus, atq; deinceps idem faciunt vsque in decimum diem, quoad & fossæ sunt oppletæ: valli, & propugnacula diruta, scalæ admonetur muris, quos præſidii fessi, laboribusq; confecti deserunt, atq; in arcem moluntur, diu nocteq; pugnantur. Erant, qui arcem præſidio tenebāt, plures quam quadringenti stes, huius milites, & ex scelerum conscientia fortes, & qui nullū periculum formidarent. Rex hoc in statu obsidionē relin-

DECADIS PRIMAE.

quens, ceteraque praefectis commendans, Methymnam ad
campum se confert, res alias creaturus.

R E X Ferdinandus Montis Leonis muni-
tionem in agro Salmanticensi
recuperat.

C A P. IIII.

G R A T Salmanticae prator maximus Gar-
cias Oforius, is detulit ad Regem, Rodericu-
quendam Maledonatum ordinis equestris vi-
rum, eundemque Salmanticensem ciuem tenet
re praesidio arcem munitam, quae ad ciuitatem pertineret, co-
gnominatum Leonis montem, vnde in finitimos agricolas,
pastoresque, atque in viatores interdum longinquius in-
quam exercebat dominationem, quem nihil pueret iura di-
uina, et humana violare, non a quo iure cum suis ciuibus
vivere, non maiores obseruare, non a minorum iniuria se
abstinere. Accedebat his omnibus falsarii crimen, quod
monetam autoritate sua ferebat, veraque permutabat, fugi-
tiuorum denique receptor erat, et facinorosum omnium
asylum. Quod ubi Rex pro comperto habuit, cum paucis
comitibus Salmanticam iter arripit: ad Praetorem elan-
culum diuertit. Vbi sit Rodericus ille Maledonatus, re-
quirit. Domi suae aiunt, cum alijs ordinis sui, esse. Con-
scendit equum Rex, pratorē cum executore officiali satellis

LIBER SEPTIMVS.

109

tibusque ianuam obsideri iubet. Atqui Maledonatus in-
terclusam sibi viam, qua fugeret, cernens, per solaria, tas-
bulataque, perque tectorum imbrices elapsus, in diui Francisci
eodem se recipit. Rex imperat monasterium obsideri, et
nisi a fratribus dedatur, templi ianuas reuelli, atque si fue-
rit opus, effringi. Egre ditur cum fratribus sacrae domus
custos. Regis genua complectitur, supplicat, ignoscat ho-
mini, vel ob eam causam, quod ad religiosam domum con-
fugerit. Atqui Rex, ut erat ingenio facilis, naturaque in-
dulgentissimus, precibus fratrum commotus, hominem qua-
tuuul criminisum vita condonat, modo arcem, quam inius-
riatenebat, Regiae potestati traderet. Fratres Regis iussa
exequuntur, fugitiuum ex latebris produunt, cum Regis mi-
nistris in vinculis ducunt, quoad arcem tradat, ducitur ad
Leonis montem. Cui Rex, quid suis dicere debeat, pre-
scribit. Ille suos ex arce sub fide publica egredi ad se iu-
bet, et vos inquit, o amici quo me me traxerit fortuna vi-
detis. Libertas mea in potestate Regis est, sed vita in
vestris manibus. Nunc experiar, an quo tempore vos
mibi autor au, praestastis fidem, quam mihi dedistis. jydemque
permanetis, quos fore vos estis polliciti. Dicite haec meo
nomine vxori, atque ut Regi suam arcem, quia iam mea non
est, sine mora tradat, nisi mauult et maritum perdere, atque
omnem familiam nostram prodicionis ignominia aeternum
notari. Ceterum illi in arcem recepti, siue vxore volen-
te, siue nolente, clamant, se nolle arcem tradere, nisi mas-
gnis, atque insignibus donentur praemijs. Quod si Rex

DECADIS PRIMAE.

in praesidem sciverit, se facturos minantur, ut ille non inuitus ad Maures descenderet. Nam Lusitanorum res non usque adeo erant deperditae, ut non possent redintegrare bellum in Hispania, seque non adeo parui esse momenti, ut quo ipsi inclinarent, non et eodem statera propenderet. Haec et huiusmodi verba ex munitione homines perdit blaterabant. Cumque iam victis manibus, et lugubri veste, vultuque miserando eo loci deduceretur Maledonatus, unde crudele spectaculum ex arce videri posset. Iam iamque carnifex gladium stringeret, iugulique partem tentaret, qua ferrum immergeret, clamabat identidem, miserabilis homo, perfidiamque suorum exprobrabat. sed praecipue in uxorem querelas suas referebat. Haec est illa fides, inquit, o Vxor, quam matrimonij foedus iniunxit? hic amor, haec pietas est illa, quam te mihi exhibituram in prosperis et in adversis pollicebaris? Nunc demum experior, quam ti vivum feceris, cum sic morientem parui facias. Neque me Rex iubet occidi, cum suam repetit, neque carnifex hic, qui iussus ligavit manus, mucronemque iugulo intentat, sed familiares, et amici mei, sed tu simul cum illis, quibus fortunas meas credidi. His vocibus, qui munitionem tenebant commoti deditionem faciunt, atque ex pacto praesident suum a morte redimunt, sibique libertatem abeundi, quo velint, a Rege impetrant. Arce tradita, et in Regis potestatem redacta, Rex Salmanticae, et e Salmantica Inui castrum regreditur obsidionis statum reuiscendi causa.

LIBER SEXTVS.

110

CASTRORVM Iuliorum arcem,
quam Praeses adhuc pro Marchione
tenebat, Regina tandem obtinet.

CAP. V.

REGINA Madriti a Rege, quo tempore digressa est, Fauon illud in toto orbe famigeratum, quod est ad annum Lupi religiose adit, atque inde mitti unum e secretariis suis ad Petrum e Biatia, qui castrorum Iuliorum arce pro Villenatie Marchione praesiderat, atque ut ex pacto conuenito, quod cum illo factum erat, munitionem Gonsalo ab Abila trade re sequestro tenendam postulat, quo ad Marchioni de certis quibusdam rebus fieret satisfactio. Praeses per eundem secreta riu respōdet, se viuo nunquam in Regia potestate arcem sibi creditam esse venturam. Non si sciat se omnia perpeffurum, quod longo tempore obsessi perpeti consueverunt. Ad hoc praesidis responsum Regina quid faceret dubia, ne frustra inciperet, quod exequi non posset, arcemque sine effectu obsideret, mit tit alterum, qui blanditijs, et pollicitationibus, praemijs, et muneribus illum pellicret. At ille multo durior factus, non modo ab incognito non mouetur, sed orat, hortaturque Reginam, ne ad urbem accedat, ne cogatur aliquid contra Celsitudinem suam committere, quod tamen sui defendendi causa iure

DECADIS PRIMÆ.

suo possit facere. Regina hoc responso indignata, dignat
tanta principe iras concipit: omnis armaturæ milites conuo
cari: & ex eadē provincia, vbi res agebatur, finitimos acci
ri, parari oīa, q̄ ad obsidionē, oppugnationēq; foret necessa
ria, ipsaq; ad Castra Iulia proficiscitur. Vbi quia expectata
ueniebat, apparatu magnifico, sed maiori letitia omnium, est
excepta. Igitur oēs, qui ē Batia, & ex provincia, lociq;
finitimis erant euocati ad præscriptū tēpus, eō cōuenerunt.
Quibus à Calatrava Magister, qui cum Marchione patrie
le suo iam in Regis & Regine gratiam redierat, & Al
phonsus Monroius, qui se Magistrum à Traiani Ponte pro
fitebatur, se agglomerant. Accesserunt præterea proce
res alij, qui aut stipendia regia merebant, aut qui gratuita
operam in hoc bello nauare cupiebant. Machinari quoq;
omnia tormentorum genera ex finitimis locis comportare
iussi, ceteraq; parari, quibus erat opus. Tum Regina nō
iam blanditijs, & pollicitationibus vt antea, sed comminat
tionibus terrorem incutiens, præsidem aggreditur, atq; nisi
pareat, se non cessaturam minatur, quoad illum proditoris;
atq; maiestatis reum peragat, pœnasq; debitas scelerum suo
rum pendat. Ad hæc præses Regine supplicat, vt iubeat
Marchionem acciri, quem non dubitabat imperata facturū,
si Regina iuberet. Nam se, qui autoratus obnoxiusq; illi
esset, non debere, nec posse facere, neminem esse, quin faceret.
Placuit Regine consilium, dat literas ad Marchio
nem, vtq; ad se veniat, illum rogat, idq; quod ē re vtriusq;
negotium futurum dicit. Marchio, & si non ignorabat,
quid

LIBER SEXTVS. III

qua de causa vocaretur, tantumq; præfidi suo fidebat, quod
nisi suo iussu arcem traderet nemini, veritus tamen ne Res
gine indignationem in se concitaret, venit: & quod Regis
na voluit exequitur, præfidiq; præcipit, vt Regine iussis
obtemperet. Regina arcis potitacum potuisset illam, cui
iussuq; alterius fidei committere, nihilominus tamen Gon
salo illi ab Abila, cui ex pacto cū Marchione, vt diximus,
sequestro deponenda erat, credit: atq; ex conuento cū Mar
chione vsatisfiat, certis quibusdam bonis viris facultatem
concedit. Inde ad castra Cæcilia itinere vnus diei pro
ficiscitur, vbi paucos dies immorata est, dum in oppidanor
um iniurias animaduertit, læsisq; satisfieri iubet, dumq;
edilites & decurionatus, villicatumq; oppidi, qui magi
stratus quotannis suffragatorum punctis creabantur, &
incomitis oriebantur contentiones, & ex contentionibus
cades, & vulnera: immortale odium, & non sanabile
vulnus. Statuit deinceps, vt non annui, sed perpetui ma
gistratus essent, primi autem in hunc modum creati sunt.
Ex vtraque factione certi quidam viri ex ipsis nominati
sunt, ex his sortiri iussi quis cuique magistratui cederet, &
cui fors contingeret, eius officium cum vita finiretur, atq;
deinde in eius locum is sufficeretur, quem Rex & Res
gina, atque deinceps, qui pro tempore regni culmen obti
neret, sufficiendum esse decreuerint. His peractis Regis
na Hispalim versus molitur viam, quo cundi necessitas
urgebat.

DECADIS PRIMAE.

REGINA Hispalim adit, & quid illie
egerit multis verbis enumerat.

CAP. VI.

AVSA tam longam viam adiuvi Regi
ne fuit, quod lumen illud non modo Bæticæ,
verum etiam totius Hispaniæ propemodum
erat extinctum bello cum finitimis urbibus,
que alloqui sibi fuerant contributa, & quasi urbis Metropo-
litane, hoc est, matricis filia, & partita membra Asindæ,
Astygi, Carmonia dissensionibus duorum eiusdem ciuita-
tis, qui totum populum in duas partes distrabebant, à Methy-
mna asindica Enriqui Guzman Ducis, Roderici Pon-
tij à Germanica Legion: Marchionis Gaditani. Non erit
plebis à patribus dissensio illa, non ordinis equestris à senat-
u & plebe, non sacrorum à profanis, sed omnia totius cor-
poris membra in factiones binas queq; partita, inter pa-
trem & filium, inter virum & uxorem, inter fratres
propinquos, & affines discordiæ & similitates, hinc odia
& inimicitia, que non sinebant illos esse quietos. Latius
adhuc serpebat malum, quod se ad aliam ciuitatem diutius
nem extendebat. Nam Cordubæ duæ quoq; erant factio-
nes, altera, que Alphonsum Aquilarium Montille domi-
num, altera, que Iacobum à Corduba Egabrensem Comitē
sequebatur. Atq; hæc duæ à Methymna asindica, illa Mar-

LIBER SEPTIMVS. 112

ebioni Gaditano foderatæ. Igitur Regina partem illam
Bæticæ, que non solum vestigalia Regibus pendere con-
suevit ad belli supplendas necessitates, verum etiam ad or-
namenta pacis, extraordinarioq; sumptus sufficit, Hispa-
lim venit. Que ciuitas ex gentis illius consuetudine lus-
dos magnificentissime parat, urbem sertis & coronis, aus-
leis & tapetis, velis & caustis, fontibus aqua & vino
scaturientibus ornat, magnaq; omnium ordinum lætitia ex-
cipitur Regina omnium votis expetita, omnium precibus
à Deo immortalis postulara. Deducitur deinde ad templū
illud insigne virgini Deiparæ dedicatum, ex consortio cū
diuo Clemente martyre atque Pontifice Romano, cui ædes
illa fuerat à Ferdinando dicata, propterea quod in die illius
festi urbem illam ex Maurorum potestate ceperat, atq; ad
Christianam religionem restituit. Diua igitur Dei geni-
trix eadēq; virgine salutata, habitisq; gratijs pro tot lan-
tisq; erga se coniugemq; suum Regem beneficijs, ad palatia
Regum perducitur, que fuerant à maioribus suis paupere-
to vermiculato, parietibus musaicis, laquearibus cedrinis
in porporum morem arte punica constructa. Cumq; ex iti-
neris laboris per aliquot dies quicuisset à negotijs, audissetq;
ciuium querelas, de ciuilibus criminalibusq; causis à multis
temporibus non decisis, iubet institui septimum quemque
diē Veneris, in quo ipsa pro tribunali sedēs ius diceret. Se-
debant ex altera parte Præsules, qui curiam comitabantur,
& ex altera Regij Senatores & ciuilis Pōtificq; iuris per-
itissimi: ante se subsidebant tabelliones, Scribæ, Secretarij

DECADIS PRIMAE.

Qui præerant à commentarijs, astabant, & qui insignia Regia preferunt lictores, nulle dilationes, nulle nūdina nisi in diem perendinū tergiuersantibus reis conceduntur, si qua lis adeo implicita, quæ non posset breui tempore finiri, delegabat diffinientiam alicui ex iuriconsultisimis. Nūrium dictū, intra bimestre tempus omnes, quæ impendebant, composuit lites, aut per se ipsam, aut per illos, quibus causæ delegabantur insecratos facinorososq; in deprecatores, decoctoresq; in adulteros & supratōres, in grassatores & latrones animaduersum est, præterquā in eos, quos vertere solū, aut in exiliū timore aufugerūt. At cines cū viderēt urbē malefactoribus plenā, & esse neminē ferre quē non labe aliqua tangeret: si iustitiæ rigor in vniuersos sciret, fore, ut ciuitas desolaretur, adiungunt sibi Alphonsū Solisū Episcopū Gaditanū: qui eo tēpore pro Petro Mendoza S. R. E. Cardinali atq; Archiepiscopo Hispalensi Vicariū Prouisorēq; agebat in illa ecclesiā. Is cū magna populi multitudine ex omnibus ordinibus collecta Regiā adit, proq; venia impetranda longā orationē habet, locisq; cōmunibus vitur in cōmendanda iustitia, & misericordia, veritate & pace: ita tamen ut sit propensior in pacē & misericordiā. Afferebatq; illud ex Psalmographo. Misericordia & veritas obuauerunt sibi, iustitia & pax ostendite sunt, & de Samaritano (hoc est) de Iesu Salvatore nostro, qui vulnerato à latronibus in quos incidit, infudit vinū & oleū, sed plus olei, quod leniret dolorē, quā vini, quod excitaret. Itēq; illud, ut sitis filij patris

LIBER SEPTIMVS. 113

qui in cœlis est, qui facit solē suū oriri super bonos & malos. Quodq; & si nulla hominū societas sine iustitia diu stare posset, tamē cū iā flagitia & facinora crebreſcāt, iustitiæ munus restringēdū est, nisi quatenus exēplo aliorū temeritas est cōcēda. Sed quid facias cū omnes pariter in eā delabē trahūt? quid cū in eodē sunt? Quid igitur facies mus, inquires, o Regina omnīū mortalīū clarissima, atq; proinde indulgētissima? Nimirū, ut cōfugas ad sententiā illā Poetæ, quæ iam abiit in Adagiū, quicquid multis peccator, inultum est. Nam si iustitia (inquit) gladiū expresseſcit, omnia in antiquā solitudinē rediguntur. Audacius aliquid dicā optima Princeps, quæ hanc mihi copiā dicendi concedere dignata es. Si in hoc lachrymabili bello, in quo cum Lusitanorū Rege non de gloria, sed de summa imperij decertastis, inclinante iam ad vos victoria, omnia pro tua euestro persequi velletis, nōne incidretis in illud prouerbiū etiam vulgo comprobātum. Summum ius, summā iniuria est: an non potius illam sequeremini sententiā Senecæ Poetæ tragici in Hercule furem?

Si æterna semper odia mortales agent.

Nec ceptus vnquam cedat ex animis furor.

Sed arma felix teneat, infelix pariet,

Nihil relinquenti bella. Tum vastis ager

Squallebit aruis, subdita tellūs face

Altus sepulcras obruet gentes cinis.

Pacem reduci velle victori expedit.

DECADIS PRIMAE.

Visto necesse est.

Ad tandem in peroratione miserationis formentis,
que Reginam faciende iustitiæ cupidam compescuit eos
que deduxit, ut omnes donaret venia, omniq; à crimi-
ne absolneret, præterquam eos, qui aut hæreseos imple-
tate, aut æris alieni debito erant obnoxii.

DVCIS à Methymna Oratio apud Re-
ginam contra Marchionem, Ga-
ditanum, & Marchio-
nis excusatio.

CAP. VII.

OSTEAQVAM prinatorū lites quæ
uerunt, duo illi principes duces, omnium mat-
lorum causa, inuicem se apud Reginam crimina-
nantur, altero in alterum omnem culpam respic-
iente. Dixit à Methymna Afindica occasione arrepta prior
rem locum occupat, atque in hunc prope modum est alloqui-
tus. Quanta Guzmanorum domus obseruantia & fides
erga Hispanorum Reges decessores tuos clarissima Prin-
ceps fuerit, quam illustria in vniuersam Hispaniam vni-
beneficia extent, neminem esse opinor, quem lateat. Nam,
ut omitam illa vetera, non est silendum, quod prodigio si-
mile videtur, vnde familia nostra nobilitata est. Alphon-
sus petrides Guzmanus, qui presidio Mellariam quam exis-
timo esse, quæ nunc dicitur Tarifa pro Xanbo Hispanorū

LIBER SEPTIMVS. 114

huius nominis Rege quarto tuebatur, cum obsideretur à loã-
ne Regis fratre exule auxiliariis Bellonariorum Res-
gis Abenitza copijs adiutus, admonereturq; ut militio-
nem traderet in Maioriam hostium potestatem, nisi mas-
let filium suum, qui à Mauro Rege in vinculis tenebatur,
ante ipsius patris oculos trucidari, non modo Arcem non
tradidit, sed & per muros pugionem proiecit, quo filius eõ
foderetur. Quomiracula stupefactus hostis, & filium in-
gulari iussit, & deditionis spe sublata obsidionem soluit.
Illud quoq; omnibus notum, quo pacto Enriqus Guzman-
nus nebula Comes secundus Ioannis Alphonsi primi Comi-
tis eiusdem oppidi filius, idemque Alphonsi Petride Guz-
mani nepos, cum terra marique oppugnaret Gebeltaricum
à terra Ioannes filius pater meus, à maris Oceani parte
ipse pater, idemque auus meus elasiarijs oppugnatoribus,
est superueniente vndis obrutus est, cumq; se in scapham
recepisset, potuissetq; incolumis euadere, dum misericordia
percutitum plures admittit, quam nauigium potuisset susti-
nere, ipse cum omnibus perijt. Quid de patre meo pri-
mo à Methymna Afindica Duce Ioanne Guzmãno dicam?
qua fide, qua constantia, qua vigilantia bello plus quam
ciuili, quod pater tuus gessit cum fratribus suis patruelibus
Ferdinandique Tarraconensium Regis patrui sui filijs, hæc
ipsam urbem defendit, cum reliquæ omnes ciuitates finis-
time ad illos defecissent. Qua felicitate, inmo, qua ces-
leritate Gebeltaricum illam familie nostræ fatalem post-
entum & triginta annos à Mauris possiderant recepit, Chri-

DĒCADIS PRIMAE.

stianeq; fidei reddidit. Sed nolo Maiorum meorum obsequia in Reges suos debita commemorare, nam genus & Proavos, & que non facimus ipsi, vix ea nostra voco, sed tantum mea: que, quia omnibus nota sunt, paucis perstringā. Quanta labe vniuersam Hispania inuasit, posita quam Enriqus frater tuus gubernationis habenas remisit, seq; totum paucorum amicorum arbitrio tractandū dedit, nostri clarissima Princeps omnes ciuitates siue volentes, siue nolentes aliquem sibi ducem ex primoribus finitimis ascieuerunt, malueruntq; tyrannorum impotentiam pati, quam suo Regi seruire. Huic ciuitati duo imminebant, qui de principis patu parati erant decertare, ego (vt ingenue fatear) & Rodoricus Pontius Marchio Gaditanus, sed dispari ex causa: ego, vt patriam mihi clarissimam conseruarem, atq; in obsequio regi suo debito continerem, atq; in eo statu, quo illam a Maioribus meis accepi, perstare suaderem, ille vero vt quacunq; ratione posset, eam labefactaret. Vterq; quidem nostrum ciuis & indigena: sed qua pietate fuerimus in rep. Hispanensem, non dico me & illum, qui in hæc tempora incidimus, sed mei atq; illius maiores, qui fuerant contemporanei: ciues ipsi sunt testes, cum mei semper coluerint hanc urbem quasi matrem, illius vero tractauerint quasi nouercam. Et nunc uterque nostrum in suo studio permanset, atq; maiorum suorum instituta persequitur. Omitto Enriquo Rege, quid uterq; nostrum egerit, ego pro hac urbe, ille contra. Sed postea quam Celsitudo tua Hispaniarū rerum potita es, facta Regni diuisione per Marchionē Villes-

LIBER SEPTIMVS. IIS

natem, ego prior pro vobis in hac obsequia, acclamationesq; substuli, ille vero siue scelerum suorum pœnas timens, siue, quod est ingenio rerum nouarum cupido, statim ad hæc sit ijs ducibus, qui primi sumpserunt arma cōtra vos Reges clarissimi, atq; gubernationis vestre initia interturbare, sunt conati: & ipse quoq; per se cum Lusitanorum Rege coepit agere, quemadmodum illi hanc urbem traderet. Habet Asindum equis & armis nobilem ciuitatem grandi praesidio oppressam, pulsus ciuib; qui illius audacie non obtemperabant. Habet Arcem cum Oppido Alcala ad flumiē irā in agro propemodum suburbano huius ciuitatis. Habet cōplices facinorum suorum adiutores & confcios, qui nihil magis spectant, quam huius urbis direptionem: at in primis Ferdinandum Ariam metatorem, qui Tarifam in freto gaditano Castellum munitissimum & Vtrariam pergrande municipium cum Arce munitum tenet. Quid autem hoc tempore cogitet, argumento est, quod neq; per literas quicquam benignum ad Celsitudinem vestram scripserit, quo se excusaret, neq; nunc quidem, cum sit tam prope, obseruantiam suam erga vos declaraturus venit. Erit igitur iustitiæ tuæ Regina clarissima bene de te, deque patria sua meritos premijs afficere, male vero meritos male perdere, atq; in primis hanc ciuitatem vobis, atq; maioribus vestris obsequentem, malis perniciosissq; ciuib; purgare, bonis autem pacisq; amatoribus quietam relinquere. Ad hanc Ducis orationē Regina comiter & benigne respondet, obsequia sua erga Regiam celsitudinem & Maiorum suorum benefacta in

DECADIS PRIMAE

rem. Hispani sibi esse gratissima, atq; eo nomine se habitum rationem, ut non frustra fecerint ea, quae ex officio boni viri facere tenebantur. Quod vero ad Marchionem pertinebat, se ea causa potissimum Hispanim venisse dixit, ut illius urbis statum componeret, pacificaretq;. At Marchio videns se eò Fortune delapsum, ut si quid antea simulacra rat, iam simulare non posset, cum praesertim nihil unquam palam fecerit, quod posset dici factum, in quo Regia maiestas imminueretur, Hispanim venit vno tantum familiari comitatus, atq; à ianitoribus in conclave admissus, quò se iam Regina receperat, suspicatus, longa Ducis oratione, et causa, quae videbatur esse melior persuasam, alia via se insinuat, breviterq; illam sic alloquutus est. En tibi Regina praepotens Marchio ille Gaditanus, quem adversarii mei apud te criminati sunt, in manibus tuis est. Veni, non ut crimina illorum in ipsos auctores retorquerem delicatissimas aures tuas obtundens, sed ut in me ab illis obiecta purgarem, atq; innocentiam meam ostenderem, quae me securum facit, ut sine ulla fide publica huc venirem. Veni inquam, non ut alios accusem, sed ut me ipsum à suspicionem de me concepta excussem. Di cuit adversarii mei, me tenere armis oppressam Asindum et Alcalá ad iram fluvium, ex hoc loco faciam tradi, cui Celsitudo tua iusserit. Quod si etiam ijs, quae mei patrimonij sunt, opus est, hoc loco et tempore tibi trado, quando me ipsum quoq; tibi tradidi. Quod vero ad suspicionem de me habitam attinet, si ullum fuerit reperiunt factum, aut dictum in quo Celsitudinem vestram laeserim, ecce me paratum, ut

LIBER SEPTIMVS. 116

laese maiestatis crimentum Celsitudinis arbitrio luam. Quod si sui negligentior in declarando hunc animi mei sensum, hic ipse adversarius meus fuit in causa, qui mihi domi negotium faciebat. Hac Marchionis oratione Regina placata ad tradendas munitiones illum, omni crimine absolutum, dimisit.

QUOD Regina receptis munitionibus, quae ad Hispanim pertinebant, totam regionem illam pacavit.

CAP. VIII.

NUNQUAM putarat Dux à Methymna Asindica, Marchionem Gaditanum eò venturum, sed neq; familiares amici opinati fuerant, quod obsequium exhiberet Reginae, arcemq; Asindicam traderet, cui Regina tradendam esse iuberet. Nunc vero cum viderent omnia ceci disse aliter, quàm existimarent, omnes spes suas, inanescq; cogitationes abiecerunt, atq; se paulatim ad alia studia trāstulere. Nam antea totius belli gerendi contra Marchionem pēdebant, seque locupletes facturos expectabant ex diuitijs agrestibus, quas Rustici agricola et Pastores illius iussibus subditi possidebant. Nunc vero alios citare mercaturā, alios praedia colere, alios rem pecusariam exercere, et ex opificibus, turbaq; urbana suā quisq; artē repetere. Itaq; Arce Asindica à Marchione tradita tota à Robreto et munitione Alcalá ad irā fluvium, imperat

DECADIS PRIMAE.

Duci à Methymna, ut Marchionis exemplo & ipse tradat munitiones, quæ ciuitatem ad Hispalen. pertinebant, idq; nō est cunctatus facere, ne videretur in exequendis Reginae iussis segnior, quam fuerit Marchio. Fuerunt autem munitiones trans montes marianos Fraxinetum, Archium, Aracena, Alanisium, Constantina, citra montes Nebrissa, capita sancti Iohannis, Ponticulus, quibus præsidere bonos viros ciues Hispalenses, qui modo fuissent alterutrius factiōis exortes. Iussit quoq; nomine suo Ferdinando Arce metatori, qui præsidio Vtrariam tenebat, ut Oppidum cum Arce Hispalensibus redderet. Mellariam quoq; quam iuniores in Tarisam commutarunt, restitueret Alphonso Enriquo Hispaniarum Arthithalasso, cuius præsidium hereditario iure ad illum pertinebat: Ad hæc Regina iussa præmeditatus respondet, iniuste secum agi, si quod semel iure possedit, si bi inuito subripiatur, Arces illas ab Enriquo Rege sub fi de publica Gonsalo Saauedra patri suo perpetuo iure traditas, seq; illius heredem esse indubitatum, simul etiam Præsidii, qui p illo Vtrarie Arcē tenebat, iubet, ut se muniat, tunc turq; polliceturq; si Regina obsidionem tentauerit, se tempestiue suppetias latitum. Arcis præses non minori animo iussa metatoris accipit, quā illi fuit imperatum: parat omnia, quibus opus erat ad se, comitesq; suos propugnandos, qui & ipsi parati erant, aut munitionem creditam tutari, aut indubitatam mortem oppetere. Regina hominum pertinaciam audiens iubet illos magna cum diligentia obsidione cingi. Cohortes prætorianas, & qui ex curialibus armari potuerunt,

LIBER SEPTIMVS. 117

erunt, & eos qui sponte sua huic se necessitati obtulerunt, eodem mittit, tormentis & machinis muros quati præcipit, atq; ita per dies circiter quadraginta nihil prætermittitur eos rum, quæ inter obseffores & obseffos in obsidionibus fieri consueuerant. Igitur Regina cum videret negotiū in dies protelari, Guttrium Cardenium Quæstorem suum maximum mittit, ut quo in statu sit res, inquirat, & quibus esset opus, cognoscat. Is cum primum Vtrariam accessit, præsidem hortatur ut deditionem faciat, antea quam Reginae indignationem in se conuertat. Quod nisi faciat, atq; potius Fortunam quam rationem experiri mallet, se pro comperito habere illi breuiter esse pereundum. Ad hæc præses cum diceret nullas se deditōis conditiones velle audire, quin potius malle omnia perpeti, quæ victi à victoribus perpeti consueuerant, Quæstor maximus videns se nihil proficere, neq; à pernicacia sua hominem posse reuocari, oppugnationē a quatuor partibus parari iubet, eō tormenta, machinas, filopetas, & scorpiones, arietes, testudinesq; intendi præcipit, atq; sub primi lumina solis & ortus negotiū incipi, qd sine vlla intermissione ad vespērā vsq; perduramit. Cū ex vtraq; parte plures cecidissent, neq; iā obseffi oppugnatiū viris sustinere possent, cū recētes ex oppugnatoribus fessis vulneratisq; succederēt, neq; obseffis requies vel la daretur, eadē victi succubuerūt. Cēs cæsi, aut ad mortē vulnerati præter duos & viginti, qui postridie Hispalim ad reginā in vinculis trāsueffi suspēdio vitā finierūt. Nā Præses imprimis pugnās miserabiliter & digne iā pierat.

DECADIS PRIMAE.

QUOD Regina dum esset Hispali
Ioannem peperit, qui fuit deinceps pri-
mogenitus Princeps, atq; hæ-
res designatus.

CAP. IX.

DUM hæc administratur à Regina Hispali, Rex
non cessat Castri Inni obsidionem interuifere,
atq; mittere in consultationem frequenter, si quo
modo arx illa sine dolo, sine pactione, siue quo-
cumq; alio modo sine viribus capi posset. Nam cum ratio
ne sius oppugnatio foret periculosa, velletq; Rex non mul-
to sanguinis dispendio negotium confici, Refecit cohortes,
præfectos instruit, stipendia militibus soluit, & cæ-
tera, quibus se absente opus esset, imperat fieri: ipse ad Re-
ginam properat in Batiscis rebus occupatam. Vbi cum per
aliquot dies fuissent immorati, Regina, quæ ex longo tem-
poris intervallo non pepererat, atque ea ex causa iam se in-
ter effectas numerabat, ex inopinato pregnantis est inuen-
ta, peperitque filium suum primogenitum Principem Re-
gnorum heredem, expuncta Elisabe iam septenni, quam
desperata virili prole, futuram Hispaniarum Principem
iurauerant, atque ab alijs iurari fecerant. Natus est igitur
Ioannes princeps Anno à salute Christiana Millesimo
quadringentesimo duo de octogesimo tertio. KL. Iulias.

Ingens ex eo nuncio sequuta est leticia per omnem terram

LIBER SEPTIMVS. 118

Hispaniarum Principum imperio subiectas, quoniam nata
lis ille tranquillitatem, pacemque perpetuam omnibus polli-
cebatur. Illo eodem tempore Alboacen Granatensium
Rex per legatos petijt inducias à Rege & Regina, respon-
sumque legatis, induciarum conditiones placere sibi, modo
soluerent censum à Granatensium Regibus Hispaniarum Prin-
cipibus pendit solitum. Legati rursus nisi eadem de re,
quod ad exactionem census pertinebat, respondissent. Reges
illos, qui soliti erant censum illum tributarium pendere, mor-
tuos esse, neque iam in monetarijs officinis cudebatur au-
rum & argentum, nunc vero non fabricari nisi ferreas
cuspides & spicula, quæ præfigerent hostibus, quibus se ab
exactione illa tributaria liberarent. At nostri, tametsi re-
sponsum illud superbia, arrogantiaque plenum videbatur,
quatenus inducia ille virisque conducebant, & Lusitanos
rui temeritas & audacia pendebat adhuc, temporarias indu-
cias concedunt. Restabat rebellioem vicijs Metatoris Fer-
dinandi Saavedra: principio illius bona publicantur, spolia-
tur honoribus, declaratur perduellionis reus, mittuntur Co-
hortes, cum Præfectis, qui illum querant, quæ situmque vnde
que ad ultimum supplicium trahant. Sed cum esset vir no-
bilis, haberetque complures propinquitatis & affinitatis in-
re coniunctos, quorum obsequia in Lusitanorum bello fuerat
illustrata, ut cumque merito venia donata, bona, honoresque
restituti, præsidium Tarisæ cum Arce Alphonso Enrigo
Hispaniarum Archithalasso restitutum. Petro Godoi, quæ
tres Carmonenses Arces præsidio tenebat, imperatum,

DECADIS PRIMAE.

ut illas traderet, qui aliquandiu cunctatus dum rependi sibi nescio quos sumptus exigit, tandem Regis & Reginae iram veritus nulla conditione tradit, traditaque Guterrio Cardenio Questori maximo sub fide publica credunt. Commendatarius quoque maximus Legionensis provinciae, qui Lusitano bello, quemadmodum sepe dictum est, insignem operam navarat obsequiorum suorum fiducia petit à Rege & Regina supplicatque, velint ius suum in magistratus petitione sibi servari: se fuisse tredecim commendatariorum suffragis creatum, Magistratu atque totius ordinis consensu pro magistro expeti, seque ita meritum de re publica Hispaniae, ut repulsam pati non mereretur. Regina vero & si cupiebat dignitatem illam in Regis capite collocari, tamen habita ratione commendatarii maximi tam praecclare de se meriti, à Rege petit, ut illi cedat, neque ullam esse rationem, ut in tam obsequentem amicum ingrati esse viderentur. Iubent itaque illum à tredecim illis suffragatoribus & totius ordinis consensu & una omnium voce magistrum creatum, mittuntque libellos supplices ad Pontificem Max. ut electio illa apostolica sedis autoritate confirmetur, id quod est à summo Pontifice concessum. Questor vero maximus in locum Magistri in commendatarium maximum est suffectus.

REX Victoriam proficiscitur, ut cum Ioanne nepatre quasdam res commentaretur, & in de Hispaniam ad Reginam redit.

CAP. X.

PACATIS

LIBER SEPTIMVS.

119

DACATIS Beticæ contentione, munitionibusque receptis, Rex, animo recusandi patrem Tarraconensem Regem, à Regina digressus, ad castra Julia venit, quorum arcem, quam Gonsalus ab Abila sequestro tenebat, in Xanthum ab Aquila ciuem, equitemque Abulensem transferri iubet, praesidique & necessarios alijs rebus instruit. Inde Victoria recta proficiscitur, quò iam pridem constitutum erat, Tarraconensem Regem esse venturum, & quidem iam aduentabat, cum filius in occursum patri progrediens, cum iam congrederentur, filius patris dexteram manu prensans conatur illam exosculari, atque ille diu reluctatus manum subducit, seque ad filij sinistram locat. Cumque ad Tarraconensis diversorium sic venissent, Hispanus equo descendens patrem volebat in domum deducere. At ille, absit, inquit, à me, atque à dignitate tua fili charissime, ut cum sis Rex Hispaniae, unde mihi est origo, & cui omnes ex eadem stirpe propagati obsequium, & observantiam debent, ego sim tibi dexter, & tu mecum sinister, hoc est exterior incedas, atque ita pater filium comitatus est usque ad illud diversorium, & inde ad suum redijt. Ortus est de inde sermo inter palatinos, ut fieri solet, an recte pater primas partes filio cesserit, & filius acceperit. Nam uterque Rex erat, & Tarraconensis hospes Hispani filij, atque idcirco maiori honore afficiendus: & ijs accedebat, quod erat pater. At alij dicebant recte factum esse, quod tamen si Reges erant, sed tamen ita dispares, quod filius ex toto, ex parte vero pater erat. Erat eo tempore praesens

vir iuris
8

DECADIS PRIMAE.

consultissimus, & orator satis vehemens & probatus, atq; antiquitatem, & exemplorum memoria præclarus, qui ea de re consultus ab hominibus ijs de rebus ignavis respondit, re ãte fecisse virumq; Regem, & patrem, qui filio primas cõcessit, & filium, qui acceperit, atq; imprimis afferebat illud, quod. Q. Fabius maximus Consul, cum pater proconsul equo vehens illi obviam processisset, imperavit lectos, ut iuberet patrem ex equo descendere, qui iussus paruit, filiumq; collaudavit. Atq; hunc tenorem uterque, in deferendis alteri honoribus, per totos illos viginti dies, quibus Victoriæ sunt comorati, in sedendo, & assurgendo, in deducendo, & reducendo, & cæteris in rebus omnibus, in quibus vita humana prioris, & posterioris ordinem posuit, servavit. Igitur cū primū de re cõmuni cõpissent inter se commentari, primū de Regno Navaræ constitutum est, ut decerneretur Phœbo ex filia nepoti Regis Tarraconensis, conservareturq; in eo, tãquam vnus familie Regū Tarraconensis provinciæ, tametsi non per agnationem, sed per cognationem esset ex eadem familia ortus. Decreta quoque sunt multa alia ad Regni Tarraconensis, & Siciliæ, & Insularum nostri maris administrationem pertinentia. Inde digressi, Tarraconensis Tarraconensem suam, & Hispanus Castri Iuui obsidionem reuisit, quam offendit ex voto perpulchre instructa, & obsessos iam ad deditionem clamantes, & libenter iam de se dedendi conditionibus audientes.

Erant enim iam & numero multo pauciores, & viribus exhausti, atq; omnium rerum, quæ ad victū pertinebant cõ-

LIBER SEPTIMVS. 120

piæ defecti. Cum enim res in eo esset status, ut facile transigi posset, cõceptum est agi de arcis deditione, & Rege cupido ad maiora eundi, & illis vltimum exitum timentibus sic cõueniunt, ut præses cum suis satellitibus, bonisq; liberi abirent, quocumq; vellent, arcemque Regis arbitrio relinquerent, traditamque demoliri, atq; solo æquari iussit, illi vero in Lusitaniam transmigrarunt. His peractis Rex Hispaniæ ad Reginam proficiscitur, atq; inde Cordubam ire constituit: ut quemadmodum res Hispanenses, ita & Cordubenses, quæ eodem morbi genere laborabant, aduentu præsentiaq; sua pacarent. Sed antea quam inde discederent, ut futuræ ciuitatis tranquillitati prospicerent, Marchioni postulanti, ut liceret sibi per regiam potestatem, æquo iure cum Duce a Methymna in patria communi viuere, responderunt, non esse è rep. Hispanensi, ut reditus in urbem illi pateret, quod cum Marchio ægre tulisset, ut ipso exulante, & mulus in urbe maneret, Duci quoq; a Methymna idem imperarunt. Illis namq; absentibus facile poterat ciuitas esse quæta, cū causæ disceptandi tollerentur.

Decadis primæ & Libri septimi Finis.

Reliqui tres libri temporum iniuria desiderantur.

ÆLII AN

TONII NEBRISSENSIS AVTORI

tate Regia Hispaniarum, atq; Hispanensium rerū Hi
storici in secundam Decadā, quæ est de bello Gra
natenſi Præfatio, in qua ostenditur, neq; Princi
pibus Hispanis fuisse vñquam ad bellum
inferendum vires maiores, neq; ho
stibus ad propulsan
dum auctiores.

SEQVITVR bellum Gran
tense, quod & temporis spacio
& expeditionum apparatu, & ho
stium robore, & locorum difficul
tate fuit maximum omnium, quæ
post deletas Gothorū opes in His
paniam vñquam gesta sunt. Su
periorū nāq; Regū in Mauros ex
peditiones partim tumultuarie, partim intercisse multorū
annorum intercapedine fuerunt. At postea quā semel Prin
cipes nostri bellum hostibus inferre decreverunt, nunquam
cessatum est, quoad per continentes annos prope decem op
mnia sunt confecta. Nulla propemodum interea quies data
militibus, non in domibus suis, non in astitis, non deniq; in

hibernis, quin potius prioris cuiusq; victorie finis, princis
pium erat sequentis. Quod sit ad belli apparatus cons
uerſitas, nihil defuit, quod ad maxima potentie vires ostens
tandas pertineret, non pedum, equitūq; cataphractorum,
non levis armaturæ numerus incredibilis, non carrucariorū,
mulionum suffraganeorum, non calonum, lixarum, pabulato
rum copiosa multitudo, non tormentorum, machinarūq; ge
nūs vñllum, non commeatus vsq; ad satietatem terra, mariq;
aduecti. Nam quod ad hostes attinet, nunquam ad ea tem
pora res Maiorum fuerunt auctiores, & militum nume
ro, robore, exercitatione armorum, atq; ad exercitus stipen
diarūq; persoluenda ditiores. Ad septies mille stipendarios
equites è publico in belli procinctu semper habebāt, præter
euocatorum, gregariorūq; innumeram multitudinem.
Nam pedum tantus erat numerus, vt Granata ipsa in mes
dio totius regni situ posita, neq; ad bellicos tumultus parat
a, vti ferebatur, solita sit per singulas vrbes portas, quæ
numero erant septem, ferentiariorum, sagittatorūq; ternos
millenos effundere viros. Quod vero ad publica vestiga
lia pertinet, ad stipendia militum persoluenda, arces munie
das, machinas aptandas, aliq; ad tantum bellum necessaria, si
quis tractus illius angustias, & soli malignitatem, prærupta
q; montium consideret, incredibile, quod sum dicturus, vide
bitur, dicam tamen nihilominus, septies cētum mille aureos
patrios Regi suo Granate regnum quotannis pendebat, qui
numerus ratione ponderis in ducales nostros aureos in des
cies centum mille excreſcit. Vnde igitur dicit quissimam

DECADIS SECVNDÆ.

Sub principibus nostris tanta fisci diminutio regni illius facta est? Quia nimirum alia tributorum ratio sub illorum Regibus quondam fuit, quam nunc est sub nostris. Illorum imprimis agricola & pastores frugum, pecundiarumq; Regi suo pendebant septimas, quemadmodum nostri sacerdotibus, & ecclesiis, atq; ipsi etiam tantum decimas. Illis, quibus non erant filij, necesse erat, Regem ex asse relinquere heredes, & quibus erant, pro virili portione cum illis cohæredem instituere. Quo præterea die novelle pecudes, aut armenta cuiusq; signo inuerebantur, tertiam partem valoris quanti aestimabantur, fisco annotabant. Iam vero ex portorij, vectoris, delationibus, calumnijs, innumeris exactioribus, incredibile dictum est, quantum regius census augeretur. At vero apud nostros nihil tale, aut siquid est, perquam modicum est. Quare nihil mirandum, si tantis copijs, tantisq; rerum omnium facultatibus hostes freti tantum potuerunt principum nostrorum potentiam sustinere. Sed bene, quod tandem penes illos victoria fuit, qui erant, quæ admodum iure, ita & armis, potiores.

DE NUMERAT causas, cur iuste Hispani principes bellum Granatensibus Mauris intulerint. Et quemadmodum Zaharacas bellum in collinitio situm à Mauris captus est.

LIBER PRIMVS.

122

CAP. Primum.

COMPOSITIS Hispaniæ rebus, quemadmodum in superioribus decem libris præscriptum est, iam Principum nostrorum fortionalaborabat in inveniendis causis, quæ illos ocio, ac longa pace indormientes excitarent. Et si enim iam inde ab ineunte regni sui exordio illa maxima cura eorum animis infederat, quo pacto delere possent dedecus illud Hispaniæ, atq; pro inde totius Christianæ religionis insigni opprobrium, ingruentia tamen negotia non sinebant illos de tanti belli magnitudine cogitare, cum præsertim ex superioribus bellis, atq; rerum omnium perturbatione Hispana res esset penitus labefactata. Et quamquàm nulla belli iustior poterat uideri causa, quàm pro religione contra nominis Christiani hostes arma corripere, cum aliqui philosophi tradat, eos, qui intellectu vigent, atq; ratione suapte natura, Barbarorum esse dominos, atq; eodem iure bellum illis iuste inferri posse. Accedebant tamen aliæ propiores causæ, quæ non tam patiebantur nostros tam longo tempore desiderare, atq; illa imprimis, quod ab hæsternis nationibus iam pridem probro nobis obijciebatur, quod non modo hostes in conspectu nostro, atq; ante oculos positos non submoueremus, verum etiam crebris nos iniurijs ultro laceßentes vix possemus sustinere. Quis enim ab orbe nostro tam remotus, atq; rerum nostrarum tam ignarus erat, qui nesciret agrorum populationes, armentorum, gregumq; cum suis pastoribus direptiones: vicorum, castellorumq; expugnationes ab inhumanissimis hostibus illatas?

DECADIS SECVNDÆ.

Erat et altera causa, quæ nos propensiori quodā modo sit
mulabat, ea quæ maiori nostrorū socordia fuerat abalienata,
quæq; ad nos hereditario quodā iure pertinebant, iusta clari
gatione, ac longi postlimini iure nō repetere. Quidē quod
hostes cotidie magis magisq; inualescebāt, et in dies plura
minabantur atq; præclare nobiscum agi putabamus, si equo
cū illis iure Hispaniarum rerū imperio potiremur. Superio
ribus his causis accessit alia propinquior adhuc, quæ belli ho
stibus inferendi occasionem faceret instiorem. Nam
principes nostri dū student bella intestina, dissensioneq; ciui
les cōponere, atq; piratarum, grassatorūq; latrocinia cōerce
re, ac præterea leges ferre, quibus futura tranquillitas, pa
cisq; fundamēta iacerentur, permiserāt tēporarias eum hosti
bus inducias fieri. Erat ea tēpestate Maurorum Rex Hab
li Abenham vir in bellicis artibus apprimē doctus, ne
minus rerum novarū cupidus. Is cum intelligeret, nostros
alijs in rebus occupatos, factus certior Zaharā, castellum
id erat mediæ regione inter Asindum, Arundamq; situm, ne
gligētius custodiri, ac præsidio esse vacuū, arripit occasiōē,
et contra fas, iurq; fecialia, ac induciarum pacta conuentū
castellum noctu oppugnat, ac non multo negotio capit: arcis
præsidem, prædariosq; obtruncat: matres, virgines, vi
ros, puerosq; vindictos cum armentis, et gregibus pecudum
in speciem triumphī ducens, arce, castelloque validiori
præsidio munitis victor se ad suos recepit. Eo tempore
Rex et Regina Methymna ad Campum agebant, qui, eos
rū, quæ ad Zaharā gesta sunt accepto nuntio, nihil cūctatū

LIBER PRIMVS.

123

diam esserati, omnia consilia in hostes vertunt, arma par
rant, exercitus conscribunt, pecunias vndeunque ho
neste possunt, magna cum diligentia conquirunt, cum pri
mum fieri possit bellum hostibus illaturi, illa maximē fidus
cia leti, quod violati fœderis, iurisq; gentium nefas ab
hostibus primum steterit. Et ne quid interea detrimenti
limitanei paterentur, scribunt ad ciuitatum præfectos, ad
arcium, castellorumque præfides, et ad eos duces, quibus
provincia Batica, atque Murgitani regni ex antiqua His
panorum consuetudine finium tuendorum cura demandata
est, vt excubent in armis: arces, atque oppida muniant: li
mitesque summa vigilantia tueantur. Alphonso præters
ea Cardenio equestri ordinis, qui sub diui Iacobi nomine
dicatus est Magistro, per literas imperant, vt quam maxio
mo possit equitatu astygitanā Coloniam insideat. Alte
terius quoque militiæ a Calatraua Cisterciensis Magistro
Roderico Tellio Gironi, vt Montesam præsidio teneat, om
nibusque in commune edicunt, vt non modo hostium ex
ciationes per agros compescant, verum etiam ipsorum sis
nes populentur, ac ferro et igni vastatos reddāt. Quæ
omnia nihilosecius, quam illis sunt imperata, exequuntur.

QVEMADMODVM Alana Duce Mar
chione Gaditano, et Iacobo Merulo ciuita
tis Hispalensis præfecto expu
gnata, et capta est.

DECADIS SECVNDÆ.

CAP. II.

DV M hæc per viriſque partis limitaneos aguntur, Iacobus Merulus, quem Rex & Regina ciuitatis Hiſpalenſis prætoribus, ſenatoribusq; aſſeſſorem dederant, atq; impendentis belli neceſſitatibus præfecerant, agit per exploratores, ac ſemitarum, diuerticulorumq; viros peritos, vt pertinet oppidū aliquod, ſiue caſtellū hoſtile, ſi quo modo poſita noſtris intercipi. Paucis poſt diebus referūt Malacā urbē maritimā, atq; mediterraneā ſegniter, Alonā negligētius ab hoſtibus obſeruā. Merulus rem omnem ad Rodericum Pontium Marchionem Gaditanum refert, atq; vterque Petrum Enriquez prouinciæ beticæ præfectum in conſiliū adſciunt. Cumq; de alterutra vrbe petenda diutius conſultaſſent, placuit tandem Aloniam debere peti, propter quod videbatur expugnatu, captuq; facilius. Omnibus viſum ſacinus præclarum, atque omni laude digniſſimum, & in quod eſſet totis viribus incumbendum. Sed quia grādiore exercitu opus erat, hortantur alios proceres, arciumq; præſides, vt veniant ipſi, aut auxiliares mittant copias. Enriquum Guzmanum à Methymna à Sindica ducem huius conſilij non fecere participem ob antiquas ſimilitates, quæ illi cum Marchione Gaditano interceſſerant. Coire ad negotium præagendum leuis armaturæ æquitum ad tria milia, pedum aliquanto numerus amplior, qui per monti-

LIBER PRIMVS. 124

tium anſractus, perq; iuga, vallesq; depreſſas, nocturnas quā die iter facientes non ſine magna difficultate perueniunt tandem nocte intempeſta in conuallem, quæ aberat ab Alania paſſuum circiter duo millia. Trecenti ex omni numero ſtrenui milites iubentur ſequi duces itineris. Cūq; urbem propius acceſſiſſent, præmittunt excubias, vt caſpitent, quid apud hoſtes agatur. Reſerunt, ab arcis parte omnia eſſe quietā, non circitorum exhortationes, non vigiliæ acclamationes, non denique vllum audiri ſtrepitum. Igitur per amice noctis ſilentium ſcalas muro exteriori admovent, ſcandit prius omnium Ioannes Ortega, qui ſe proſtebatur ſcalarium, vir parauit in vtrumq; ſacinus, ſiue rem conficere, ſiue certè occumbere mori. Sequitur illum Martinus Galindus paris audaciæ vir ab Aſtygi vrbe nobiliſſimus eques, ſed à quodam familiaris ſuo inſtantis periculi admonitus, locum cedit. Ille gradum occupat, qui ab Scalario interrogatus, quis tu es, qui me ſequeris? Ioānes, ait ille, Toletanus. Subiicit Ortega, à Toletum tanta re aliquid boni? Perge, inquit ille, nam paulo poſt experieris. Tunc ſequitur Martinus ipſe Galindus, & poſt illos cōſcendūt alij triginta, qui occupato exteriori arcis portu trāſiliunt murū interiorē, vigiles ſomno ſemiſepulſos trucidant, aliosq; ex eadem arce auxilio ſubeuntes par ratione cōſciūt. In quo Toletanus ille (quæ admodū erat pollicis) egregie rē geſſit. Capiūt mulierculæ cū pueris, præſidiarj ex muro deturbantur. Noſtri arce potiū ſeras poſſici in agrū ſpectantis frangūt, ſocios in arcem ad ſeracis

DECADIS SECVNDAE.

piunt. Oppidani, qui in media vrbis parte siti, summa in pace securi agebant nihil tale formidantes, terrore subito percussi corripunt arma, ut arci quamprimum suppeditias ferant. Quam ab hostibus occupatum videntes minorum turres, et propugnacula, ciuitatis portas, et templa praesidio muniunt, vias ad arcem spectantes vallo, et fossa, heronibusque ocludunt, eoque ferreos arcus, scorpionum, ballistas, selopetas, et alia tormentorum genera comportant, sagittas, catapultas, phalaricas, glandes plumbeas, et saxos orbis in arcis portam pariter iniungunt, metuentes, id quod erat futurum, ut inde hostes ad urbem diripiendi erumprent. Augebat illis animum ad obeundos labores, quod ad paucas horas expectabant suorum auxilia tum à castellis, oppidisque finitimis, tum etiam à Granata ipsa equitum, pedumque egregia altrice, quae non amplius quam triginta millia passuum aberat, et quae vnius diei itinere posset longè maiorem exercitum auxilio submittere, quam noster esset. Quod ipsum nostros vehementer angebat, intelligebant namque, si eo die tota vrbis in potestatem suam non venisset, omnes suos labores frustra susceptos, atque postmodum tantam hostium multitudinem superuenturam, ut neque arcem tueri, neque cum illis confligere, neque illorum impetus sustinere, neque se deuium (nisi maximo accepto detrimento) posse ad suos recipere. Interim dum quid consilij capiant duces, exquirunt. Xanthus ab Abila Carmonensis arcis praefectus, vir nobilis, atque animi praecipuus, qui et ipse insignem equitum cohortem ducebat, est ne quisquam

LIBER PRIMVS.

125

ex vobis, inquit, viri fortissimi, qui me in hostes erumpere volentem sequamur. Aderat forte pari magnitudine animi vir Nicolaus Rogius, et ipse arcensis arcis praefectus, qui ait, Ego te, mi Xanthe, et si nemo alius sequar. Vnum et commune periculum, vna salus ambobus erit. Qui alios, ut sequerentur, exhortati, vix prima portarum limina attigerant, et in medio statim eruptionis conatu hostium telis obruuntur. Eoriam cede nostrorum animo consternati diffidere rebus, incerti quid agant, quo se consilio exitu angustij explicent. Visum est quibusdam arcem demoliri, sequi ante, quam hostes auxilio veniant, debere ad suos recipere. Sed Marchio, et provinciae Baeticae praefectus, et Iacobus Merulus, et quibus erat animus praesens, ac bello viuenda virtus, arcem nullo modo deferendam esse censent. Causabantur illi imprimis difficiles in urbem aditus, hostium auxilio subuentum in breui tempore aduentum, ac praeterea rerum commectus penuriam. Hi vero contendunt ab incepto nullo modo esse desistendum, et quando in arce capienda semel sibi bene cessit, vrgendos esse successus, atque viam inueniendam, qua tota vrbis capiatur, et quo alacrius rem adorianur, ciuitas diripienda militibus proponitur, ut quod cuique ex praeda esset, extra sortem possideat, neque in manibus redigatur. Itaque placuit demoliri partem muri, qui arcem ab urbe dirimebat. Per vrbis ruinas nostri duce Marchione agmine facto erumpunt, alij per arcis partem, alij per muros, quae parte erant arci continentes. Alij domorum culmina conscen-

DECADIS SECVNDAE.

diunt, alij parietes communes suffodiunt, pars viarum angustias obsident, pugnatū vndiq; vehementer, eminus testis, comminus gladijs. Hos præda atq; victoriæ spectat, illos vrbis amisse desperatio agit præcipientes, utroq; auxiliorū aduentus acuit: nostros, ut ante hostium aduentū rem peragant, illos, ut partem vrbis capte integram seruent, qua suos opem laturos receperunt: pugnatum est tota die ad vespæram. Mauri deinde paulatim pugna cedere, seq; in templū, quod non longe à muris erat, recipere. At nostri, ne quid intra muros esset hostile, oppugnationem templi non differunt: testudines, plateosq; parietibus admonet, arctibus limina quatunt, apponunt incendia, obfessi tandem partim capiuntur, partim trucidantur. Atq; ita nostri præda ingenti, & grādi captiuorum numero, & quod iam inde ab initio petierant: florentissima vrbe potiuntur. In Alama expugnata damnum Zaharæ ab hostibus illatū compensauimus, præterquam quod ad futuri belli momentum plus detrimenti in eius expugnatione intulimus, quam in illius amissione accepimus, quod postea totius belli exitu intellectū est, parua Zaharæ amisse (in limitibus præsertim) accepta iactura, atq; ingens Alama in hostilis regni visceribus illata, futuri euentus omen fuit, quod paruo nostrorū detrimento dira calamitas atq; perniciēs erat hostibus accipienda. Quod & fanaticus quidā senex non dissimulauit, qui cū primū de Zahara expugnata nūtiū Granatā est allatus, ait me, inquit, mea fallunt oracula, aut de regno Maurorū in Hispania, quod per tot annos possederant, actū est.

LIBER PRIMVS.

126

QVOD Granatensium Rex ex Alama nuncio cum ingenti exercitu venit, atq; oppidum à nostris captum oppugnat.

CAP. III.

X Alama capte nūtiū ingens trepidatio Granatæ cōsequuta est. principio nemo erat, qui crederet nostrorum tantum facinus aggressuros, ut urbem, in medijs regni penetralibus suam, attentarent. Sed postea quam vnus & item alter rem certiore facit, atque aliū tantum arcem, aliū partem quoq; vrbis, aliū totam urbem captam nūciat, omnes in cōmune fortunam suam lamentari, lugere regnum, quod tanto tēpore possederant, breui periturū. Rex ipse tanti malū nūtiū percussus, re ad populi primores refert, quod possit esse tantæ calamitatis remediū, exquirat. Placuit totis viribus incūbendū, ut quā primū suis laboratibus, atq; in vltimo periculo cōstitutis ex præsentibus copijs suppetias ferat. Deinde cum omni equitatu, peditatuq; atq; tota regni mole laborandū, ut hostē in medijs regni visceribus exulscatē, abigāt. Misi itaq; subsidio mille armaturæ leuis equites, qui post die ei⁹ diei quā vrbs capta est sub primā lucē visi muros bis, terq; obequitarunt, videtēsq; omnia iā in hostium potestātē redacta, neq; quicquā auxilij suis prestare

DECADIS SECVNDÆ.

posse redierunt, Rex interea scribit ad omnes omnium præfectos, atq; arcium præsidēs, ut pro negotij magnitudi-
ne cogant exercitus, quam maximos possint, atq; ad Alaman-
obsidendam quatri duo conueniant. Intelligebat namque,
omnem spem vr̄bis recuperandæ in celeritate positam esse,
antea quam hostes se validiori præsidio muniant, & ma-
iores Christianorum copie confluant; atque tormenta, &
machinæ cum grandiori commatu eò comportentur. Qu-
nihilotenus quam sunt inssi ad locum, tempusq; constitu-
omnes conueniunt. Erat equitum ingens numerus, sed pe-
ditum incredibilis multitudo, inter quos sagittatores, slo-
petarij complures. Costris positis constituunt ab omni-
bus simul partibus vr̄bem incescere: non diu, non noctu ab
oppugnatione desistere, ut nostri anceps periculo distracti,
atq; vigilijs, & laboribus defessicerent. At duces nos-
tri multitudine hostium commoti nihilo segius agunt, mili-
tes per murorum pinas, propugnaculaq; partiuntur: cor-
hortes, quæ laborantibus opem ferant, certis in locis dispo-
nunt. Ipsi per vr̄bis pomeria propugnatores hortantur,
ne in tanto discrimine rē somniculose, negligenterq; agā-

At hostes, tametsi non venerant instructi machinis, suis
phurarijsq; tormentis, magno tamen animo, vel potius tes-
meraria quadam desperatione muros undiq; adorantur:
pluteos, ætæstudines murorum radicibus admouent, funda-
menta suffodiunt, arietant portas, scalas admouent, nullūq;
tempus intermittunt, in quo non hostibus obsessis negotia
facebant. At nostri, & si numero pauciores erant, non
modo

LIBER PRIMVS.

127

modo superstit animus ad detrahendum hostes, verū etiā
ausi portas erūpere, oppugnantes vltro incessebant. Cade-
bant ex illis complures propterea, quod ausu temerario, vel
potius præcipiti quadam rabie conuelli ad muros accedes-
bant. Oppugnati, propugnatiq; est oppidū eo die sum-
mis vtrinq; viribus. Sed Marti cernentes nihil se caopo-
pugnatione proficere, statuunt flumen, quod vr̄bē præterla-
bitur, per inales fossas diuertere. Nostri vero ne aquatio-
nis usus intereperetur, cū alioqui non essent in vr̄be fons-
tes, nō putei, nō cisternæ, coacti sunt pro aqua cū hostib⁹ pu-
gnā cōserere. Cūq; ex vtraq; parte cōplures caderent, non
potuit effici, quo minus hostes magnā fluminis partem aliō
diuerterent. Erat cuniculus ex vr̄be pertendens ad flumē,
aquationis vsui iam pridem ab oppidanis cōparatus. Sed
etiam ex diuersa fluminis ripa sagittis & missilibus aquato-
res summoventur, non potuit euitari, quin pro vsu rei tā
necessarie ab vtriusq; diu noctuque pugnaretur, atque plus
res vtriusque cadrent. Laborabant præterea nostri alia-
rum rerum multarum inopia. Nam cum iam inde ab in-
tio vr̄bs capta diriperetur, multitudo ignora consiliorum
putans vr̄bem non eo expugnatam, ut muniretur præsis-
dio, sed ut direpta dirutaque deferretur: frumenta equis
proculcanda spargunt, dolia & serias mellis & olei frans-
gunt: atq; corripunt alia, quæ possent aliquādo vsui esse fu-
tūra. Duces nostri in tanta rerum omnium difficultate posi-
ti, ab vr̄bibus finitimis per literas auxilia petunt: proce-
res, primoresq; populorum ad ferendas suppetias hortantur,

DECADIS SECVNDÆ.

quanto in periculo sint exponunt. Ducem à Methymna Afindica ob memoratas similitates veriti sunt commonere, ne rogationes facerent deteriore sibi, implacatioremq; cum præsertim de tantare illum à principio non consuluerint. Ad Regem præterea Reginamq; scribunt, quo in statures sit, enarrant, atque, ut copias auxiliares quamprimum cunctis mittendas, hortantur.

DE auxiliariis copiis cum cōmeatu obsessis misso,
et quod Rex à Methymna profectus magnis itineribus properat, ut negotio interesset.

CAP. IIII.

NUNTIO earum, quæ ad Alaman gerebatur ad finitimas nostrorum civitates allato, omnes se incredibili studio ad arma capeffenda concutere, atque suis in tanto periculo positis ad auxilia ferenda cohortari. Sed imprimis Enriqus à Methymna Afindica Dux similitatū, quæ illi cum Marebio ne Gaditano intercesserant, aut obliuione sempiterna memoriam delens, aut ad tempus dissimulans, equites peditesq; aut sue ditionis, aut sua ara merentes euocat, amicos rogat, omnes in commune ad ferendam laborantibus opem accendit. Exponit præterea publicè apud Mensarios ingentem pecuniarū acervū, vnde stipendia gregariis militibus per-

LIBER PRIMVS.

128

solucrentur. Atq; in hunc modum, quam maximo exercitu comparato, accedunt altera copie à Corduba, Astigi, Hispali, Afindo, cæterisq; Oppidis et municipiis in hostiū collimitio positis. Conueniunt præterea eodē comes Aegabrensis et Alphosus Aquilarius, atq; Limitaneorū Praefecti, qui omnes grandi rerū omnium cōmeatu, et qui possesibi, obsessisq; sufficere iumentis imposito, Alaman cōtendunt. Mirum, tam breui tēpore tantam equitū peditūq; multitudinem potuisse vñ in locum conuenire, atq; tanto omnium consensu, tantaq; animi alacritate ad præclarum facinus peragēdū, conuerasse. Erat ea tempestate Rex et Regina Methymna ad campū, qui nuntio accepto de Alama à nostris expugnata, et deinde ab hostibus obsessa, nihil cōclandū esse rati, cunctis viribus opitulandū esse interclusis, decernunt. Ad Beticæ prouinciæ ciuitates, Oppida, Castella, arcibusq; præfides, et ad limitaneorum præfectos scribunt, ut sint in armorum procinctu. Ipse vero Rex, quo die nuntium accepit, à Regina digressus magnis itineribus Cordubam contendit. Erant in illius comitatu Beltranus Dux Alburquerquerus, Petrus Mauriquis comes à Triunio, Enicus Medoza comes quoq; à Tendilla, quibus se deinde adiunxit Ioannes Siluius Cēsifortanus comes ex Toletō vberè regia progrediens in occursum. Cumq; peruenissent Adamuziam, oppidum est id à Corduba distans septentrionem versus passuum circiter millia viginii, mitti literas ad ducem Methymnæ, ad comitem Aegabrensem, ad Alphosum Aquilarium: et ad alios cohortium præfectos,

DE CADIS SECVNDÆ.

imperans illis, ne properent, seq; expectent, velle se, dicit, ferendo subsidio intercesse. Atqui duces, qui iam intra hostium fines exercitum ducebant, cum grandi armorum commensuq; impedimento putantes iam non esse integrum, sed neq; tutum retrocedere, tum quod obfessi laborabant in summa marerum omnium inopia, tum etiam quod tantus exercitus non poterat diutius contineri, propterea quod ad paucos dies erat conductus, et paucorum dierum cibaria comportabatur, rescribunt ad Celsitudinem suam se voluisse illius iussis obtemperare, sed rem eo loci deductam, ut iam non sit in ipsorum potestate, ut salvis rebus possent repedare. Orabant, obtestabanturq; illum, quando aliud fieri non poterat, id quod fecissent, boni consuleret. At Rex nihilo segnius institutum iter peragit, quo ad ventum est ad locum, quem accolle Pontonem magistri vocant. Vbi certior factus exercitum procedere, neq; posse illum ob memoratas causas expectare, properabat tamen, ut copias consequeretur, nisi periculi à finitimis hostibus imminenti admonitus fuisset. Itaque statuit, Rambla rei eventum expectans, immorari. Vbi vero postridie nuncium accepit de hostium fuga, deq; Alama obsidione soluta Cordubam rediit, quo venturam esse Regiam conuenerat, cum qua de futuri belli ratione consultaretur. Constabat namque Granatenses Maurorum dum haberent hostem in agro propemodum suburbano, nunquam quieturos, sed neque cessaturos ab obsidione repetenda, quo ad urbem amissam recuperarent. Ex quo alterum e duobus erat necessarium, aut urbem relinquendam,

LIBER PRIMVS.

129

aut bellum esse continenter gerendum. Nam quod erat tertium alternis mensibus tam grandem exercitum cogere, qui sufficeret ad commeatus importandos, infiniti cuiusdam erat sumptus, et vnde multo maius detrimentum nostri, quam hostes, acciperent.

SOLVITVR Alamae obsidio: commeatus in urbem importatur, Dux à Methymna cum Marchione ex antiqua similitudine in gratiam redit.

CAP. V.

AVRVS deserta obsidione, cum se Granatam recepisset, nostri summa marerum omnium inopia laborantes, spem, metumq; interdubypereiebant, cum speculatores nuntiant auxiliares nostrorum copias aduentare. Erumpunt portus bipatentibus omnes, atque in occursum venientium hilares procedunt. Runt utrique in amplexus, et oscula dicunt, accipiuntq; salutem. Hi percentari, illi narrare pericula gestitant. Hos iuuat, beneficia in tam bene meritos collocasse, hic conseruatores, atq; vitæ, salutisq; sue auctores venerantur. Iam Gaditanus Marchio acceperat, quanta animi alacritate Dux à Methymna se gessit principem in contrahendis auxiliis, quantaq; liberalitate in stipendio militibus persoluendo fuit usus, quantos præterea labores in ductando

DECADIS SECVNDÆ.

exercitu subierit, cum aliqui potuisset iure suo in aduersa
ry calamitate, aut letari, aut saltem dissimulare. Ipse prior
ducem adit, atq; post arctissimos amplexus dicta, acceptaq;
salute huiusmodi verbis est usus. Hic dies clarissime
Dux, mihiq; imprimis obseruande controuersys, simultatis
bisq; nostris finem imposuit, idemq; spero initium dabit nec
cessitudinis, amorisque inter nos sempiterni. Nam & ego
semper meminero beneficij à te hodie accepti, atq; salutis,
quantibi vni acceptam refero, & tu è diuerso cum de me
cogitabis, de tua erga me benignitate memineris, & te
meæ salutis autorem fuisse letabere. Sed quando neque
fortuna tua desiderat, vt tuis in me beneficijs gratia referā,
neq; pro tui animi magnitudine id à me exigis, reliquū est,
vt Deus immortalis, & mens sibi conscijs recti premia dis
gna ferant. Ad quæ breuiter Methymæus Dux, missa
inquit, isthæc fac perquam illustris Marchio. Neq; enim
deceat in causâ maximè religionis Christianæ bonos viros
priuatarum simultatū meminisse, quin potius omnes offen
sas, si quæ hinc inde, aut illatæ, aut acceptæ sunt, condonemus
patriæ, atq; nomini Christiano, æternaque obliuione sepe
liamus. Nunc quando bene virisq; cessit, genialis agatur
iste dies, sitq; inter nos gratiæ reconciliatæ testis sempiternus.
Iungūt itaq; hospitia, & quæ admodū est in adagio
illo veteri, pares cum paribus facillime congregantur. Sed
quid nō mortalia pectora cogitari sacra fames? Cernens
auxiliaris miles hospitū suū seruis, ancillis, & mis, omnique
preciosa suppellectili adauentum, cœpit inuidere, atque alijs

LIBER PRIMVS.

130

alium missans extimulare, cui non inquit, & nos quoq;
ex præda pro virili portionem petimus, qui non minus in
ferendo auxilio, quā isti in capiendâ vrbe laborauimus.
Itaque cum postridie derelinquendo in vrbe præsidio, deq;
reducendo exercitu à ducloribus ageretur, ceptum est non
iam obscure, sed palam, atque pro concione publica discepta
ri de præda inter præsidarios, suū sidiariosque diuidenda.
Hi namque dicebant, deberi sibi nō modo partem spoliōrū,
sed & omnem prædam quando, vt ait poeta, non minor est
labor, quam quærere, partatucri. An qui in summarez
rum omnium difficultate, atque angustia positi iam iam in
hostium potestatem venturi erant, aut eadem miserandam
subitari, non dederent se cum suis omnibus bonis, vitæ, sa
lutisque suæ autoribus? pellē, inquit, scriptura sacra pro pel
le dabit homo pro anima sua. Illud insuper addebant ex li
mitancorum iure, legibusque iam inde ab ipsa hominū origi
ne obseruatis, qui in hostium potestatem deuenerunt, sui iu
ris omniumque bonorū suorum facilitatem amiserunt, atque
sui ipsorum dominium in victores transulere. At vos,
inquit, omniaque bona vestra, tam ea, quæ antea iure pos
sidebatis, quam ea, quæ nunc ex belli huius manibus obuene
runt, vestri iuris esse desiere, cum iam in hostium pos
testatē vêtura essent, nisi nos auxiliū tulissemus. Quæ igitur
inuidia est, nō cōcedere partē illis, qui nobis oia reddiderūt,
vitam, libertatē, fortunasque omnes, tã iure antea possessas,
quā nūc ex bello aduēcias? Illi vero cōtra, immo inquit,
quæ æquitas, quod iure nostrum semel esse cœpit, quodq;

DECADIS SECVNDÆ.

vigilijs, & laboribus, atq; insuper vita periculo nobis ac-
cessit, atq; in censum nostrum iuste numerari debet, nobis
inuitis velle præripere? At liberastis obsidione detent-
tos, aperuistis viam, quacumque vestris in patriam redit-
tus patret? fecistis, quod ex iure diuino, & humano facere
debustis. Nunc vero pro comitum exigere, quod vl-
tro bene fecistis, que humanitas est? immo quis pudor, atq;
iniquitas, beneficiū semel bene collocatū exprobrare? His
se stimulis, atq; iurgijs in rixā, & ex rixa se in pugnā pro-
uocantes, Dux à Methymna sic alloquitur. Quo pergitis
d' comitones mei, quis furor, iraq; mentem præcipitat? hoc
tantum obsecro prohibete nefas, ne velitis pro parua bono-
rū fortune accessione, tantā rei bene gestæ gloriā cōmacu-
lare. Et quid aliud hostes nostri contra nos facerent, quam
quod vos facere incipitis? Nunquid ea ex causa huc venis-
mus, ut cum ciuibus nostris pugnam consereremus? an pot-
ius ut ex periculo, & obsidionis angustia explicaremus?
Sinite igitur, rogo vos, habeant illi parua, atq; minuta fortu-
tine bona, que sibi sorte sua obtigerunt, dum modo vos
beneficiæ vestre cōscientia fruamini, que sola bonis, atq;
sapientibus viris præmiū recte factorum semper fuit iudica-
ta. Hoc clarissimi, deq; omnibus benemeriti Ducis ser-
mone mitiores facti milites auxiliarij, cesserunt: puduitque
illos incepisse, quod non fuerunt consequuti. Tum exerci-
tus parte cum omni conueatu, quem importauerant, in vr-
bis præsidio relicto, ceteri cum Duce, & Marchione in dos-
mos quosq; suas læti redierunt.

LIBER PRIMVS.

131

SUMAVRVS Alamae obsidionem repetit.
Regina Cordubam venit, Bellum Maus-
ris apparatu maiori decernitur.

CAP. VI.

GRANATENSIVM Rex audito Ducis
& Marchionis ex Alama dieffu, obsidionem
maiore belli apparatu repetit, atq; die noctuq;
omni ex parte oppugnari iubet. At Iacobus
Merul⁹ Hispalensis ciuitatis præfect⁹, & Martinus a Cor-
duba ex familia comitis Aegabrensis, & Ferdināus Caril-
lus vir nobilis, qui relictū fuerant vrbis tuendæ causa præ-
fecti, stationes distribuunt, vigiles, circitoresq; partiuntur,
& qua parte murus erat infirmior, strenuissimus quisq; mi-
les collocatur. Cumq; per aliquot dies continuos omne tē-
pus mutatis opugnatoribus, nostros ad lassitudinem vsq; op-
pugnando defatigassent, statuunt in matutino quodam diei
crepusculo, qua parte munitionis nulla erat suspicio, scalas
admouere. Iam que vigilibus trucidatis, ad septuaginta in-
tra urbem recepti erant, atq; ascendentiū numerus magis
magisq; augebatur. Ad clamorem tessera nostri excitati, ar-
ma corripunt, admissosq; intra moenia hostes sedunt, fugāt,
atq; impulsos ex muris detrahunt. Actum erat de retinendā
vrbe, atq; omnibus, qui illam præsidio tenebant, actum
quoq; de omni spe regni illius recuperandi, quod per septim

DECADIS SECVNDÆ.

gentos annos hostes possederant, si non Hispanie reip. fortius
na viam ex militibus potendi, atq; aptandi spicula sagittis
peruigilem seruasset, qui hostium sciens strepitum, socios dor
mientes ad arma capiendā excitauit. Fuit nobis tam fatalis
sagittarū ille politor, quam Romanis aufer ille Capitulinus,
qui Senones moenia subeuntes, iamq; pinnas murorum preu
santes primus omnium sensit, atq; clangore suo vigile. pro
pugnatoresq; excitauit. Maurus cernens se ea oppugnatione
ne nihil proficere, obsidionem intermitte in aliud tempus,
quo machinis, et oppugnatoribus, atq; tota illius regni mo
le auctus urbem omnissimam recuperet. Regina interea, quā
Rex Methymne reliquerat, cum ad bellum, quod cum Ma
ris gerebatur, in Beticam proficisceretur, ad primores res
gni, ad ciuitates, et municipia, vnde poterat exercitus com
parari, et ad euocatos, qui regia stipendia merebant, literas
dati quibus oēs hortatur, vt ad certum diem sint in armorum
procinctu, et se cum Rege agglomerent, vt quā maximo ste
ri possit exercitu, hostium fines adorianur. Comestabilem
quoq; Hispaniarū accersiri iubet, vt superioris Hispanie ci
tra Taurum montem pro se, et pro Rege gubernationē cō
mendet. Qui veniens, et quā ex causa iussus sit venire, fa
ctū certior, hac viam re dicit se cogi nō posse, neq; debere,
vt Rege suo militante, atq; cū hostibus rem gerēte, Comesta
bilis in pace quietus et extra fortunam belli positus vitam
agat. Non potuit Regina illius ad obsequium pronam volū
tatem non laudare, laudatumq; vt suam in bello minus ex
queretur: seq; vt ad Regem, quam primum fieri posset, con

LIBER PRIMVS.

132

ferret, hortatur. Prouinciā deinde administrationem in
Archithalassum Regis transfert, quem regy consilij iure con
sultis praeficit, atq; praetoribus maximis, quibus in locis opus
erat constitutis, quam magnis potest itineribus Cordubam
ad Regem proficiscitur, nisi quatenus paucos dies dominicae
resurrectioni dedicatos Toleti immoratur. Quo tempore
Regina Cordubam venit, nihil aliud ferē ad reginam
senatū versabatur, quam de Alama capta quid esset decern
endum. Erant complures ex ordine equestri, atq; sena
torio viri rei militaris periti, quibus natura regionis, et lo
ci situs erat notus, qui Regi et regina suadebant, vt demo
lirentur urbem, quae, nisi magno totius Hispanie discedio,
retineri non posset. Nam cum essent in medijs hostium pe
netralibus sita, esse opus quotannis quater, aut quinque cō
meatus importari, quod tuto fieri non poterat, nisi toties
equitatus ingens cogeretur. Quare belli gerendi ratio
positior videbatur, vt eversa funditus Alama, consilia verte
rentur omnia, quemadmodum Loxa posset capi, quae mino
ri sumptu capta retineri posset. Sed quia ciuitas illa grans
dior erat, et quae, vt obsideretur, maiore belli apparatu in
digeret, quam pro tempore illo esset in promptu, in aliud
tempus obsidionem esse differendam, cum praesertim illa tē
pestate Betica rei frumentariae penuria laboraret: satis
que esset, quod Rex cum praesenti exercitu commeatum im
portaret Alamam, siue placeret urbem dirui, siue muni
ri, praesidiarios milites omnium rerum egestate laborantes es
se recreandos. At Regina, quae propagandi fines Hispan

DECADIS SECVNDÆ.

nīe ingenti cupiditate flagrabat, non probavit illorum sententiam, qui dicebant Alamā esse diruendam, nec vlla ex causa cessandum agere dēdo bello, quod semel inchoauerant, & eius causa, quo tempore alijs rebus essent impliciti, ipsa cum Rege illuc venerant. Et quando illud oppidum fuit primum, quod ex hostium potestate in suam dicionē venerat, & vnde totius belli futuri auspicia erant capiendā, nullo modo esse deferendum, sed potius in eo laborandum, quemadmodum Castella, & oppida, munitioneq; finitimae perentur, vnde hostibus damna inferrentur, & Alme no stre quies tranquillitasq; perueniret. Huic Regine tam pie, honestaq; voluntati Rex accessit. Tum regni proceres, & qui aderant, & qui absentes postea aduenerunt, absēsi sunt; seq; ad bellum, quod impendebat, parant: atq; alacri animo se ad arma accingunt. Rex cum proceribus, qui aderant, & cum presenti exercitu Astygitanā Coloniam petiit. Fuerunt in illius comitatu ordinis Ecclesiastici Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus, qui postea ex Archiepiscopo Hispanensi, fuit Toletanus Antistes: Ex eadem familia Iacobus Burtatus ex Episcopo Pallantino Archiepiscopus Hispanensis, & Alexandrinus Patriarca & S. R. E. Cardinalis. Ordinis equestris Magistri Alphonsus Cardenus milicie diui Iacobi: Rodericus Tellus Cisterciensis militie à Calatrava: A ponte Traiani, hoc est ab Alcantara Magister Ioannes Sturicanō adfuit, quia etate pupillō i sub patre Placitini Ducis erat positus. Ex seculari militia Dux à Villa formosa Regis frater Nothus, Ludouicus Cincinna

LIBER PRIMVS.

133

tus à Methymna celi Dux: Aenicus Lupides Cardinalis Hispani frater: Infantatus Dux: Beltramus à Canea Albio querquerus Dux: Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis: Rodericus Pontius à legione Gaditanus Marchio: Iacobus Lupides Patiequis Villenatium Marchio: Alphonsus Telli Vreimatum Comes: Iacobus à Corduba Aegabrensis Comes: Petrus Manriqueus à Trindulo comes: Aenicus Lupides Mendoza Tendillanus comes: Ioannes Silvius Cenifontanus comes: Gueterius à Septo maiori Caietanus comes: Alphonsus à Corduba domus Aquilariæ dominus. Alij quoq; ex equestri ordine viri principes, qui partim acciti à Regina, partim rogati, partim sponte, partim vitro venerunt. Nec adfuerunt duo quaestores maximi, Ioannes Chaconius, & Rodericus Vlloa. Regis præterea census, & fisci procuratores, domusq; regie Villicus maximus Enriquis Enriquides. Tum lustrato exercitu censi sunt equites ad octo millia, peditum vero numerus amplior: ordinatisq; cohortibus ex Astygi Colonia cum ingenti comœatu Alamā petiit. Iacobum Merulum, aliosq; Duces, & milites, qui cum illo erant, laudat, laudatosq; à presenti militia soluit. In Meruli locum Ludouicū Ferdinandū comitem à Palma sufficit, & quadringentorum equitum cum suis ducibus præsidium illi relinquit: urbem, quib; in locis erat opus, munit, atq; omnium rerum copia, quæ sunt ad victum necessaria, in trimestre tempus instruit. Erant in ea urbe tria Maiorūrum fana, mexquitas illi vocant, quas ex profano ritu expiatio Cardinalis Hispanus Regis & Regine iussu Christianæ

DECADIS SECVNDÆ.

religioni dedicauit. Primam Dominiæ incarnationis nomine. Alteram diui Iacobi Hispanorum patroni. Tertiam Michaelis archangeli. Has Regina uasis aureis, argenteisq; vestibus et auleis, libris, cymbalis, tintinnabulis, et omnibus, quæ ad cultum diuinum necessaria sunt, adornauit. Ipsa quoq; religionis ardore commota suis digitis textilia quedam velamina laborauit, quæ adhuc in templo illo primo manuum suarum monumenta extant.

REX Granatensium agros populatur. Loxam obsidet, atq; obsidionem intermittit.

CAP. VII.

IS ad Aloniam peractis, Rex antea quam Cordubam rediret, campos Granatæ adiacentes obsequit, agrorum fruges in herba metit, arbores succidit, et omnia vastâ reedit. Interea Reginarum cessat, alios principes, qui Regem non fuerant sequuti, iteris conuocare: vrbes, oppida, municipia, et populos, ut se futuro bello, quod in Loxam parabatur, accigant hortatur. Ex omnibus quoq; locis undecumq; fieri poterat, commodius frumenta, vina, succidia, reliquumq; omnem comectum in certum tempus, locumq; comportari: machinas quoq; et tormenta, ceteraq; omnia, quibus ad obsidionem opus erat, aptari iubet. Interea Mauri cum intelligerint nos

LIBER PRIMVS.

134

stros omni bellico apparatu in illorum perniciem coniuersasse, et ipsi vires, et consilia, quibus se tueantur, arceantq; nostros, excogitant: aggeribus, fossis, vallis, et propugnaculis, muris, et pinnis, vrbes, oppida, et castella muniunt. In quanto sint periculo transmarinos Mauros faciunt certiores, atq; auxiliares ab illis copias, et ad victum necessaria implorant. At Principes nostri illorum consilia præuolunt, nam ingenti omnis generis nauigiorum classe, in fretum Gaditano comparata vtriusq; Mauritaniæ littora, portusq; et stationes lustrari iubent, ne quisquam ex illis ad suos uiuandos transmeare, aut aliqua in re opitulari posset. Igitur Rex cum exercitu, quem Regina parauerat, dum ipse Aloniam instruit, Granatensiumq; agros populatur, cumq; omnium comectum, quem unum in locum comportari iusserat, ad alterum exercitum proficiscitur: atq; vtriusque exercitus ordinatis cohortibus Loxam petit, atq; inter oliueta suburbana, quæ in vallibus, et collibus consta singulis annis præterlabitur, castrametari iubet. Erat prope urbem diuis ex Loxensium religione sancto Alboaceni suo dicatus, qui propterea, quod urbi impendebat, et stationes in eo dispositæ videbantur posse hostilium eruptiones compescere, et castra reddere tutiora, iubet Rex confidere Rodricum Telum militiæ à Calatrava Magistrum, et Vrenatium Comitem illius fratrem: Gaditanum, quoq; Villenatemque, Marchiones: et Alphonsum domus Aquilariæ dñm, strenuum duces, et qui pulcherrimam equitatum, peditatumque ducebant. Ceteros, pro commodo quemque suo, atque, ob

DECADIS SECVNDÆ

fidionis, quæ parabat. tabernacula figere, & tentoria col-
locare iubet. Erant in vrbe ad tria millia armatorum ex
omni Maurorum numero delecta sub ducere militaris ex-
perientiſſimo, Alatarū, hoc est aromatopolam, illi vocabāt.

Hi eruptionibus crebris laceſcebant nostros, multiq; illis
damna inferebant. Et quia castra erant, & fractibus, præ-
ruptisq; montium interiecta, non poterant sibi inuicem auxilia
mittere. Quarto die, postea quam Maiores sunt obſeſſi, ho-
nam armatorum partem in insidijs collocant, partem in eos
mittunt, qui sancti Alboaceni cliuam inſederant. Commi-
titur pugnam stationarys, atq; his militibus, qui erant in
præsidio positi contra subitas Maurorum eruptiones: acci-
ritur subsidiarij, hostesq; subeuntes in fugam compellunt, fu-
gientesq; persequuntur immemores caſtrorum, quæ sine de-
fensoribus, & desertis reliquerant. Interea ex insidijs
Maiores produentes ex altera parte cliuam conſcendunt, castra
oppugnant, capiuntq;. Quod cum nostris eſſet nunciatum,
in castra iam capta redeunt, eos hostes ex vrbe inſequuntur,
nostri ancipiti pugna distracti, & cum illis, qui castra diris-
puerant, ad horam integram pugnant, quoad ex alijs caſtriſ
auxiliaribus copijs subeuntibus hostes fundunt, fugant, atq;
intra suam moentia includunt. In ea pugna complures prima-
rij viri ceciderūt, sed imprimis Rodericus Tellus à Calatra-
na Magister duabus sagittis cōfixus interiit. Cuius mors
non modo Regi & Reginæ, sed quia curialium iuuenum
erat Princeps, vniuerſe iuuentuti ſcabilis fuit. Rex ve-
ro cum intelligeret, quanto in periculo eſſent, non modo iſ, qui
Alboaceni

LIBER PRIMVS.

135

Alboaceni cliuam, sed etiam illi, qui alia loca inſederant, cum
neuri poſſent in hoſtiū ſuperuentu alijs auxiliū ferre, ſtat-
uit castra in locum tutiorem procul ab vrbe reducere, quoad
geminatis copijs bina, aut terna castra poſſit vrbi admo-
uere.

Neque enim aliter poterat obſidio coarctari, quo minus
obſeſſi ſocios auxiliares poſſent admittere: & ea, quæ ad vi-
ctum neceſſaria erant, in vrbem importari itaq; ſtatuit po-
ſtridie eius dici castra mutare. Sed anteaquam præconis
voce conelamari vaſſa iuberentur, plebei, & turba, & gre-
gorij milites, & qui ſub nullo certo duce militabant, cum vi-
derent procerum tentoria renelli, ſarcinas, & impedimenta
in veches aptari, cliuamq; Alboaceni ab inſeſſoribus deſeri,
atq; ab hoſtibus occupari, ſuſſpicati auxiliares copias nocte he-
ſterna intra vrbem admiſſas hoſtium numerum auxiſſe, o-
mnem ſpem ſuæ ſalutis in fuga poſuerunt. Non illos pu-
dor retinuit, non deſertorum, caſtrorumq; ignominia, non
timor, qui plerumq; degeneres animos arguit, quemadmo-
dum generoſos fiducia ex periculo explicat. Supererat
hoſti animus ad perſequendos fugientes, niſi Rex equum
conſcendēs procerum cohortes luſtraſſet, acies trepidantiū
ſtetiſſet, labentesq; animos in pugnam reuocaſſet. In eo con-
ſlictu Comeſtabilis tria vulnera in facie accepit. Dux à me-
thymna cœli equo deiectus ab ijs, qui illum obſervabant, pu-
gnæ reſtitutus eſt. Comes Tendillanus, qui ſtationem habuit
vrbis munitionibus proximam, prætermo- dum telis hoſtium
impetiūſ eſſiſſet in interitum, niſi Franciſcus Stunica, qui
patris ſui Placētini Ducis cohortes ductabat, accu- riſſet, atq;

DECADIS SECVNDÆ

in summo periculo positum vitæ pugnæq; reddidisset. Clodianus Marchio illa die insignem operam nauauit, qui cum suis pugnavit non solum hostes represit, verum etiam eadē in eos ingentem edidit, atq; in urbis muros impexit. In hūc itaq; modum mulionibus, & lyxis, calonibusq; spaciū, atq; tempus datum colligendi sarcinas, & impedimenta iumentisq; & carris imponendi, nisi quatenus vehiculorum defectum magna rei frumentariæ copia est relicta. Regina carrarum, quæ ad Loxam non satis feliciter gesta sunt, facta certior, indoluit, plusquā pro materia decuit, sed premens altum corde dolorem, spem vultu simulat, seq; maiori animo erigit ad ea, quæ restabant peragenda.

MAVRVS Alamam iterum obsidet, non
ster obsidionem soluit, urbemq;
commætu instruit.

CAP. VIII.

QVI Alamæ præsidio cum Palmensi Comitē, alijsq; ducib⁹ a Rege sunt relictī, cum audissent Loxæ obsidionem solutā, Regemq; copias inde mouisse, ex cuius captiuitate sperabant sibi faciliorem futuram militiam, nunc ex liberatione difficilioris periculosamq; quod pro comperto habebant, hostes non quieturos, quoad Alamam in suam redigerent potestatem, missi santes, inter se dicebant, non esse expectandum, donec hostes

LIBER PRIMVS.

136

venirent, eosq; obsidione cingerent, quin potius urbem esse diruendam, ipsos cum spolijs, atq; omni præda debere se ad suos, tutioraq; loca recipere. At comes, & qui cum eo duces in urbis præsidio erant intelligentes, quam ignominiosum, actuoſe facinus esset, urbem suæ fidei creditam deserre, dissuadent, hortanturq; ne tale aliquid cogitaret, nunc preibus orant, nunc minis deterrent, nunc admonent, ut Regis aduentum rem integram reseruent, neq; quicquam inter ea de re statuunt. His rationibus milites confirmati, obsistant animos ad se, urbemq; sibi commissam tuendā, aut mortem pulchrā sibi oppetendam. Et ecce Maurus cernens Loxam obsidione liberatam, Regemq; nostrum cum exercitu se Cordubā recepisse, cum duobus equitum millibus, & ingenti peditum numero Alamam inuadit, diu, noctuq; oppugnat, nostri propugnant, in eoq; dies aliquot insistunt. Sed obsessos alimenta, viresq; deficere, atq; in dies propugnantium numerus minui, vigiliarum, laborumq; vicissitudo crescere.

Illos tamen recreabat, & ficebatq; vna, & ea quidem certissima spes, quod breui Rex suppetias esset allaturus cum ingenti rerum omnium commeatu: neq; illos sua opinio fefellit, nam & ad constitutum diem venit, obsessores impugnantessq; fugauit, urbem alimentis, & aliarum rerū copia instruxit: duces, militesq; fessos recentioribus permutant. Nam Palmensis Comitiss in locum, Ludouicum Osorium Ecclesiæ Asturicensis Archidiaconum, qui postea mentefanus Presul fuit, virum probum suffecit. Hisq; rebus peractis aliter iam per Granatensem agros excursionem facit, prædiorū

DECADIS SECVNDÆ.

villas, speculatorumq; turres diruit: frumenta, frugesq; in herba corrumpit: pecora, armenta; abigit: pastores, agrosq; cultores in speciem triumphi ante se captivos agit, atq; sic cum integro exercitu Cordubam Victor redit. Quanta esset principum nostrorum potentia, quantaq; animi magnitudine bellum hoc inchoarunt, vel ex eo animaduerti potest, quod hoc eodẽ anno quater cõegerunt exercitũ, quã maximũ poterat ex vniuersa Hispania comparari: quater hostium fines hostiliter ingressi, omnia illius Regni penetralia procurrunt: vnde sequuta est ita rerum penuria, quã ad victum pertinent, vt nisi gens illa cibi parcissima, vini abstemia, frigoris, caloriscq; patiens, propositiq; tenax fuisset, vel sola huius anni diligentia potuisset illos in sui, verumq; omnium suarum deditionem cogere. Sed neque in aduersis deerat illis animus, non solum ad impetus nostrorum sustinendos, verum etiam cum magis afflictũ esse viderentur, ad hostes laessendos supererat audacia. Ostenderunt hoc in obsidione Canneti, quod erat castellum nostrorum in collimitio vtriusq; regni positum, namq; dum hostes intra ipsorum fines omnia vastant, populanturq; illi intra nostros Cannentum oppugnant, capiunt, diripiuntq; et cum præda vtriusq; sexus atq; omnis ætatis, conditionisq; mortalibus, in patriam victores redeunt. Quid quod eodem ipso tempore, cum inter patrem et filium de summa regni certamen esset, omnesq; ciuium, populorumq; vires in duas factiones essent diuersæ, quarum altera patrem, altera filium sequebatur, neutra tamen a nobis in perniciem alterius auxilium petijt, sed ipsi

LIBER PRIMVS.

137

inter se priuatas ininicitias, nobiscum vero vno omnium consensu, consilioq; bellũ publice gerebant. Nam cum pater in regni sui primores quosdam nobiles seuiam exerceat, proximi, et affines non ausi alium sibi Regem creare, filiũ loco patris delegerunt, statueruntq; in regni culmine, Grac̃ nata vrbe Metropoli cum suis munitionibus illi tradita, Pater regno pulsus Bastam urbem amicam se contulit, inde similitates inter patrem et filium ortæ, atque inde cædes, mortesq; et odia consequuta. Interea pater per temporis occasionem Alambam vrbis arcem, quæ pro filio stabat, ad motus scalis interceptit, præsidioq; munit, inde per vias publicas crumpit: ciues, suas quasq; partes sequuti, vrbe in media vbiq; pugnant. Sed factio, quæ filium sequebatur, superior euadit, aduersariosq; tota ex vrbe fugat, Alambam captam recepit, suoque Regi restituit. Et quamquam cõcordia illa discors hostium inter se victoriam nostram ex illis per aliquot annos remorata est, fuit tamen eis tandem exitio vltimo, quo sine multo sanguinis dispendio, minori negotio se, omniaque sua tam sacra, quam profana nobis tradiderunt. Sed quia iam tempus erat, vt Rex et Regina alijs quoque rebus prospicerent, quam illis, quæ ad insequens anni bellum pertinebant, antea quam e Corduba discederent, limitaneos, ducesq; limitancorum certis in locis disponunt. Petrum Comitem à Trinio, quem paulo ante Anasarensum ducem creauerant, Montesanis finibus præesse voluerunt. Alphonsum Cardenium diui Iacobi militiæ Magistrum in Astigitanis confidere. His duobus maximis

DECADIS SECVNDÆ.

imperatoribus iubent ceteros duces, Comites, Marchiones, et præfectos, ciuitatum, oppidorumq; prætores, & arcium castellorum præfides obtemperare. Commendantq; non solum, ut fines ab hostium incursu tueantur, sed etiam ut pro temporis opportunitate hostem adoriantur, atq; omnia ferro, & igni populentur. His rebus ita compositis cum Regina conualuisset e partu, quo Ioannem regnorum postea heredem successricem fuerat enixa, cum Rege Madritum proficiscitur.

REX & Regina Madriti Hispanas societates reformat, pecunias vnde cumque honeste possunt eruant, Nauaræ res nouas inchoant.

CAP. IX.

PRIMA nostrorum Principum, postea quam venerit Madritum, cura fuit reformandi, atq; in pristinum statum redigendi societates, siue ut Hispanorum vulgus nunc loquitur, fraternitates, que pro viatorum securitate fuerant in matricensi Pæne hispanio constitutæ. Legum autem illarum, quibus societates illæ fuerunt sancitæ, transgressores, violatoresque multandos, aut repetundarum damnatos cum ignominia eiecendos imprimis esse iusserunt. Procuratores deinde illarum fraternitatum ex omnibus provinciis iussi in unum locum conuenire, is fuit Pintum, quod est oppidulum diocæseos To-

LIBER PRIMVS.

138

letane. Ii detulerunt querelas earum rerum, quæ usquæ in Hispania perpetratæ sunt, quod facinus mansit impunitum: in eos vero prætermodum est animaduersum, qui magistratus fraternitatis ærarium depeculati sunt, qui partem administrationis sibi comisse negligentius exercuerunt.

Dati quoque iudices, qui repetundarum accusatos, aut damnarent, aut absoluerent. Eisdem quoque data facultas rogandi nouas leges, atque abrogandi veteres, prout reipublicæ utilitas exigere videretur. Et quia reconditum ærarium, neque fiscus, regiusque census erat satis ad tantæ maiestatis molem sustinendam, statuunt, vnde cumq; honeste possent pecunias eriscere. Ab Hispanæ societatis procuratoribus petunt sedecim millia iumentorum, atque milionum octo milia, qui iumenta omni genere commectus onusta agerent, quo Alama instrueretur. A sede quoque apostolica auxilium implorare ad stipendia militibus persoluenda, tam ijs, qui contra nominis Christiani hostes in limitibus gerebant bellum, quam ijs, qui in certis Hispaniarum partibus, quæ nondum satis erant pacatæ, in præsidij agebant, quam ijs etiam, quibus erat opus ad custodiam Principum, & quicquid decreuissent executioni mandandum. Ad supplendos hos sumptus missa est à Pontifice summo cum senatus apostolici assensu facultas distribuendi centum millia ducalium aureorum per vectigalium Ecclesiasticorum classes, ut in redditibus onerandis ex iniusticia distribuita nemini fieret iniuria. Ex ecclesiæ quoque thesauro bullas mittit, quæ cruciferis in Christiana

DECADIS SECVNDÆ.

norum hostes euntibus, concedi solent, ea lege ut stipēs ex fidelibus emendicata, non alia in re, quam in ipso bello cum hostibus gerendo insumerentur. Ad extraordinarios vero sumptus a mercatoribus, opitocensibusq; & assiduis ciuibus mutuo accipiunt, quod ad certum tempus esset reddendum. Et quia Regiæ domus inopia omnibus erat nota, ea contributio nemini visa est iniqua, cum præsertim illud mutuū, quod impræsentiarum dabatur, suo tempore ad dominos esset redditurum. Per ea tempora nuntius Regi & Reginæ allatus est Phœbum Phœbi Nauariensis Regis filium, atq; Foxani Comitis pronepotem, ad quem regni successio pertinebat, in ætatis flore diem suam obijisse, ex cuius morte in Catharinā sororem regni hereditas est translata. Ea in matris erat tutela. Cumq; ad eas simultates, quæ inter Gallos, & Hispanos oriebantur, magnum esset momentum, in quas partes Nauariæ regnum cederet, quod dotis nomine tradendum erat ei, quem Catharina maritum sortiretur, ceptum est in secretiori curiæ senatu agi, quemadmodum inter Ioannem Hispaniarum Principem, & Catharinam Nauariæ Reginam spōsalia fierent. Decretumq; ut ad hoc peragendum, mitterentur legati ad Reginæ matrem, qui illam de recenti obitu filij consolarentur, & de filie matrimonio cum illa agerent. Mittendas quoq; censuerunt copias, quæ Nauariæ vrbes, oppida, castella, munitionesque occuparet, firmaretq; præsidij, ut pro nobis starent, si quod de matrimonio cœptū esset, transigeretur. Missus itaq; ex senatu regio Rodericus Maledonatus à Talabrica iuris consultissimus, qui le-

LIBER PRIMVS.

139

gationis summam Nauariæ Principi exponit. Quot, & quanta inde commoda sequerentur, enumerat: narrat præterea, quanta honoris accessio Nauariæ Reginæ fieret, si Hispaniarū Principi nupti daretur. Ad q̄ Nauariæ Princeps, tametsi affectu Gallis, quā Hispanis erat propensior, comiter tamen oratori respondet, se eo nomine posse scilicet appellari, si contingeret sibi Hispaniarum Principem sortiri generum, atque parentes illius Regem & Reginam tot, tantarumque rerum dominos inter affines numerare.

Sed ea de re inconsulto Rege fratre suo, quicquam certi respondere, non esse honestum. Illo tamen consulto, se missuram Regi & Reginæ responsum ad ea, quæ proposita legatio continebat, atque ita legatus re infecta redijt. Interea Ioannes Riparius, qui Hispaniarum cohortium præfectus erat, missus in Nauariam, ut se iungeret Lerinæ Comiti, cui Regis spuria soror nupta erat, Pompeionem polimque, & magnam illius regni partem affectu, præsidioque obtinebat, utq; cōmuni viriūq; cōsilio rem gererēt, seq; ad excipiendos Gallorū impetus pararet, si forte alis quid interea molirentur. Et ne inchoatum in Matros bellū refrigeret, & res in Nauaria inchoatæ cessarent, Rex & Regina prouincias inter se diuiserunt. Hæc superiorē Hispaniæ partem, quæ Nauariæ finitima est. Ille Beticam est sortitus.

REX in Galliciam proficiscitur, contentiones inter Comites, Lemniam, & Beneuentaniam componit.

DECADIS SECVNDÆ.

CAP. X.

ANTEA quam Rex in Baticam proficisceretur, res noue in Gallicia ortæ illius iter remotæ ratæ sunt. Nam cum Ferdinandus Acuria, cui Rex & Regina illius regni gubernationem commiserant, inter cetera oppida, & castella, quæ superioribus annis à coronaregia fuerant abalienata, in censum regalem redigisset, arcem quoque Augusti Lucio impositam, quæ cum oppido ad Lucensem ecclesiam pertinebat, siue iure, siue iniuria ditioni regie subegit. Erat Episcopi frater Petrus Aluarius Oforius Lemni Comes, Pontifex, Ferrati dominus, atque illius regni totius omnium facile princeps. Qui spoliati fratris (dolore commotus) arcem obsidet, tamen si Regis & Reginae presidio teneatur. Quorum iussibus, ut ab intercepto desisteret, cum excusationes quasdam ineptas afferens non obtemperaret, ne illius audacia relinqueretur impunita, Rex magnis itineribus, in Galliciam contendit. Et quamquam inter eundem accepisset munus de arcis obsidione soluta, nihilominus ire pergit: sed antea quam Asturicam urbem accessisset, de Comitis morte certior factus est, ibique per aliquot dies substitit, quoad tumultus quosdam sedaret, qui ex illius obitu oriebantur. Comiti Lemnio virili sexus non fuerant liberi, præterquam unus, qui viuo patre vni tantum procreauit nomine Rodericum, & cum quidem spurrium, quem auus heredem instituit. Isque viuens, in bonorum

LIBER PRIMVS.

140

possessionem misit, cui oppida, castella, arces, munitionesque tradidit. Mortuo igitur Comite Lemnio, Rodericus nepos aui titulum assumit, bonorum possessionem continuat, quem propinqui & affines, domestici & familiares, socii & amici, quos auus habebat quoniam plurimos, atque vniuersa propemodum Gallicorum iumentis sequitur. Erat altera ex parte Rodericus Pimentellus Beneuenti Comes, cuius filio ex Comitis Lemnij filiabus vna erat desponsata, & quia filia erat legitima, Rodericus autem nepos spirius, & ex spirio filio natus, eodem iure asseuerabat omnia defuncti Comitis bona ad nariam suam pertinere. Idque se non solum iure, sed etiam (si opus foret) armis persequitur. Comites Lemnius se iure potiori esse, & quod bona ex aui testamentopossideret, & quod natalium defectus per apostolicæ Sedis literas iam esset suppletus. Itaque cum alter iam possideret, alter de perturbanda possessione certaret, non expensuri legibus, sed armis potius decernere, maluerunt. Vterque suos commocat, ad arma omnia spectant. Atque Rex, quod ad bellum in Batia gerendum properabat, ne inter duos illustres viros pugnandi occasionem relinqueret, paucos dies alios Asturicæ immoratus est. Iubet imprimis, ut Comites uterque suos, quos habebant in armis, domum quoque suam remitterent: deinde, ut ad se veniant, insequi coram ipso persequantur: interponit inducias in tempus, quo lis tota componi posset, se reditum cuique, quod suum esset, pollicetur. Comites non secus, ac iussi sunt, faciunt, nam & quis

DECADIS SECVNDÆ.

que copias dimittit, ad Regem venit, causamq; suam apud illum defendit, adversary rationes impugnat. Rex litem arbitrio iudicium dydicandam remittit, alijsq; rebus ordinatis Madritum se ad Reginam confert, ut quod antea de creuerant, alter ad bellum cum Mauris in Baticam, alter ad id quod in Nauaria inceperant exequendum, proficisceretur. Et ecce interim ab Italia negotium aliud exortum est, quod tametsi honestè poterant dissimulare, noluerunt tamen, quibus in rebus auxilio esse possent, operam suam non interponere. Erat in armis vniuersa Italia, propter ignominiosam mortem Archiepiscopo Pisano à Florentinis illatam. Erant præterea due factiones, altera Pontificis, & Venetorum: Florentinorum, & Ferdinandi Regis Neapolitanorum altera. His accedebant reliqui omnes Italia principes, & ciuitates, que sub reipublicæ forma gubernantur. Ferdinandi, Florentinorumque copiae in agro Romano castrametantur, ciuitatem eò angustie deducunt, quam obsessi perpeti consueuerunt. Superuenit deinde Pontificis, Venetorumque exercitus, hostesque ex improviso adortus fundit, fugat, castraque diripit. Ferdinandus copias suas recipit, bellumq; instaurat. Hinc cædes, agrorum populatões, villarum incendia per totam Italiã fiunt: neque erat unde tantis malis remediũ afferri posset, nisi Principes nostri partim obseruantia erga Pontificem, partim Ferdinandi Regis cognatione, partim etiam populorum omnium misericordia permoti, componendæ discordiæ curam suscepissent. Mittunt itaque oratores ad Pontificem Maximum, ad Venetos,

LIBER PRIMVS.

141

& Florentinos, & ad alios principes, & ciuitates, que illos sequebantur: rogantq; ut relictis armis concordie potius, & paci acquiescant, se velle, inter utrosq; de pacis conditionibus agere. Missi igitur legati Ioannes Gerundensis Episcopus, & Bartholomæus Berrinius iuris, legumq; peritus. Qui ab omnibus, ad quos missi fuerant, comiter excepti, hos, & illos ambiendo Principum nostrorum nomine nunc exhortationibus & monitis, nunc precibus & promissis, ita omnium animos flexerunt, ut non solum concordie, paciq; faciendæ sint assensi, verum etiam Regi & Reginæ eo nomine per literas gratias egerint, quod illos extantibus molestijs, curisq; liberauerint. Missæ hæc de re literæ breues à Pontifice, missæ & ab apostolico Senatu, missæ quoq; à populi Romani gubernatoribus ex vrbe Roma postridie Calendarium Ianuarij datæ. Anno à salute Christiana Tertio & Octogesimo super Millesimũ Quadringentesimum. Paucis diebus postea quam negotium peractum est in hunc modum, procuratoribus principum vocatis in senaculum, Pontifex pacẽ, pacisq; conditiones promuntiare facit, Regis & Reginæ legatos cæteris omnibus nudis capitibus, genibusq; flexis, sendentes pileatosque laudat: principibusque, à quibus missi sunt, pro tam benigna opera gratias agit. Inter pacis conditiones una fuit, ut bello spoliatis ablata bona redderentur. Venetorum procurator neq; venit vocatus, neq; conditionibus acquieuit, ex quibus Ferraria Venetorum armis occupata. Marchionum erat reddenda. Cæteri omnes in venetos arma mouet,

DECADIS SECVNDÆ.

qui timentes in ipsorum excidium omnes Italiæ principes
coniurasse, Turcarum societatem inire incipiunt, ut eorum
auxilio, & se iucentur, & reliquis omnibus (nō modo Ita-
lis, sed etiam Christi nomine signatis) bellum inferant. Eos-
dem Turcas Neapolitanorum Rex in Venetorum perniciē
allicere tentat. Ad Regem & Reginam Treuentinum
Comitem mittit, qui pro suscepto labore gratias agat, cer-
tioresq; faciat, quemadmodum Veneti concordiam totius
Italiæ auersati, cum turcis societatem inire parant, ut Ita-
liæ bellum inferant, atq; imprimis Siciliæ, insulisq; adiacenti-
bus, quæ periculo maiori essent exposite. Quare huiusmo-
di homines pro publicis hostibus habendos, quippe qui ex
aliorum iactura viuunt, atq; cum aliorum detrimento vires
suas augere conentur. Ad hanc Treuentini Comitis le-
gationem Rex & Regina respondent, se Venetos, Ven-
torumq; Ducem inter amicos numerare, neq; illos adhuc se
sisse quicquam, cur essent ex amicitia semel inita submouen-
di, se tamen missuros ad Venetorum ciuitatem legatos, qui
suaderent, ut modestius agerent, seq; intra fines suos con-
tinerent. Quod si nolent assentiri, atq; in meliorem viā
redire, tunc se, non modo illorum amicitiam abdicatos,
verum etiam illos pro hostibus habituros, atque ita orat-
or dimissus, ad Regem suum reuersus est.

LIBER SECVNDVS.

142

ÆLII AN-
TONII NEBRISSEN-
SIS HISPANARVM ATQVE

Hispaniensium rerum historici Decadis Secundæ

Liber secundus, De Canaria insula

Regis & Regine auspicijs à

Petro vera duce ex-

pugnata.

Capitulum Primum.

VASI decessent Principibus nos-
tris domestica negotia, quibus intende-
rent, ita nulli parentes labori animū
suū huc atq; illuc diuidunt, in partesq;
rapiunt varias, perq; omnia versant.
Nam cum esset in manibus, atq; inter
oculos haberent Granatense bellum, in quo tam de gloria,
quam de summa imperij certandum erat, haberentq; res in
Nauaria inchoatas, quæ cum Gallorum Rege prepotenti
erant implicite, curastamen suas in alterum orbem mittūt,
non modo seculi nostri hominibus, verum etiam (quantum
suspiciamur) antiquis omnibus incognitum. Et quemadmo-

DECADIS SECVNDÆ.

dum in historie huius apparatu diximus, in oceano Atlantico, qui Europæ, atq; Aphricæ latera occidentalia abluit, cōplures sunt insule partim adiacentes continenti, partim in altum remotæ, atq; rursus, adiacentes duplices sunt, alteræ ad Europam, alteræ ad Aphricam pertinentes, de remotis Hispaniæ adiacentibus alias diximus, & fortasse dicturi sumus, nunc de adiacentibus Aphricæ littori occidentali, inter quas numerantur Canariæ, de quibus hoc in loco scripturi sumus, pauca dicenda sunt. Canarias à Canum magnitudine dictas fuisse, Plinius in historia naturali auctor est, ex quibus Iuba Rex duos perduxit huiusmodi Canes, A Græcis fortunatæ sunt cognominatæ, de quibus tam pœtæ, quàm historici multa fabulantur ad hunc locum minime pertinentia. Earum nomina Ptolomæus, Martianus, Plinius, atq; alij auctores, tam Græci, quam Latini explicant, sed quibus non possumus nomina reddere, quibus nostro tempore notæ cupentur. Nam & antiqui eas non erunt, earumq; ambitus, & incolarum mores descriptos reliquerunt. Sed quia ex causâ illarum celebritas ex memoria hominum oblitterata est, ignoratur, navigationis defectu id esse factum credibile est. Illud certe constat, illarum notitiam ad nos peruenisse abhinc annos circiter Viginti supra Centum, sub initium regni Ioannis huius nominis secundi, qui sub Catharina matre, & Ferdinando patruo tutoribus regnare orsus est. Anno à salute Christiana Millesimo quadringentesimo quinto. Eo tempore Bethancor quidam Gallus, & ait, natione, Infantis Regis tutores adit, ab illis impetrat facultatem

LIBER SECVNDVS.

149

tatem explorandi maris Atlantici partem illam adhuc incognitam, quæ occidentum Aphricæ latus abluit. Is igitur sic ut quod ab ijs, qui ante illum nauigauerunt, aliquid audierat, siue quod fortunam suam experiri voluit, paratis nauibus cōnauigare cepit, atq; in primam incidit, quam nostris pōre Lanzarotam corrupte, pro eo quod est lanceam rupiam, siue fractam, aut ipse ex facto vocauit, aut ab alijs sic antea vocatam acceperat, deinde illi proximam expugnavit Fortem fortunam. Nam inter cognomena fortunæ unū est fortis, de qua Columella in horto. Et celebres fortis fortunæ dicite laudes. Varro quoq; de lingua Latina. Dies, inquit, fortis fortunæ dicti à Seruio Tullo Rege, quod is sanum fortis fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romam dedicauerat. Has duas insulas Bethancorus in cultum vitæ melioris, Christianamq; religionem conuertit. Huius Bethancori heredes Hispalensibus quibusdam ciuibus precio manciparunt, ex his deinde in alios, & ex alijs in alios, dominium in Ferdinandum Perazam, & Ferdinandum Arim deuolutum est. Horum maiores Gomezam, & Ferrean non magno negotio expugnarunt, in eundemq; cultum, religionemq; reducerunt, nunc Guillelmus Peraza illas sub comitis titulo possidet. Restabant adhuc ex septem insula tres, Canaria magna, Teneriphion, & Palma, barbarorum quidem situ, & inertia turpes, sed ingenio loci, & bonorum naturalium copia opulente. Has Rex & Regina cum vellent quasi prædia suburbanâ Hispanijs iungere, classem parari, armis, commutatq; instrui in,

DECADIS SECVNDÆ.

hent. Petrum à Vera, & Alphonsum Moxican viros strenuos, atq; terrestres, navalisque pugne expertissimos præficiunt. Insulam de repente inuadunt. Barbari se more suo præparant, non hostilibus ferro prætentis, sed sudibus præstis: non saxis, & lapidibus exfundis, & fusio bulis, sed laceratorum viribus, quasi ex ballista, aut tormento aliquo sulfario contortis. Nullum oculis signum desig- gnabant, quod non telo contingerent. Iam vero ad excels- piendos, evitandosq; ictus tanta erat dexteritas, ut reli- quæ nientis plagæ sola corporis declinatione eluderent. Vidi ego Hispani, id quod mihi fuit miraculo, non ita cæteris, qui illud fieri sæpe viderant. Erat quidam ex ea insula Canarius, qui in eodem vestigio sinistri pedis insistent, ab octo passibus volentibus illum saxo petere, se exponere, fugiens plagam, nunc facta in alterutrum latus parua admo- dū capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nunc alterna crurum permutatione veniente ictum fugiebat, tantq; periculo se toties percussori exposebat, quoties illi ereum quadrantem porrexisset. Quod ad victum, vest- titumq; pertinet, tanta cibi, potusq; parsimonia, tanta om- nium membrorum nuditas, ut facile & in promptu habere possent omnia, quibus ad propulsandas naturæ iniurias ho- minū fragilitas indiget. Cū huiusmodi hominū genere du- cibis nostris habendum erat negotium. Quibus accedet- bat altera difficultas ex inopia comædatus, qui longa nau- gatione ex Hispania usq; aduchendus erat, & quod bellum non collatis signis gerendum erat, ut ex vno prælio brevis

LIBER SECVNDVS. 144

tempore victoria in alterutram partem declinaret, sed quod expectandum erat, quo ad hostis pugnare vellet, ita se in- cryptas, & cuniculos, in cavernas, & ferarum latibula abs- diderant, ut nulla arte, nullis viribus elici inde possent. Sed principum nostrorum fortuna, quorum auspicijs res ge- rebatur, occasionem attulit, qua negotium compendio fini- retur. Erant in ea insula Reguli duo, ex multis cædibus, & iniurijs ultro citroq; illatis ita discordes, ut nulla satisfac- tio posset illos in concordiam reducere. Ex his, alterum nostri duces sibi conciliant, eiusque opera utuntur ad alte- rum Regem profligandum, atq; ita paucis diebus tota insu- la in Regis & Regine potestatem venit. Civitas quas cumq; tunc erat, in metropolim omnium septem insulas um erigitur, in eamq; ex Rubicone, quod erat Lanceæ rus- ptæ promontorium cum oppidulo, Episcopij sedes transfer- tur. Rex, cuius ope nostri Duces vsi sunt, cum uxore Regina ad Principes nostros Madritum misit. Adhuc due aliæ restabant insule debellande Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alpho- so ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque numero, & cultu, & religione accesserunt.

STRAGES nostrorum in præruptis ad Malacam ingis accepta Magistro di- ui Jacobi & Marchiōe Ga- ditano ducibus.

DECADIS SECVNDÆ.

CAP. II.

REGEM & Reginam ex tot, tantisq; victo-
rijs exultantes, ne ex continuis successibus ar-
rogantiores fierent, fortuna, vel potius diuina
quædam providentia, dignata est admonere
illos, ut meminissent se mortales esse, atque iuxta illud
Psalmographi, non in ciuribus, non in equis, sed in nomi-
ne Domini esse fidendum, hoc Regem admonuit, cum ad Lo-
xon castrametatus obsidionem vrbis parabat, & perturba-
to exercitu re inchoatâ reliquit. Hoc iterum in memoriâ
illis reduxit illa calamitas, quam ad Malacam suis in ductio-
bus experti sunt: Erat, quemadmodum in libro superio-
ri dictum est, in Astigitana colonia Alphonsus Cardenius,
diui Iacobi militiæ Magister, quem Rex & Reginalimitis
bus illis tuendis præfecerant. Erat præterea finitimis in
locis Rodericus Pontius à Germanicæ legione Marchio Ga-
ditanus. Hi ab exploratoribus facti sunt certiores, esse
montes non procul à Malaca mari nostro impendentes,
Axarquîâ Maiori sua lingua vocant, qui in colerentur ab ag-
ricolis, & pastoribus, vnde magna præda ex hostibus
auahi posset. Esse præterea Malacæ equitibus exhaus-
tam, & loca, per quæ noster exercitus permeare, & re-
meare sine villo impedimento posset. Et quia ad loca pen-
tranda exercitu grâdiori opus erat, rem ad finitimos duces,
& præfectos rei militaris deferunt, hortanturq; ut ad tam

LIBER SECVNDVS. 145

insigne negotiū peragendum, omnes cōcant. Hi fuerunt
Ioannes Siluius Centifontanus comes, qui prætoribus, decu-
rionibsq; populi Hispanensis assistebat, Alphonsus à Cor-
duba domus Aquilariæ dominus, Petrus Enriqui prouin-
ciæ Baticæ præfectus, Gaspar Mauriqui Cordubæ, & Ioa-
nes Roboreus Asindi prætores maximi, arcium quoq; præ-
fides, & regis exercitus duces. Qui omnes cum suis, &
cum ciuitatum, & oppidorum populis, quibus præsidebant,
ex composito ad diem certum Antiquariæ, quæ ciuitas est
in hostiū collimitio, conueniunt, partim armati, partim iner-
mes. Neq; enim omnes bellū hostibus inferendi causa co-
ierant, sed alios res nouas videndi studium, alios emendi, vē-
dendiq; aut merces permutandi causa deduxerat, paucos
Christianæ religionis amor, aut ex re bellica honoris ampli-
ficandi cupiditas exciuit. Erat itaq; non tam exercitus ad pu-
gnā paratus, in qua plerunq; pauci superant multos, quam
hominum quædam multitudo inordinata numerositas, &
frequentia, quæ impedimento sibi esse solet, & quāquā iam
decreuerant, Axarquiam esse petendam, denique coacti
consultari, in quas potissimum partes copiæ ducerentur.
Nam erant, qui dicerent, Axarquîâ esse confragosam, atq;
præruptis montium anfractibus intricatissimam, tandem pla-
cuit ire, quo illos fortuna sua traheret, hoc est, quò illos ex-
ploratorum error impegerat. Ordinatis igitur colorti-
bus primæ partes obtigerunt Alphonso domus Aquilariæ
domino, & prouinciæ Baticæ præfecto, qui exploratores
sequebatur, postremos tuebatur militiæ diui Iacobi Magis-

DECADIS SECVNDÆ.

ster, mediæ comiti Centifontano, quem Hispanenses multi
ciues nobilissimi comitabantur, Marchioniq; Gaditano cui
Asindenses accedebant. Cæteri omnes in ternas has eos
pias distributi, ab Antiquaria in auspiciis aubus profecti,
die insequenti ad vesper an locum destinatum attingunt, &
quia tanta hominum turba in tam longo temporis intervallo
non potuit hostes latere, iam receperant se cum pecoris
bus, & armentis in loca tutiora. Pylas, faucesq; mons
tium, & semitarum diuerticula occupant: armatisque mun
nunt: copiarum nostrarum primi in finitimos locos spar
guntur: villas, vicosq; cultoribus vacuos incendunt: salo
tus ab armentarijs, pastoribusq; desertos reperiunt. Extre
morum equites, quos Magister diui Iacobi ductabat, cum
in confragosa quedam loca incidissent, neq; se satis explis
care possent, ex castello proximo, quod Moelinetum appella
bant, erumpentes hostes inuadunt: turbatos, atq; quò se ver
tant incertos, cædunt cominus, & saxis, sagittisq; & telis
eminus petunt. Magister ab anterioribus auxilium im
plorat. Accurrit Marchio cum equitatu, quem habebat
paratissimum, illosque ex angustijs, in quibus hærebant, in
patientiores expedit compos. Superueniunt etiam, qui
omnem exercitum ductabant principes. Quid consilij ca
piant in commune consultant: inter omnes convenit, se ab
exploratoribus, & itinerum mensuribus fuisse deceptos,
qui in loca illa deduxissent, unde plus detrimenti, quam
emolumenti essent reportaturi: relinquendam esse præ
dam, quam periculi & exiguiam collegerant: deniq; con

LIBER SECVNDVS. 146

sulendum esse salutem, quocumq; modo possent, nam honeste
iam non poterant, cum illis tanquam in vinaria conclusis
hostium arbitrio esset percundum. Nam quid facerent bis
dum inedia confectis diei, noctisq; laboribus & vigilijs des
fessis: ab hostibus undiq; circumuenientibus interclusis? Su
peruenit aliud malum, quod fuit omnium perniciosissimum,
quod in tenebris res esset gerenda, & in locis, quos ipsi
ignorabant, hostibus erant noti. Itinerum duces iussi, vt
exercitum, qua melius ratione fieri posset, ex illis angustijs
in apertos campos perducerent, ubi aut collatis signis cum
hostibus sit pugnandum, aut videreducibus in domum cuiq;
suam esset rediendum. At illi contra: siue quod iter igno
rabant, siue quod illis Dei voluntas omnem mentem abstu
lit, incipiunt ducere per arduum, & saxis, dumisq; cliuam
inaqualem, quæ non pediti, nedum equiti patebat iter. Iamq;
oboriebantur tenebre, cum sentiant iugamoniū, quæ illis
curandum erat, ab hostibus occupata. Regrediuntur itaq;
& in vallem, quam median torrens quidam præruptus se
cabat, inopes consilij descendunt. Erant à tergo præter ea
mōtes in præcipiti stantes, atq; vallibus impēdentes, quos
iam hostes occupauerāt. Nostrī ancipites, & quò se potis
simū verterēt dubij, stabāt attoniti: expectantes quid hostes
facerent. At illi perpetem noctem clamoribus more suo
montes, & valles implent, crebros excitant ignes, saxa
rotant, rupeque in hostes deturbant: atque interim ausi
cominus accedere in illos, tanquā in signum positos, scorpio
nam sagittas, stlopetarum glandes, fundarum, & fusibum

DECADIS SECVNDÆ.

lorū saxa dirigūt, neq; veniebat telum, quod in cassum mī-
teretur, atq; ita ad mediā vsq; noctem nulla quies data. Cū
Magister, quousq; degeneres patimur pro hostium libidi-
ne, quasi pecudes ad lanienam vinctæ, necari? At si de-
sunt vires o viri, non desit animus ad aperiendam viam,
qua nobis aut saltem salutem consequamur, aut honestā mor-
tem oppetamus. Et simul hoc dicens, clium ascendere co-
pit, quem signis prætentis relinqui omnes, qui sub illo mero-
bant, sequuti sunt, quo ad ventum est ad montis iuga, que
iam hostes infederant: ibi pugnatū est acriter, compluresq;
viring, ceciderunt. In ea pugna cæsus signifer, signumq;
cum eo amissum, cæsus quoq; Iohannes Oforius ipsi Magis-
tro arcta sanguinis propinquitate coniunctus, cæsus et Ioh-
nes Bazanus, et alij equestris ordinis complures viri nobi-
lissimi. Marchio Gaditanus Magistri exemplum sequit⁹
duce itinerem altero, atq; alia ex parte eundem clium con-
scendit, atq; incolomis in alterum montis declivē latus eua-
dit, in coq; locum eligit, in quo subsidiariam disponit acie,
qua et se tueretur, et eos qui sequebatur palantes, sparsosq;
ad se reciperet. Magister vero ex montium iugis repul-
sus ad eos duces, qui se à tergo sequebantur, ad glome-
rat, et quod reliquum erat noctis, in excipiendis hostium
telis consumunt. Neque illis profuit in alteram se val-
lem recipere: nam et in eisdem iugis hostes se medios inter
posuerunt, ne se Marchioni coniungerent. Qui tamen si
iuga montium euaserat, ociosus non erat. Dum enim ex-
pectat illos, qui à tergo sequebantur, non potuit effici, quo

LIBER SECVNDVS.

147

minus cum hostibus esset pugnandum. Sed que potuit esse
pugna, in qua ex altera parte vegeti, et recentes ex altera
defatigati, et læsi erant? Alteri alacres ex præsentī victo-
ria, alteri ex accepta calamitate animo deiecti. In ea pus-
gna Marchio tres fratres amisit, Iacobum, Lupū, atq; Bel-
tranium, duos quoq; ex fratribus nepotes Laurentium, et
Emanuelum, quibus vero super fuerant vires, non illas ad
pugnam, sed ad fugam collegerunt. Reliqui omnes aut
cæsi, aut capti sunt. Magister militiæ sancti Iacobi, et Al-
phonso domus Aquilariæ dominus, et Beticæ provinciæ
Præfectus nati prius quisq; suos itinerem duces per loca
tesqua, et inuia, et qua neq; hostes quidem sequi poterant,
incolones euasere. Centifontanus Comes in angusto quo-
dam loco deprehensus cum aliquandiu paucis comitatus pu-
gnasset, victoribus tandem se dedit, captusq; cum Petro
Sillio fratre suo in urbem Granatam in vinculis est duct⁹.
Capti quoq; sunt præsides arcium Antiquariæ, Moronis,
et Asindi, Bernardinus Manriqueus, Iohannes à Pineto, et
Iohannes Montisaluus, et alij complures viri nobiles, quos
erat infinitum numerare. Illud quoq; non omittendum,
quod superat omnem fidem, binos, aut ternos ex hostibus
ante se duxisse in vinculis captos senos, aut octonos.

Quid memoro viros? Mulieres quoq; ex urbe Malas-
ta egressæ ante se captivos agebant, ut liqueat illud non
hominum fuisse opus, sed Dei, cuius officium est deponere
potentes de sede, et exaltare humiles. Id quod Lacedæ-
monius Chilon sciscitanti Aesopo quid Iupiter faceret, res

DECADIS SECVNDÆ.

spondit, extollit mites, atque superbos deprimat. Hic est Iuppiter noster, id est, iuuenis pater, hic et sol iusticie: qui, ut ait Macrobius, fulgentia obscurat, et que sunt in obscuro illuminat. Idem est Nemeſis, hoc est indignatio, qui virginis effigie contra superbiam colitur.

MAVRORVM Rex iunior ab Aegabrenſe Comite, et regiministerij preſecto in pugna capitur.

CAP: III.

G X tanto morore, et luctu recreauit, refecitq; gentem Hispanam Dei benignitas, ne acceptæ calamitatis desperatione languescens, ad inchoatam bellum fieret remissior, castigauit namq; Hispanorum superbiam, non ut animos ad pugnam remitterent, sed ne per insolentiam hostes contemnerent. Nam et pro nobis diuinum stare fauorem, vel his duobus argumentis demonstratum est: quod, ut paulo ante diximus, ex vno, atq; simplici regno duos Reges excitauit, quodq; nunc dicturi sumus, alter illorum in nostrorum principum venit potestatem. Quis enim non uidet, ex discordia illa patris et filii factam esse dissidium, unde victoria nostra de hostibus originem duxit? Salvatore nostro predicte. Omne regnum in seipsum diuisum desolatur. Que res in hunc modum est gesta. Ex duobus Maurorum Regibus iunior, qui patre potentior

LIBER SECVNDVS. 148

tior erat, cernens se apud suos, vel ex ea causa maiorem in modum amari, quod Christianorum nomini esset infensor, atq; belligerandi cupidior, quam maximum potest equitatum, peditatumq; tam ex sua, quam ex patris factione comparat. Neque ita enim desidebant animis, ut non maius odium in Christianos, quam ipsorum inter se esset. Itaq; parato exercitu, quos potissimum siue hostium inuaderent cõsultantibus, placuit in Cordubenses, et Astigitanos irruere, propterea quod ex superiori strage ad Malacam accepta, totus ille tractus erat equitum, peditumque numero exhaustus. Lucenam itaque, et Aquilare, castellaque finitimæ petunt, agros populantur, arbores frugesque succidunt.

Nuntius ad Aegabrensem Comitem venit, qui ex Vaca oppido suo pergrandi equitum, peditumque semper habebat cohortes ad huiusmodi repentinos casus paratas. Is iungit se ministerij regij preſecto, qui Lucenæ oppidi erat dominus, qui duo comparato, nolo dicere exercitu, sed exercitus specie, in hostes eunt. Non credet posteritas, quod ego nunc scripturus sum, sed neque presentes credent, si qui sunt, ad quos scripta mea peruenient, sed neq; ego credere, si quis alius mihi narraret, sed habeo mille testes, qui mihi attestabuntur, quorum aliqui interfuerunt, alij ab ipsis, qui interfuerunt, audierunt, aut si adeo sunt curiosi ab ipsis audire possunt. Si acie iusta, signisq; collatis fuisset dimicandum, cuius nostrum cum denis, decem cum ceteris, et centum cum millenis res fuisset peragenda. Mauri cum audissent nostros aduenſare, castra tollunt, equos conscendunt, pedites, Rex iubet, ex

DECADIS SECVNDÆ.

armentis pecoribus, & captiuis collectam prædam agere. L. O
xam versus, ipse cum suis copijs expectat, an se hostes perse
quantur, interdum dum pedites, quos premiserat, subsequi
tur. Tanque transferat locum, quem indigenæ Martini Cōs
disali torrentem appellant, qui sex passuum millibus à Luce
na distat, cum se hostes inuicem conspiciunt, subsistunt vtri
que, Mauri, quid nostri auderent, nam contemnebant illos,
quia multo pauciores erant, nostri, quo ad se pedites, qui se
quebantur, sibi adiungerent. Equites auxilio pedum
aucti ex vrisq; agmine facto signis infestis inuadunt hostes,
qui ex tribus equitum turmis vnā faciunt, quæ à tribus du
cibus ordinatur. Primus erat Rex ipse, alter exequendi
iudicy prætor maximus, tertius quem Mauri lingua sua vo
cabant Alatar, hoc est Aromatorium. Qui barbaricum
illud more suo inclamantes, quo etiam nos clamore cum ho
stium vires extenuare volumus, uti solemus, excipiunt nos
stros ex aduerso venientes tanto conatu, tantisq; viribus ir
ruentes, ut neq; primos quidem incursus sustinere potues
runt. Hoc est illud grande miraculum, & quod alijs incre
dibile visum iri præfatus sum, versi deinde omnes in su
gam dimissa præda vni tantum saluti prospicientes. Ast
alia ex parte Alphonsus à Corduba domus Aquilæ i. e. domi
nus, qui eo ipso tempore Antiquariæ morabatur, ad hunc ni
tium cum præsentī equitatu superuenit, hostesque fugientes
antevertit, seque venientibus opponit in angusto quodam lo
co. Quos ipse à fronte, comes Aegabrensis, atq; regij mi
nistrij præfectus atergo ferientes, magnam in illos stragē

LIBER SECVNDVS. 149

edunt. In eodem loco inuenta sunt postea mille hostium
cadavera, præter illos, qui passim fugientes occiderant.
Rex ipse captus, Alatar & duces alij hostium caesi, atq; ita vi
ctores nostri ex eo conflictu redierunt in morem triumph
cum captiuis, & præda, quam ex hostibus auerterant, quæ in
manubias redacta, in commilitonibus distributa est. Rex
ipse captiuis extra sortem Comiti donatus, apud quē honori
fice, atq; pro dignitate regia tractatus est. Et ne tante rei ge
stæ monumentum aboleretur à Rege & Regina Comitis in
signibus additum est coronatum regis caput catenis vincula,
& in ora clipei vexilla novem, quæ in prælio fuerant ex ho
stibus capta. Et quia eiusdem victoriæ ministerij Regis
præfectus fuerat particeps, eadem insigniorum ornamenta
ab eisdem Principibus, & ob eandem causam, illi communis
cata sunt.

DE BELLI apparatus, census illorum, qui
cum Rege ad Granatensis regni po
pulationem profecturi
erant.

CAP. IIII.

INTER cetera negotia, quæ ad senatum re
gium cotidie referebantur, nihil erat frequen
tius, quam quemadmodum in Mauros bellum
inchoatum ordine procederet, & quæ belli g

DECADIS SECVNDÆ.

rendi ratio imprimis esset inuenda. Cumq; ea de re set
pe consularetur, nulla potior inuenta est, quam ut ora mari
tima numerosa classe obsideretur, ne quid auxilij, aut cōme
tus à Mauritania inueheretur, atq; in sinibus adhiberentur
custodes, ne à terra aliquid alimenti ad hostes perueniret, aut
per commercium, aut captiuorum redemptionem, aut fure
tim, aut alio quouis modo. Tertium restabat, ut per o
mnia regni hostilis penetralia fierent agrorum populatio
nes, villarum, vicorumq; incendia: arborum, frugumq; suc
cissiones, ut qui sine multa Christiani sanguinis effusione
expugnari armis non possent, fame cogenter in deditionē
venire. Dispositis itaq; à terra, mariq; custodibus conuo
cantur omnes Hispaniæ principes, trium ordinum Magistri,
Duces, Comites, Marchiones, Comes stabili, Metati, proci
ciarum, vrbiumq; præfecti, arciumq; præsidēs, utq; veniat
cum suis cohortibus, regia autoritate monētur, atq; in dlem,
locumq; certum, ubi Rex esset, omnes conuenire iussit. Coe
runt itaq; in loco, qui ab incolis appellatur Carectum, ubi
facto censu, inuenta sunt equitum cataphractiarum, atq; leu
is armaturæ decem millia penditum armorum ad pugnam:
ad succidendas arbores, frugesq; instrumentis rusticis arma
torum triginta millia: fabricarum, et machinariorum ingens
numerus: mulionum, agasonumq; et carrucariorum, qui in
menta, asinos, bouesq; agerent quadraginta millia, præter hy
xarum, calonum, pabulatorum, frumentatorum, pistorum, co
quorum, dulciariorum numerosam multitudinem, meretricū
prostitutarumque, et eorum, qui exercitu nulli sunt ysa, sed

LIBER SECVNDVS. 150

magno potius impedimento magnam turbam. Exercitus
vero à Rege in hunc modum est distributus. Magistro
militiæ diui Iacobi, et Marchioni Gaditano, et Alphonso
domus Aquilariæ domino, et Ludouico Ferranti, qui pos
tea fuit Comes à Palma, priores sunt commissæ partes.

Postiores vero Hemerocalio Comiti, et Ioanni Se
pto maiori Conchelli domino, et cohortium à Duce Infanta
tus missarum, et quas Dux à Methymna cœli misit præses
tis, et Martino Alphonso Montis maioris domino. Mes
diarum partium cohortes hinc in modum dispositæ. Pri
mam ducebat Gasias Lupides Patellanus Cisterciensis mi
litiæ à Calatrava Magister. Secundam à Monte regio
Comes. Tertiam Franciscus à Stunica præfectus copias
rum, quas Dux placentinus pater, et quas eiusdem Ducis
filius Cisterciensis Militiæ à Ponte Traiani Magister.

Quartam Guterius à Septo maiori Caietanus Comes,
et Fredericus Ducis Albanorum filius. Quintam Dux
Triciensis, cum ijs qui sub illo merebant, et qui à Montes
sa, et Vbeta, et Blacia venerāt. Sextam Dux Alburquer
querus, et Ioannes à Methymna Asindica Ducis filius, qui
ducebat copias ab Enriquo patre missas. In subsidia
cohorte, quæ alijs omnibus maior, atq; firmior erat, Rex
ipse medius ibat stipatus mille equitibus, quingentis cata
phractis, totidemq; leuīs armaturæ, qui ex cohorte prætor
Regis et Reginæ fuerant delecti: hanc ducebat Iacobus Lu
pides Patiequus Villenatum Marchio. Signū viri regii
præferbat Alphonsus Siluius, nam Ioānes Siluius cuius hæ

DECADIS SECVNDÆ.

reditario iure illud erat munus, Granate in vinculis adseruabatur, ex clade, quam ad Malaciam accepimus, quemadmodum in superiori parte dictum est, captus. Ex alia quoque parte pedites cum suis centurionibus in cohortes distributi locos opportunos teneri iussi, ballistas, et tormenta, aliaque machinas observabant equites, peditesque ab Hispali, et Corduba, atque Astygitana colonia, et reliqua omni Bætica missi. Copijs hunc in modum ordinatis ventum est in locum, quem indigenæ equitem Colem appellant, ubi ea nocte substiterunt. Postridie eius diei hostium fines ingressi prope Illoram oppidum arte, et ingenio loci munitissimum castrametati sunt: oppidani ex munitionibus erumpunt, et cum primis ex cohortibus nostris tumultuariam pugnam præteritant. Sed nostrorum viribus impulsus, cedunt, insequuntur nostri, atque utriusque simul oppidi suburbia intrant. Inde quoque hostes repulsi in castellum, arcemque se recipiunt, unde sagittis, telisque petebant eos, qui frumenti areas mœnibus propinquas incendebant: inde quoque tormentorum saxeis orbibus, et slopetarum glandibus, missilibusque fugantur, atque ita incendium peractum est. Et quia oppidum expugnari non potuit, incensa quoque suburbia, missi quoque à Rege Comes Aegabrensis, et domus Aquilariæ dominus, qui cum parte exercitus Montis frigidi, castellorumque agros vastarent. Atque ita non modo Illora et Illoræ finitima prædia igni, ferroque corrupta sunt, sed et omnia, quæ intra quatuor milia passuum erant, in cineres, favillaque abierunt.

Tagara

LIBER SECVNDVS.

151

ANTAGARA oppidum capitur. Alama comitatu instruitur. Tendillanus Comes presidio sufficitur.

CAP. V.

In rebus ad Illoram, Montemque frigidum peractis castra mutantur in locos, unde possent maiora detrimenta hostibus inferri. Nam quacumque tantus exercitus procedebat, non solum pedites ad hoc munus designati, ut rumicinis, falcibusque messoribus, et scenarijs, atque rusticis secutibus omnia arborum genera, frugesque vastarent, sed et ipse castrorum transitus omnia sternebat: et milites ex castris egressi villas, vicosque finitimos, et molas aquarias, molendinaque dolabris demoliebantur. Erat Tagara oppidum non minus, quam superiora munitum, quod inter Alamam, et Loxam positum nostris perniciosum, hostibus vero accommodum. Hoc iubet Rex oppugnari, fabri lignarij, et ferrarij operi se accingunt. Testudines, arietesque, pluteos, vineas, turresque ligneas aptant, oppugnatores ab omni parte machinas muris admovent, atque murorum fundamenta rutabulis, et bidentibus subruere tentant. Extra muros, et intra mœnia vehementer laboratur, neque ullum interea telorum cessat genus: oppugnatores ballistis, et tormentis: propugnatores camenticij lapidibus, et ollis sulfure, ac pice plenis, et admoto igne ar-

DECADIS SECVNDÆ.

dentibus rem suam agunt. Obseſi tandē noſtris inſtantibus cōdunt, atq; deſerta murorum deſenſione in caſtellum, arcem q; ſerecipiunt, oppidum hoſtibus diripiendum relinquant. Capto oppido ceptum eſt deliberari de arce oppugnanda.

Erant, qui dicerent abſtinendum eſſe ab oppugnatione, propterea, quod muri erant craſſiores, atq; ſignino opere ex calce, & arena compaſti, neq; aderant ſulphurariæ machinæ ita grandes, quibus tam ſolida materia dirui poſſet. Alij dicebant admoventes eſſe machinas, atq; tentandum putres ne eſſent muri: An ita firmi, vt præſentes machinæ nō poſſent illos demoliri: Placuit Regi arcem debere oppugnari, propterea, quod tanta erat vtriuſq; ſexus & ætatis multitudo, quæ eō ſe receperat, vt deficientibus alimentis breuē cōgerentur ſe dedere. Inbet itaq; arcem à quatuor partibus oppugnari: Magiſtro militiæ diui Iacobi, & Marchioni Gaudiano, & domus Aquilariæ domino primam commendat: Triciensī Ducī, & Ludonico Ferranti Palmæ Comiti alteram: Garſie Ferranti Mārriquo cum copiis Cordubeniſibus tertiam. Ferdinando Veraſco, qui Ducis Infantatus copias ducebat, alteram ex turribus, quæ pro arcis porta ſtabat, oppugnandam committit. Quiſq; illorum, quibus ea cura deſignata eſt, eodem temporis momento negotium rapit, pugnat, propugnatq; pro viribus ab vtriſq; durat ea pugna ad horam diei nonam. Vulnerati ex vtraque parte cōplures viri nobiles, inter quos Enriqus Enriqui Regiæ domus maximus Oeconomus. Intermiſſa eſt ea oppugnatio, quod vtrique erant deſignati, vt amplius durare non poſſent.

LIBER SECVNDVS. 152

ſent. Poſtero die repetita eſt oppugnatio tam acri, & vehementi conatu, ac tam frequenti grandine telorum, vt Mauri non valentes impetum ſuſtinere, ceperint cum oppugnantibus de deditiōe agere. Induciæ in paucas horas datæ, quoad negotium cum Rege tranſigetur, & ſub fide publicæ miſſus illorum ſacerdos, Alſaqui vocant illi, qui ipſorum nomine Regi arcem traderet, ſi vellet miſeris vitam, atq; libertatem cum bonorum retentione concedere, vitam Rex facile concedebat, libertatem & bona condonare noluī propterea, quod auſi ſunt bis oppugnationem expectare. Et erant Mauri, qui dicerent mortem potius optendā, quam viſe ſine vlla conditione dederent. Alij nihil exceptantes, & Regis miſericordiam ſpectantes, volebant ſe dedere. Interea noſtricum intellexiſſent hoc diſidio vires hoſtium, atque animos deſeciſſe, inſtant oppugnationi, irruunt in arcem, repugnantes trucidant, nihil reſiſtentes capiunt, bona diripiunt: præda Regis arbitrio pro cuiuſq; dignitate, & rei bene geſtæ merito diſtributa, arcem cum caſtellulo, & oppido placuit dirui, atq; ſolo adæquari. Inde Rex cum exercitu Alaman proficiſcitur, quātriginta mille iumentorum vehibus inſtruit, quibus commoſtus importabatur, atque vrbis præſidio milites mille partim equites, partim pedites reliquit, quibus præſecit Enicum Lupidm Tendillas non Comitum, commendatq; vt non modo arcem tuerentur, ſed & pro temporum occaſione hoſtibus etiam bellum inferat.

DECADIS SECVNDÆ.

GRANATENSIVM agrorum vas
statio, atq; Regis in Cordubensem
coloniã reditus.

CAP. VI.

INSTRVCTO Alame penario, & vrbis munitionibus relictis, omnis cura Regis in vastandos Granatæ agros traducitur. Illa enim fuit causa cur tanto exercitu, tantog; rerum omnium apparatu hostium fines ingressus est, vt urbẽ, quæ erat totius hostilis regni caput, & ciuitatem metropolitim, ad alimentorum præcipue inopiam redigeret. Erat Granata quemadmodum in Decadis huius præfatione diximus, tanta equitum, peditumq; armatorum multitudine repleta, vt nisi pergrandi nostrorum exercitu illa vastatio agrorum sine magno periculo fieri non posset. Ex Alama igitur profecti, non modo sternunt obiter omnia, quæ in via, aut viæ proxima erant, sed etiam longinquiora, quæ à dextris, sinistrisq; intra quatuor milia passuum ab utroque latere continebantur, vt erant vici, villæ, armentorum stabula, magalia pecorum, speculæ, & turres, quo se pestores, & agricolæ temporibus dubijs, atq; suspectis recipiebant. Die tertia postea quam ab Alama discesserunt, in oppidulo Alendino, quod à Granata quatuor milia passuum distat, castra figunt. Est illud oppidum ad radices Orospe-

LIBER SECVNDVS.

153

de montis position contra collem niuolum, ab eo sic dictum, quod niuibus semper obrutus est. Ager illius in circuitu oliuivis, & vitibus, atq; omnium generum arboribus constitutus: vbi non sunt arbores, sata omni frumentorum genere, atq; leguminum & panici culta sunt. Hæc omnia Rex iubet succidi, & sterni, atq; limarijs & messorijs falcibus meti. Dum hæc à peditibus fiunt, equites, vt illos à quocumq; suaperuentu securos reddat, certis in locis dispositi, in multas pugnas cum hostibus exercent, qui deinde armatorum peditum auxilio aucti oppidum irrumpunt, diripiuntq; & frumenti areas oppido propinquas igni corripunt. Die insequenti Rex cum omni exercitu cohortibus ordine suo dispositis suburbanos Granatæ agros populabundus inuadit, atq; proximè urbem cum subsidaria cohorte tota die ad vesperram vsque consistit, dum arborum, messiumq; strages conficeretur. Et quia totus ager ille fossis incilibus, atq; voraginosi aquæ ductibus intercisus est, quorum diuerticula nostris incognita, hostibus explorata erant, certis in locis præsidarias cohortes exponit, quæ vni succidendarum arborum, messiumq; studio intentis pericula prohibeant, securitatemq; præstent. Populatione itaque agrorum peracta, hostes cum viderent, se nulla ex parte calamitatem illam prohibere potuisse, ad alias se vertunt artes: aquarum incilia perturbant, fontes veneno corripunt: pontones, & omnia, quæ nostris vsui esse poterant, intercipiunt. Peracta igitur agrorum vastatione ex voto, atque Regis sententia iubet mutari castra. Et cum adhuc tempus superesset, in quo alijs

DECADIS SECVNDÆ.

quid fieri posset, quod ad bellum inchoation nostris cōducere
ret, hostibus nocimento foret, deficiente tamen committit
earum maxime rerum, quæ ad victum pertinent, coacti sus-
mus domum quisque suam repedare. Rex igitur Cordu-
bam petit, ubi stipendia militibus, atq; æborum, mensiumq;
successoribus pactam mercedem persolui iubet. Mauri cum
viderent se omni ex parte circumuentos à mari classe inges-
ti, à terra crebris præsidijs, regni penetralia ferro, igniq;
de solata, mittunt ad Regem legatos, qui pollicerentur suo, atq;
regis ipsorum nomine se reddituros quotannis vim maximam
Granatensium arcem, atq; in eius tributum pignus im-
pensis se daturus obsides nobilium filios, atq; ex regio
sanguine procreatos. Rex negotium, in quo de re tanta ag-
gebatur, ad Reginam refert, quæ eo tempore in Cantabris
Victoriæ morabatur intetarebus, quas in Nauaria inchoa-
rat, & quæ ad prouinciæ illius administrationem pertinebat.
At Regina, tametsi nihil magis optabat, atq; ab immortalis
li Deo precabatur, quam ut videret diem, in quo vrbe Gra-
nata, & Granatæ regno potiretur, ad Regis consultationem
respondet, non placere sibi villas hostibus inducias concedi.

Sed quia multa simul restabant peragenda non modo in
Hispania, sed cum finitimis Nauariensibus, & Gallis, cum
quibus de Ceretania, deq; Ruseionis Comitatum iam pridem
lis pendebat, atque de Nauaria quoque spectabatur, non de-
splicere tamen temporarias hostibus inducias concedi, dum
modo sequestro deponerent arces, & Castella, quo pignora
re tributum illud, quod se reddituros quotannis pollicebantur

LIBER SECVNDVS. 154

tur, esset certum, neque dubia fide soluendum. Nam quæ
de obsidibus dicebant, apud illos, qui non multi obsides
faciunt, nihil certi afferebat. De castellis, & oppidis se-
questro deponendis non placuit hostibus, sed neq; Regi &
Reginæ de dandis obsidibus conditio. Res itaq; infecta
mansit, & Reginæ insu, quæ in huiusmodi rebus erat serus
pulosior imperat, ut fines diligentius utique obseruaren-
tur, & quod in redimendis captiuis nullum fieret commerc-
cium, unde aliquid alimentum hostibus accederet, quin potius
ipsa patiebatur, ex re sua pecuniarum partem contribui, quæ
huiusmodi in rebus collisionem aliquam cum hostibus fieri.

DE reddenda libertate Maurorum Regi
iuniori deliberatur, & primo quod
non sit reddenda.

CAP. VII.

CVM adhuc Rex Cordubæ, et Regina in Can-
tabris Victoriæ morarentur, Maurorum Regis
iunioris mater, et qui factionem illius sectaban-
tur, miserunt legatos, qui agerent cum Rege
nostro, quem admodum Rex, qui apud Aegabrensis Comis-
tem in vinculis erat, donaretur libertate, quam non gratis,
sed ingenti precio dicebant se velle redimere. Impris-
mis perpetuo obsequio sui ipsius, & illorum, qui se in

DECADIS SECVNDÆ

Gratiæ regno sequebantur. Deinde certo aureorum vengigalium monero, qui tributi nomine quotannis Hispanorū Regibus penderetur. Tum Christianorum, qui in Granatæ regno captiui erant, certo quoque numero eorum, quos Rex ipse nominaret. Rex audita legationis summa, dat literas ad Aegabrensem Comitem: utque ducat, aut mittat ad se Maurorum Regem, petit. At ille non grauate iussis Regis obsequitur, Regem captiuū deducit. Laudatur Comes, atque honorifice ab Hispanorum Rege accipitur, gratiasque illi agit, quod tam impigre illius voluntati obtemperarit, Regem captiuum Martino Alarconi Porcunatis arcis præsidii adseruandum tradit: ipsum regem afflictum videre noluit, quoad decerneretur quid de illo statuendum esset, sed bene ut de se, deque Regina coniuge speraret, illi nunciari iussit, utque interim hac vna spe captiuantem suam cōsolaretur. Ad hæc tamen benigna regis voluntatis oracula Maurus respondet, se non posse sub tantis, ac tam beneficiis Principibus in luctu, atque mœrore esse, et quod vna tantum res in calamitate sua dolebat illi, quod videretur nunc necessitate cōpulsus facere id, quod cum esset liber summopere concupierat, hoc est, subijcere se illorū potestati, ut ab illis acciperet regnū Granatense, quæ admodum auus paternus suus illud acceperat ab immortalis memorie viro Ioanne Hispanorū Rege secundo socero suo, atque Regine sue cōsortis patre fortunatissimo. Et quia Regi præsentia alijs cōploribus in locis desiderabatur, non modo in rebus, quas Regina in Nauariæ finibus inchoauerat, sed etiam in ijs, quæ in provincia Tarraconensi per-

LIBER SECVNDVS. 155

bium præfectos, atque ciuitatum gubernatores administrabant: antea quam Rex ex Baticaprofisceretur, prospiciens bello, quod cum Mauris acceptum, atque deinceps gerendum erat, disposuit, quibus in locis oportebat, Limitariorum militum cohortes, quibus præfecit et duces, qui fines ab hostium incursibus tuerentur, et quoties illis videtur bellum inuicem inferrent. Quod vero ad Regem Maurorum iuniorem attinebat, retulit ad senatum, qui tunc frequens erat, non solum extogatis ciuibus, atque ciuilibus, et Pontificij iuris consultissimis, sed ecclesiarum etiam prælati, et totius Hispaniæ principibus viris. Mauri Regis procuratores pro libertate illius iudicanda offerebant, quem admodum paulo ante diximus perpetem Hispanorum Regibus subiectionem, et aureorū quotannis duodecim millia, et ex captiuis Christianis, qui in Granatensi regno inuenirentur, tercentum eorum, quos Rex noster nominasset. Darios quoque se impresentiarum pollicebantur obsides, filium vnicum Regis legitimum cum alijs Maurorum illustrium filijs, eorum scilicet, qui essent factionis eiusdem stus diosi. Postulabant etiam captiui Regis nomine auxilium ad ea expugnanda oppida, et castella, quæ post captiuitatem suam ab illo desierant ad Regem seniore patrem suum, idque nisi maturè fieret, alios ex desperatione sue libertatis illorum exempla sequituros. Sententiæ procerum, atque infirmatum etiam ea de re fuerunt variæ. Alij dicebant nulla conditione reddendum esse, qui semel in vinculis teneretur. Alij contra, non modo reddendum esse libertati, verum

DECADIS SECVNDÆ.

etiam auctam præmijs, et honoribus dimittendum, afferre-
bantq; utriq; rationes, quibus sententiam suam tuerentur.
Eorum, qui priorem defendebant, princeps erat diui Iaco-
bi Magister, qui post lōgam in senatu regio disceptationem
huiusmodi apud Regem habuit orationem. Tria, inquit,
sunt clarissime Rex, quæ veniant in dubitationem, quoties
de bello hostibus inferendo deliberatur. Primum de gene-
re belli. Alterum, quibus medijs conatus nostri victoriam
consequantur. Tertium, quo pacto ea, quæ victoria nobis
peperit, quam diutissime conservari possint. Genus belli est
ita iustum, et honestum, ut nullum magis esse possit: ita utile
et necessarium, ut nullo modo sit dissimulandum. Nam
quid honestius excogitari potest, quam pro Christiana reli-
gione cōtra nominis Christiani hostes arma inducere? Quid
iustius, quam repetere armis ea, quæ iniuste nobis fuerunt
crepta? Quid magis necessarium, quam adversarios nos-
tris iugulis intentos funditus perdere? Quid utilius,
quam fines nostros propagare, atq; hostium limites compe-
scere? Sed hæc de re nulla mihi controuersia est cum ijs,
qui huic meæ sententiæ refragantur: idem sentimus, in eodē
statu causæ sumus, de hoc omnis contentio est, sit ne reddens
dus libertati Rex captus, an potius æternum in vinculis re-
tinendus. Ex his duobus virum sit impendenti bello cō-
ducibilis, nunc disceptamus. Est autem hoc bellum, cui nūc
insistimus, non ita difficile, ut sit extimescendum: non ita fa-
cile, ut sit contemnendum. Quare pro belli magnitudine
non omnia, neq; ab omnibus auxilia sunt querenda, sed ea

LIBER SECVNDVS. 156

tantum, quæ nos honestè iuuare possunt. Nunc autē pensita-
tis utriusq; partis viribus, omnia sunt nobis potiora, mili-
tum numerus copiosior, corporis, atq; animi vires multo ala-
ciores, belli gerendi duces præstantiores, machine, et
quibus hostes petantur, et quibus nos ab hostibus tueamur,
magnitudinis, et multitudinis incredibili apparatus. De
exitu vero huius belli quid illi timeant, et quid nos spes-
mus, vel hoc est argumentū maximū, quod sæpe tentant
emere pacē, vel saltē inducias, pollicentes maria, et mon-
tes auri, atq; tributi nomine perpetuā seruitutē. Quā obla-
tā conditionē quasitūpē reticistis, quia vobis erat in ani-
mo non per partes, sed totā simul extinguere gentē Mabus-
meticā ex Hispaniā. Et quid prodest, postea quā hoc bel-
lum inchoatū est, tot fecisse belli apparatus, tot expeditiōes,
toties congregasse populos, tot adisse labores, et pericula,
si nunc in mediocriterū conatu negotiū insectum relinquitis?
Quod si hunc Regem, quem in vinculis habetis, iuri suores
stituitis, omnia hæc perdidim⁹, ut de nobis dici possit illud,
quod est in Græcorum proverbio: oleum perdit, et impon-
sam, qui bouē mittit ad ceroma. Atqui, inquant isti, pro li-
bertate sua offert duodecim millia aureorū annua, dicā mihi
obsecro, quāta portio est hæc ex summa illorū millionū, quæ
in hoc superiori biēnio exhausta sunt in huius belli sumptus?
nō dico ex vectigalibus regijs et fisco: ex mutuis et exas-
tionib⁹: ex impositionib⁹ et tributis: ex cruciatibus et apos-
tolicæ Sedis subsidys, sed ex uolētā cōuocatiōe, et delectu
ciuitatū, oppidorū: ex coactiōe angariarū, et per angaria-

DECADIS SECVNDÆ.

rum, per omnes totius regni populos. Atq; vt iam veniam ad vltimum ex tribus illis, quæ proposui me dicturū, quomodo possint, quæ in bello paria sunt, quam diutissime retineri, quæ ab istis, si captiuo Regi libertas reddatur an cum libertate etiam pars illa regni, quam nunc possidebat, condonanda est? et altera pars, cōtra quam gesturus est bellum, cui cessura est, illi ne? an vobis, à quibus in auxilium belli copias petit? Respondebitis, opinor, quod vtraq; pars vobis est cessura, quoniam semel seruitio suo libertatem emit, et vt iuris consulti dicunt, quicquid seruus acquirat, domino suo acquirit. Itane o cæci fidendum est libertati alicuius, quam necessitas dedit? Omnis seruitus violenta est, nihil autem est violentum, quod diutius permanere possit. Cum viderit se liberum, dicet se non teneri redere, quæ necessitate coactus pollicitus est se daturum. Est igitur vero quam simillimum, quod libertus hic vester nō nobis, sed sibi ipsi militabit. Quid? quod neutra Maiorū factio isti obtemperabit. Non quæ patrem sequitur obseruantia sue religionis, et obsequiū, quod illi debent, non quæ ipsum sequitur, cum eum viderint deuinctum regi bus, qui alienam religionem sequuntur. Atq; vt vno verbo sententiam meam tibi o clarissime Rex ostendam, ita sentio, bellum hoc prosequendum esse, Regem captiuum retinendum esse in vinculis, ne ex hoste vno, et eo quidem senecta etate confectum, nobis faciamus duos integros, et geminatis viribus robustiores, neq; in libertate nomine tributū pendant vobis quantum, et quamdiu ipsi volent, sed in

LIBER SECVNDVS.

157

seruitute, et sub munitionibus vestro præsidio instructis redant quot annis, quantum Celsitudo vestra redendum esse statuerit.

MARCHIONIS Gaditani oratio,
quod Rex Maiorū iunior sit
reddendus libertati.

CAP. VIII.

QORVM, qui in senatu regio partem alteram tuebantur, sentiebantq; captiuum Regem libertate donandum esse, princeps erat Rodericus Pōtius à Germanica legione Marchio Gaditanus, qui hac de re iussus à Rege sententiam dicere, huiusmodi habuit orationem. Ex tribus rebus, quas Magister militie diui Iacobi vir perquam illustris, dixit, de primanulū est mihi cum illo certamen, nam de bello hoc prosequēdo quid ego in secretiori senatu vestro, atq; hoc in loco publice, et alijs in locis cum familiaribus meis, et amicis priuatim dixerim, tu es mihi testis clarissimo Rex, et illi, quibus cum hac de re sepe sum loquutus. De quo nunc disceptamus, videndum, atq; imprimis discernendum, an ex miserā di huius Regis captiuitate Celsitudini Regiæ, si detineatur in vinculis, aliquid honoris acceperit, magis quam glorie: et veræ laudis accederet, si libertate donaretur. Fuit quidem Regiæ maiestatis vestræ ab vno, atq; altero ex sub

DECADIS SECVNDÆ.

ditis Regem hostium prælio superari, captiuum in pompâ triumphâ duci, sed in vinculis detineri, per Deum immortalem obsecro, quid habet honoris? Quid? quod apud genus hoc hominum non est ita sanctum, ac venerabile nomen regium, quemadmodum apud nos, itaq; pro libidine, atque leui ex causa Reges abdicant, proscribunt, occidunt, atque in eorum locum alios sufficiunt. Quod si in viuos, et incolimes, atque in sua potestate constitutos hoc audent, quid non in captiuos facient? Et ut ex eis exempla petamus, ab eo, quod sæculo nostro fecerunt hoc ipso Rege capto, quæ nunc in vinculis habemus, plerique omnes suæ factionis ad Regem patrem descuerunt oblitæ, et nominis, et fidei, quæ suo Regi obstrinxerant: ut Celsitudo vestra existimet, se non habere captiuum Regem, sed ex media plebe obscurum hominem. Sed videamus nunc, et æqual lance perpendamus, quid utilitatis ex hac Regis captiuitate nobis accrescat, aut è diuerso quid detrimenti ex eius libertate. Dum inter se pater, et filius disidebant, atque de principatu beligerabant, uterq; negotium nostrum agebat, uterq; nobis militabat. Neq; enim erant tantæ illorum vires, ut et nobis resistere, et inter se decertare possent. Nunc vero posteaquam iunior hic Rex captus est, et in vinculis tenetur, ex duobus ad monarchiam res est redacta, maius negotium nobis accessit, quam prius erat, quoniam duplices illorum vires in unum corpus coierunt. Quid igitur, inquit optime Rex, tu faciendum censeres? nimirum, ut redinte gratur discordia inter patrem, et filium Reges, et se mutuis

LIBER SECVNDVS. 158

vulneribus consciant, ut non sit nobis cum vno duplici bellum gerendum, sed cum altero ex duobus, quorum alter pro nobis militans, faciat aduersarij nostri partem debiliores. Restat nunc suspicio illa et timor, ne pater, et filius nominis pietatis, et naturæ pignora inter se redeant in gratiam. Hoc inter priuatos passim fieri solet, inter Reges vero nunquam, si semel regnandi dulcedine inescati sunt. Quoties legimus, non solum apud poetas, sed etiam apud historicos, partim externos, partim domesticos, patres à filiis regno electos in exilio vixisse? Nam fratres à fratribus vulgare est, vsq; adeo, ut, quod ait poeta. Nulla unquam potestas consortem patiatur. Quare pater, et filius nunquam cessabant inter se certare, ille de regni possessione tuenda, hic de patre ex regni culmine disturbando. Alenda est igitur inter eos discordia, atq; non solum hic dimittendus, sed etiã, si potest fieri, tertius aliquis submitteendus, ut si vnam è tribus fors interceperit, nunquam desint regni cõpetitores. Neq; multifaciendum est, quod de rebellionem isti formidant, si non permanserit in officio: nam et ingrati crumen apud illum manebit, si fidem violauerit: apud te vero beneficentiæ, atq; magni animi opus immortale, cuius nunquam poenitebit. Simul etiam et eodem facto apud omnes gentes potentiæ magnitudinem ostendes, cum audierint, Regi, cum quo bellum gesseris, dedisse libertatem, et in regni partem restituisse. Duabus igitur in rebus vno opere te ceteris præstare monstrabis, quas antiquitas Ioui tribuebat, quas et nos Deo nostro viuo, et vero tribuim⁹,

DECADIS SECVNDÆ.

optimum, & maximum appellantes, optimum propter beneficentiam, quæ erga cunctos mortales vititur, & maximum propter omnipotentiam, quæ non per partes, ut cætera, sed per omnia se extendit. Per beneficentiam igitur captivum donabis libertate, per potentiam non timebis rebellionem. Dicant igitur nunc isti, quis huic meæ sententiæ adversatur, utra sit favorabilior, & magis ad pulchritudinem, honestatemq; accedens mea, in qua dico Regem captivum libertate donandum, an sua, in qua dicunt in vinculis, ac servitute detinendum? Cumq; tria sint genera bonorum, propter quæ omnes omnia faciunt, utile, invidiam, & honestum, quæ utilitas provenit ex vnius non Regis iam, sed hominis in servitute, & vinculis positi captivitate, cuius neq; tu possis uti opera, neq; sui precio redimere? Quæ voluptas ex eius vinculis? an stridor ille catenarum, & manicarum, compedumq; strepitus delectat? Quæ pulchritudo, & honestas, ut te iuvet benefecisse, & benefactorum frui conscientia, atq; unde spectare possis gloriam immortalē? Hec Marchionis sententiā plerumq; movit, non solum ex partis suæ studiosis, sed ex iis etiam, qui antea refragabantur, atq; imprimis Rex ipse visus est propensior in eandem sententiā. Sed quia Magistro aliud videbatur, & plures quoq; illi assentiebant, placuit rem integrā ad Regem referri. Quæ respondit, non displicere sibi, quæ Marchio sentiebat, præsertim cum de captivorum redemptione agerentur, & quod maiorum suorum exemplo multi Maiorum Reges olim illi fuerint subditi, atq; tributarii.

Iussit

LIBER SECVNDVS.

159

Iussus itaq; Rex iunior venire Cordubam, Regis nostri ad genua supplex cum dextram manū aversam exosculari vellet, tamq; ut porrigeret, ab assistantibus admoneretur, propterea quod subditus, & tributarius, faccerem, inquit Rex noster, si in illius regno mihi faciendum esset, nunc vero in nostro, quia hospes est, & libertate donatus, comiter, atq; honorifice tractari oportet. Factus igitur ex seruo libertus conceptis verbis iuravit se statutum pacis conuentus rerum omnium, quæ transacta fuerant, atque intra certum tempus omnia exequaturum, atq; ita liber, & multa suppellectili, & vestium ornamentis donatus, in regnum suum rediit, ex cohorte prætoris adhibitis custodibus, qui illum in patriam prosequerentur, incolumemq; reducerent.

MAVRORVM Regis senioris cos
piæ à Palmenfi Comite ad
Lupariam tuarum
deleto,

CAP. IX.

MAVRORVM Rege iuniore dimisso, ordinatisq; rebus, quæ ad limites Bæticæ tuedos, & ad bellum hostibus inferendum pertinebāt, Rex à Corduba profectus iter suum ad Regiam tendit, quæ per id tempus Victoria in cantabris morabatur, atq; obiter illustravit famam illud per omnes Hispanias.

Z

DECADIS SECVNDAE.

nis celebre, quod ad annum Lupi diuæ matri Deiparæ de-
dicatum est, in quo nouendialibus vigilijs ex nostro religio-
nis more operatus est. Interea Mauri, qui Regem senioris
rem sequebantur, cum audissent iuniorum impetrasse à Re-
ge nostro non modo inducias, & pacem, sed etiam copias
in auxilium contra partes illas, quæ patrem sequebantur, ad
odium, quod antea illius habebant ex publica simulate, ac-
cessit aliud ex religione dicentes, illum rem impiam, atque
nefariam, & contra Mahometi legem fecisse, quod cum Chri-
stianis fœdus percussisset in perniciem suæ gentis. Sed
& plerique illorum, qui cum antea sequebantur, suæ religio-
nis amore ducti, ab illo ad seniores Regem defecerunt.
Cumq; audissent Regem nostrum ad superiores Hispaniæ
partes profectum, cõegerunt totas Granatensis regni vires,
& vno omnium consensu ex equitibus, & pedibus facto
pergrandi exercitu, statuunt Beticæ nostræ fines innuadere,
populari agros, & ferro, atq; igni omnia vastare. Erat
genus hominum tam ex Christianis, quam ex Mauris, qui
predandi, atq; homines capiendi studio semitas obsidebant,
atq; inde in viatores, & pecudum, armentorumq; pastores,
& rusticos agrorum cultores grassabantur, Almogavares
lingua pœuica vtriq; vocant: ex ijs Christiani septem fines
hostium transgressi, dum ex vertice quodam montis inter-
diu speculantur, quo in loco noctu grassarentur, ex specula
prospiciant Maurorum copias agminatim procedentes con-
tra limites, qui ad Hispalim, & Asindum pertinent. Hi
omissa speculatione, cui erant intenti, partui inter se locos,

LIBER SECVNDVS.

160

quo quisq; illorum esset iuor, ut nostros certiores faceret
de hostium superuentu, alius ad Ludouicū Portuacerrium
Palme ad Singilim dominum eo tempore, ac postea comi-
tem, alius ad Aslygitanā coloniam, alius ad Asindum, alij ad
arcū præfides, & cohortiū præfectos emittit, illosq; monent,
quod proficiscantur, & quid essent faciuri. Palmensis comes
eiusdem rei finitimos duces facit certiores, ut cum præsentis
bus copijs in certum locum cõeant, ipse cum amicis, & fami-
liaribus, atq; domesticis suis, & alijs, qui se illi agglomera-
rāt, pergit in occursum eò, quod suspicio erat hostes esse ven-
turos. Qui trip.orto exercitu pylas, faucesq; montium
peditum præsidio munierūt, ne postea occupatas à nostris cõ-
fecto negotio, reditus in patriā intercluderetur. Equites
in partes diuisi duas, altera ad agrorum excursions, popu-
lationesq; missa, altera, quæ firmior erat, in insidijs collocata
est. Excursions in Vtrariæ agros faciūt, per cãposq; spar-
si prædas agūt. In eos Portuacerrius cū socijs, & cõmilito-
nibus exercitiū mouet, in eosq; palates irrumpit, ipsi se ad insi-
dias recipiūt. Nostri cedentibus instant, quoad ventū est ad
insidias. Et quia in partes duas erāt diuisi, in anteriore Mo-
roni, & Vifinæ oppidorū præfides, & cohortiū Magistri
à ponte Traiani, & Hispaniæ societatis præfecti, in hos in-
sidiarū subseffores erumpunt. Pugnatur equo Marte ab
virisque, fractisq; hastis iam cominus gladijs, & pugio-
nibus res agebatur, superuenit Portuacerrius cum recentis
bus copijs, & non magno negotio hostes in fugam versi-
ti, atque in duas partes diuisos, alteram persequitur,

DE CADIS SECVNDAE.

altera in Marchionis Gaditani copias casu incidit, cum ad hunc nuntium auxilio veniret Asidensibus, & suis comitatibus. Cessavit complures ex hostium principibus, & capta signa quindecim, quae Portucarrerius cum huius victorie nuntio misit ad Reginam, quae eo tempore in Cantabris agebat. Fuit tanta omnium letitia ex eo nuntio, ut publicae sint decretae supplicationes, candelae, & funalia per vrbis vicos accensa. Regina vero tanti facinoris autorem, eiusque victoriae socios collaudat. Vxorem Palmensis comitis veste auro intertexta donat, quatinus festo Magorum, quos vulgus appellat Reges, quotannis videretur, ut illius diei, in quotantares gesta est, sempiternum aliquod monumentum relinqueretur. Nec multos post dies Marchio Gaditanus cum ab exploratoribus accepisset Zaharam castellum, quod in belli huius initio diximus a Mauris captum, exhaustum esse incolis, & negligentius observari, atque non diffuculter capi posse, Portucarrerium eundem accersit, & ex Asido, atque finitimis (vnde cumque potuit) equitationem sibi adiungit, perque medietate noctis silentium Zaharam proficiscitur. Iuxta muros secreto quodam loco armatos decem ponit, & post illos proxime alios septuaginta, ipse autem cum reliqua manu non longe in insidiis latet. Sub primam lucem dimittit aliquot ex peditibus, qui per campos grassarentur. Ex castello erumpunt equites ad septuaginta, neque enim plures erant, quos sequuntur vigiles, & circitores, & qui nocte hesternae in stationibus fuerant: murorumque custodiam deserunt, non enim putabant interdum castellum oppugnari posse,

LIBER SECVNDVS. 161

Interea ex militibus nostris vnus scalas munitionibus admo- mouet, murum scandit, quem decem illi sequuntur, quos diximus, partemque muri occupant, pugnamque cum Castellanis conserunt. Accurrunt reliqui septuaginta, atque vnam ex portis capiunt. Qui ex castello eruperant, cum audissent hostes intra munitiones admissos, ad moenias recipiunt, quos insequuntur, qui latebant in insidiis, & cum fugientibus simul Castellum portas intrant. Castellani in arcem eos cunctes obsidentur, & quia plures erant, deficientibus alio mentis diu in obsidione durare non poterant, ex pacto arcem Marchioni tradunt, ipsis autem abeundi (quod vellent) permissa libertas. Atque ita castellum nuper amissum Marchionis indusiri receptum est.

TENDILLANI Comitis in vrbe

Alama Stratagemata insigne, atque
alio residem gesta.

CAP. X.

OC in loco restat nobis narrandum Stratagemata illud insigne, quod non solum per omnem Hispaniam celebratur, sed per vniuersum nominis Christiani orbem circumfertur. auctor illius, atque inuentor fuit Enicus Lupides Comes Tendillanus, quem Rex & Regina praefecerant cohortum praesidio, quas ad Alama tutandam reliquerant. Is cum pri-

DECADIS SECVNDÆ.

num huius negotij administrationem suscepit, milites mi-
nia solutos licentia cōcreuit, atq; imprimis Scipionis Acul-
lani, & Q. Metelli exempla sequens aleatores & scortis;
popinas & cauponas, & cetera exercitus impedimenta
castris sustulit, ipsos milites in studijs equestribus, pedestri-
busq; exercuit, in Granatenses agros, quoties dabatur oc-
casio, excursiones, atq; exploratores mittebat, neq; unquam
ipse quiescebat, neq; hostes quietos esse patiebatur. Tan-
tumque terrorem Mauris finitimis incusserat, ut neq; sub
bina prædia excolendi tempus, locumq; daret, neq; saltem in-
tra cubiculum somnos perpetes ducere, liceret. Hyems
illa, quæ præcesserat, fuit pluviosa, murique putres ebi-
bant imbres ex stillicidijs cadentes, eum subito compagibus
saxorum solutis corruerunt, magnamq; urbis partem nudā
reliquere. Quod si casus tantæ calamitatis ad hostium au-
res peruenisset, actum erat iterum de Alania, multosq; per
annos regni illius excidium immoratum fuisset. Ex illa mu-
rorum ruinantus terror milites presidia suos omnes inuad-
sit, ut ex desperatione nihil iam nisi de fuga, & de urbe
defenda cogitarent. Sed bene, quod Dei benignitas du-
cis mentē excitauit, atq; ut ait Poëta, duris urgens in rebus
egestas: & illud. Ingenium mala sepe mouit: & illud
quoq; & labor ingentiū miserris dedit. Iubet itaq; comes
Tendillanus, quæ parte murus ingentem fenestram patefec-
rat, consulis in theis prætendi muni speciem, tam similem ne-
ro, ut procul aspicientibus nulla videretur esse differentia
inter verum, & asinulatum. Et ne quis trans fugam proderet

LIBER SECVNDVS. 162

ret hostibus, quid intra urbem accidisset, iubet diligenti-
us portas, & posticos custodiri: ne quisquam temere intraret,
& egrederetur, aut moenia transiret. Iubet interea pars
tem murilapsam substrui non opere tumultuario, sed ex cal-
ce, & cementicijs lapidibus multo firmitus, quam antea fue-
rat. Sæpe hostium exploratores venerant captantes ex oc-
culto, quid apud nostros ageretur, sæpe etiā excursiones equi-
tes urbem obequitabant, nunquam tamē senserunt quicquā
in ea parte murorum fuisse immutatum, non colorem, non
speciem, non quicquam aliud unde ruina illa posset percipi.
Cumq; rei pecuniariæ inter milites maxima esset difficul-
tas, propterea quod stipendia suo tempore non soluerentur,
neq; de futura solutione certam haberent fidem, conuocatis
omnibus dixisse habere pro certo, quod pecuniæ ad stipen-
dia soluenda iam essent à Celsitudine regia decreta, seq; nō
modo in dies, sed in horas singulas spectare illas: quare, ut
bono animo forent, hortatur polliceturq; se daturū interea
non veras, sed imaginarias pecunias, quibus inter se rerū
venalium commercia exercerent, fidemq; suam interponit,
vmbrales illas pecunias veris se redempturam. Ex char-
ta igitur pauca facit schedulas sua manu, atq; subscriptos
de signatas, quibus imponit nomina precium, quantum
queq; sit valitur: quasdam vocans numos aureos, quasdam
argenteos, quasdam æs eos, & in vno quoque genere plu-
res differentias, puta asses, semisses, trientes, quadrantes.

Iubet, ut nemo suppositicijs illas pecunias recuset. Ex
illis ficticijs pecunijs stipendia militibus persoluta sunt, &

DECADIS SECVNDÆ.

per illas emptiones, venditionesque factæ, tanta fuit Comitum autoritas, atque venerationis. Idem quoque sumptu suo in Alcala regia vrbe Pharon erexit, constituitque ut per noctem perpetem funalia arderent, quò captiui ex vrbe Granata elapsi fugam erigerent. Hoc anno Ludouicus huius nominis undecimus Gallorum Rex Ambasiæ diem suum obiit. Cui successit Carolus octauus. Hoc eodem anno Ioannes Lusitanorum Rex animaduerti iussit in *

* Vergaucensem Ducem, de quo suspicio erat cum alijs ex eiusdem regni nobilibus in Regis necem coniurasse. Tres illius fratres in exilium misit, Lusitanorum Comestabilis, & * * Comes Pharius, & Aluarius à Lusitania, qui postea fuit Hispaniarum Regis & Regine senatus princeps.

ptæ promontorium cum oppidulo, Episcopij sedes transferretur. Rex, cuius ope nostri Duces vsi sunt, cum vxore Regina ad Principes nostros Madritum misit. Adhuc due aliæ restabant insule debellandæ Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alphonsus ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque nuncios, & cultu, & religione accesserunt.

STRAGES nostrorum in præruptis ad Malacam iugis accepta Magistro diuini Iacobi & Marchione Gaditano ducibus.

X ij

ÆLII ANTONII NEBRISSEN-

SIS HISPANARVM ATQVE HIS

panien suar rerum historici Decadis Secunda
liber Tertius. De Ruscinonis & Ceretaniæ comitatu reddendo, &
legationibus hinc inde ea
de re missis.

Caput Primum.

LUDOVICVS, de quo in fine libri superioris diximus, cum moreretur, testamento suo iussit, Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatus Ioannis Tarraconensium Regis heredibus restitui, & qui viuens Ioanni viuenti, neque illo vita functo Ferdinando filio heredes reddendum curauit, idem morti proximus conscientia teste coactus legitimis dominis reddi iubet. Fidemque publicam soluens, mittit literas ad eos, qui arces præsidio tenebant, ut transferrent possessionem in illos, quos Rex & Re-

Y. v

DECADIS SECVNDÆ.

gina Hispanorum Principes nominassent. Interim Ludovicus moritur: quibus negotium demandatum erat, accepto nuntio de Regis morte executionem differunt, quo ad Carolum Rex Ludovici successor consuleretur, an quicquid novi ea de re vellet decernere, qui per literas iubet, executionem testamenti, et restitutionem illam debere protelari, quoad de integro eadem de re deliberaretur, quid fieri iure deberet. Mittitque oratores ad Regem et Reginam, qui patris obitum, et suam in regnum Gallie successionem montarent: dicerentque sibi gratam fore societatem, atque amicitiam maiorum suorum cum Hispanorum Regibus ab antiquis temporibus observatam, et ut ipse quoque, si ipsis videretur, inviolabiliter observarent. Cui legationi à Rege et Regina responsum est, se dolere, atque egre ferre obitum clarissimi Regis patris sui, tum quod erat amicus, atque socius sibi coniunctus, tum etiam quod erat vir bonus, atque sociorum, et amicorum socius, et amicus: et quod magis in Rege laudandum est, iustus, ac timens Deum. Quod tamen cum relinquere filium, qui patris mores imitaretur, amicosque et socios conservaret, atque in officio retineret, eo nomine se gaudere dixerunt, seque brevi missuros legationem oratorum, qui partim de obitu patris Regem consolarentur, partim congratularentur illi de nova regni successione, simul etiam, ut antiquum fœdus cum illo renouarent: et ut, quod pater moriens de Ruscinonis, et Ceretanie comitatibus legauerat, executioni mandaret. In hæc verba oratores dimissi redierunt. Nec multo post missi legati duo, Ioannes Riparius vir domi,

LIBER TERTIVS.

164

militie insignis, et cum eo Ioannes Arius unus ex regis senioribus, et qui postea fuit Episcopus Segovienfis, qui cum literis, et mandatis, simul etiam, et publicis instrumentis, atque facultate faciendi omnia, quæ Regis et Reginae nomine facienda essent. Erat eo tempore Gallorum Rex Turoni, quæ nostro tempore vocant Turres in Tironia, quocum venissent, publice legatio exposita est, atque omnia peracta, quæ in mandatis habuerant. Ad quam legationem Rex ex scripto responderi iubet, sibi omnia esse grata, quæ Regis et Reginae Hispaniarum nomine fuerunt exposita.

Quod vero ad Ruscinonis, et Ceretanie comitatus attinebat, quia inde videbatur instauranda societatis, et amicitie fundamentum pendere, respondet sine ulla conditione sibi placere fœdus cum Hispanorum Regibus, quemadmodum à maioribus suis semper fuerat percussum. De comitatibus vero Ruscinonis, et Ceretanie reddendis sibi, non constare, quo iure possideret: atque si è possessione cedendum sibi foret, aliam rationem futuram cum Hispanorum Regibus, eorum scilicet, qui Castella appellantur, atque aliam cum Tarracónensium Rege, qui per Reginam coniugem Hispanie dotalis regno successit. Quare ea de causa dicit se missurum legatos viros bonos, et legum, iurisque peritos, qui causam omnem cum Hispanorum iure consultis disputerent, atque decidant, quid utriusque parti sit faciendum, quominus antiquum fœdus inter Hispanos, Gallosque, violetur.

Hoc responso nostris oratoribus dato, quia videbant negotium, cuius causa venerant, in longum tempus differri,

DECADIS SECVNDÆ.

neq; vnquam habiturum esse finem, statuunt contestari Regem ipsum, regiumq; senatum, atq; illius regni triplicem virorum ordinem, vt quoniam per ipsos stare, quo minus attingitur fœdus, & Hispanorum Gallorumq; societas instauraretur, neq; iustam esse causam, cur rei effectus impediretur, immo pretextum non reddendi committatus illos, quos iure diuino, & humano reddere tenebantur. Igitur coram omni populo, atq; imprimis ipsius Regis procuratoribus obtestati sunt ipsum cœli nomen, & si vsquam iustitia est, & mens sibi conscia recti, deinde ipsam Regem, atq; alios omnes, qui partem aliquam publicæ gubernationis ab illo acceperant, vt quicquid detrimenti ex ea causa alterutri Regno accidisset, in caput illorum recideret, qui tantorum malorum occasionem dederint. Simul etiam obtestati sunt rem fore multarum, quæ sunt fœderis violatoribus impositæ, præter iuris iurandi contemptam religionem, quæ solam Deum habet ultorem. Ad hanc oratorum contestationem Gallorum Rex iubet responderi illud idem, quod antea responderat, cum primum ea de re fuerat postulatus, se velle, & quidem libentissime, stare pactis conuentis, & antiquo fœderi, quod maiores sui pepigerant cum Hispanorum Regibus, illis tamen quos appellant Castellanos: Ruscinonem vero, & Ceretaniam, quæ Gothalanie prouinciæ erant contributæ, non pertinere ad Castellam, cum qua fœdus ab antiquo percussum erat. Nihilominus tamen semissarium legatos pollicetur, qui in ipsius Regis & Regine curia questionem illam disceptent, decidentq; atq; deinceps

LIBER TERTIVS. 164

de fœdus sanciant, atq; confirmet. Atq; ita oratores in fœcto negotio, cuius causa venerant, dimissi sunt, atq; à Rege digressi, redierunt.

ORATORES à Gallorum Rege dimissi, cum responso dubio de confirmando fœdere.

CAP. II.

GALLORVM Rex reputans secum ex responso, quod Hispanorum Principum oratoribus dederant, nihil aliud sequi, quàm inter duos potentissimos Reges disidium in vtriusque regni perniciem, tentauit oratores placare muneribus, atq; imprimis Ioannem Riparium, qui legationis erat Princeps. Nàm cum illa fœderis antiqui renouatio saniorabilior esset Gallorum Regi, propterea quod in Regni nouitate non dum regnandi fundamenta iecerat, multaq; restabant illi peragenda, vt tuto regnare posset, rogabat illum, vt apud Regem & Reginam, suum illud responsum, quod dederat, leniret, interpretareturq; vt qui nihil aliud magis cuperet, quam illorum beniuolentiam, societatemq;. Et quod de Ruscinone, & Ceretania responderat, in bonam partem acciperent. Et quoniam cum Rege & Regina gratia, & autoritate tantum valeret, laboraret, quemadmodum fœdus illud instauraretur, atq; pro virili sua parte inter utrosq; Principes au

DECADIS SECVNDÆ.

tor esset pacis. Et quo magis illum oppigneraret, mittit laborat argenti tot vasa, quibus abaci plures instrui possent. Et per structorem suum, qui argentum illud detulerat rogabat, ut manscula sua non sperneret, sed tanquam pignus et monumentum amoris sui erga illum seruaret, dationis multo plura si rem inchoatam perficeret. Ioannes Ripari⁹ reputans secum id, quod futurum erat, nunquam fœdus illud bona fide percutiendū esse, remq; eò venturam, ut nō bono et æquo, sed armis decernenda foret, noluit Regis munera accipere, non superbia, aut quod Regem cōtemneret, sed ne vllū beneficium apud se maneret ab illo profectum, cum quo publicas inimicitias paulo post exercitus esset. Hoc Gallorū Rex ægerime tulit, neq; potuit vincere oratoris contumaciam, quamquā iterum, atq; identidē misisset rogatum, ne munera sua sperneret. Rex et Regina cum ex responso Gallorū Regis intellexissent, rem omnem ad arma spectare, mittunt cohortes ad Gothalaniam et Ruscinonem, et Cere taniam fines, incipereq; iubent, ex ea parte bellū inferre Gallis. Pendebant adhuc ex alia parte inimicitiarum causæ, quæ Gallorum Regis ex sorore Nauariæ Regina neptis, quæ Hispaniarū Regina cupiebat Matrimonio iungere Ioanni prius nogenito suo Principi, causata etiam disparilitatem, nupsit Ioanni Labritensium domini filio, natione et animi affectu Gallus erat, neq; dubiū, quin bello Gallico inchoato Gallū sequeretur, atq; per Nauariæ fines daret Gallis aditum in Hispaniā hostiliter penetrandā, visum est Regi et Regine, atq; belli gerendi consilio præfatis occupare, præsidioq; muni

LIBER TERTIVS.

167

re in ipso Nauariæ regno castella, et munitiones aliquas, quæ pro illis starent. Munierunt itaq; Tutelam castellum arte, et natura firmissimum, atq; sinibus custodiendis præsidia dispoſuerunt, ne dum Ruscinonense Cretanumq; bellum gereretur, aliquid detrimenti ex ea parte Hispani acciperet.

REGE et Regina absentibus, bellum cum
Matoris per Hispanos proceres
continuat.

CAP. III.

QUAMquam Rex et Regina cum eodem hoste duobus maximis bellis essent impliciti, altero Ruscinonensi pro vendicando comitatu, quæ amiserant, et altero Nauariensi, quod putabāt ereptam sibi partem illam Hispaniæ, quam ex corpore amissam dotis nomine, pro certo habebant, in suum corpus redituram, magis tamen stimulabat illos, quod bellum cum Matoris inchoatum intermittebatur, atq; refrigescibat. Et ne duces, per quos bellum postea erat gerendum, longa desidia torpescerent, scribunt, atq; per literas hortantur illos, ut aliquid agant interea, quod ad bellum postea gerendum conducatur: utq; agrorum populationibus, et incendijs intendant, neq; hostes in pace quictos esse sinant. Proceres itaq; Hispani se ipsos inuicē hortati, cū quam maximis possint copiis Cordubam conueniunt, atq; inde profecti Antiquariæ capos petunt.

DECADIS SECVNDÆ.

Vbi exercitu lustrato censa sunt equitum sex millia, peditu-
tum vero ad millia duodecim. Qui omnes vno omnium
consensu belli gerendi maximos duces deligunt Magistrum
militiæ diui Iacobi, & Marchionem Gaditanum, & Alpho-
sum domus Aquilariæ dominum. Qui tres exercitus in co-
hortes distribuunt, & quid cuiq; sit agendum, ordinant, cat-
stra nebulonibus & scortis, alijsq; impedimentis pargant:
partes exercitus priores sortiuntur domus Aquilariæ domi-
nus, & regij ministerij præfectus, & Portuacæ rerius Palmo-
sis comes, & prætorianarum cohortium præfecti Ioannes
Almaraz, & Ioannes Merulus. Posteriores vero Com-
mendatarius maximus à Calatrana militiæ cum Asindenfiu,
& Astygitanorum, & Carmonensium ducibus. Medias
vero partes obtinebant Magister militiæ diui Iacobi, &
Marchio Gaditanus, & Martinus à Corduba, & Ferdinandus
Carillus. Hi tres cohortium prætorianarum Duces,
exercitibus hunc in modum ordinatis, campos Malacitanos
populabundi inuadunt. Ex equitibus certis in locis præ-
sidia disponunt: ne pedites, dum sata, segetesq; & messes
sternunt, dum vineta, oliueta, atq; aliorum generum arbores-
ta succidunt, aliquid detrimenti paterentur. Hoc imprimis
factum est in agris ad Aloram adiacentibus. Hoc deinde
ad Choini, & Cazarabonelle, & Sabineti, & Cartimæ ual-
libus, quibus in locis non defuerunt equitum, pedituq; pug-
netum uuluarie, ad Cartimam præcipue: unde pro hortor-
um suburbanorum defensione, equites cum pedibus ex ea
stello erumpentes, cum priori exercitu nostro ausi sunt pug-
nam

LIBER TERTIVS.

167

nam conferere, sed tandem repressi, castelligi, miris impas-
si hororum defensionem, suburbanaq; ædificia hostibus di-
rapienda relinquerunt. Inde in Pupiane agros, arboretaq;
pergentes paria fecerunt ad Alauendinum usq; cuius incolæ
cum ducibus paciscebantur se duros captiuos omnes Chris-
stianos, quos in vinculis habebant, dum modo arboribus par-
ceretur: secissentq; duces, nisi quod arborum succifores per a-
gros sparsam iam prope omnia corruperant, in humumq; deie-
cerant. Pars quoq; exercitus trans Cartimitanos montes tra-
iecta in Pupiane, & Churiane, & Tympanitidis turris as-
gris quicquid frugiferum inuentum est, ferro, igniq; vastas-
uit. Dum hæc intrare regni Granatensis viscera gererantur,
classis ex Hispali, & Asindo e regiõne ad Malacam ad nostri
maris oram maritimam accesserat omni genere comæatus
onusta, unde refocillatis exercitibus tota belli moles in Ma-
lacitanos campos incubuit: omnia disturbat, nihil relinquit in-
tactum ex his, quæ agri procreant, quæ boues arant, quæ hos-
mines ædificant: omnia, inquam, humi strata iacent, totumq;
negotium intra dies quadraginta peractum est. Inde in An-
tiquariæ præta redierunt intra dies illos quadraginta, atque
inde domum quisq; suam repetit: admoniti tamẽ prius omnes,
ut ad certum tempus, locumq; conueneret: ut, cum Rege, quã
breui venturum esse expectabant, Granatenses agros popu-
lati redirent: simul etiam, ut Alamæ penarum, quod iam
exhaustum esse putabatur, omni comæatus genere instrue-
rent.

DECADIS SECVNDÆ.

REX & Regina Turiassonam ad Tarraconensem conuentum per agendum proficiunt.

CAP: IIII.

DVM hæc in partibus diuersis aguntur, Rex ex Batia, & Regina e Baradulorum finibus profecti Victoriam eodem tempore conueniunt: Et quia instabat dies, qua Turiassone celebratus erat Tarraconensi conuentus iam pridem institutus, Rex & Regina simul eodem perueniunt. Conueniunt præterea omnes regni primores, ciuitatumq; & municipiorum procuratores partim sponte sua, partim euocationibus admoniti. Pro Rege & Regina fisci procuratores in conuentu proposuerunt ararium regiū, & pecunias regis sumptibus decretas exhaustas esse, impendere quoque multa, quibus opus esset ad bella, que necessario gerenda erant cum Gallorum Rege pro Ruscinonis, & Ceretanæ comitatibus: cum Mauris pro Granatæ regno vendicando, & unde stipendia solui possent prætorianis cohortibus, sine quibus regni summa constare non potest. Procuratores quoque ciuitatum, & populorum detulerunt querelas ex iniurijs a potentioribus illatis, & legibus in iudicio non seruatis, & fori consuetudine obsoleta. Succrescebantq; in dies negotia, que non videbantur finem habitura, & bellum cum Mauris inchoatum ex

LIBER TERITVS 168

populationum intermissione redintegrabatur, quæ superiores annis per Aprilem mensem fieri consueuerant, qui iam maiori ex parte lapsus erat. Statuant itaque ciuilia illa negotia, que suboriebantur, in aliud tempus differre, conueniuntq; illum tantopere expetitum incipiunt soluere. Cumq; duo maxima bella iam inchoata essent, alterum cum Gallis, & cum Mauris alterū: ceptū est in senatu regio deliberari, utrū potius exequeretur: nā, duo maxima bella simul administrari posse, non videbatur. Regina, que nihil magis præ oculis habebat, quā Mahumeticū nomen ex vniuersa Hispania tollere, Batiaq; provinciam ex limitanea mediā facere, huic bello intendē dū esse dicebat. Rex vero pro Ruscinonis, & Ceretanæ Comitatu retinēdo potius laborādū esse, quāto instius videbatur suarepetere, quā inuadere aliena. Simul etiā dicebat, semper fore occasionem Mauros bello lacessendi, at Gallos, nulla vñquā fuit maior, cum Rex puer, & sub tutos ribus esset, multisq; in regni nouitate negotijs implicitis. Pro utraq; parte non deerant rationes, utrum bellū foret prosequendum, sed cum omnes cernerent Reginam tāto bellico contra Mauros gerendū ardore inflammata, pleriq; illius sententiæ acquiescebant. Sed ne omnino videretur voluntati Regis aduersari, hanc rationem excogitauit. Quid? inquit, o coniunx dulcissime si Deo iuuante utrumq; potest fieri, partiamus copias, tu cum tuis Tarraconensibus, & Valentinis, & Gathalanis, & Hispanorum, Castellorumq; aliquot cohortibus Gallicum bellum procurato, ego bellum cum Mauris tanto sumptus, & impensis, & las

DECADIS SECVNDÆ.

boribus inchoationem prosequor. In hanc Regine sententiam utraq; pars pedibus, manibusq; abierunt. Rex ad peragendum Turiassonæ conuentum mansit. Regina vero Beticam versus iter tendit, quam Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus est prosequutus: qui cum Toletum aduentassent, Toletanus Clerus Cardinali obuiam processit, atq; illum admodum nunt, ut consuetudinem ab antiquis temporibus obseruatam non perturbaret. Ea erat, ut cum primū illius Ecclesiæ Antistes urbem ingrederetur, senatores, & equites, & ex ciuitibus nobilissimi, & legū, iudicūq; administri illū equo, aut mula, aut alio vehiculo insidentem pedites stiparent, atq; in templum vsq; deducerent, ubi stipite crucis adorato in templum adyta penetraret. Regina intelligens negotium, quod ageretur, Cardinalem pompā illam recusantem rogat, ut munus suum exequatur, atq; per ipsam non stet, quo minus consuetum morem non perturbet. Absit à me, inquit ille, o Regina omnium, quæq; fuerunt, clarissima, ut aliquis honor sit mihi alius potior, quam, ut liceat Celsitudini tuæ prestare obsequium debitum, & à tuis subditis exhiberi consuetum. Et quæ potest esse perniciosior consuetudo, quam faciat me minus obsequentem illi, cuius munere mihi constat, quicquid habeo, quicquid possideo, frangatur itaq; potius inepta hæc consuetudo, quæ iubet me ingritudinis crimen incurere, quā, ut quispiam possit dicere, quod Cardinalis Hispanus vel uno temporis articulo fuerit Regina sui honoris autore vno gradu superior. Quod si opus est, in huiusmodi rebus consuetum morem obseruari, aliud tempus erit, in quo sine mea

LIBER TERTIVS.

163

ignominia, & pudore possit hæc ciuitatis consuetudo retineri, & simul (hoc dicens) regalis mulæ habenas prensat, atq; in urbis portas agit. Tres igitur dies, quibus resurrectionis dominicæ Pascha celebratur, Toleti feriatos ducunt. Quarto deinde die iter in Beticam continuatur, in Oretas namq; tandem perueniunt. Lustratisq; Mentesa, Biacia, Vbeta, Castulone, & Andugaro, urbibus, deprauatos illarum ciuitatum mores emendauit: talos & taxillos, tesseras, porcos, turriculas, fritillos, atq; huiusmodi fortunæ ludicra, deatoresq; omnium generum sustulit, atq; in alea se exercentes à Pretoribus, & iustitiæ administris animaduerti grauitate inuit. Mirum dictū, quod breui tempore vix reperiesset, qui, se vidisse talis quempiam ludere, diceret, cum antea in cauponis, in popinis, in tabernis, in cellarijs vinarijs nullus esset ludus frequentior. Inde Cordubam Regina proficiscitur, quod iusserat conuocari omnes, qui superioribus annis ad bellum hoc gerendum vocari consueuerant, & posita nomina sua dederunt.

REX Turiassonæ in conuentu manet, & Regina Cordubam proficiscitur,
& Alora capitur.
CAP. V.

REX, qui Turiassonæ ad conuentum peragendum manserat, cum videret se nihil proficere in eo, quod postulauerat suppetias ad bellum pro Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatu vëdicando,

DECADIS SECVNDÆ

intelligens in bellum, quod Mauris inferendum erat, præsentiam suam desiderari, deserto conuentu Cordubam ad Regnam proficiscitur, quo iam Hispania procures conuocarat.

Machinas quoque oppugnatorias, et sulphurea tormenta parari iusserat à Gallia usque, et Germania machinarijs atceruissis. Erat præterea vehiculorum tanta multitudo parata, quanta opus erat ad onera importanda, tum commeatibus, tum machinarum: et quia Rex non putabatur esse venturus, Regina Cardinali rei militaris summam commendat, ducemque maximum creat. Sed cum Rex superuenisset, omnia consilia sunt immutata, ceptumque denuo consultari, quod belli genus inchoandum esset. Alij dicebant insistendum esse in eo, quod semel inceperant, in agrorum scilicet populatione, præscuorum direptione, vicorum, villarumque vastatione: quæ iam hostes ad summam prope inopiam redegerant, atque adhibita maris acriori custodia, et à sinibus proniso ne quid alimentum ad eos perueniret, ut res breui conficeretur, nihil aliud opus erat, quam ut interiores agri vastarentur. Alij dicebant genus illud hominum non esse, qualis ceteri sunt mortales, sed tenui victu, nullo vini usu inedia, et sitis, frigore, et caloris, et aliarum naturæ iniuriarum patientissimis, et qui huiusmodi essent, longam obsidionem passuros cum longo obsefforum dispendio. Rex et Regina rationibus, quæ pro utraque parte referebantur per speculis, Aloram in primis debere obsideri censent, propter ea quod inde plurimum cumenta nostris sinibus ingruebant, et capto oppido tutius inde poterant regni illius interiora vastari. Possent autem fa-

LIBER TERTIVS.

170

cile capi, non erat dubium, considerata Maiorum, et munitiois fragilitate, et machinarum numero, et magnitudine.

Et ne consilium hoc Aloram petendi ad hostes perueniret, secreto paucis communicatum est, atque rumor in vulgum spargi iussus, quod tota belli moles in Loxam parabatur, neque enim putabant Aloram posse vllis viribus expugnari. Igitur cohortes more solito ordinatæ, simulantes, atque predicantes se Loxam petere, subito in suburbanis Aloræ confederunt.

Oppidanum trepidantes nihil omittunt, quod ad se tuendos pertineret. Rex machinas certis in locis disponi iubet, turres, et muros saxeis orbibus tundi, neque cessatum est à tormentorum lusu, quoad turres duæ cum parte muri interceptæ repente corruunt. Interea Mauri citra murum, qui ceciderat, tentarunt alterum ducere, sed sagittis, et silepitis, et minorum machinarum ictibus repulsi, non potuerunt opus persicere. Sed attouit, et amentes defensione deserta præsidem suum hortantur, contestanturque, ut se, atque oppidum quam meliori possit conditione Regis misericordiæ dedere. Iamque parabatur oppugnatio ea parte, qua muri, turresque ceciderant: iam plutei, et scalæ: iam arietes, et testudines: iam turres lignæ, ciconæque muris admonebantur, cum tres Mauri per fugam ad Regem veniunt, quo in statu sint hostes narrant: si vita, et bonis mobilibus donentur nullam esse moram, quin se, atque oppidum dedant, pollicentur. Rex per interpretem iubet oppidanis conditionem se dedendi illi præsidem velis, noli, deditionem facere compellunt. Captum est oppidum. XI. KL. Iulias. Anno Christianæ salutis

DECADIS SECVNDÆ.

M.CCCCLXXXIIII. Christiani captiui, qui erāt in oppido à Rege sunt redempti. Fanum, quod erat hostium Mezquita, in honorem, atq; nomen diuæ Matris Dei incarnationi dominicæ dedicatum. Præsidium oppidi cum ducentis equitibus, totidemq; peditibus armatis Ludouico Peritucarrerio Comiti Palmensi commendatum est. Mirorium, turriumq; ruinae instauratæ. Mauri sub fide publica iussi abire, quò vellent.

DECARTIMITANAE vallis populatiões,
et ad Cazarabonellam clades accepta, et
Caictani Comitis occisio.

CAP. VI.

CAPTA Alora Rex iubet inde castra moueri in vallem Cartimitanam, præmittitq; Gaditani Marchionem cum parte exercitus, in qua fuerunt equitum duo millia, peditum vero par numerus. Cui vallem ingressi incolæ oppidi Aloxaïnæ occurrunt: se, atq; omnia sua bona proferentia velle Regi dedere, modo recipiat eos in fidem, atque tutelam suam.

Marchio negotium ad Regem refert, Rex respondet, ut illos suscipiat, fidemq; publicam nomine suo cum illis interponat, modo sit promissis de fidelitate, et obsequio Regi præstando. Rex cum vniuerso exercitu in eiusdem vallis oppidū munitissimū Cazarabonellā tendit, quā obsidiōe,

LIBER TERTIVS. 171

quàm potest arctissime, cingit. Equites ex oppido erumpentes inter prædiorum rusticorum macerias, et diuerticulum nota, cum nostris locorū ignaris tumultarias pugnas cōserunt. Cadunt ex nostris complures non magno hostium detrimento. Cohortium præfecti videntes suos extra ordinem palantes, fusosq; imprudenter ruere, iubent carcere receptui, minusq; audientes, atq; nimio pugnae ardore inflammatos, reducere in ordines cum vellent, et ipsi quoq; in idem periculum incidere. Atq; imprimis Guterius à septo maiori Caietanus Comes, qui dum suos colligit, atq; in ordinem reuocare nititur, ex sagitta lethale vulnus accipit. Agebat annos ætatis quartum et vigesimum, dederatq; sui magnū specimen, qualis futurus esset vir, cum in adolescentia fuerit iuuentutis facile princeps. Fuit eius mors cunctis lachrymabilis, sed præcipue Regi et Reginae, non solum propterea quod in ætatis flore generosus adolescens cecidit, sed quia instantis belli successum retardauit. Nam et ex eius morte hostibus accreuit animus, et nostris imminutus est, tantaq; fuit vnius hominis iactura, ut qui paulo ante se dediderant, statim rebellarent, et qui se dedere parabant, deditionem facere recisauerint. Facta est tamen nihilominus agrorum vastatio ita, ut per totam vallem Cartimitanā colligendæ frugis nulla spes relinqueretur. Cumq; omnibus visum est, per id temporis nihil restare, quod agi posset, placuit domum redire, et ipso quidē Rege non aduersante. At Regina, quæ tota pendebat ex spe, atq; nuntio rerum, quæ in exercitu agerentur, noctesq;

DECADIS SECVNDÆ.

Et dies non cessabat mittere arma, cōmeation, pecuniā,
et alia, quæ ad bellū prosequendum videbantur necessaria,
cum audisset Regē cum omni exercitu redire, iamq; in Ani
quarū campis castra metatū, mittit literas eū mandatis feri
bens, se mirari cum anni tempus adhuc superesset, in quo al
quid agi posset, cur rei bene gerendæ occasionem relinqueret.
Et quādo exercitū haberet paratū, et machinas, et
alia omnia, quæ ad bellum continuandum erant necessaria,
aut Granatenses agros popularetur: aut oppidum aliquod
obsideret: aut aliquid inueniret, in quo milites exerceret, ne
longa inertia torpescerent. Puduī Regem, atq; proceres
in studio belli contra nominis Christiani hostes gerendi su
peratos fuisse à Regina. Turbatīq; iam ordinibus, atque
militibus ex parte dimissis, cohortes reuocant, in ordinemq;
reducunt, atque in Granatensium agros redeunt, et quod
ex superioribus populationibus relictum fuerat, vicoriam,
et villarum arbores, frugesq; succidunt: domorum, tector
umq; edifica demoluntur. Dilarumq; oppidum ad rad
ices niuosi Montis positum, et Vgigarum, et Aciliam
in suburbano Granate ipsius posita diruptioni exponunt:
frumenti, atq; panici areas comburant: molas aquarias, par
tim longinquas, partim vrbi proximas distabant. Et ne
ex vrbe erumperent, qui in populatores agrorum, arbor
umque succissores grassarentur, Rex cum cohorte prætor
ia contra vrbis portas duobus ab vrbe passuum millibus
stetit, quo ad negotium confectum est. Ex alia parte Re
gina hortata fuerat, atque rogata Duccm à Methymna

LIBER TERTIVS. 172

Asindica, et Aegabrensem comitem, ut dum Rex ad Gra
natam moraretur, non essent ociosi, sed hic contra Loxam,
et ille contra Simonam hostium fines inuaderent. Qui
Reginæ iussis obtemperantes pro virili parte, quæ illis cō
tigit, nihil omiserunt intactum, quod hostibus vsui esse pos
set. Atq; rebus utrobīq; in hunc modum gestis, recentē
commeatum quinquies mille iumentorum vehes, quas Res
gina miserat, Rex Alaman importari iubet, et pro Ten
dillano comite Guterio Patellano præsidio vrbis supposito
Corāubam petit cum integro exercitu, quoad Regina con
suleretur, nunquid vellet opus aliud incipi, antea quam in
domum quisque suam dimitteretur.

SEPTINILVM oppidum expugnat
tur, et Arundenses campi vastantur,
atq; Rex et Regina Hispas
li agunt hyemem.

CAP. VII.

REGINA, cui nullū tempus erat gratum, siue
iucundum, quod non in bello cum Maioris cons
sumeretur, et cur, inquit, hæc anni pars vltis
mas sic præteribit iners, quo minus aliquid aga
tur? sed quia potissimum ageretur non satis constabat, vi
sumq; est tandem plerisque omnibus, Septenilum oppidum
cum castello in finibus vtriusque regni posuium debere

DECADIS SECVNDAE.

tentari, quo expugnato, & fines nostri ex ea parte pacabuntur, & hostium interius fient angustiores. Igitur Rex cum exercitu cohortibus, quemadmodum superius dictum est, ordinatis, e Corduba profectus Marchionem Gaditanum cum duobus equitum millibus, & conuenienti peditatu praemittit: qui, ut fieret certior, quo in statu oppidani essent, curauit ex pastoribus, & rusticis aliquos comprehendi, a quibus accepit, nullos esse hospites, sed Castelli tantum incolas, & habitatores, qui tamen putarentur ad moenia, munitionesque tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisque & tormentis suis in locis dispositis, machinasque & tormentorum praefecti opus suum aggrediuntur, perque dies tres, noctesque continuas non cessant maioribus tormentis turres, murosque quate, minoribus vero intra muros saxeos orbes passim intorquere. Principio cum obsideretur, ceperunt cum nostris pugnae simulacra conferre. Sed cum viderent, se non esse numero pares, & sagittarum ictibus, & fliopetarum glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuunt continere se intra munitiones: portas oppidi non solum obserant, sed structili opere ex lapidibus, & mortario elaudunt. Cumque intellexissent parari operum pugnationem, cui non poterant resistere, cum viribus, & armis non sufficerent, ceperunt, de se dedendi conditionibus agere, quod facile impetrarunt, quoniam ex direptione praeda tenuis erat, & non tanti aestimanda, ut vel uno die tantus exercitus uno in loco immorari opportuerit. Insi sunt igitur ex conditione, ut bonis suis suffarcinati abirent, dap-

LIBER TERTIVS. 173

tis custodibus, qui illos ad Arunda usque terminos deducescent. Rex oppidum ingressus murorum ruinas instaurare iubet, oppidi praesidium cum ducentis equitibus Francisco Enriquez commendat, quos armis, & alimentis instructos reslinquit. Ipse cum exercitu, cohortibus ordinatis Arunda, quae octo millibus passuum inde aberat, ciuitatem equis, & armis nobilem, & quae illo tempore Asindum, aut Astygiatan coloniam animis, & viribus aequabat, contendit. Potuissetque urbem obsidere, sed quia instabat hyems, satius esse duxit, non tentare, quod effici fortasse non posset, agros tamen & omnia praedia rustica, & urbana populatus, despoliatus est. Rex itaque ex Arunda, & Regina ex Corduba ad certum diem Hispali conueniunt, ubi hyemem illam totam permanserunt, non solum regni gubernationi prospicientes, sed etiam ad insequentis anni bellum, quod erat cum Mauris continuandum, expeditionem parantes. Sed neque limitanei, qui Alamae, & Alora, & Septenili in praesidijs erant relecti, fuerunt interea seriatim, in fines hostium excursionibus cotidie, populationesque faciebant, & quibus poterant in rebus, Regi Mauro iuniori suppetias ferebant.

HISPANIAE societatis conuentus Or
gazij agitur, in quo aurorum triginta millia per tributos
rios sparguntur.

CAP. VIII.

DECADIS SECVNDAE.

SOCIETATIS Hispanæ non solum Alphonsus à Quintanilla, & prouisor à villa Franci inuectores, quibus Rex & Regina auctoritate sua curâ demâdauerunt, ad omnia quæ ad illâ pertinerent, sed & procuratores hoc ipso tempore instituerunt facere conuentû. Cumq; de loco non conuenirent, omnibus tandem placuit esse Orgazium oppidum à Toletto distans Austrum versus passuum millia circiter viginti. Conuenerunt eodem Diez à villa formosa Regis frater Nothus, qui tunc Dux erat maximus militum, illorum scilicet, qui societatis Hispanæ stipendia mercebant, & Alphosus Burgensis Conchensis Episcopus, qui eodem tempore regij senatus erat princeps. Inter cetera, quæ in eo conuentu ex primoribus institutis emendata sunt, & de nouo sancita, Alphosus Quintanilla nomine Regis & Reginae exposuit, id quod omnibus erat notum, quam exhaustû esset publicum ararium, & res fisci in quanta esset egestate, quot præterea sumptus emergeret cotidie, qui nulla curari possent ratione, nisi totius regni summam perditum iri uerent. Quod si rem Hispaniam saluam esse cupiebant, opus esse, ut non egre ferrent, si per omnes Hispaniarum tributarios populos exactiones pecuniariae spargerentur. Cumq; de summa disceptaretur, quantum esset exigendum ad præsentem necessitatem supplendam, placuit auroreorum ducalium triginta millia debere exigi, quibus opus erat ad persoluendas iumentorum diurnas mercedes: ad instruenda armis, & alimentis oppida in medijs hostiû penetrabilibus relictâ, quibus impri-

LIBER TERTIVS.

174

mis prospiciendum erat. A ceteris autem rebus, quæ uidebantur impræsentiarum non ita necessarie, iussit Regina super sederi, ne exactiones cõtinuaretur, simul ve exigeretur.

QUOD Ioannes Lusitanorum Rex
Ducem Auiscum patruelem
suum occidit.

CAP. IX.

SVE idem tempus Ioannes Lusitanorû Rex Ducem Auiscum patruelem suum propria manu confodit. Causa autem occidendi ex anno superiori pendebat, quo tempore iusserat exerceri questionem contra Ducem Guimaranensem le se maiestatis reum, quem damnatum iure capitali supplicio puniri fecerat, atq; illius fratres & propinquos, amicos & familiares exilio multari. Ex eo, inquam, tempore Ducis propinqui, & amici ceperunt minus familiares se Regi exhibere: obsequia consueta, & debita minus obedire. Rex non ita beneuolus, ac familiarem se illis præstare, inde quærelæ, & detractiones, atq; in Regem maledicta passim disseminare. Non potuit Regem latere, quæ illi minus prouide in vulgus spargebant, patefacta est illi tandem coniuratio, aut certæ coniurationis suspicio. Ea erat de Rege occidendo, deque in eius locum sufficiendo Duce Auisco, qui iam quasi Rex salutabatur, ambiebatur, neque immaturos honores adolefcens imprudens annuebat,

DECADIS SECVNDÆ.

iam se coli, observari, atque adorari patiebatur. Neque deo
erant adulatores, hoc est blandi inimici, neque Astrologi, &
Mathematici, qui ex geneſeos horoſcopo illi regnum porten-
derent. Harum rerum factus certior Rex, qui aliqui ado-
leſcentem diligebat, quod frater illius erat patruelis, quod
vxo-
ris frater, quod adoleſcens annos vndecim natus,
ſecreto apprehendit illum, quaſi filium monet, ne aſſentatori-
bus credat, ne ſe decipi ſinat, ætatemque ſuam conſideret,
qua tota pendet ex ſpe, cum pauca expertus noverit. Sed
cum ille in eiſdem artibus permaneret, Rex magnanimus in
adoleſcentem ſuccenſus, non poterat iam iram à multo tem-
pore diſſimulatam retinere. Cum igitur aliquando viſ-
diſſet illum familiariter, ut ſolebat, cubiculum regium ingre-
dientem, ſtriſto pugione biſterque petit, humique porrectum
extendit, dicens. Siccine ò proditor te putabas pro Rege
tuo regnaturum? Nunc morere, atque aſſer nuntium Gui-
maranſi Duci, quo in ſtatu conſiderationem ab illo inchoa-
tam relinquo. Sævitum eſt deinde in illius conſpirationis
ſocios, ſepultique ſunt conſpirationis illius omnes reliquæ.
Ad tanti facinoris nuntium, quem Rex & Regina Hiſpali
acceperant, non ſunt facti penitus certiores, quo pacto res
geſta eſt. Nam erant, qui dicerent, ducem non occiſum,
ſed in vinculis aſſervari iuſſu Regis, atque de illo quaſti-
onem exerceri, quemadmodum de Guimaraniſi Duce Rex
fecerat. Miſerunt itaque legatos, qui Luſitani acerbitate
in Ducem patruelem ſuam temperarent, lenirentque, ac ſua
dicerent, nullam unquam de morte hominis cunctatione eſſe
longam.

LIBER TERTIVS.

175

longam. Quod ſi iam de illo actum erat, nihilominus Bea-
trix deſuncti Ducis matrem ſuo nomine conſolarentur.
Oratores fuerunt Enicus Mauriqu⁹ Legionēſis Episcopus,
& Gaſpar Fabra ex Tarraconenſi prouincia ordinis eque-
ſtris vir nobilis. Qui quanquam apud Regem oratos
rio nomine ſuncti non ſunt, alterum tamen, quod in mandas-
tis habuerūt, ſunt exequuti, atque mortui Ducis matrem pro
tempore, & pro materia ſunt conſolati.

REX iunior ex Almeria fugatus, ad hiſpas
nos ſe recepit, & frater illius iun-
ior inuentus domi
trucidatur.

CAP. X.

N ſuperiori libro ſcriptum eſt, cauſam iunio-
ris Regis dimittendi fuiſſe, ut cum ſeniore de
ſumma regni certaret, utque mutuis odijs, cædi-
bus ſe vterque conſiceret, & nobis inter ſe des-
cernentes militarent. Sed multo aliter poſtea euenit, quā
à principio putabamus. Eſi enim inter patrem & filiū
de principatu magna erat ſimultas, & que nullum eſſe ha-
bitura finem videbatur, maior tamen fuit ſue religionis
amor, qui non paſſus eſt, auxiliares Chriſtianorum copias
in alterius factionis partes admitti. Quare iunior Rege
libertati ſue reſtituto, quia videbatur non ſibi, ſed liberta-

DECADIS SECVNDÆ.

tis autoribus regni culmen affectare, ex beneuolo suis factus est infensor, neq; iam fidei quicquam apud suos habere. Sola Almeria, siue volens, siue nolens, in officio mansit, atq; inde auxiliaribus copijs nostrorum adiutus, gerebat bellum aduersus alterius factionis partes, quod ipsum fecit illi suis magis inuisum. Interea Mauri cum viderent Regem senioremannis, & laboribus fessum, rem bellicam negligētius administrare, alium sibi ducem eligunt, ipsius Regis senioris fratrem Baadilum nomine, cui totius regni habenas commiserunt. Hiccepit sollicitare Almeriæ sacerdotes, quos illi vocant Alfaquies, atq; multa pollicitus per religionem suam rogare, ut sibi viam aperirent, qua possent inuio rem Regem capere, quippe qui iam non Mahumetus, sed Christianus erat, Christianorumq; sectator. Sacerdotes conditionem accipiūt, atq; ex potentioribus oppidanis alios sibi adiungunt: tempus, locumq; constituunt, quod, & quando Baadilus sit venturus. Venit itaq; cum equitatu, pediatuq; quanto ad rem perficiendam opus erat. Tradita est illi ciuitas. Rex iunior, cum quereretur, scitum elapsus est. Præter illius minor in domo regia est inuentus, qui cum alijs eiusdem factionis sectatoribus casus, trucidatusq; est: atq; ita ciuitas in potestatem Regis senioris venit: sed coactus tandem est, se regni administratione abdicare: & Baadilus frater pro Rege saluatus, habitusq; est.

LIBER QVARTVS.

176

AELLII ANTONII NE-

BRISSENSIS HISPANARVM AT-

que Hispaniensium rerum historici Decadis
Secundæ liber Quartus. In se-
quentis Anni. M. CCCC.

LXXXV. appa-
ratus belli.

Caput Primum.

SI omne tēpus illud, quo Rex et Regina Hispali fuerat, fuit semestris, cōsumptū est tū in administratiōe reip. tū animaduertēdo in eos, qui partē sibi cōmissam negligētius administrarēt, tū in eos, qui ob ius dicēdū repetūdā postulatū. In legationibus præterea audiēdis, quæ à diuersis partibus orbis mittebantur. Nullus tū in aula principū frequētior erat sermo, quā de bello, qd' anno instanti, qui a natali Christiano erat millesimus quadringētesimus octogēsim⁹ quintus, gerēdū erat. Hoc in senatu publico, hoc in illo secretiori, qui ad rē procurandā institut⁹ est, hoc in tota ciuitate agebatur. Itā in locis publicis, in priuatis, in ecclesijs, in monasterijs, in vijs, in plateis, in cōpitis, in tabernis, & popinis de nulla aliare sermo oriebatur, quā de belli expeditiōe, q̄ parabatur. Anno superiori cū exercit⁹ dimittebatur, oēs suep

DECADIS SECUNDAE.

runt admoniti, ut in annum sequentem primo vere in procinctu armorum essent parati, atq; ut Cordubæ adessent iussu si, hoc secundo, ac tertio in huius anni initio factum est. Omnes ad prædictum tempus, locumq; conuenerunt, peritis de ac iussi sunt, et multo quidem quam antea instructiores. Iam machinæ, et tormenta sulphuraria, et lignea per omnem hyemem parata erant. Iam carri et plaustra, boues et iumenta conuenerant, neq; aliud deerat quam Dux, qui tantam belli molem moderaretur. Sed non defuit, nam ad præscriptum tempus Rex et Regina cum omni sexus foeminei prole regia, et ex regni primoribus, qui regiam curiam frequentabant, Cordubæ adfuerunt ad idus Aprilis.

Exercitu in unum locum congregato in tanta procerum totius Hispaniæ celebritate maius certamen erat de ostentandis opibus, et potentiam corporis cultu, et sumptu cotidiani in culina, et penam omnium generum epulis undecumq; petitis, ut conuiuia sumptuosiora pararent, quam de armorum cura quis pulchrior in armis appareret, quis equum mollius agitare, quis cursu pedestri reliquis præstaret. Rex et Regina per honestos, et religiosos viros procerum principes rogarunt, atq; obtestati sunt, ut ab eiusmodi ordinatis sumptibus temperarent, potiusq; intra modum, et parcius quam sumptuariæ permittunt leges se gererent, quos eos, qui dignitate inferiores erant, malo exemplo corrumpere. Hoc Principes ipsi faciunt, imprimis uno, aut duobus ferculis in cœna contenti. Hoc reliqui proceres imitantes, aut si affluentius conuiuia exercere volebant, luxu

LIBER QVARTVS. 177

viæ suæ pudebat plures adhibere testes. Mirum dictum omnino certatim frugalitati operam dare, modestius mensas struere. Minores Abacos apponere. Exoletorum numerum minorem mensæ adhibere coram, qui funalia per noctis tenebras præferrent, longus ille ordo ad duos, aut tres, ut multum reductus. Hic mos præferendi funalia per multos dies durauit. Fuit deinde inter belli duces contentio, ut instantis anni bellum inchoaretur. Omnibus ferè placuit Malacam debere peti, neq; Regi consilium displicuit. Sed prius alia oppida expugnari opus esse, quo tutius itinere terrestri in castra commeatus importari possent, et pabulatores liberior per campos pabularentur. Tentatum est, castellum montis Frigidi statim capi, si quo modo per tenebras id fieri potuisset, sed frustra id tentatum est. Erant, qui dicerent obsidendum esse castellum, ne quid à tergo relinqueretur hostile. Alij vero dicebant castellum illud non esse tanti, ut tantus exercitus in tam parui momenti materia deberet immorari. Placuit itaq; Regi, totam belli molem inde promoueri in maioris negotij oppidum aliud quod obsidendum.

CARTIMA, et Coinum castella munitionissima obsidentur, et Benamas ex oppidum diruitur.

CAP. II.

DECADIS SECVNDÆ.

CVMQVE duo essent castella inter se proxima, quæ ratio exigebat debere oppugnari, antequam Malaca obsideretur, & proceres, atq; rei militaris periti duces, vtrum prius oppugnandum esset, inter se decertarent, Coinum, & Cartimaca erant, quid prohibet, inquit Rex, quando copias persunt, vtrumq; castellum obsideri? Hoc placet omnibus, quia Regi placuit. Mithritag; Magistrum militiæ diui Iacobi, & Hispaniæ Comestabilem, & Alphonsum dominus Aquilariæ dominum, & Portuacerritum comitem Palensem, qui Cartimacæ obsidione cingant. Simul etiã ex aliâ parte Marchionem Gaditanum, & Comitem Cluniensem, & Portatum Mendozan, cum Cardinalis Hispani cohortibus, & præfectum Bæticæ mittit, qui eodem ipso temporis articulo Coinum obsideant. Rex ipse in vtriusque castelli conspectu medius castra metatur, vnde vtriusq; obsessoribus, quoties opus esset, posset auxilia submittere. Postridie eius diei obequitant duo illa castella captans, vbi commodius castra collocaret. Cartimitanæ vallis incolæ, qui anno superiori intercedente Marchione Gaditano Hispanorum Regum obsequio se dediderant, deinde ad Coinum accepta clade rebellant, nunc fortuna iterum mutata, eadem (qua prius) perfidia, se iterum dediderunt, causati, quod non in potestate sua fuerit, in fide permanere. Benamachixitum vocabatur oppidum, quod huiusmodi dediticij incolabant. Quos Rex benignè alloquutus, muneribusq; affectos hortatus est, vt essent constantes in obsequio, neq; se,

LIBER QVARTVS. 178

vt antea fecerant, tam cito mutarent. Quod si minus possent facere, saltem se medios, atq; sequestres inter vtriusq; seruant, quo ad omnis illa regio in Christianorum detentionem redigeretur. Agros illorum interea & salus, sata, & arboræta rustica, & urbana prædialia iussit non attingi, neq; aliter tractari, quam si Christiani essent, atq; in hunc modum incolumes dimissi sunt, atq; proinde felices, si conditionem oblatam seruare voluissent. Sed non steterunt promissis: factique sunt multo (quam antea) deteriores, tum admittendo suos, tum arcendo nostros. Quod vbi Regi compertum est, iubet oppidum oppugnari, expugnatumq; dirui: in viros, qui ex oppugnatione supersuerant, passim seuri: ex primoribus oppidanis octo supra centum patibulo suffigi. Cetera multitudo ex omni sexu, & ætate sub hasta venenu data, atq; in manubias redacta est. Quæ res, quemadmodum Benamachixi gesta, est per interpretes iussa denunciari Cartimacæ, Coini, Mandæ, & in castellis omnibus, & oppidis finitimis, per eosdem quoq; interpretes totius vallis incolas omnes admonuit, vt se Regis clementiæ dederent, neq; vellent vltimâ experiri fortunam, atq; omnia perpeti, quæ victoribus in victos facere colluisset. Benamachixitanorū exēplū poterat vicinos populos mouere, sed illi nihilo secius perstant, seq; pro vita, ac libertate tuenda periculis omnibus exponunt. Rex igitur partē exercitus & tormentorū, ac machinarū ad eos mittit, qui Cartimacæ obsidebant, partem ipse ad Coini obsidionem retinet. Coinum præter munitiones, quas arte, ac natura validissimè

DECADIS SECVNDÆ.

mas habet, vndiq; cinctum est a horum: densis, atq; confra-
gosis nemoribus, aggeribus & macrijs præruptas vias,
in cilibus, fossis vorticosis riuulos facientibus, vt difficile sit
perueni, nisi indigenis, & quibus itinerrum diuerticulano-
ta sunt. Huic Rex iubet admoneri stationes, quam pos-
test arctissime, oppidani quam longissime possunt à muris
arcere. Hinc ab vtraque parte tumultuaria pugna conser-
ta, mox & stataria. Tum stationes fixæ roborantur.
Tormenta, & machine suum opus exercent. Murum, ac
tiores extrarias crebris ictibus quatunt. Neq; cessatum
à murorum concussionem, quoad magna pars cum suis turris
bus cecidit, latiusque apertum hostibus reliquit.

COINVM frustra oppugnatur à nostris
Gomeritis adiuuantibus Coinates,
sed tandem vtriq; se
dedunt.

C A P. III.

ST in Mauritania hominum genus bellicos-
sum, qui non sibi, sed mercede conducti alijs
populis bella gerunt, Gomerites appellant: no-
men, vt videtur, deductum à Gomer filio Ias-
pheth, de quo in libro Geneseos, & in Paralipomenonis.
Et nisi Iosephus in antiquitatibus, & Hieronymus in He-
braicis questionibus posteritati Iapheth tribuerent incolæ

LIBER QVARTVS. 179

tum Asiæ, & nominatos à Gomer Iapheth filio primogeni-
to scriberent, fuisse cognominatos Galatas, qui proculdubio
populi sunt Asiatici, videri poterant Gomeritæ, a Gomer fi-
lio Iapheth fuisse cognominatos. Sed hi, de quibus hoc in
loco loquimur, non ad Gomer filium Iapheth, sed ad Phuth
filium Cham filij Noë referuntur, quibus partes Libyæ cesse-
runt habitandæ, quare hi Gomeritæ non à Gomer filio Ias-
pheth, sed à Phuth filio Cham, sunt cognominati Phutci.

Ab his Gomeritis, quos diximus Lybiam incolere, appella-
tur nostris tēpore Velez la Gomera, et una ex quinque insulis
fortunatis la Gomera. Eo igitur tēpore, quo obsidebatur Coi-
nū, ingēs multitudo Gomeritarū, quos dixim⁹ Mauritaniā
īcolere, fretū Herculeū traiecere, nō tā vt stipēdia iter suos
mererēt, quā amore religiōis inducti. Et Mūde, qd' dixim⁹
castellū Coino proximū, cōsedere, captatēs occasionē obsessis
Coinatibus se addere socios. Id quod Regem nostrū non la-
tuit. Nam quid potuit latere vni tantum obsidionis curæ
inuiigilantem, ne quispiam ingrederetur, aut egredetur?

Quare custodijs altos custodes adhibuit, excubias extra ca-
stra per tramites, & diuerticula semper habuit. Sed nihil est
audaciæ, atq; temeritati impetuum. Ex Gomeritis namq;
vnus si quis, inquit, est viri fortissimi, quem Coinatum fors
tua moneat, me sequatur, & simul hoc dicens sequentibus
alijs compluribus in medios custodes irruit, viamq; vi apes-
rit, & ad horam Coinates ex composito facta eruptione sta-
tiones nostrorum inuadunt, alios trucidant, alios fugāt, suos
inter moenia recipiunt, atq; tam præsentis, opportunoq; auxilij

DECADIS SECVNDÆ.

lio adiuti animam ad se acrius tutandos erigunt. At Rex Gomeritis intra muros receptis nihilominus oppugnationē parari iubet; pluteos & testudines aptari; arctes & ciconias muris, atq; ruinis murorum admoneri. Primas oppugnationis partes Duci Anagarensi, & Beneuentano Comitū mandat, atq; alios, qui succederent, ordinat. Dumq; alia ad oppugnationem opportuna parantur, quidam ex pretorianis cohortibus milites impatientes moræ, Duce Petro Alarconio ordinatam oppugnationem præuertunt: per murorum ruinas irrumpunt, intra muros recepti cum obuijs quibuscq; pugnant, omnesque in fugam conuertunt, quoad in late patentem quorundam viam est deuentum, ubi se Gomerite cum plurculis oppidanis agglomerauerant. Ibi pugnatum est acriter, atq; ex nostris complures ceciderunt redintegrante pugnam sæpius Petro Alarconio. Qui cum à suis admoneretur: vt se à pugna subtraheret, non, inquit, ea de causa in hoc certamen descendi, vt quispiam posset dicere Alarconium vidisse terga hosti vertentem.

Atque ita cum paucis circumuentus, fortiter dimicans confossus est, cecidit & Tellius Aquilarius vir nobilis, & qui se in armis sæpe ostentauerat. Cæteri in fugam conuersi, aliuante magna ex parte muliercularum manu, quæ ex solarijs, & fenestris iactu lapidum, tegularum, & vrceorū singularem viris operā nauarunt. Atq; hunc in modū hostes mœnibus exclusi sunt: oppidi oppugnatio deserta est, sed nō cessatū interea à murorū cōcussione, & saxorū ingentū iactu per totū oppidum nihil intactum relinquentiam.

PHACTENVS in Nebriffensis archetypis & protocollis inuentum est, cætera incuria quorundam, & fucorum rapacitate nihil aliud ris mantium, quam quomodo auctorum lucubrationibus infidientia, perierunt.

ÆLII AN

TONII NEBRISSEN

SIS EX GRAMMATICO ET RE

thore historici Regij de bello Nauariensi, Liber
prior incipitur, cui præmittitur Præfatio
de antiquitate, nomine, & situ
huius Regni.

INTER Gallos, Hispanosq;
gentes belligerandi cupidas, natu
ra ingenij humani cōscia Pyrenæi
montis præcipitiā posuit, vt vtriq;
q; populi se intra fines suos conti
nerent. Sed quò non penetrat
hominis ambitiosa temeritas?
Ecce Gothi Narbonensem Galliæ
Hispaniæ annectunt. Profugiq; à gente vetusta Gallorum
Celtæ permiscunt nomen Iberis. Sed omittamus nunc illa
vetera, non videmus etate nostra, partem Brachate Gal
liæ Tarraconensi contributam? non vidimus nuper factio
nis Gallicæ Principi Nauariam seruientem? Tameis di
uersa fuit ratio alteris in alterorum solo permutatis finibus
aberrandi. Neq; enim Gallia Narbonensis sub Gothis tã

tum principibus Hispaniæ portio fuit, verum etiam sub Ro
manis, atq; ante Romanorum tempora totus ille tractatus Hi
spaniæ annueratus est. At Nauariam, quis æquus rerum
æstimator iudicet, ab Hispania posse disiungi? An cum na
tura voluerit nos à Barbarorum incursu præruptissimorum
montium obiectu esse tutos, patere nos hostes intra patriæ no
stræ regiones debachari? Quam ob causam hæc cura mas
gnanime illi viragini Elisabæ Hispaniarum Regine semper
insequebatur, quemadmodum angulus ille à toto suo corporis
re diuisus, vel permutatione, vel dotis nomine, vel alia
quacumq; honestatione informam pristinam redigeretur.

Semperque Horatianum illud in ore habebat: O si angus
lus ille proximus accedat, nostros qui fœdat Iberos. Nã
præter iungendi pulchritudinem, verebatur ab ea parte num
quam Gallos esse quieturos. Hoc bis per oratores egit,
& quidem summa diligentia, atq; etiam iniquis conditioni
bus attentauit, vt Catharina Phœnensis comitis filia vnica,
atq; proinde illius regni heres Ioanni filio Hispaniarum
Principi nuberet, atq; eadem via dotale regnum in suum cor
pus rediret. Sed fortuna in omnibus alijs indulgentissima
hoc vnum illius felicitati denegauit, quippe quæ alia via tã
te rei gloriam dulcissimo coniugi reseruabat. Vtrunq;
tamen Nauaria illa, quæ antea fuerat abscissa, iam nostra est,
nobis cedit, in censu nostro numeratur. Sed priusquam
dicamus, quo iure, quibusq; viribus in nostram venerit pos
testatem, pauca nobis de nomine, de situ, de natura regionis
præmittenda sunt. Nauaria nomen est nouum, nuperq; ex

181 BELLI NAVARIENSIS.

cogitatum: dicta quantum assequi possumus coniectura, quod Hispani vocant Nauas, camporum areas planas, arboribusq; purgatas, quae tamen habeant in circuitu sylvas, dumetaq; fruticosas, & inde Navaria fortasse dicta loca, quae complures habeant huiusmodi Nauas. Hanc regionem ferè incolunt Vascones, in quibus ista numerantur, Pompeio imprimis regionis caput, quam Strabo Pompeiopolim vocat, sic dicta, quod sit à Pompeio magno, aut eius nomine condita, quo tempore contra Sertorium in ea regione bellum gessit Metello missus adiutor à senatu: est & Iturissa, & Alantona, & Caesantium, & quae iam pridem nobis cesserant Tricium, Lucronium, & Quintiliani oratoris patria Calagurris. Terra in pecori, tum agricolationi apprime fertilis, & quāquam Pyrenaeo opposita, longè tamē Celtiberos, & Bardulos utriusq; finitimos, & aeris clementia, & solis benignitate superat. Habet Navaria in Galliam Aquitaniam duas tantum pylas, hoc est, portas, siue aditus: alteram per Runcatas valles, alteram per vallem Runcetanorum. Rosas, hoc est, rucas Hispani vocant veprea runcobus instrumentis succisa, unde utriusq; valles illae, quae non aliam, quam runcationis culturam admittunt, runcetae possunt recte appellari, & populi huiusmodi locorum incolae Runcetani. Utriusq; aditum Benacarnensis Gallie regionis excipit, dicta à Benacarno oppido, quod Antonino pio autore distat à Caesar Augusta millia passuum centum duodecim, atq; à summo Pyrenaeo eadem via millibus passuum sex & triginta. Sed antea quam de bello Navarimsi scribere incipiam, quia nideo complures

LIBER PRIMVS. 182

dubitare, frequenterq; disputare, quo iure Hispani Navariam inuasent, inuasamq; subegerint, pauca de huius belli iure hoc in loco dicamus.

DEIVRE gentium, & diuino, atq; humano, quo Hispani orbis moderator Navariam obtinuit.

CAP. PRIMUM.

TSI regni propugnandi libido non omnino caret vicij suspitione, cum Reges magis debeant fines tueri suos, quam inuadere alienos, Fit tamen aliquando, ut necessitate cogantur bellum succipere, quod esset alioqui iniustum, atq; proinde nefarium. Hinc est illud Augustini in quarto de ciuitate Dei volumine, belligerare, inquit, & perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur felicitas, bonis necessitas: sed quia peius esset, ut iniuriosi iustioribus dominarentur, nō incongruè ista necessitas facit ex causa aliqua iniqua iustissimā. Vnde factum est, ut iniquitas illorum, quibus cum bella iusta sunt, regnū adiunxit, ut cresceret. Itaq; Romani iusta bella gerendo, imperium ita magnam acquirere potuerunt, quia sortiti sunt hostes iniustos, quibus cum bella iusta gererentur. Atq; ita causas ex causis trahendo, eō vsq; perueniunt, ut totius nostri orbis imperio potirentur. Nunquā enim hostibus bellū indixere, nisi per legatū facta imprimis

BELLI NAVARIENSIS.

clarigatione, deinde per sacerdotem faciem deuotione, di-
rarumque imprecatione. Quare nihil mirandum est, si res
etor, idemque mundi arbiter, qui dat, adimitque regna, in cuius
manu cor Regis est, et per quem Reges regnant, abstulit
mentem Navariorum Regi, induxitque cor illius, ut noster
belli gerendi causam haberet iustiore, atque proinde mem-
brum illud abscissum in suum corpus restitueretur. Neque
iniuria id, quod aduersarij putant, sed per leges diuinas et
humanas, Pontificias et ciuiles, perque ius ipsum, quod natu-
ra omnia animalia docuit, quodque per omnes gentes ita disse-
minatum est, ut nulla sit natio tam Barbara, atque a communi
sensu tam abhorrens, quae non illi naturae legi acquiescat, ut
arma tenenti omnia det, qui iusta negat. Nam quid iniu-
stius excogitari poterat, quam ad iustum bellum proficiscenti
negare aditum, viamque ex iure gentium cunctis mortalibus
communem? Cum praesertim de regni indemnitate illi sa-
tis caueretur. Quid non ex lege diuina, quae naturali co-
sentanea est, Moysi praecipitur, ut inuadat, ac deinceps pos-
sedeat regnum Scion Regis Amorrhoeorum, propterea quod
denegauit filiis Israel tendentibus in terram promissionis
transitum per fines suos? Misit, inquit scriptura in libro
numorum, Israel nuntios ad Scion Regem Amorrhoeorum,
dicens: Obsecro, ut transire mihi liceat per terram tuam, non
declinabimus in agros, nec vineas: non bibemus aquas ex
puteis, viamque gradiemur, donec transierimus fines tuos.

Qui concedere noluit, quin potius exercitu congregato
egressus est obviam in desertum, et venit in Iasa, pugnantemque
contra

LIBER PRIMVS.

183

contra eum, a quo percussus est in ore gladij, et possessa est
terra eius. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, et habitauit
in urbibus Amorrhæi. Eadem prope, atque eisdem verbis scri-
buntur in Deuteronomio. In primo quoque Machabæorum volumi-
ne. Iudas, inquit, ex Galaaditis superatis rediens victor in
terrâ Iudæ, venit usque Ephrath, et hæc ciuitas magna, et mu-
nita valde in media via sita, et non erat declinare ab ea de-
extra, vel sinistra, sed per mediū iter erat. Et inclusit, inquit,
qui erat in ciuitate, et obstruxerunt portas lapidibus, et mi-
sit ad eos Iudas verbis pacificis dicens, transeamus per terram
vstram, ut eamus in terram nostram, et nemo vobis nocet
bit, tantum pedibus transibimus. Et noluerunt eis aperire. Et
oppugnavit ciuitatem illam tota die, et tota nocte: et tradita
est ciuitas in manu eius, et peremerunt omnem masculum in ore
gladij, et erradicauit eam, et accepit spolia eius, et transiit
per totam ciuitatem super interfectos. His itaque huiusmodi ex-
emplis manifestè ostenditur, quæ sit Dei voluntas transformā-
tis imperia, et mutantis regna, qui inducit cor Scion Regis
Amorrhæorum et Ephronitarum, ut horum spolijs Iudas potis-
setur, et illorum ciuitates Israeliticus populus iuste possideret,
sub illo pretextu, quod negauerunt id, quod iure gentium erat
commune, sicut fluminis aqua, aeris spiritus, solis lumen.

Quid si ex causa aliqua nobis occulta voluit Deus Natas-
iam materno rem gerente auo, a Ioanne in Carolum, hoc
est, a Gallis ad Hispanos reducere? et quæ alia potuit iusti-
or esse causa, quam quod regnum iniuste acquisitum, iuste as-
mitteretur? Nam quis ignorat Blancam iuniorem Ioannis

BELLI NAVARIENSIS.

Nauaria, ac deinceps Tarraconensem Regis ex Blanca uxore filia Caroli procreata, quæ fuit Enriquo huius nominis Hispanorum Regum quarto nupta, ac deinde repudiata, veneno intercepta a Leonora sorore, eiusq; marito Foxe sicomite, ut ad ipsos regni successio perveniret id quod in illos male vertit. Nam intra dies quindecim postea quam sibi regium nomen adoptavit, miserabiliter, et digne periit.

Sed ex ea et Comite Phoxensi natus Gastonus, et ex Gastono Phæbus pater non diu vixerunt. Sed et Phæbus Phæbi filius in ipso ætatis flore raptus est, superstitæ Catharina sorore, qua sinistra auctoritate Joanni ultimo Navariensi Regi nuptui dedita, dotale regnum ad Hispanos suos redactum est. Non vides quam veridice in hac familia expensum est, quod in Exhodo Hebræorum legis lator est interminatus. Ego, inquit, sum dominus Deus tuus fortis Zelo, visitans iniquitatem patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem eorum, qui oderunt me. Illud quoque ex libro Sapientie: Degeneres, inquit, stolones non agunt radices altas, neque stabile firmamentum collocabunt. Per leges quoque Pontificias, et civiles Ioannes Nauarie Rex verè potuit regno spoliari, ex eo quod schismaticus, et schismaticorum factor, atque proinde hæreticus, ac sceleratus, et atque eodem iure intestabilis ipse, et omnis eius posteritas Gentilico regno mulctanda, quod utriusque iuris consulti mi doctores multis argumentis, et rationibus, exemplisque probant, ex eo, quod in sequentis historie Contextu narrabimus.

LIBER PRIMVS.

184

QUOD Nauarie Rex fuit schismaticus, quia Gallorum Regis schismatici factor.

CAP. II.

LODOVICVS Gallorum Rex more gentis sue homo lenissimus non contentus se intra peliculam suam, hoc est, intra regni sui fines continere, animam in Italiam iniecit, et quia intellegebat cum multis negotium sibi gerendum, quærit ex Italia principibus amicos, et socios, non optimates ex ciuitatibus, non iustos oppidorum dominos, sed quos audiebat violentiam in subiectos exercere dominationem, quos rerum novarum cupidos norat, quos denique ex professione hostes Ecclesie Romanæ sciebat. Torquebat tamen illam talia molientem Indus secundus Pontifex Max. patrimonij Ecclesiastici vindex acerrimus, is denique fortissimus propugnator, quem solum videbat conatibus suis obstaculum, ac prætereantem. Agitur cum Georgio S. R. E. Cardinali Rotomagensi tempore illa virumque de Pontifice merito, in Galliam Legato à Latere, homine ambitioso, nec minus res novas molienti cupido, ut cum reliquis Apostolici senatus conscriptis Patribus, quos ambire posset ipse per se, quosque antea Rex ipse pecunia, muneribusque corruperat, indicant Pontifici Oe-

BELLI NAVARIENSIS.

comeniciū conciliū, crimina intendant, testes subornent, qui dicant se vidisse, quod non viderint, per quæ cogatur pōtifficatu se abdicare rigiā? ille patrimonij ecclesiastici defensor, ut in eius locum adoptetur quispiā, qui omnia ex Galli Regis arbitrio faciat. Ex omni patrū numero quinq; tantū ad se pellexit, nam alijs oēs in officio apud Pontificem permāserunt, quos pronētib; ecclesiasticis, si quos habebant in Gallia, mulctauit, Gallis omnib; qui sub ditionibus suæ imperio erant, Romana curia inter dixit, & dicto quoq; inſiit, ne apostolici literis quispiam obtemperaret, ex Ecclesiæ subditis amicis, & socijs, quos potuit, sibi conciliauit: quos non potuit, pro hostibus habendos esse censuit, atq; hunc in modum schismate, id est, diuisione facta, inconsultē illā nostri Saluatoris tunicam, hoc est, ecclesiæ vnitatē lacerauit, quam neq; satellites quidem, & Christicarnifices soluere sunt ausi, seq; publicū hostem professus ecclesiæ Romanæ, apostolicæq; senatui bellum indixit. Iterum Bononia capitur à Pontifice, pulsa Bentiuolorum familia, quibus miser à daciuitas miser à seruitutem. Flaminie quoq; ciuitates ad ecclesiam pertinētes Venetis iniuste possidentibus detraxit. Ferrariam præterea, quam & Mutina sequebatur, ex manibus Alphōsi duces per censuras apostolicas iam extorsurus erat, sinō hæc diu pestis negotium interpellasset. Ferrarienses namq; atq; proinde Mutinenses nihil aliud sperabant, quam siue iure, siue iniuria dedere se Pontifici, atq; ab Alphonso decidere, qui non modo in ciues seuissimam tyrannidem exercebat, sed & tributum, & tributariam obedientiā Pontificibus debita

LIBER PRIMVS

185

denegabat. Sed cum iam secaris ad arboris radicem admo-ueretur, ad quem Alphonſus confugeret, nisi ad fugitiuorum receptatorem? ad tyrannorum propugnatorē? ad facinororum hominum singulare subsidium? Igitur Pontifex, quod iure non poterat, viribus assequutus Bononiam venit, ut ex proximo rem gerat. Eo senatum apostolicum conuocat.

Adſunt omnes præter paucos illos nigri genij notatos cauterio. Et ecce Gallorum Regis præfectus, qui Mediolanū præſidio tenebat, Bononiam venit cum exercitu, urbem obſidet cum ſuo Pontifice, tormentis, machinisq; oppugnat, atq; fortassis rem peregiſſet, niſi exercitus Hiſpanus à Neapoli, duce Fabricio columna Pontifici ſuppeccias tuliſſet, cōeſſiſſetq; Gallos ſe in Mediolanum ſuam recipere. Sed alia ex parte Gallos ecclesiæ hoſtes fouere non ceſſat, Bentiuolis Bononiam extorribus exercitum tradit: qui, dum Pontifex Rauenæ ageret, recepti in urbem à proditoribus quibuſdam Bononiensibus, omnia ſacra & profana, diuina & humana miſcuerunt: arcem munitam à Pontifice ſumptu immodico demolitur, ſtatuum aream Pontificis nomine dicatam deturſant, ſubiectiſque ignibus confundunt, Ecclesiæ inſignia radunt, in quorum loco Gallica reponunt ediſta, præconia, iudicia, omnia Galli regis nomine ſiunt, in ciuiles, amicaſq; Pontificis partes ſeuiunt. Interea Cardinales illi, qui ad ecclesiæ hoſtes transfugerant, non conciliam, ſed concily vmbra ſimulant. Nam quis appellari cōcilium, quod capite, quod pedibus, quod corpore, quod anima, quod ſpiritu deniq; viuificante caret. Pontificem citant, alios noſtri orbis

BELLI NAVARIENSIS.

Principes convocant terminos, intra quos sint convocari, prescribunt de summa vniuersalis Ecclesie decernere statuerunt, Locum placuit esse Pisas, tempus Kalendas Septembris, vtrumque tamen frustra. Nam & Florentini prohibiti sunt Pisas accedere, & cum loco tempus quoque. Pontifex interea non cessat illos ad Ecclesie vniuersitatem hortari, ne sint tantorum causa malorum communes facere, prescribit terminos, primo quinquaginta dierum, deinde quindagesim, deinde octo intra quos resisteret, & ad meliorem sensum redire possent: & ne quid fraudis subesse suspiceretur, interponit fidem publicam, cuius sponsores offert ipsum senatus apostolici consensum. At illi admonitionibus his facti multo deteriores, Pontificis indulgentiam interpretantur timorem, & a crimine maiores sumunt animos, multoque peritacius insistant ceptis. Igitur Pontifex ira percitus, quia do longa patientia nihil proficit, gladium ex Petri manibus corripit in rebelles, contumacesque stringit: honorum insignibus expoliatis, dignitatibus ecclesiasticis, beneficiis omnibus multat obtemperantis, & ad obtinenda posthac inhabiles, & indignos facit. Ipsos, atque ipsorum fautores schismaticos, atque proinde hereticos declarat: bona publicat: ad huius sententie executionem Christianos principes inuocat, atque imprimis nostrum, ut Ecclesie causam tuatur. Qui tamen eo tempore in Africi belli expeditione implicitus erat, atque in ipso Herculeum fretum traieciendi articulo intentus, nihilominus tamen respexit ad Petri nauicalem fluctuantem, & omissa in aliud tempus Africa, & exercitu, quem in Mauros parare

LIBER PRIMVS.

186

rat, classe comparata equitum, peditumque bonam partem in Italiam mittit, sequi ut Neapolitano presidio iungant duces, atque cohortium prefectis imperat, ut si quatinus fuisset opus, voluntati Pontificis obsequerentur. Antea tamen Gallum, quo cum non modo affinitas, sed etiam fœdus aristissimum erat, ut ab ecclesie iniuria se abstineat, ne hostes illius foueat, ne se sceleratis immisceat hominibus monet: in tantum cum illo amicitiam commemorat, quæ necessario soluens da erat, si ille contra Ecclesiam, ipse pro Ecclesia staret.

Atque franguntur fœdera, impiatur amicitia, affinitas, quia vinculo ætiori conglutinata erat, dissolui non potuit: Bos nonia interim Pontificis iussu à nostris obsidetur, Galli bentiolis auxilia mittunt, & quia in dies augebantur, cessare nostri, illi Raenam obsident, nostri dum obsedis auxilia ferunt, non potuit cuius fatale illud, si mulier lachrymabile prælium, in quo, propius fuisse periculo, qui vicere.

Nam & victoria tandem apud Gallos permansit, non illa quidem incruenta, sed vii auit cadmea, quippe in qua multo plures ex hostibus, quam ex nostris ceciderunt. Ex victoria Galli vitio gentis sue facti insolentiores Raeniam oppugnant, expugnatamque diripiunt: in omnem sexum, & etatem bacchantur: non templis, non ædibus sacris, non Christo dicatis virginibus parcunt: tantumque Italie vniuersæ terrorem incutere, ut de vrbe desferenda iam Romani agerent: idque fecissent, nisi magnitudo animi, atque præstantia Pontificis trepidantes, & attolentis, & iam nihil aliud, quam de fuga cogitantes in verbera

BELLI NAVARIENSIS.

nūisset, deq; rep. Christiana bene sperare iussisset. P. Cornelio Scipioni Africano similis, qui post Camensem cladem cum ex reliquis Canusium plures per fugissent, deq; deserenda Italia nobilissimi quidam adolescentes deliberarent, stricto super capita consultantium gladio, iuravit se pro hoste habiturum, qui non in sua verba iurasset: efficitq; ut omnes iureiurando astringerentur, nunquam se Italiam deserturos:

In hac diuertimus, ut ostenderemus, quod præter ius illud naturale, ac diuinum, etiam per leges Pontificias, & civiles debuit regno mulctari Nauariae Rex, quod per literas apostolicas identidem admonitus Gallum schismatis concinnatorem noluit deserere.

QUOD Hispanus Rex Christianos Principes hortatur ad bellum contra schismaticos gerendum, Regemq; Nauariae dubium sollicitat.

CAP. III.

IGITUR Hispani orbis moderator, cernens Gallorum rabiem magis magisque seuire, illorum furori nihil iam posse obsistere, concutit illud consilium pectus secundum, & qua via pestilenti occurrat morbo, dies, noctesq; cogitat, statuit hostis vires, quas videbat in dies augeri, in partes distrahere. Enriquum Britanorum Regem, eundemque charissimum generum, ad quem ex iure Aquitania Gallia

LIBER PRIMVS.

187

pertinebat, ut Ducatum bello repetat, hortatur, auxilium pollicetur, utq; iustior esset repetendi causa, apostolica intercedit autoritas, qua Gallum Aquitania priuat, Britannoq; occupandam exponit. Ex alia parte Maximilianum Caesarem confocerum suum, atq; Caroli maximi Burgundionum Ducis ex filia nepotis tutorem sollicitat, ut ab utriusq; Germaniae finibus Gallum adoriatur. Italia res publicas, quæ belli euentum ancipites expectabant, ad societatem inuitat. Mittit itaq; Britannus copias suas, quæ in collimitio Bastulorum, Aquitanorumq; confederent: quibus, ut se Hispanorum exercitus iungeret commodius, per Nauariam iter æperandum erat, cuius Rex in Gallorum partes videbatur esse propensior, siue quod natione Gallus erat, siue quod patrimonij sui bona pars in Gallia erat: quam, si sequeretur Hispanorum studia, videbatur amissurus, cum alioqui esset principis nostri beneficiarius. Nam quis ignorat, cum inter Phoenenses dominos, primum patrem, ac deinde filium, ac ex parte alia Ioannem Labritensis domini filium de Nauaria regno iure, viribusq; certaretur, haberetq; utraque pars suos fautores, Phoenenses Gallum, Labritensis Hispanum, nostro studio Ioanem obtinisse regnum? & economis ne quæcumque fortuna sequeretur, adiutissimus Hispanorum cliens esse deberet. Igitur ne quid detrimenti exercitus noster per alienos fines incedens pateretur, petit à Ioanne certa quædam pignora, quæ siue volentem, siue nolentem cogant in fide permanere, & quæ ea essent, quæ renti, tres arces responsum est, stellam, Amaiam, & ad P

BELLI NAVARIENSIS.

renei Galliam spectatis radices sanctum Iohannem, post negotiū peractum redendas: interea tamen apud sequestros deponerentur Hispanos viros nobiles, & ingenuos, qui sis de publica interposita pacta conuenta seruarent. Pollicetur præterea noster, se redditurū Arcos, & Guardiam oppidula dico, quæ quondam Nauariæ regno fuerant contributa, indemnitate in super, quæcumq; regius exercitus progrediretur, protectione quoq; si Gallus bellum in Nauariam intenteret unquam. De arcibus illis tribus sibi placere Ioannes respondet, de sequentibus non placere, nisi faceret indigenæ, dumq; tempus de die in diem protrahit, secreto Gallū omnibus de rebus facit certiorē, sibiq; ut auxilia militat quam primum, etiam atq; etiam implorat, Hispanos esse in armorum procinctu, sibiq; viam ferro aperiendam, si non sit, qui obstat, non esse dubium. Nuntius earum rerū, quæ in Hispania geruntur, ad Pontificem perfertur, cogit conscriptorum patrum frequentem senatum, bono animo ut sint, hortatur, ex Hispania, ut quondam sepe, ita & in presentiarū perditæ rei spectandam esse salutem, dicit. Quare inuadendus est (inquit) optimus ille princeps, in cōmunes bonorum omnium hostes noster uterq; stringendus est gladius, atq; dum seculum alterum acūmus, interim spirituales alterū in schismaticorum cervice intentemus. Consultant itaq; Patre se conscripti, quid nam sit de Nauariorum Rege decretum, sit senatus decretum, in quod omnes pedibus, manibusque eunt, declaratus est schismaticus, atque proinde hæreticus, quia identidem admonitus, pertinacius agebat, & se

LIBER PRIMVS.

188

iam non obscure Gallum profictebatur. Multatior regno, & omnibus fortunis, non modo ipse, sed & uxor, & filij cum omni posteritate sua: in Hispaniam omne ius regnandi transfertur. Gallus interim omnes copias suas contrahit, & quas in Italia in præsidij habebat & quas in statim, aliasq; in Germania conscribit, Iohanni suo quamprimum poscit auxilium laturus. Sed dum ille moratur, noster negotium peragit. Intelligens namq; belli momenta in celeritate magis, quam in militum robore positam esse, Pæderico à Toletō Albariorum ad Tormim duci consobrino suo instantis bellis suam commendat, præfectumq; exercitus maximū, siue ut more nostro loquar, Ducem generalem facit: quid illi faciendum sit, edocet: ut quam celerrime Nauariæ fines inuadat, hortatur, ut rem gerat strenue monet: & quia nullum esse bellum iustum, nisi quod rebus petitis antea denunciatum sit & in dictum, ne quid inexpertum relinquat, sepe monitum, adhuc monendum esse dicit per meclatum, qui in curia nostra pro Ioanne procurator ionome ne oratorem agebat, nunciat, nisi ē vestigio petitis arces, in quos usus dictum est, tradere, se omnia capturū, qui cis tra & ultra Pyreneum ad illum pertinerent. Atq; in hæc verba orator dimissus est. At Nauarius his admonitionib; nihilo melior factus, interea Gallū sollicitat, atq; si vult saluis reb; adesse, præret auxilium ferre, neq; iā simulationi locū esse denūciat, se ab Hispano p. hoste haberi, hostē cū ingenti exercitu in limitib; esse, neq; inuadēdi regni occasione intermissurū, quod omni præsidio vacuū esse optime nouerat.

BELLI NAVARIENSIS.

NOSTRORVM militum numerus censetur,
et qua via Pompelo cum magna regio-
nis parte capta est.

CAP. IIII.

ERANT in exercitu nostro, partim ex stipens-
diatis militibus, partim ab Hispanis proceribus
ad hoc bellum missis cataphractorum equitū mil-
le, et mediocris armaturæ mille quingenti, peditum vero
ad sex millia, qui omnes ex imperio Regis convenere Vis-
toriam, sic appellant Bastulorum urbem in Navariæ colli-
mitio sitam. Igitur Albanus iussu Regis, qui tempestate
illa Burgis morabatur, exercitum educit, equites grauis ar-
maturæ in centurias distribuit, singulis centuriones præfi-
cit. Lenioris armaturæ equites per suos duces partiuntur,
pedites præterea in suos ordines dirigit. Hos comitaba-
tur tormentorum, machinarumq; vis maxima: iumentorum
quoq; ac cōmeatus pro militum numero copia satis magna,
atq; hoc belli apparatu Navariæ fines ingreditur. Nauas-
riam inde a multis seculis in duas factiones diuisa est,
Agramontanorum alteram, ex qua Ioannes ipse Rex erat,
alteram Beamontanorum, ex qua erat Ludouicus comes Le-
rinas, idemq; Navariæ comestabilis, atq; Regi nostro non
modo affinitate, verum etiam quadam singulari beneuolen-
tia coniunctus. Huic Albanus primas exercitus nostri co-

LIBER PRIMVS.

189

hortes tradit. Nam eotempore ob antiquas cum Rege
suo similitates apud nos agebat regno extorris. At nunc
in patriam reduci minutula quædā oppida, et castella, quæ
antea fuerat in illius clientela, nulla vi coacta se dedunt, alia
præ timore in deditionem veniunt. Albanus non dediti-
cis modo, sed etiam dubijs parcendum esse iubet, neque in
alios quam imperduelles, cōtumacesque seuiendum esse præ-
cipit, quæ Albani Ducis modestia magno fuit momento ad
res alias conficiendas. Cūq; nihil offendisset hostile, et
quod progredienti posset obsistere, quin in castris peruenit
ad locum, qui ab ipsa totius regni capite Pompelone distat
passuum millibus octo, vnde vrbs ipsa facile perspicui poterat:
illic metari castra iubet, propterea quod locus erat tū pabula-
tioni, tū aquationi, tum lignationi cōmodus. Ioānes interea
cū videret fortunas suas eō angustiarum deductas, vt neq;
iam fallere hostem posset, neq; Gallum deserere, integrum
sibi videretur, statim dotalere regnum, dulcesq; relinquere se-
des, non ausus hostem domi spectare, omnemq; recuperandæ
regni spem in Gallorum leuitate posuit. Querentibus ve-
ro ciuibz suis, quid illos vellet facere, si hostes ingruerent,
vt se tuerentur quandiu possent, respondit, sin minus, tēpori
cederent, salutiq; consulerent, dummodo scirent, se breui red-
diturum cum multo grādiōribz Gallorum copijs, quam es-
sent Hispanæ. Atque tri duo ante discessit, quam vrbs de-
deretur. Atqui oppidani cum cernerent, se præsidio desti-
tutos, et à Rege suo desertos, atq; ex alia parte hostem cum
exercitu in campo medio exultantem, cum fortuna mutant

BELLI NAVARIENSIS.

Et fidem. Mittunt itaque oratores ex populi primoribus, qui cum victore de conditionibus deditionis agerent. Qui perhumaniter ab Albano excepti, mandata exponunt, petunt multa, ut pauca ex multis accipiant. Post longam concertationem, Albanus in pauca verba sententiam colligit, non solere, inquit, victoribus victos dare leges, sed ab illis datas accipere. Itaque vestris civibus haec dicta repariate, aut mihi exemplo sine ullis conditionibus se tradant, omnia sacra, et publica in manus meas permittant, ipsi cum libertate fortunis privatis fruantur, aut si non placet illis haec conditio, sciant se passuros omnia, quae in urbem expugnationibus accidere solent, omnis aetatis, et sexus caedes, sacrarium, privatarumque rerum incendia, bonorum omnium direptiones. In haec verba oratores dimissi, promissa, minusque Ducis ad suos perferunt: et ne tempus in cassum abiret, atque interea, hostis rem suam perageret, Albanus instandum esse ratus, postridie eius diei signatolli iubet, copias omnes suas explicat, atque in suos ordines redigit, urbem versus agmine infesto tendit. Cumque propius accessisset tantum terrorem oppidanis incussit, ut mulierculae, et pueri ex muris manus tenderent supplices, vis horis misericordiam implorantes. At proceres nihil iam de Gallico subsidio spectantes eosdem oratores remittunt, se velle ducis imperata facere, dicunt, modo illis diecula concedatur, non quo tam brevi tempore auxiliares ex Gallia copias spectarent, sed quo se possent apud reliquos mortales, atque imprimis Regi suo excusare, quod neque momento quique

LIBER PRIMVS.

190

dem temporis hostem sustinuerint. Castris itaque in suburbio positis, tota illa nox in vigilijs perpes agitur, ne quid hostis ex loci occasione moliretur. Die insequenti, qui fuit dominicus, idemque diui Iacobi Zebedaei festo celebris, atque aliaratione magis adhuc celebrandus, quod erat annus Hispani iubilaei natali Christiano millesimus quingentesimus duodecimus. Magistratus ex urbe progrediuntur, atque omnium civium nomine, se fortunaeque suas omnes Ducis fidei dedunt, stetque ut promissis, pactisque conuenienter orant, obtestanturque. At ille nihil moratus urbem ingreditur, inque ipso portarum limine in verba minus ex primoribus prociatorio nostri Principis nomine iurant se, atque proinde Regem suam, cuius auspicijs, atque imperio rem gererat, observationum privilegia, immunitates, libertates, tum publice quam privatim a Regibus suis antea concessas, neque passurum aliqua ex parte infringi, temerari, violari, quin potius, si in fide permanserint, alijs multo maioribus praemijs cumulatum. Tum portarum claves in argumentum possessionis illi concessae, atque huic in modum civitas primaria cum omni regione contributa (praeter admodum pauca) Hispaniae suae annuerata est, cum fuisset per annos circiter sexcentos, ut ab Enico Arista incipiamus per indigenas, atque alios de astitos Reges gubernata.

DE toto Navarrie regno, cum
Pompelone pacato.

BE LL I N A V A R I E N S I S .

C A P . V .

AL B A N V S ciuitatis statu composito, præstodysque, quibus in locis opus erat, dispositis, nuntios ad reliqua oppida, vicosque & castella, & munitiones, ac pagos mittit. Quid Pompelonenses fecerint, illis exponi iubet. vt matricis ciuitatis exempla sequantur, admonet, idq; per lictores, præcones, tibicines agit. At illi, siue nuntiorum contemptu, siue quod in dies Regem suum cum auxiliariis copiis expectabant, siue quod nondum quid essent acturi, constituerant, inducias consultationi, tempusq; petunt: nuntios inanes, dubiosq; remittunt. Dux vero instandum esse ratus, dumq; per hostes licet, nihil impacatum relinquere, alios auctoritatis maioris viros mittit, qui p duellibus monerent, nisi se intra paucas horas dedant, obsidesq; conditionis pignora mittant, proscripturum se illorum capita, publicationum bona, omniaq; direptioni datum minatur. Ad has Ducis minas, pollicitatiõesq; permoti, omnes statuunt se dedere sub eisdem conditionibus, quibus se metropolitanae ciuitatis incolae dederant: suere autem oppida, & municipia hæc ferè, Elüberrì, Sanguessa, mons Regius, Amasia, Olitum, Taphalia, Tutela, præter arcem & Runcitanos, Escuanosq; qui præruptissimorum montium, atq; locorum ingenio freti, turpe duxerunt non spectare belli euentum, neq; se venturo cum auxilijs Regi suo reservare. Hispanus interea, non cessat copias submittere, Nauaricensemq;

exercit

LIBER PRIMVS.

191

exercitum augere, non modo ad præsidia municipum distribuenda, tuendosque regni fines, verum etiã ad prosequendũ Regem profugũ, qui dicebatur ex Benearenensibus, Vasco nibus Transpyrenæis copias parare, aut quibus se tueretur, aut quibus amissi regni fines inuaderet, quando Gallos rum suppetiæ immorabantur. Cum Runcetanis, Vallisq; Salazariæ incolis agit, vt se muniant, tueanturque, se velle apud eos Gallorũ auxilia spectare, dicit. Albanus à Rege suo admonitus Antonium à Cunia Zamoranũ Episcopũ ad Ioannẽ mittit, qui illi suadeat, vt respiscat tandẽ, atq; Hispani partibus adherat, neq; omnẽ suã spem in Gallorũ auxilio ponat. Quod si fecerit, se habere in mādatis futurũ, vt regnũ restituatur, sin aliter sit animatus, videat, ne omnia, quæ sua causa sint prouentura, in auctoris caput retorqueantur, & dum partem recuperare nititur, amittat & totum. Dum ad hæc peragenda orator properat, in media comprehensus via, atq; non satis modeste habitus est. Dubiumq; fuit, iussu ne Regis, an Benearenensium perfidia sit factum, qui natura immanes non legibus humanis, & diuinis, sed neque legi nature, atq; proinde iuri gentiũ astricti sunt. Sed quod à Rege tam sceleratũ facinus sit imperatum, non caruit suspitione, quod iuris humani violatores clarigatione iusta postulationem non reddiderint, neque Episcopus in libertatem restitutus, sed precio ingenti redemptus est. Eratq; in animo Ducis exercitũ in autores violati iuris inducere, nisi qd' Tutela, Olitum, Taphalia, Stellatæque iam cum præfide suo consentientes, cum audissent Ioannem cum Vallestribus quis

DD

BELLI NAVARIENSIS.

busdam populis montium prærupta occupasse, ceperunt hærere, atq; se accipites in belli euentum reservare. Sed no-ster, ne quid hostile à tergo relinqueret, substitit, vindictâq; in aliud tempus distulit, conuersusq; ad rebelles, siue dubios, omnia pacavit, atq; in statu firmiori relinquit. Antea ves-ro quam exercitum duceret, siue in Regem profugum, siue in Rumeetanos, Escuanosq; siue vt se Britannis coniungeret ad commune bellum gerendum: libuit experiri Pompelonêses animos, & quali fide in absentem futuri essent, præten-tare. Coactis in dñi Francisci & de huiusmodi apud illos orationem habuisse dicitur.

ALBANI Ducis ad Pompelonenses oras-tio, atq; iuris iurandi de futura illo-rum fidelitate extorsio.

CAP. VI.

I apud ignotos sermo mihi faciendus esset ci-ues Pompelonenses, possem ego vobis nunc commemorare, non Principis nostri res præ-clare gestas, quæ adeo notæ sunt, vt cum ad-miratione per totum orbem terrarum circumferantur, non potenti æmulo, ac competitore superato dotalis regni mem-bra diuersa in suum corpus redacta: non bonam Hispaniæ partem à pænis per multa secula possessam: quasi lon-go postliminio Christianæ religioni redditam: non classes

LIBER PRIMVS.

192

armatas in Perioecos, in Antichibones, in Ascios missas, su-peratosq; alterius orbis incolas, quos nemo vnquam attigê-rat, sed neq; audierat quidem, aut suspicatus fuerat. Non purgata religionem pulsas, aut regeneratis Hebræis, Mauris reconciliatis pseudo Christianis, atque omnium ordinum simulatis, falsisque fratribus in meliorem stas-tum reductis, quæ adeo sunt illustria, vt non modo vo-bis, qui propemodum adsuistis, verum etiam cunctorum mortalium oculis sese cotidie ingerant, adeo stupenda, vt nulla vnquam ex hominum memoria delere possit os-bliuio. Sed hæc omnia fuere partim inaudite cuiusdam felicitatis, partim singularis, ac pene diuinæ providen-tiæ. His tamen omisissis, quod ad vos magis pertinet, quis vnquam fuit Rege nostro iustior? quis clémentior? quis æquitatis, bonitatisque obseruantior? Sed hæc virtutes res-giæ sunt: quid illæ priuatiæ? liberalitas, comitas, affabilis-tas, cum maiestatis gravitate semper in vultu hilaritas.

Quis igitur se non puet beatum à tali principi gu-bernari? atque etiam beatiorum, cui liceat conspectu pros-piore frui? De titulo forsam dubitatis, doctoribus ciuili-s, ac pontificij iuris consultissimis credite, bonis viris, atq; religiosis credite, ipsi denique vniuersali ecclesiæ, atque Apostolico senatui credite, qui Regem vestrum schismati-cum, hæreticum, apostolicæ Sedis hostem publicum, atque reum læsæ maiestatis declararunt, bona publicarunt primo occupanti, atque nominatim principi nostro concesserunt.

DD. y

BELLI NAVARIENSIS.

Aut igitur totum hoc orthodoxe fidei nomen est innane,
aut Rex vester dijs, & hominibus iniustus, infamis, intesta-
bilis ex Christianorum communione segregandus est, cui si
quis est, qui adhereat, qui faveat, qui Regem putet, qui Res
gem nominet, similis illi est, atq; vt Apostolus ait, communi-
cat operibus eius. Atqui dicit quispiam ex vobis viri Pom-
pelonenses, quis vnquam audiuit Regem, & cum quidem
Regem, qui superiorē non habet, vocari in ius in auditum,
causaq; in dicta condemnari, regnoq; spoliari? quasi nouum
sit, & nunc primum ad aures vestras peruenit, a summo
sacerdote Reges multari regno, atq; imperio Imperatores
res. Non Zacharias Pontifex Childericum Gallorum
Regē abdicare se coactū, atq; religionē ingredi cōpulsū,
propterea quod in iure reddendo negligentior erat, regni
culmine deturbauit inq; illius locum Pipinum substituit.
Non idem Pontifex Desiderium Longobardorum Regem
nouissimum, eundemq; ecclesie hostem regno priuauit. Non
Stephanus secundus huius nominis Pontifex Constantinū,
& Leonem orientis imperio deiecit, propterea quod in eccle-
siae causa imploranti auxilium denegauit. Non Innocen-
tius tertius Othonem quartum huius nominis Imperatorem
imperio deturbauit, quod Federicum Siciliae Regem impo-
tentius persequebatur. Non Innocentius quartus eundē Fe-
dericum vtraq; Sicilia, & imperio multauit, propterea quod
Apostolicis praeceptis non obedierit. Longum esset alios cō-
plices ex summorum Pontificum catalogo depromptos me-
morare, qui ex causis etiam leuioribus Imperatores, Reges,

LIBER PRIMVS.

193

Principes ex summo rerum fastigio deiecerunt. Quidē
non & in veteri testamento sacerdotes, & Prophetae Res
ges impios, principesq; iniquos regnorum administratione
aut multarunt, aut multandi causa fuerunt? Sic per Samue-
lem prophetā Saul Rex regno excidit, sic per Ioiadam pon-
tificem Athalia Regina. Sic per Hieremiam Sedechias.
sic per Heliam Achaz, sic per Danielem Nabuchodonosor.
& Balthasar Chaldaeorū Reges, sic alij cōplices ex caus
sa simili non solum regno, sed & vita priuati sunt. Et dubi-
tat quispiam, omnem animam Deo esse subiectam, cui ipso-
met testante, data est omnis potestas in caelo, & in terra? an
de successoribus ambigitur, deq; potestate illis communicata?
non est opinor quispiam ita demens, vt hoc dicat: consulite
igitur in median ciues optimi, & quo in statu res vestrae
sint considerate. Rex meus tam armis, quam iure, & cau-
sa potior est, ad vos non pertinet cum illo de iure certare,
curam hanc in Diuos reijcite: arma deponere victori expe-
dit, victo necesse est, cui semel victas manus dedistis, eidē
& animos dedite. Noluī Ioannes vobis esse Rex, nolite
& vos illi esse subditi. Nam quod de auxilio dicebat sis-
bi a Gallorum Rege mittendo, cur non & hic vobiscum ex-
pectauit, & qui pro tali tantaque vrbe non perstitit, pro
quatandem se periculis exponeret? Et quoniam Principi
meo est in animo se Britannis coniungere, & bene iuuans
te Deo cōmuni bello arma in Aquitaniam transferre, atq;
vt vos in medio Hispaniae regno tranquilla pace fruamini,
Beneactenses, atque Transpyrenicos, Vascones armis de bel

BELLI NAVARIENSIS.

lare, nequid interea per otium molianini, exigit à vobis si-
dem publicam, iurisque iurandi sanctissimam religionem,
ut quod vobis felix, sanctum, fortunatumque sit, iam non
Galli, sed Hispani, non solum amore, sed etiam pietate de-
vincti teneamini: quod erit vobis non minus vile, quam in-
cundum, Regi certe nostro quam gratissimum. Ad hanc
Albani orationem postulatum est, in diem perendinum res-
ponsum differretur, idque supplicibus est concessum. Igi-
tur primores populi communicata re cum ciuibus suis, rediit
ad diem constitutum, referuntque in mandatis placere omni-
bus in communi, se victoris legibus subycere, atque in illius
verba iurare, se prastaturos omne obsequium, quod subditi
regibus debent, modo liceat illis infame vasallorum nomen
effugere. Navariorum namque vulgus inter subditum, et
vasallum hoc distare putat, quod subditi antiquis, et con-
suetis tantum legibus, moribusque obsequitur, atque iuris dicun-
di magistratibus pareat. At vasallus quicquid domino suo
libitum fuerit, sine vlla exceptione paratus est excipere. Ad
has supplicum voces Albanus, non æquum, inquit, postulas-
tis viri Pompelonenses, qui victori modum imperandi præ-
scribere vultis. Quod nisi extemplo abiurata pristini Re-
gis vestri fide, in verba Hispani iuratis, vos illius fide per-
mansuros, quandiu rerum vestrarum potietur, experiemini
profecto, et quidem brevi quid victor armatus, idemque
iratus possit. At illi videntes tergiversationi suæ nullum
locum esse relictum, abiurato priori Rege conceptis verbis
iurant, se deinceps Hispanos, atque Hispanis principibus de-

LIBER PRIMVS.

194

dilios fore, obtestantes ipsum ducem ut dictis, promissis-
isque staret, id quod est à Rege postea confirmationem.

QVOD pacata vrbe Dux Albanus Py-
renæam transiit, ut se Britan-
nis agglomeret.

CAP. VII.

DVX Albanorum, cernens maiorem rei bene-
gerendæ vim in celeritate, et occasione, quâ
in robore, numeroque militum consistere, cum
præsertim ex vultu, verbisque omnium alacris
tatem videret, statuit Transpyrenæum bella transmittere,
ut totius negotij reliquias conficeret, seq. deinceps Britan-
norum castris adiungeret: qui iam in Aquitaniæ sinibus me-
tabantur, ut omnium deinde consilio, uterque exercitus
Aquitanicum bellum administraret, præmitti itaque equis-
tum tres turmas, præditum vero ad tria millia, quorum
præfectis imperat, ut Pyrenæi angustias, quæ per Rûcatis
valles iter in Gallias patet, occupent: sanctique Iohannis castel-
lum cum arce ad montis radicem positum, quod iam inde ab ini-
tio belli nostris cesserat, validiori præsidio firmet. Castel-
lani namque præsidarijs non penitus obtemperabant, quin pos-
tius cum Transpyrenæis obsidere moliebantur. Erant præ-

BELLI NAVARIENSIS.

terea Escutorum, Runcetanorumq; & Salazarensium
valles, quæ aliquatenus culturam patiuntur, non satis pata-
te, ad quarum incolæ, ne quid à tergo lateribusq; detrimenti
inferrent, parè exercitus mitti iubet, qui non magno nego-
tio rem conficit, & cū obsidibus in castra se receperūt. At
in Garritane vallis incolæ acrius sauitū est, tū quod Hispa-
niæ iugū non facile patiebantur, tum etiā ut alijs exemplo
essent, quāta illos pericula manerent. Quo terrore finitimi
omnes perculsi, pars in tutiores montium recessus fugerunt,
pars victorū arbitrio parere. Accessit quoq; nostris castel-
lum nomine mons Gelatus, opera, & industria * Vil-
lalbani centurionum præfecti. Quicum audisset Gallos
rum copias aduētare, paulatimq; Saluæ terræ, quod est oppis-
dum * in dies increbescere, ut hostem longius submo-
ueret, castellū expugnat, validissimq; trecentorū militum
præsidio, triūq; centurionū præfectura munit. Quo cum
auxiliares Galli accessissent, facile à praesidiarijs repulsi
sunt. Erat in animo Hispanorū moderatori confectio bel-
lo Aquitanico, Ioanni Regi omnia restituere, si ad meliorem
sensum quandocūq; redisset, qui cum Locronian venisset,
ut futuri belli necessitatibus prospiceret, accepto monito de
Zamorani præsulis prehensione, atque vi contra ius gen-
tium illata, digna tanto Principe concepit iras, totusq; inul-
sionem iuris, religionisq; violatæ insurgit. Atq; impri-
mis concionibus crebris imperat publicari, declarariq; schis-
maticos Ludonem Gallorum Regem, illiusque impies-
tatis adiutores, fautoresq; ac nominatim Nauariorum

LIBER PRIMVS. 195

Regem, qui iam non dissimulante se hostem Ecclesiæ pro-
tebatur. Intelligensq; omnia iam ad arma spectare, bello
prius hostibus indicto paulatim copias Albanorū Duci sub-
mittit, tum ex euocaturum numero, tum ex ciuialium, euocato-
rumq; iuuentute, qui mira animi alacritate Gallorum vires
experiri cupiebant. Igitur Albanus cum prospiceret copias
suas in dies augeri, relicto in vrbe, castellisq; præsidio, quā-
tum esse op⁹ intelligebat, exercitum Pyrenen versus mouet,
primaq; castra die altero metatus est ad Burgetum, quo in lo-
co fuerat olim pugna illa memorabilis, in qua sub Alphonso
Hispanorum Rege cognomine Casto, cum Mauritanorum
auxiliaribus copijs, duodecim illi Pares in toto orbe decanta-
ti cum Imperatore suo Carolo magno profligati sunt. Vbi
per aliquot dies immoratus dum tormenta, & machine, per
montium cliuos, rupiumq; anfractus præcipitiq; trahuntur,
dum commeatus, & impedimenta vndiq; comportantur, dū
ex militibus tardiores, emansoresq; expectabat, tandem Py-
reneos saltus, atq; aquarum diuortia transgreditur, quo die ad
sancti Ioannis castellum peruenit. Postridie eius diei de suo
aduentu Britannos certiores facit, quas ducat copias, belliq;
apparatum exponit: omne Nauariæ regiam Hispanis celsis-
se: nihil restare peragendum, nisi quod ad Britannos ipsos
pertineret. Hortatur illos, ut copias simul iungant, Aquita-
niæq; inuadant, Valoniamq; imprimis, ne quid à tergo res-
linqueretur hostile. Erant in Britannorum exercitu sagitta-
torum ad octo millia, manus robore, atq; animo præstans.

Hi accedebant ex auxiliarijs Germanis hastatorū, filo-

BELLI NAVARRIENSIS.

petariorumq; sexcenti, qui si se Hispanis agglomerassent, atque vno consilio rem gessissent, nemo dubitabat, non modo Vaionam breui tempore expugnari potuisse, sed victrices copias, nihil prohibitorum, quin intra paucos dies in agro Burdegalensi metarentur. At Britanni mandatorum sui Regis inmemores, ceperunt inter se tumultuari, atq; in varias sententias abire. Alij namq; instantis hyemis inclementiam causabantur, in quoniam memorabile agi poterat, aut quod futuro bello conduceret, alios redeundi in patriam amor rapiebat, alios futuri euentus belli sollicitabat. Erant, qui opinarentur cohortium prefectos, atque exercitus Duces a Gallo pecunia corruptos cecidisse militum voluntati: alij suspicabantur ex incerta quadam causa a suo Rege clanculum reuocatos. Quare vno omnium summatum, atq; infirmatum consensu respondent, temporis importunitati obsequendum esse, atq; in patria commodius hibernaturos, quam sub pellibus, & in tabernaculis in solo alieno. Pollicentur tamen se cum primo vere ad inchoatum bellum redituos, datoq; responso naues conscendunt, seq; in Britanniam recipiunt. Albanus vero audito Britannorum responso, statuit sancti Ioannis arcem, castellumq; munire. Montem vero Gelatum, quia non facile praesidio teneri poterat, ne eo hostes aliquando potirentur, dirui, soloq; equari iubet. Post Britannorum nanque diceSSIONem, erat illi in animo non tam alienos fines inuadere, quam Navarrae regnum pacare, pacatumq; tueri.

LIBER PRIMVS.

196

QVOD Gallorum copijs Ioannes Rex auctus, ad vrbis se obsidio nem parat.

CAP. VIII.

INTERIM Gallus accepto nuntio rerum, quae inter Hispanos Gallosq; vltro, citroq; gerebantur, quodq; Britanni se in patriam recepissent, quod praeterea Hispani illius copias longe a Navarra finibus submouerent, accernit maiori belli apparatu negotium facessere, turpe existimans Regem, qui sua causa regnum amiserat, in pristinum statum non reducere. Igitur praesidia, quae varijs in Cisalpinæ Galliae locis disposita fuerat, ad se vocat: ex Alpibus quoq; Taurinis, Suevis, atq; Germanis, ad octo militum millia conducit. Leuis armaturae equites Epyroticos complures adiungit, machinas vnde cunctisq; potest comportari iubet, & quia Hispanus per praefectos rem gerebat, ipse quoq; summam belli Delphino commendat. Delphinum Galli Regem designatum appellant, quemadmodum Hispani Principem, hoc est, qui inde mortui Regis locum successurus est, addit & alios Duces, qui Delphino obsequantur, Do. Palizan. Do. Borbonium. Do. Dilautre viros nobilissimos, & qui copias ingentes ductas re consueuerant. Quibus belli gerendi rationem in hunc modum praescribit, vt ad certum diem omnes ad limites conueniant,

BELLI NAVARIENSIS.

seque Ioanni Regi, copiasque illius, quas ex Benearnensibus, Vasconibusque contraxerat, ac præterea Limitaneis, qui Regni fines tuebantur, aliisque earundem partium studiosis adiungerent. Quibus in eodem locum ad constitutum diem coactis, visum est summo Duci, debere imprimis exercitum lustrari. Censaque sunt gravis, et levis, mediocriisque armaturæ peditum ad viginti millia: sclopetariorum, hastatorumque, et sagittariorum par numerus. Ex equorum præterea transiunctione probatorum equitum ad quatuor millia, Gallorum consuetudine, multiplicata. Tum copię ad hunc modum partite, Ioanni Regi, cui adhibitus est Do. Paliza comes, Germanorum duo millia: Vasconum, Benearnensiumque, peditum quatuor millia, atque equites mille decreti Do. Borbonio: atque alteri Do. Delautre decernuntur ex Benearnensibus, Vasconibusque, decem millia, quibus adduntur equites quadrigenti.

Reliquas vero copias Delphinus sibi retinuit. Rex igitur Ioannes, per Ruicetanorum vallas copias sibi creditas ducens, obiter castellum obsidet, cui præsidebat Valdesius cohortis prætorię præfectus cum peditibus, qui nuper in castris seditionem fecerant. Oppugnatur castellum vehementer ea parte, qua facilius captu videbatur, sed non minori animo à præsidariis propugnatur. Postridie vero eius diei maiori conatu, Germani præcipue, rem adoriuntur, et tripartito agmine muros inuadunt. Ibi Valdesius (quid alios facere oporteret demonstrans) duabus tragulis perfosus occubuit: ex cuius cæde negotio non magno Castellum capitur. Seditiosi milites illi passim trucidantur, præter paucos,

LIBER PRIMVS.

197

qui se in arcem receperant, quin et ipsi facta deditione armis spoliati euasere. Ex alia vero parte Borbonius cum suo consorte Bardulorum fines depopulantur: vicos ferro, ignique vastant: atque sancti Sebastiani oppidanis, et finitimis tantum terroris incutiant, ut satis habuerint, se defendere, nedum Hispano exercitui suppetias ferre. At Delphinus Ioannem regem per literas monet, ut quando semel illi bene cessit, Pompelonem recta copias ducat: se Albanorum duces, quocumque se receperit, obseruationem, curaturumque, ne suis laborantibus auxilio esse possit: ipse urbem obsidione premat, experiatque, an in suis quondam ciuibus pristinus amor, obseruantiaque, resideat. At ille metatus est castra duo decim prope millibus passuum ab urbe, ibique biduo moratus expectabat, nequid ciues Pompelonenses causa sua molirentur. Quod si cuestigio urbem propius copias admo uisset, quia non satis firmo erat præsidio munita, potuisset, et suis ad res nouas moliendas animam addere, et non magno labore hostem ex toto Regno fugare, cum paucis statim ad suum aduentum Stella, Olium, Taphalia signa pro eo sustulissent.

¶ QVOD Dux Albanorum ex Transpyrenæis montibus Pompelonem se recepit.

CAP. IX.

BELLI NAVARIENSIS.

SED interim Antonius Fonseca alter ex duobus maximis quæstoribus, vir domi, militiaq; peritus, & qui in re bellica fortunam semper habuit obsequentem cohortibus aliquot Hispani Regis iussu comparatis, per noctis silentium mira celeritate superuenit, oppidaq; iam ab alienata nobis restituit, atq; obsidibus acceptis presidio firmavit. Ipse vero cum reliqua cohortium parte se in urbem recepit. Sed neq; Stellates diu in fide per mansere, nam & presidio exeluso ad Ioannem descuerunt, & acclamationibus crebris perfidiam suam testati sunt. Neq; violati iuris poena fuerunt immunes.

Franciscus namq; Beamontanus Navariensis Comestabilis frater collecta indigenarum manu de repente superuenit, portam occupat, oppidumq; ferro, igni & direptione vastatum exponit: defectionis auctores partim gladio ceduntur, partim se in arcem recipiunt, quam ille obsidione (quam potest artissime) cingit. Mœniaque firmiori multo presidio munit. Albanus præterea cum videret Gallorum copias in dies augeri, suas vero cotidie immui, statuit non decernere cum hostibus æquo Marte, signisq; collatis, sed aut ex occasione, aut ex loco superiori. Itaq; relicto presidio in sancti Ioannis castello, quod solum Transpyrenæam à nobis stabat, nam mons Gellatus, ne hostes eo potirentur, iam in flammis, cineresq; abierat, statuit iugo montis superato Pompelonem totius regni columnam se recipere, urbem quietari, in qua una re totius belli summa, victoriq; vergebatur. Quod sentiens Delphinus Ioannem Regem mo-

LIBER PRIMVS 188

net, ut Hispanorum summo Duci, quæ erat credibile per Ricatas valles profecturum, se à fronte opponeret, seque a tergo persequiturum hostem pollicetur, ut anceps discrimine circumvallatus, & dubius, quod se potissimum verteret, cum spoliis victoriam hostibus cedat. At ille, tametsi instans periculum intelligebat, dissimulat tamen, ac spem vultu simulans, nullumq; timorem præ se ferens, cum magno iubarum, musficorumque instrumentorum, & bellicarum machinarum strepitu sub meridiem castra mouet, ac primo noctis conticinio ad Burgetum confidet: postridie vero duodecim millibus passuum confectis, altera metatur castra ad locum, quem incolæ Rifonam appellant. Vbi ab exploratoribus factus est certior ab eo loco duobus tantum millibus passuum Regem cum Do. Paliza distare, esseque illis in animo à tertia noctis vigilia copias mouere, atque montium portas occupare, qua patet descensus ad agrum Pompelonensem.

At vero Albanus intelligens periculum instans, eoque se necessitatis deuenisse, ut alieno tempore, atq; ex inferiori loco, esset illi cum hoste maioribus copiis aucto decernendum, cum præsertim Delphinum à tergo instaturum putaret, à secunda noctis vigilia magno cum silentio castra mouet.

Et ne abeuntes hostis persentisceret, recta via prætorias per montium diuerticula, perque anfractus, condensaque sylvarum copias ducit, donec superatis Pyrenæi iugis in loca plana descenderint. Fonseca interim factus certior eorum verum, quæ in utrisque castris gererantur, simulat se per noctem velle eruptionem, atq; Ioannis Regis castra de-

BELLI NAVARIENSIS.

improvisoinuadere. Hortatur secreto fortissimum quem
que, ut se ad tam præclarum facinus pararet, sic tamen, ut si
mulatio ad hostes per exploratores perueniat, qui rem quasi
veram Regi nunciant. At ille superuentus hostium nos
eternos reformidans, vigiles, circitores, excubitoresq; maio
ri cum diligentia disponit, atq; in statione omnes manere iu
bet, existimabat namq; vrbanas, atq; castrenses hostium cop
pías ex composito castra sua inuasuras, atq; ita delusus de in
tercludendis hostibus, portisq; occupandis oblitus est, tandē
sensit dolos, cum intellexit Albanum Ducem, copiasq; Hispa
norum reduces, se in urbem recepisse. Sub idem tempus
Hispaniarum moderator, Regij ministerij præfectum, quem
postea Marchionem Comariensem creauit, cum cohortibus
mittit, qui Stellatis arcis obsidionē premeret, atq; diu, noctu
q; oppugnaret, quoad in deditionem veniret. Intelliges
bat namq; magnum in eo belli momentum versari, si antea
quam Ioannes posset obsidionem soluere, in potestatem His
panorum arx venisset. At præfectus rem non somnicu
lose gerens, tormentis, machinis, crebrisq; armatorum oppu
gnationibus, eō angustiarum arcis præsidem deduxit, ut coact
us sit pacisci, nisi intra paucos dies à Rege suo obsidione
liberaretur, se arcem cum suis omnibus munimentis traditu
ram. Ex pacto igitur arx tradita, magnam nostris spem, ma
iorem Hostibus desperationem, attulit.

EIVSDEM

EIVSDEM
AVTORIS DE BELLO

NAVARIENSI LIBER POSTE
rior. Quod Rex Ioannes spe sua frau
datus maiores copias
contrahit.

Caput Primum.

IOANNES Rex cum videret
oēs suos cogitatus, multo aliter
cessisse, quam putarat, non tam for
tunam suam, quam negligentiam
propriam incensans, misit à Del
phino duobus alteris Germanorū
millibus, ad vrbis se oppugnatio
nem parat, copiasq; suas vrbis pri
mam ostentans, ut ciuibz animum adderet res nouas molie
di, non longe ab vrbis castra disponit: interq; metandam no
stri voluerant castratū bare pugnaq; tumultuaria, quid hos
tes auderent, experiri, nisi Dux tuendis potius mœnibz, quā
extra muros pugnandi, tempus illud esse admonuisset: parti
tur itaq; milites per stationes, certisq; in locis præsidia dispo
nit, quibus fortissimum quemq; ex proceribus præficit.

EE

BELLI NAVARIENSIS.

Lumina per compita, domorumque omnes fenestras accendi iubet. Ex factione Agratontanorum, quos putabat suspectos, vrbe pellit, utque hostium fidem exploraret, sub median noctis silentium, subornat tumultum simulati consocios, qui ad arma vocent, qui hostes iam murorum culmina prensare dicant, atque tota castra in vrbis oppugnationem ruerent, iubet itaque signa moueri, tubas, et cornua bellicum canere.

Accurrit quisque ad stationem sibi destinatam, ibi oppidanum, quem animum apud res Hispanas haberent, facile ostendunt, fideique sue argumentum in gens dederunt, quod armati Hispaniam identidem inelamitantes, quid sibi faciendum esset a Duce flagitabant, nec ab armorum concussione cessatum est, quoad tumultus simulatio est detecta. Postero die Ioannes Rex ex castris copiarum partem educit, ex vrbe praeterea strenuissimus quisque eruptionem facit, ex quo non potuit effici quin animosi iuvenes, cum parvis animi iuuentibus congrederentur. Ibi Salmator quidam ex nostris, Gallum equitem cataphractum, qui alijs duobus altero equite, et altero pedite comitatus sese in armis ostendebant, solus inuadit, hastaque in sinistram humerum impulsa, illum equo deturbat. Ibi Pimlosa ex cohorte praeterea eques nobilissimus, vnum ex equitibus Epyrotarum aggressus, cum se ille ad alios gentis suae decem recepisset, illo omisso alium ex eodem numero (qui procerior videbatur) hasta medium transfixit, cumque instarent ceteri, ut pudorem suum, et comilitonis caedem vilescentur, nosser ex illorum medio elapsus paulatim se ad suos incolumem recepit. Die insequenti Ioannes ite-

LIBER SECVNDVS. 100

rum cohortes per vrbis suburbana explicat, spectans autem per seditionem factionis suae ciues aliquid noui molirentur, neque enim adduci poterat, ut existimaret ciues suos in tam praesenti auxilio quieturos. Erat inter amicos regio ex Vasconibus vir nobilis, idemque auratus eques, qui genere, diuitijs, animique, ac corporis robore praestantior alijs videbatur, sed (ut in eiusmodi fortuna plerumque contingit) superbus, arrogans, iracundus, atque animi princeps facilius cedidit, Barro nem Alimacum cognomine appellabant. Cumque Regis praesentia suos in pugnam accenderet, nostrique impetum multitudinis non sustinentes, sub vrbis moenia, vallum, munitionesque se recipere, puduit Vasconem dignamodo, atque indigne loquutum, non aliquid egregium de se praestare. Isque alios, qui a tergo sequerentur hortatus, equo calcariibus incitato, in medios hostes hand dubium periturum incurrit. Vbi a duobus peditibus excipitur, equoque deturbatus facta deditione tentauit se tribus aureorum millibus redimere. At pedites vindictae magis quam aureorum cupidum superbum illum, atque arrogantem, et adhuc plura miserabiliter pollicentem, trucidarunt. Sunt qui dicant, Navariensis Comestabilis iussu, propter antiquas cum illo similitudines, occisum. Huius caede alij deterriui paulatim pugna excessere, seque iam non patriae assertores, et vindices, sed hostes professi agros populantur, vicos diripiunt, omnia profana, sacraque miscent.

BELLI NAVARIENSIS.

DE suburbanis agri à Gallis facta vastas-
tione, et de prima urbis
oppugnatione.

CAP. II.

PRANT in suburbano agro sacrarium virginis
num templum duo, alterum Encratis martyris, alte-
rum diuæ Clæræ nomini dedicatum. In hoc po-
tissimum Barbarorum impetus apparuit. Alij
namque sponsarium Christi stupro incumbunt, alij cellarum
penetrant, alij stricto ense necem editui virgini
bus minantur, nisi auri, argentiq; defossa vasa indicent: alij
frangunt, diruunt, resupinant quicquid illis sit obuium.

Sed illud sacrilegium non est silentio prætereundum, quod
à trecentorum Germanorum præfecto commissum est.

Neque enim contentus sanctuaria profanasse, adyti fores
effringit, argentum sacratissimi corporis Christi condito-
rium rapit, atque irreuerenter hostiam illam vinam, Deoq;
placentem in medio altari sistit. Cumq; ab æditua templi
inrepretur, quod tam inhoneste corpus domini, Deique no-
stri attrectaret, hic, inquit, non Germanorum, sed Hispano-
rum Deus est. Sed piaculi huius vindictam instum Dei
iudicium in aliud tempus distulit, illud tamen non dissimula-
uit, quod ab altero Germano commissum est, qui cum sacra-
ry alterius fores effregisset, hostiamq; quasi profanum cibū

LIBER SECVNDVS. 101

deuorasset, conditorium ipsum auro, argentoque adfabrè ce-
latum in priuatos vsus conuertisset, non multo post disento
paulatim ventre medius crepiit, communicata scilicet cum
illo proditoris Iudæ poena, quandoquidem in mundi Saluas-
torem par fuit vtriusque sacrilegium. Sed quid in hoz
minibus obscuris, et sine nomine immoramur? Audi facis-
nus indignum clarissimi viri, qui erat filius Nothus domi-
ni Labritensis, idemque Ioannis Regis frater. Is quasi
rem diuinam auditorus venit in templum, peractoque sa-
crificio accedit ad sacerdotem, sacerdotalibusq; vestibus il-
lum spoliat: vasa sacra, quibus sanguis, corpusq; dominicum
ministratur, diripit, profanatq;. Meminerat, opinor, ver-
bi domini, quod in Exodo præceperat: Nō apparebis, inquit,
in conspectu meo vacuus. At hic, qui ad rem sacram inanis
venerat, dū vacua pudet redire manu, vasa sacra, vestesq;
sacerdotales, quasi spolia ex hostibus refert. Hæc omnia
in conspectu, atq; ante oculos ipsius Regis fiebant, qui tas-
men siue volens, siue inuitus dissimulabat. Cumque vi-
deret tempus tantum direptionibus dari, tentauit iterum vr-
bem oppugnare, atque iterum experiri ciuium suorum fidē,
expectans, an in tali tempore aliquid pro se auderent.

At illi siue præsidij metu, quod suis capitibus imminerebat,
siue quod fortunam victoris sequenti iam non dissimulantes,
sed ex animo à Gallis ad Hispanos descuerant, à fide his da-
ta non discessere. Repulsus igitur inde, non sine magna
suorum strage, non ad priora castra, sed ad alia, quæ longi⁹
ab vrbe adcrant, se recepit. Vbi per aliquot dies immo

BELLI NAVARIENSIS.

ratus fortunam suam lamentabatur, videbat namque milites tum auxiliares, tum etiam suos, non tam urbis capiendae, quam praedae cupidus diem ex die protrahere: magis tamen angebat rei pecuniariae, atque proinde commectus difficultas, sed imprimis quod hyems impendebat, in qua si semel exercitus dissolveretur, non facile postea cogeretur. Statuit itaque semel de summa regni decernere, urbemque totis Gallorum, Germanorumque viribus oppugnare. Quam ob causam alteras à Delphino copias, machinasque oppugnatorias implorat, ipse interim scalas, ligneas turres, pluteos, arietes, testudines, vineasque parat, totisque in futuræ oppugnationis imagine versatur. At Do. Paliza, qui constantiam Hispanorum optime nouerat, quippe qui ex Neapolitano bello bis erat expertus Hispanorum robur, animique vigorem, suadet Regi, ne adoriatur negotium, quod efficere non possit, etiam si omnis Gallorum sudor in eo vno opere diffundatur: quod si aliter ille esset animatus, se tamen habiturum esse rationem militum, qui suae curae demandati essent, neque permissurum, etiam si cupiant, vires suas in casum effundere. His ductis altercationibus vltro citroque agitat, conuenit inter eos, ut Rex cum ditionis suae militibus, hoc est, Benearense, Labritense, Phoxense, Träspyrense, Vascomibus primas partes occupet, se autem cum Gallis, Germanisque subsidio suorum, siue obsessis animus supersit, facta eruptione in hostes ingruere, siue, quod erat credibile, Hispanus moderator suppeditas obsidione laborantibus suis mitteret.

LIBER SECVNDVS. 102

DE apparatu partis vtriusque ad die insequens
tis oppugnationem, propugnastionemque.

CAP. III.

AMES interea non minus obsessores, quam obsessos urgebat, atque utroque precipitabat negotium omne in compendium mittere: obsessos, ut se ex obsidionis expedirent angustia, obsessores, ut capta urbe spolijs onusti se in patriam, aut in liberam reciperent. Rex itaque alteris Germanorum copiis à Delphino auctus, atque tormentis, machinisque munitus, vrbis oppugnationem parat, totusque in hanc vnam cogitationem fertur: non tam, ut recuperata ciuitate potiretur, quam, ut animus ex ciuium suorum sanguine saciaretur. Agricolas, pastoresque ex omnem rusticam iuuentutem in ciuium perniciem natura propensam conuocat, illisque vrbis direptionem proponit. Quod oppidani formidantes, dum obtestantur, ne exponeret illos irato Regi trucidandos, ne uxores, liberosque rapi, bonaque distrabi sine ret. Quare illius genibus obuolui supplicabant, Hispanum Regem faceret certiores, quo in statu res Pompeionum esset, mittereque quam primò suppeditas, quae sufficerent hostem ex Hispaniarum finibus propulsare, hoc ad illius fidem pertinere, quando semel se in illius potestate

BELLI NAVARIENSIS.

patrociniumq; dedit. Ad hoc Albanus, ego, inquit, o amici si fidem vestram exploratam haberem, superest mihi animus presentibus copijs urbem hanc, utaq; munitam, non solum defendere, sed etiam in medio campo cum hostibus signis collatis decernere. Nunc vero satis habeo propugnare, quod illi totis viribus oppugnare contendunt. Sed vos interim bono animo este, quiescite, atq; defensores vestros pro vobis, mœnibusq; vestris decertantes spectate. Hoc ducis sermone ciues confirmati, nihilominus tamen ad Hispaniam Regem literas dant: hostium vires, et quid ab eis timeant, exponunt: ut fortunam suarum misereatur orant, obsecrantq;. Igitur Hispanus, ne rem fortunæ beneficio relinquat, exercitum ex Cantabris, Bardulis, Asturibus, locisque finitimis coegit: alios qui longius aberant: euocari iubet: aut, ut in armorum procinctu sint, hortatur. Presentibus copijs Triciens suum ducem præfecit, atq; superuenientibus, ut se illi agglossarent ad certum diem, locumq;, imperat. Ducem, ut quæ primum laborantibus opem ferat, hortatur: Qui quam celeris me potest, ad Regiæ pontem, quem locum ministerij regij præfectus præsidio tenebat, recta proficiscitur. Dumq; auxiliare copias expectat, nuntios Albano Duci mittit, qui dicant, se missum à Rege cum exercitu, latorum suppetias illi pro utriusque arbitrio, proinde faceret se certior de belli gerendi ratione, modo, loco, et tempore. Ad hæc Albanus rescribit, ut coacto exercitu in eodem loco resideret, se illi significaturum tempus, quando illius subsidio foret opus. Esse vero e rep. Hispania expectare, quid iterum hostes molirerentur,

LIBER SECVNDVS. 103

neq; enim dubitabat prope diem oppugnaturus urbem, sed nihil inde periculi impendere, ea sibi erat fiducia ex militum suorum alacritate, cumq; iam oppugnationis dies constituta instaret, comperit ex transfugis, et exploratoribus, quæ ex parte hostes urbem inuasiuri essent. Ea erat statio Antonio Fonseca, quæstori maximo decreta, propter ea quod murus è vetustate putris, atque proinde ruinosus erat, neq; in tam præcipiti necessitate à quouis alio facile muniri posset, cum propter nimias illius opes, amicos, et clientes, tum etiam propter singularem quandam viri solertiam ex rebus belli eis comparatam, in quibus iam inde ab ineunte adolescentia non solum intersuit, verum etiam præfuit, quam sepiissime. Is itaq; partem muri, quæ ab æde diui Iacobi protenditur ad portam, qua itur ad diui Francisci templum aggere, fossa, valloq; muniri iubet, atq; paris longitudinis, latitudinisque decem pedum alterum murum opere tumultuario intra moenia ducit, quem ex terra pavito, trabibusq; contexta, heronibusque harena oppletis, et ciceris præmunit. Hunc immitatus Petrus Lupides Patellanus in statione sua munitio nem alteram erigit inter flumen, vrbisq; complexus molem, quæ faceret vrbis propugnacula firmiora. Alij præterea partem muri sibi designatam fulciunt, erigunt, insistant, propugnaculisq; prætexunt. Igitur Rex coacto exercitu, infestisq; signis ad urbem recta proficiscitur, et quam proximè potest, castra metari iubet. Postero deinde die, qui fuit festus diuæ Chatarinæ nomine relat⁹ in fastos, cum prima luce machinæ sulphurariæ, non contra quæstoris

BELLI NAVARIENSIS.

maximi stationem, ut putabatur, sed è regione ad murum, qui Osornini comitis filio Garzia Maritico fuerat demans datus, visè sunt. Neq; toto eo die cessatum est à torquendis saxeis orbibus, quoad bona muri pars cian suis munitionibus solo æquaretur. Sed pro muro putri, heronibusque caducis, firmissima armatorum acies successit. Nam cian Cōmendatarius maximus pro muris se hostibus ostendisset, puduit aulicos iuvenes non protegere virum, qui maiori negotio reseruandus erat. Sed illos superueniens Dux, è loco tam periculoso iussit secedere, atq; hostem potius inter muri ruinas expectare monuit, quam se tormentorū ictibus imprudenter obiectare. Sed nox superueniens, certamen in aliud tempus distulit, requiesq; data est, non tam somnos, quā reficiendis muris, munitionibusque reponendis.

DE secunda oppugnatione urbis à Gallis facta, & è diuerso de Hispanorum propugnatione.

CAP. III.

DE insequenti omne tempus in quatiendis moribus contritum est non tanto impetu quanto superiori. Nox deinde, quæ præcessit oppugnationis diem, barbaro more, tota conuiujs, compotationibusq; ludis, iocisq; & iubilis, cantilenis, & elamoribus acta est, certatim omnes ad Regis prætoriam concu-

LIBER SECVNDVS. 104

runt, & vicissim Do. Paliza tabernacula frequentat. Alij primos sibi scalarum ascensus deponunt, alij se signa posuitos inter murorum ruinas pollicentur, alij ex Hispanorum manibus arma detracturos, alij deniq; nisi confecto negotio in castra non relatuos pedem. At Rex è diuerso, ijs, qui primum signa in urbem retulissent, millesimos aureos spondet, qui primi, qui secundi, qui deinceps manibus ruinarum summa prensassent gradatim premia proponit. Do. Paliza barbaram permulcens manu, at ego, inquit, prædico vobis ò milites, neminem vestrum ad nos rediturum, si promissa tentatis efficere. Cum primum illuxit, præconis voce omnes ad arma citantur, seq; ut oppugnationi parèt, edicto monentur. Quæ vox cum primum in urbe audita est, omnis ætas, omnis sexus ad pomeria, munitionesque concurrunt. Neque enim armati solum stationes sibi decretas, & designata subsidia occupant, sed & senes emeriti, ac pueri imbelles contos, & sudes conuehant, atq; pro viribus suis quisque fuxa, trabsque comportat. Mulierculæ ollas, ahenæque caldaria feruenti oleo, resina, pice, ac ex lixiuio cinere plena parant, quæ propugnatori in muros subeuntium capita fundant. At qui Dux Albanus murum, qui partim dirutus, partim conquassatus erat, ne qua pars ductoris præsentia, testimonioq; orbaretur, tris partito diuidit, unam Antonio Fonseca quæstori maximo, alteram Ferdinando à Vega diui Jacobi commendatorio maximo commendat, tertiam ipse sibi retinuit. Cumque

BELLI NAVARIENSIS.

strenuissimus quisq; primas instantis periculi partes sibi des-
posceret: ne prescriptus ordo turbaretur, iubet suum quęq;
locum, sibi iam inde à principio consignatum, tenere: de inde
tria disponit subsidia, quę vicissim laborantibus à prima
fronte succedant. Prætoriam vero cohortem in medio
collocat, quę in utraq; partem prospiciat, à frõte, si quo in
loco esset opus subsidio, & oppidani aliquid à tergo molis
rentur. Quibus rebus ita ordinatis dum hostis incursum
omnes expectant, ut forti, magnosq; & præsentis animo es-
sent, hortatur. Alijs Hispanorum victorias de Gallis ha-
bitas narrat, quas nuper in Italia, quas annis superioribus in
Bardulorum finibus ad Fontem Rabidum, & ad Salsulas in
Gallia Narbonensi obtinuerant. Repetebat alijs Alpho-
so Rege cognomine Casto, Carolum magnam cum suis duos
decim Paribus in eo ipso loco fusos, fugatos, profligatosque.

Admonebat præterea, ne terrerent eos Germanorū vasta
corporis moles, vultusq; truculenti: meminissentque potius,
quod histori de illis produnt, habere cognationem quan-
dam, & similitudinem cum suis niuib; quę frigore rigen-
tes calore resoluuntur: & quemadmodum primi eorum im-
petus maiores essent, quam virorum, ita & sequentes, post
eaquam caluerint, esse minores, quam fœminarum. Dū
hęc intra muros geruntur, Ioannes Rex copias suas ex-
plicat, atq; ex amicis familiaribusq; & palatinis purpuras-
tis tercentum deligit, quibus ex Gallorum primoribus in
Regis gratiam complures annumerat. Hi sequebantur
purpureum signum quibusdam aureis baltheis variegatum.

LIBER SECVNDVS.

105

Hos obseruabant ex Transpyrenæis, Vasconibusq; sagitta-
tores, stlopetarijque, & velites ad octo pedum millia,
post quos Germanorum sex millia procedebant. Extre-
mas exercitus partes cum tribus cataphractorum millibus
Do. Paliza tuebatur, nequid à tergo auxilia nostra molis-
rentur, oppugnationque ordinem inturbarent. Ad
utrumq; armatorum latus Benearensem, Labritensem,
Phoxensemq; & gregariorum hominum multitudo erat,
quę scalas, ardetes, testudines, alięque opugnatoria instrū-
menta comportabat. Cumq; bona diei pars iam esset peras-
ta, armatiq; omnes in procinctu essent, machinæq; simul tor-
mentati partem muri librant, quę in hoc fuerat reseruatā,
ut cum istibus concussa rueret, nudata urbe hostes irru-
perent. Ea cum ingenti fragore subito cecidisset, tercens-
tum illi, qui se Regis obsequio deuouerant, antesignanum
suum sequuti fossam euadunt, munitionesque subeunt, & rui-
narum fastigia manu prensant, pila, hastasque ferro acuto
præfixas, contos, bipennesque secures in hostium ora præ-
tendunt. Hos Germanorum quoque altera cohors sequi-
tur, non tam propositi à Rege præmissæ ducta, quam glo-
ria inferendi signa sua in urbem. At contra Hispani ar-
ma armis, signa signis obuia conferunt, ferri aciem acie re-
tundunt, manus manibus, brachia brachijs, pectora pectoris
bus impellunt. Nec ullum interea cessat telorum genus,
non scorpionum sagittę, non fustibulorum, fiendarumq; la-
pides, non stlopetarum glandes plumbeę, non machinam
saxei orbis contorti. Erastians in præcipiti turris propu-

BELLI NA VARIENSIS.

gnaculum, quod tormentorum ictibus concussum repente corruit. Huius fragmenta multos ex nostris obruunt, sed commendatarium maximum imprimis, Villalbaumque Chiliarum, quorum insignis opera huius dicifuit. Similis ruina oppressit Petrum Manricum, cui semilanimi expugna sub tracto Ioannes Ramirus Cisterciensis ordinis a Calatrana eques religiosus successit. Neque questoris maximi sudor latere potuit, qui nunc militis, nunc ductoris, nunc hortatoris officio functus, suam atque aliorum stationes lustrans, voce, manu, et autoritate multa simul faciebat: frequētius tamen requirens potētem muri sibi creditam, in qua ingens erat fenestra, quae urbis penetralia hostibus denudabat. Eam igitur, quia faciliores aditus ostendere videbatur, summis viribus oppugnant, sed non minoribus a nostris propugnatur. Cumque neutri alteris cedere statuisent, edebatur interim magna utrinque cedes. Neque iam nostri promoenibus, atque superiori ex loco rem gerebant, sed intercepito miro, quasi in medio posuit Deus omnia campo, daturus tandem victoriam causae meliori. Tum Galli cernentes senilibus proficere, atque plura vulnera accipere, quam inferre, paulatim pugna excedunt, atque in tabernacula pedem refoferunt humeris portantes duodeviginti insignium virorum cadauera, relictis in media fossa duobus signis, quique illa obstinate pertinaciterque tuebantur: manero prope centum immortui haerentes, atque illa complexi. Interea Rex accitis notariis distabat epistolas, quas ad Reginam, ad finitimos principes, ad amicos tabellariis daret, quibus faceret illos certior

LIBER SECVNDVS. 106

res rerum omnium, quae ad Pompelonem gerebantur, neque restabat quicquam apponendum, nisi qua die, quotaque hora fuisset urbs capta. Sed cum vidisset omnes negotio infecto se in castra recipere, alios fessos diloricatis armis, alios vulneratos, alios timore, aut morte futura pallidos, audissetque sua causa tot amicos, familiaresque caesos, flens, ciulansque, pectusque plangens, agnosco, inquit, fortunā meam, edoque miseriarum me adductum, ut nulla possit me fortuna facere felicem.

DE Germanorum pollicitatione Regi facta, et de duobus Germanis, qui minabundi ad Ducem venire.

CAP. V.

REGEM sic afflictum, affectumque Germanorum primores conveniunt, bono animo esse, deque suo regno bene sperare iubent, pollicentur, se die postero negotiū suscepturos, effecturosque, quod aliorum ignavia non esset factum, ac tradiuros se per manus urbem cum suis civibus, ut se de illorum sanguine ad satietatem usque vlcisceretur. His pollicitationibus recreatus, refectusque Rex illis gratias agit. Illorum fidei, fortitudinique, se, atque fortunas suas commendat. Re omni perditā, et complorata, quicquid acquisierit, in illorum potestate futuram pollicetur. Igitur Albanus, cum cerne-

BELLI NAVARIENSIS.

ret hostes intermissa pugna secedere, quasi victor: utq; suos animaret, alienisq; terrorem incuteret, iubet tympana cum cimbaliis tintinnabulisque pulsari tubas, cornuque, ingenisq; clausum edere, & quasi victos, ac fugientes clamoribus prosequi. Sed antequam in praetorium se ille reciperet, murorum interrupta, mina;que inuisit, acrefici, instaurariq; iubet: fossas & pomeria truderari. Mœnia quoq; eò diligentius adseruari, quò propius hostes essent, atque male gestæ rei pudore magis irati, Vulneratos deinde consolatur, fortes laudat, atque omnes comiter, benigneq; affatur.

Die insequenti, qui fuit Christo à mortuis resurgenti dictus, Hispani promonibus in prociectu armati steterunt, expectantes Germanos acius quam in hesternâ oppugnatione incessuros. Sed cum ad multam diem omnia in castris quiesce vidissent, in alias curas animum conuertere. Alij munitiones reficere, alij arma infibulare, præpilare hastas, spicula producere. Parsiuuenum, quæ pugnandi erat audior, portis crumpit, pugnasque tumultuarias conserit. Erant inter eos ex Hispani Regis amicis, & familiaribus, Isarnes Albion ex Tarraconensi prouincia eques auratus, qui stropetaria glandis ictu perfossus subito corruit, magnumq; moriens amicis, quos habebat quam plurimos, desiderium sui reliquit. Primis deinde tenebris ecce duo ex Germanorum primoribus tibiçine militari præuio, ad Nauariensis comestabilis stationem rectatendunt, velle se cum duce commentari nonnihil, dicunt, quod in rem communem exercitus utriusque foret. Albanus, quamquam statuerat nullam cons

ditionem

LIBER SECVNDVS. 107

ditionem audire, quæ ab hostibus offerretur, iubet tamen illos admitti, atq; dicendi quid sibi velint facultatem dat. Tunc alter illorum, qui procacior videbatur, huiusmodi sermonem habuit. Credo ego clarissime Dux Germanorū mores, ex quorum numero nos sumus, dignationi tuæ notos esse, qui tamen si non sibi, sed illis militent, à quibus sint mercede conducti, non tamen fide minori, ac diligentia bella gerant, quam si aut de imperio, aut de suo capite res ageretur. Venimus huc ad octo armatorum millia virorum conducti à Rege Gallorum in auxilium Nauariæ Regis. Qui maioribus Regis vestri viribus regio pulsus, viribus quoq; restitui vult Gallorum Rex, cuius causa regnum amiserat. Quod vero ante hæc multa sunt facta, quæ Regis vestri maiestatem offendunt, id nobis displicet, sed non aliter fieri potuit, quam factum est. Nunc vero cum res in eo sit articulo, ut Hispanorū audacia cum suo Duce pœnas sue peruicacie mox sit luitura, venimus rogatum, atq; admonitum, ne velitis experiri extrema illa, quæ victi à victoribus armatis, iratisq; perpeti consueuerunt. Nam quid spei relis quam est Hispanis numero paucis, fame confectis, muros, fossa, valloque nudatis, omnique auxilio destitutis, contra Germanorum tot phalanges armis instructas, corpore vegetas, atque in hoc deuotas, ut aut rem inchoatam efficiant, aut obstinate mortem oppetant? Suscepimus vero legationis hoc munus non cuiusquam iussu, sed sponte nostra, ut animū nostram vobis declararemus, & quod nos, in simili fortuna vapositi, faceremus. Quid illud esset, quispiam dicere:

FF

BELLI NAVARIENSIS.

Nimirum cederemus tempori, atq; victori herbam porris gentes, veniam peteremus. Quo instatutes vestre sint, videtis, quæ vos pericula maneant, circumspectis. Vna salutis spes reliqua est vobis, si vos sine vlla conditione vi floris arbitrio dederitis. Mites, atq; benigni sunt Dux ces nostri, ex fortuna sua metentur vestram, omneius bel- li vobis remittent, atq; incolumes abire sinent, armis tantū aliisque ornamentis spoliatos: quæ vobis etiam (ea est illos rum mansuetudo) forte condonassent, nisi in prædam, manu- biasque Germ. uirorum iam pridem fuissent ab ipso Rege de- signata.

DE ducis responso Germanis dato, & de obfi-
dione relinquenda Gallorum
consilium.

CAP. VI.

ATQVI Dux noster, tametsi erat natura placidus, atq; ineptiarum huiusmodi contem- ptor, ac derisor potius, subiratus tamen his Germani verbis. Vana, inquit, spes vos o Germani tenet, qui ex animo vestro putatis hispanos nisi cibo, potuque ad satietatem usq; refectos languidius arma tractare. Nesciebatis Hispanos in fame similes esse lupis, quos improba ventris exegit cecos rabies, per ignes, per tela, per hostes cibum, si desit, querere. Quod si numero

LIBER SECVNDVS. 108

pauciores, fameq; debilitatos, atq; hostium cæde sessos, in- terceptisq; maris nudatos, nos putabatis, cur cessetis hodie occasionem arripere sociisque vestris cæsis, fufis, fugatisq; opem ferret atq; in oppugnationem inchoatam succedere? cum præsertim bona diei pars superesset, in qua possent auas ritie vestre cupiditatem explere. Quod si feriata vos bis hæc dies fuit, crastina experiri potestis, an Hispanos vi res defecerint, idq; (ut faciatis) rogo vos, sitisq; primi, in quos, quicquid virum nobis restat, effundamus. Hi nãq; commilitones mei dedignantur iam ignauos hostes sibi dari, neque præberi materiam, unde possint egregium aliquod facinus edere. In hæc verba illos dimisit interminatus, ne post hæc, aut illi, aut alius quasquam huiusmodi nugas ad se perferant, sed aut veniant armati perfidie sue pœnas luis- turi, aut victi, supplicesque à victoribus veniam petentes.

Nam quod egregius Poëta de populo Ro. scriptum res- liquit, Hispani possunt sibi iustius vsuipare. Parcere sub- iectis, & debellare superbos. Hoc responso ducis tristes, ac demisso animo Germani in castra redeunt. Hispa- norumque alacritatem, vigoremque animi socijs expo- nunt. Fames interea magna, magisque in dies extra intras- que maros crescere, virosque cogebat armis decertare, atque finem bello imponere, sed Regem acius vrg- gebat, quem non modo commeatu, & pecunie deficie- bant, quod hyemis impotentia instabat, verian etiam quod ingentes copie ab Hispano Rege mittebantur, quæ sup- petias Albano Duci ferrent, quæ si semel intra urbem recipe-

BELLI NAVARIENSIS.

rentur, omnis spes suam in ventos esset abitura. Supplex itaq; Germanos rogat, ut stent promissis, fidem seruent, nihil spei sibi iam esse relictum, nisi in illorum fortitudine, hostiū spolia, ciuiumq; bona illorum tradit, protestatur nihil sibi ex ea victoria nisi sanguinem ciuium expetere. Penituit Germanos tantemere operam suam fuisse pollicitos, tamenque arduum, ac difficile negotium suscepisse, pudit tamen illos promissa non reddere. Respondent itaque perendinum in diem, urbem captam se per manus illi tradituros, aut omnes ad viuum in medio opere pulchram mortem obituros. Huius tam perniciosae pollicitationis Domi. Paliza factus certior, in tabernacula Germanorum tendit, illorumque praefectos, ac centuriones in vincula comiecit, atque insuper is gnomiosus verbis increpat, quod se inconsulto rem tam inconsideratam, improuisamque attentarent, unde non solū ipsi miserabiliter, & digne perituri essent, sed & suo duci imprudentiae, atque rei male gestae notam inuenerent. Quod sitale aliquid posthac unquam admiserint, per Galli principis genium iurat, se in ipsos capitaliter animaduersurum.

Deinde in Regis praeatorium tendit, quem cum se pugnae aptantem offendisset, acerbius, quam regia dignitas sustineret, increpat illum, temeritatisque illi crimen obijcit, quippe qui tenet incassum vires effundere, atque florentissimas copias internecioni hostibus dedere. Quod si tam praeceps animi, & consilij erat, ut suum te pms, fortuna namque non agnosceret, idque penitus volebri, ut rei perditae se, suosque omnes adderet, se tamen non passurum, ut

LIBER SECVNDVS. 109

exercitum sibi à Rege commissum hostibus sine causa tradi dandum obijceret. Sed neque censebat diutius in obsidio ne permanendum, cum iam hyems impenderet, famisque indies cresceret, nec esset unde commectus in castra satis commodè comportari posset. Multi sermones cum Rege, Regisque familiaribus in hac dissuasiōe consumpti sunt. Sed Rex tandem inuitus cessit consilio Do. Paliza. placuitque postridie obsidionem solvere, & sub primam lucem vasa conclamare, signaque tollere.

QVOD Galli soluta obsidione discedunt,
quo die Dux Triciensis cum auxiliariis copijs venit.

CAP. VII.

GITVR nocte in sequenti à quarta vigilia, dum tormenta, machinae, caris aptantur, bine acies factae ex omni equitatu, peditumq; (quasi ad pugnam paratæ) in procinctu steterunt.

Principes nostri putarunt Gallos se ad oppugnationem parare, quam erecto, & alacri animo expectabant, sed cum illos vidissent in diuersum paulatim secedere, omnes subito portis, ruinisq; murorum erumpunt, hostesque insequentes ad pugnam accessunt. At illi relictæ machinarum parte, & quicquid exercitus inualidum, vulneribusque, aut morbo confectum nerat, negligentes, compositis ordinibus bene

BELLI NAVARIENSIS.

ficio noctis se intuta receperunt, sinemque insequendi nostri imposuere, qui propterea, quod pauciores erant, et perturbatis ordinibus, quantum quisque poterat, hostes insequabantur, ne quid detrimenti per noctis tenebras paterentur, in urbem sicut regressi: id quod gestum pridie calendas Decembris, qui est diui Andreae nomine relatus in fastos. Post die vero huius diei prima luce Galli copias suas in ordinem redegerunt, steteruntque in procinctu quasi pugnaturi, siue ut suos aberrantes ex fugareciperent: aut si nostri persequeretur, ut pugnaret, si ex loci opportunitate facultas daretur, vel utriusque in fines suos abirent. Eodem die paulo ante solis occasum Dux Triciensis cum auxiliariis copiis ad urbem accessit, erant in comitatu illius regalis ministerij Praeses, quem diximus Reginae pontem in sedisse, Dux Secobriensis Hispani Regis fratris patruelis, Dux a Villaformosa, Dux Lunensis, Marchio Aquilarius, Comes ab Accuto monte, Comes a Ripa Gorzae, et reliqua fere omnis regalis curiae iuventus. Quos sequebantur equites mille quingenti, armis, auro, purpuraque fulgentes. Pedatum vero generis omnis armaturae numerus fuit sex milium, quos ducebant Gometius Butronius, Martinusque Aquindanius, et Rengiphus. Crescebat indies auxilium, quoad Reginae pontem cogeatur. Sed Dux veritus, ne nostri sone, vulneribus, morbis, vigiliis, laboribusque confecti Gallorum vegetam, atque recentem multitudinem sustinere diutius non possent, cum praesentibus copiis, atque quam maximo potest comitatu in auxilium properat. Cuius ad-

LIBER SECVNDVS. III

uentus et si omnibus in commune fructificandus, cuius tam men longe magis, qui Regis irati sententiam in se, domosque suas pertimescebant. Albano tamen Duci non satis constabat fuerit ne gratus, an potius molestus. Dolebat namque solidam sibi gloriam eripi, quam nemo cum altero quocumque libenter patitur esse commune: quique animi magnitudine praecellunt, libentius se fortunae periculis exponunt, quam rei bene gerendae alteri participent. Itaque saepe Ducem Triciensem per litteras et nuncios hortatus est, ne ferret suppetias, nisi accessit sibi: satis praesidij esse, non solum ad propulsandas ex urbe hostium oppugnationes, sed etiam ad erumpendum, atque medio campo collatis signis confligendum. Hos animos illi dabant Hispaniae lumina, quae in suo erant comitatu, et qui maioribus saepe rebus non solum interfuere, sed etiam praesuerant. Atque in primis duo fulmina belli Antonius Fonsecaque storm maximus, et Caecilius et Alahicorum dominus, Ferdinandus a Vega Commendatorius maximus a Castella, nam alter a Legione Germanicatanatum huic negotio interfuit. Coronarius quoque Centurio non praefecti Villalbanus, et Rengiphus, quorum opera compluribus alijs in rebus fuit insignis, sibi ipsis hoc tempore non defuerunt. Sed neque Petrus Lupides Patellanus cum gentili suo Ioanne Patellano. Ludouicus quoque a Corduba Comarenensis Marchionis filius, atque alter Ludouicus a Cauea: Petrus et Ioannes aubo a Conta cognominati.

Iacobus Rogius, atque eodem cognomento Rodericus Diaz, Petrus Mauricus, et Mauricus quoque Garfias Co-

BELLI NAVARRIENSIS.

mitis Ossornini filius, Iacobus Merulus, Ioannis filius amos atq; nomē cognomēq; aut referens. Ioānes & Garfias uterq; à Vlloa cognominati, Comestabilis Navariensis, Francus Bramontanus, Ioannes Carrenus, Alphonsus Carrillus, Petrus à Tapia, Ioannes à Castella, Aluarius à Luna, Iacobus à Vera, Sanctius à Leiza, Manuel Benavidius. Nam quid ego Petrum Marchionem à Villafranca magni Ducis filium inter ceteros memorem? qui per vestigia patris incedens hoc tempore silebitur, atq; alias meritis laudibus non fraudabitur. Quid alios complures eiusdem ordinis viros? quos infinitum erat memorare, quorum fiducia, nihil erat, quod magnanimus Dux sibi non polliceretur, victoriam ex hostibus maxime, quam prae manibus habebat. Utique; tamen erat animatus agit hospitem letum, Duceinque; aduentantem longè ab oppidi portis excipit, atq; data acceptaq; salute in templum misericordiae, quod erat extra muros, quam honorificentissime potest, illum collocat. Copias vero auxiliares eadem castrametari iubet, qua paulo ante Germani infederant. Hic dies, quo & Galli solus uerunt obsidionem, & auxilium nostris superuenit, fuit calendarium Decembris.

QVO pacto Galli in fugam conuersi, iterum urbem obsidione cingere simulant, deq; nuntio per Feciales ab illis misso, Dux cumq; nostrorum responso.

LIBER SECVNDVS.

III

CAP. VIII.

OSTRIDIE vero eiusdem diei Galli, qui nostris insequentibus usque ad fluminis pontem se in loca tutiora receperant, prima luce in campo radicibus montium adiacente cohortibus ordinatis apparuerunt. Cumque; iam ab urbe quatuor millibus passuum abessent, nostrique putarent, illos nihil nisi de caenando receptui cogitare, de repente urbem versus redierunt, incertum quae ex causa. Sed quia trahas, plaustraque; et caros praemiseraut, non erat dubium illos substituisse primum, ac deinde regressos, ut sui exercitus reliquias colligerent, atq; praecedentium impedimentorum terga redderent tutiora. Interim Dux noster non cessat Bardulos, et Vascones, Cantabrosque; exhortari per nuntios, ut vias corrumpant, atque arborum ramis fossisque et aggeribus faciant imperuias: atque hostes fame, ac frigore confectos ex superiori loco incesserent. Sed Galli, cum intelligerent nostros non esse numero pares ad decertandam Martem dubio, puderetque; illos huius belli principio magna pollicitos, nunc in gloriosos abiectosque; discedere, decreuerunt subsistere. Atque; ut velamen aliquod pudori praeenderent, dispo- nunt acies, cohortesque; in ordinem redigunt, mittuntque; Feciales ad Duces nostros, qui decernendi locum, tempusque; indicant, quod ipsum fuit argumento, illos non militum numero, non animi robore, non ulla alia re, quam comineatus, victusque;

BELLI NAVARIENSIS.

penuria ab urbis obsidione destituisse. Ad hanc Feclialium contestationem uterq; Dix alterum rogat, ut respondeat, comiterq; in collegam partes suas rejicit. Sed vicit tandem Albani Ducis urbanitas. Erat autem Dux Triciensis, cum de rebus bellicis ageretur, paulo liberior, ne dicam iactantio rem, is cum aliis multa faceret, et ex more suo solitus esset arroganter dicere in expeditionis huius initio, duo potissimum illius dicta circumferuntur. Nam cum Gallorum Rex Hispanorum paupertatem exprobrans diceret: non amplius illos in hoc bello duraturos, quam dum emendicate stipes stipendio militum soluendo sufficerent. Hoc male falsus Rex dicebat alludens ad pecunias, quas ex sedis apostolicae indulgentiis ad belli Mauritani sumptus exigebantur. Quid, inquit, Triciensis Dux nostra refert, armis aut calathis hostium ora contumacius? Calathis namque solent mendici stipes frustra, et quadras panis rogatas excipere. Cumq; illi rursus Albani Ducis auxilio proficiscenti Rex noster multa benigne polliceretur, sequi summissurum non solum copias commeatuumq; rerum omnium, quae sunt ad bellum necessaria, sed etiam pecunias stipendio militibus persolvendo necessarias, cepit succurrere carmen illud, quod est in ore omnium. Vanos nos (dixit) elmi Tio a Parisiensi ciuitate. Ac si diceret, nisi militum, comectus, stipendiaq; deficient, nulla per me mora erit, quin victor Parisios usque perueniam. Igitur non libertate usus Feclialibus respondet se, non ea causa venisse, neq; id sibi a Principe, a quo mittebatur, mandatum, ut collatis signis decerneret, sed ad hoc tantum, ut obsessam urbem firmiori pra-

LIBER SECVNDVS

III

sidio munitur. Neq; enim, inquit, de eo nunc certamen est, uter exercitus medio in campo sit armis superior, sed ex duobus Principibus uter Nauaria regno potitur: in eoq; nunc victoriae momentum consistere, ut ille victor sit, qui semel parta defenderit, possederitq;: ille victus, qui praeteritum hostem possessione deturbare, nec tamen (quod aggreditur) efficit. Quod si Gallis, inquit, tantum animi superest, ut velint nobiscum armis experiri, expectent aliquos dies, dum Hispanorum copia, quae me sequuntur a Tergo, in unum locum conueniant. Tunc se cum collega suo non modo in agro Pelonensi, sed in medijs campis pugnandi copiam daturus.

Hoc per Fecliales responso accepto, Galli cuestigio, ut erat in armorum procinctu, iter arripiunt, rectaq; se in patriam atq; ad suos recipiunt.

DE QVEMADMODVM Do. Paliza Ioannem Regem de regno recuperando diffidentem consolatur, Ducemq; nostrorum de persequendis hostibus consultatio.

CAP. IX.

REX interim Ioannes, qui usque in tempus illud spem metumq; interdubius, atque animi pendens fuerat, nunc iam, cum videret suos, atque illos maxime, quibus plurimum fidebat, et in quibus omne dignitatis recuperandae fiduciam collocauerat,

BELLI NAVARIENSIS.

non solum urbis obsidionem deferere, sed etiam sic abire, ac si cō nunquam essent redituri: non ut antea spem vultu simulans, præmens altum corde dolorem, non fortunam suam lamentis questibusq; incusans, sed præ nimio dolore omnem tristitiæ imaginem facie ac vultu præferbat, urbemq; nunquam amplius videndam, totalsq; agros identidem respiciens attonito similis hæbat. Quem sic affectum Gal lorum Dux maximus Paliza multis exēplis ex historia, mul tisq; rationibus ex communi vita depromptis consolari nite batur. Sed ille tanquam ægrotus iam deploratus, ac de sa lute desperans, nulla medicorum fomenta admittebat, neq; se aliqua ratione curari patiebatur. Nam quid faceret do tali regno expoliatus, atque re male gesta patrimonio orba tus? idque non tam adversa fortuna, quam sua culpa: quippe qui nescierit inter duos Reges potentissimos se medium se questremq; præstare, aut si non posset vtrumque, alterum ex illis saltem demereri. Atqui Duces nostri cū viderēt, hostes nihil iam nisi de reditu in patriam, domosq; suas, atq; diuersoria nota cogitare, quid in tali tempore facto opus es set, inter se consultant. Albanus pallantes, fusos, & fame ac frigore confectos ad interfectionem vsque persequēdos esse dicebat, neq; rei bene gerendæ occasionem tam certam, tam facilem, tam honorificam, gloriosamq; omittendam es se. Triciensi vero dissimulandum esse hostium fugam, neq; illis instandum, ne ex desperatione cogherentur pugnam re dintegrare, unde est notum illud carmen. Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. Afferebatq; multorum

LIBER SECVNDVS. II3

exempla, qui necessitate cōpulsī ex viciis euasere victores. Referebat præterea Pyrrhi Epirotarum Regis præceptū illud memorabile. Hostibus fugientibus non esse pertinax iter instandum. Petebat Albanus à Triciensi ex exercitu, quem vegetum recētemq; ducitabat, aliquot equitum turmas, peditumq; cohortes, quæ hostem abeuntem insequerentur, nā suas causabatur partim vigilijs, partim morbis laboribusq; confectas. At ille, cui non placebat consilium illud de inse quendis hostibus, dicebat se non ea causa venisse, ut medio in campo confligeret, sed ut obsessis, atq; vltima necessitate & angustia positus opem ferret, idq; à Rege sibi in primis fuisse mandatum, atq; hunc in modum alter ab altero digressi si sunt. Triciensiq; Lucronium cum suo exercitu ad Regē redit, Albanus vero in ciuitate iam quieta pacatq; perman sit, quoad illam ordinaret, atq; per manus traderet, cui Rex tradendam esse decreuisset. Sed ne hostis intrepidus secus rusq; sic impune abiret, mittit litteras ad viros Principes, qui erant finitimi his locis, per quos Galli Germaniq; iter faciebant, hortaturque illos, ut fugientibus negotium faces sant, neq; sinant illos sic quietos abire. Qui non segnius (quam imperatum est) iussa exsequuntur. Nam & Gon gore dominus trecentos ducentis equites agmina sequebatur, neque præ frigore ac fame consequi cessat: nam prima luce adortus partim caesis, partim captis cum ducentis equitibus spolijsq; militibus per medias urbis portas viasq; publicas victor regreditur. Ex altera quoq; parte Lizari dominus cum tercentum peditibus expeditis extrema Gallorū agmina

BELLI NAVARIENSIS.

insequitis inuadit Germanos, quos machinis asseruadis Gal-
li praefecerant. At illi cum viderent Bardulorian omnes po-
pulos in unum coisse, impetumq; illorum nō posse sustinere,
gladiari tormenta in eos dirigunt, igneq; iniecto instantes
gladiis per turbant: ipsique per fumum sulphureasque
tenebras elapsi, per anfractus, soluarumque diuerticula fugi-
unt. Quos ubi Barduli aufugisse intellexerunt, nam in
principio subesse insidias aliquas suspicabantur, machinas in-
vadunt, iumentisq; tenuiores reportandas imponunt, maiores
vero plaustris, carrisque trahendas applicant. At non
mediocri negotio in urbem aduehunt, non sine quadam triū-
phi specie, nam & armatorum pedum ingens multitudo prae-
cedebat, & non minor sequebatur acclamantium vno ore:
Io Triumphe. Quod gestum est idibus Decēbris, hoc est,
postridie eius diei, in quo Diuæ Lucie festum celebratur.
Anno à salute Christiana Millesimo Quingentesimo duo
decimo.

Belli Nauariensis finis.

WAPVD INCLYTAM GRA-
NATAM. ANNO. M. D. L.

